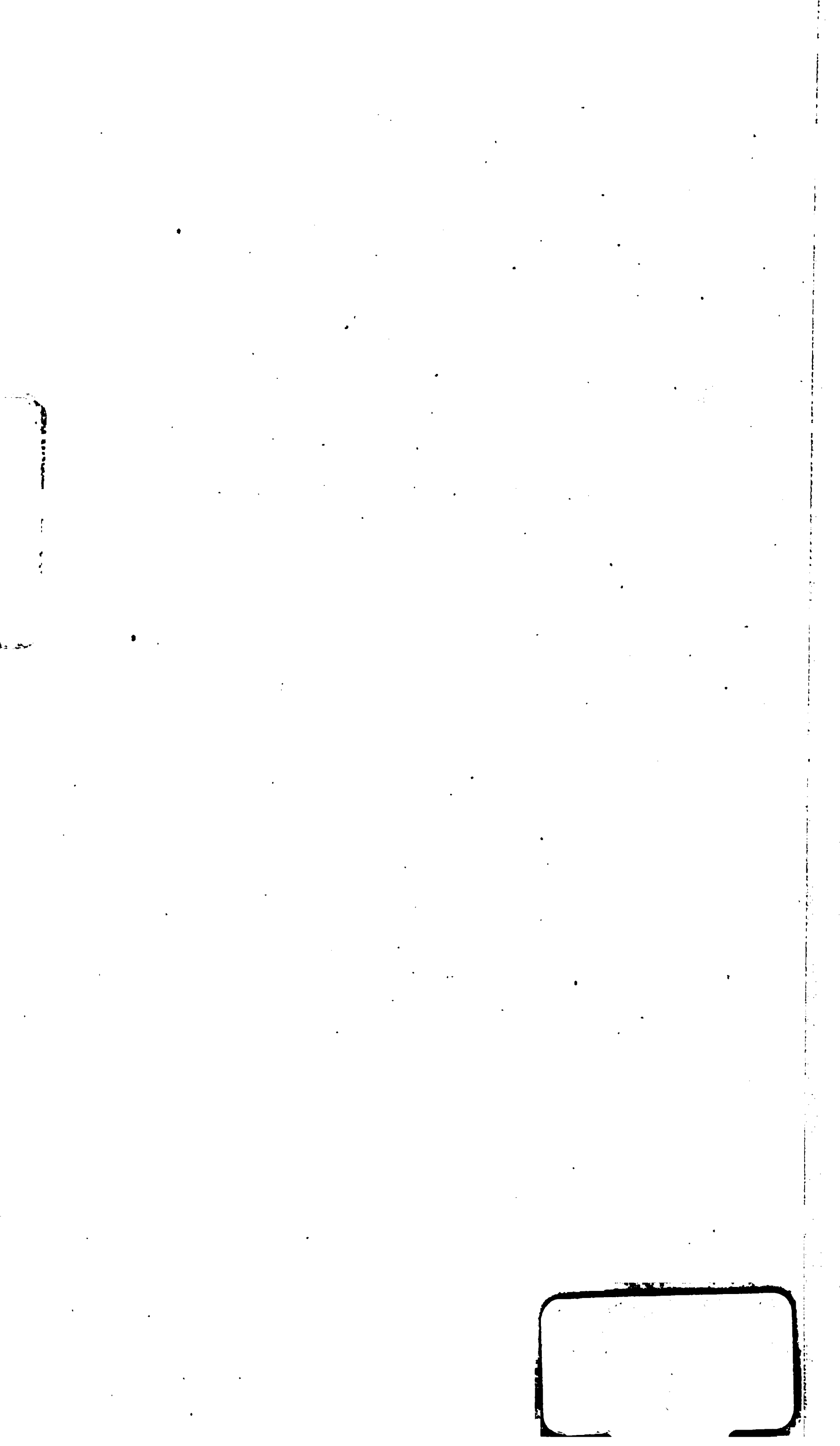

Breve

fra

England og Skotland.

1836.

Af

J. M. Thiele.

1 Great Britain — Descr. & Trav., 1800–

Breve fra England og Skotland.

1836.

Breve

fra

England og Skotland.

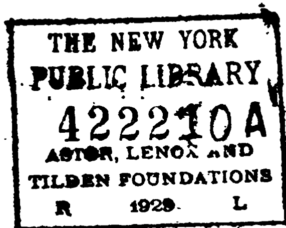
1836.

Af

J. M. Thiele.

Kiøbenhavn.
Paa Forfatterens Forlag.
Thieles Bogtrykkeri.
1837.

90

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
422210A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1929 L

Indhold.

Goodspeed's 6 Dec 1928

London, d. 9 Mai 1836.

I Morges ankom jeg til London, efter omtrent 48 Timers Reise over Nordsøen. Da Veiret i de sidste Dage havde været meget uroligt, vaklede saavel G. som jeg, inden vi valgte Søereisen; men Dampskibet John Bull omtaltes overalt, hvor vi søgte Underretning, med en saa udeelt Berømmelse, at vi, trods Nordvestvinden, besluttede at benytte denne gunstige Leilighed. Uagtet Afreisen først var bestemt til næste Morgen, gik vi allerede i Fredags Aftes ombord. I den store, smukt meublerede Kahyt, i Omgivelser af Thee, Porter, Glocesterost og engelsk talende Medreisende, følte vi os allerede paa engelsk Grund. Vinden havde, førend den gik til Ro, feiet alle Skyer bort, og denne Forandring i Veirliget tog jeg som et godt Varsel for min forehavende Reise. Tidligt den næste Morgen lettedes Ankeret, og nu gled John Bull imellem de indseilende Fiskerbaade med en sindig Fart forbi den skjønne Elbbred, fra hvis Lyststeder og Haver nu og da tilviftedes nogle af vore Medreisende et Farvel. Om Middagen vare vi allerede ved Curhaven, og, da vi henimod Aften havde tabt Fastlandet afsyne, viste Helgoland sine brataffkaarne Kyster i Hori-

zonten. Men snart havde vi ikke anden Horizont, end den uendelige Cirkellinie, som betegnede Grændsen imellem Luften og Vandet, og af den nedgaaende Sol var der kun et lille, glødende Punkt tilbage, der i det næste Øieblik slukkedes som en Gnist i Havet.

Jeg var paa Dækket indtil silbigt ud i Natten og næsten ganske alene, eftersom Søesygen allerede grasserede. Næsten ligesaa alene var jeg, og af samme Grund, den hele Søndag; men Compasset sagde mig, hvor Nordost var, og jeg besøgte Eder ofte i mine Tanker. Engang imellem havde jeg den Glæde, at see et Skib passere i det Fjerne, og dette var mig et Surrogat for Land. Om Aftenen viste sig i Sydvest to Stjerner paa Horizonten; det var, sagde Man, Fyrtaarnene ved Indløbet i Themsen.

Saa hurtig og saa heldig en Overfart havde jeg ikke ventet mig, og med denne Glæde gik jeg tilsengs og vaagnede næste Morgen ved Toiletscener af de søesyge Passagerer, der ved Efterretningen om, at vi vare paa Themsen, pludselígen følte sig helbredede. Det varede ikke længe, førend ogsaa jeg var paa Dækket.

Paa begge Sider, i nogle Miils Afstand, foer den engelske Kyst, smykket med venlige Smaabyer, forbi vore Blik, men Landet var endnu ikke i sin Foraarspragt. Til alle Sider vare vi hyppigt omgivne af skjønne Seilere, der bragte deres rige Ladninger til eller fra Verdens største Handelsstad, og alt som Kysterne mere og mere nærmede sig hinanden, forøgedes ogsaa Skibenes Antal. Ved en af Flodens Bugtninger viste Gravesand sig paa venstre

Side, og ligeover for denne smukt liggende Bye, paa den modsatte Flodbred, hævede sig den lille Fæstning, Fort Tilbury. Fra dette Sted af ere begge Kyster rigt bebygget og udfolde en skiøn Afverling af Byer og Skibsværfter, Haver og Parkanlæg med Lyststeder. Snart viste sig de kongegelige Skibsværfter Woolwich og Deptford og fiernere Greenwich, hvis pompeuse Hospitalsbygning vender Façaden ud imod Floden.

At give Eder et Billede af Themsen og dens Bredder, saaledes som disse fra nu af viste sig, overgaaer mine Evner, og jeg tvivler om Muligheden af at kunne vække en nogenlunde rigtig Forestilling herom, selv om jeg gav Eders Phantasie alle Materialierne i den samme brogede Afverling, som den, hvori de i Virkeligheden frembøde sig for mig. Paa begge Kyster er hver Plads benyttet til Oplagshuse, Skibsværfter eller Værtshuse for Søefolk. Floden er næsten skiult under Skibe af forskiellig Slags, deels i Bevægelse, deels anlagte og tilsammenstuvede ved Flodbredderne. Imellem afgaaende og kommende, større Handelsskibe, laae sorte Kulskibe for Anker, medens spraglede Lystdampfartøier, med Dækket fuldt af Passagerer, under fuld Musik vidste at skaffe sig Vei til Greenwich, Deptford eller endnu fiernere Steder. Dampskibenes Mængde var mig især paafaldende, men de vare for talrige og for hurtige til at blive talte. Oftere saae Man et stort Skib, der lod sig føre op ad Themsen ved Hiælp af to smaae Dampskibe, der vare befæstede, et paa hver af dets Sider; andre benyttede Ebben til at lade sig føre med Strømmen, forlængs og

baglængs, ned ad Themsen. Et saadant Kulskib kom, blandt flere, drivende saa nær ind paa os i et Øieblik, da andre Skibe forhindrede os i at styre tilside, at den knækkede sit Bugsprød mod vor Mast, berøvede os adskillige Stænger tilligemed den Baad, som hang paa vor venstre Side, og der manglede ikke mange Tommer i, at den havde væltet vor Skorsteen. Den Skræk, som i dette Øieblik udbredte sig paa vort Dæk ved Synet af dette farlige Sammenstød og ved Larmen af de forskiellige Stykker, der styrtede ned imellem os, forstyrrede den glade Stemning, som havde udbredt sig ved Synet af Themsen; men da det ængstelige Øieblik var forbi, og vor Captain saae, at vi dog beholdt Skorstenen, raabte han: *All right!* og sendte et Par Mand ud efter den halvt knuste Baad, medens Kulskipperen slukøret drev af med de Eeder og Trudsler, som han ærligt havde fortient.

Vi passerede nu Tower og lagde i Nærheden af New London Bridge an udenfor the Customhouse (Douanen) ved Siden af Arliquino, Dampskibet fra Havre, der ankom paa samme Tid. Uagtet Klokken først var 10, da vi kom iland, slap vi dog ikke ind i London, førend henimod Kl. 4, men tilbragte den største Deel af Dagen i Forventning om at blive stedede til Visitation.

Denne Act er, som begribeligt, saa kiedelig, at det ikke kan falde mig ind at ville gienkalde den, eller giøre Eder deelagtige deri. Tillykke var der ligeoverfor et Giestgiverie af det simpleste Slags, hvor vi kunde formilde denne Quarantaine ved Beafsteak, Porter og en stor engelsk Avis. Da

vi havde faaet vore Sager oppakkede paa Forsædet af en Kareth, foretog vi en 2½ Miils Reise igjennem London og stege af i Sablonière Hôtel paa Leicester Square.

Af London har jeg allerede seet saameget, skiøndt en passant, at jeg nu troer paa Muligheden af, at Paris kan synes den Reisende, der kommer herfra, at være en lille, og Neapel en stille By. Men herom i mit næste Brev, hvis jeg ikke aldeles fortvivler ved at give mig af med en saa umaadelig Gienstand.

London, d. 11 Mai 1836.

Jeg skriver Eder dette Brev fra Verdens Hovedstad! Saaledes har jeg oftere hørt London nævnes; men nu troer jeg, at det er mere end Titel. Dersom jeg imidlertid skulde gjøre Rede for denne min Tro, saa vilde jeg komme til at benytte mig af et Argument, der maaskee ikke bliver antaget for fuldgyldigt; jeg har nemlig ikke stort Andet at beraabe mig paa, end dette mageløse Indtryk af Byens Storhed, som jeg deels bragte med fra Themsen, og som deels gientager sig ved hver lille Udflugt igjennem Byens Gader.

En Formiddag i Strand, som Man paa Dansk med Rette kunde kalde Store Strandstræde, vilde allerede være i Stand til at vække Forestillingen om Londons Storhed og Befolkning. Dette var mit første Bekiendtskab, og jeg havde nær glemt, at der endnu var meget Andet at bruge Tiden til, end til at giennemvandre

denne milelange Gade, opad det ene Fortog og ned ad det andet. Den er næsten uophørligt opfyldt med to eller tre Rader Vogne, og de brede, med Fliser belagte, Fortoge, skiules under en Mængde Fodgiængere, der alle, paa os nær, syntes at have forfærdeligt travlt. Alle Husenes nederste Stokværk ere Boutikker, og disse Boutikvinduer ere tildeels Skyld i, at jeg den hele første Dag ikke fik udrettet Noget af det, jeg havde at besørge. Hvert Øieblik gjennemfares Gaden af en fiirspændt Coach, fuldt besat, inside og outside, med Passagerer. Endnu hyppigere rumle store Omnibusser forbi, nu og da standsende for at optage Fodgiængerne, paa den lange Vei til eller fra City. Herskabsvogne med pudbrede Kudske og Tienere fordre Plads, men rigtbelæssede Vogne med Kiøbmandsgods ville ogsaa frem. Unge Gentlemen, som komme ind fra Landet til Forretninger paa Børsen, knibe sig med den lette Tilbury ind imellem de større Vogne, og i deres Kjølvand søger en Række af de saakaldte Carrs, eller Leie-Gigge, saa hurtigt som muligt at komme til Maalet for deres To-Shillingstour. Imellem alle disse hastende Vogne er der imidlertid ogsaa nogle, som ikke have saa meget Hastværk, nemlig de omkiørende Skildt- eller Placatvogne. Af saadanne vil jeg kun nævne en colossal, rød Hat paa fire Hiul; ovenpaa Pullen har Kudsken sit Sæde. Jeg troede først, at det maatte være en Brevpost, men da jeg havde seet og læst en stor Inscription paa Hatten, erfarede jeg, at dersom jeg vilde have mig en ny Hat, kan jeg i London ikke faae den bedre, end hos Hattemager N. N. i Strand. Andre

Vogne af dette Slags bære kun en stor fiirkantet Kasse, hvis Sider ere beklistrede med colossale Avertissementer i alle Farver.

Paa Hiemveien kom jeg forbi Hattemagerens. At hans Hatte maae være *waterproof*, saae jeg Beviis for i Vinduet; ibetmindste er det vist, at to af dem kunde holde Vandet baade ude og inde. Den ene var nemlig ved en Vægt tynget ned i en med Vand fyldt Glaskumme; den anden, som stod ved Siden, var indtil det Øverste fyldt med Vand, og, for tilstrækkeligt at bevise, at det virkeligen var Vand, seilede der et lille Skib inden i Hatten.

At Fodgiængere ikke uden Fare vove sig ud i Midten af denne og andre lignende Gader, vil Man let kunne forestille sig, og skal Man tvers over Gaden, hører der baade Taalmodighed og Iilfærdighed dertil. For at characterisere denne Færsel, fortalte Man mig, — naturligviis i Spøg, — at en Kjøbmand, ved om Formiddagen at gaae til Børsen, traf paa Fortoget i Strand en reisende Herre, der var ham anbefalet. Efterat have vexlet et Par Ord med ham, gik han videre. Men da han Kl. 5 gik tilbage fra Børsforretningerne, traf han den samme Herre paa det samme Sted, og udbrød: "Det er besynderligt, at vi netop skulle mødes her igjen!" Hvorpaa den Fremmede lidt ærgerlig svarede ham: Ja! jeg venter kun paa at kunne slippe over paa den anden Side af Gaden!

Dog, hvad taler jeg saameget om Strand! Jeg har, uden at vide deraf, boet en heel Dag i Nærheden af Oxford-street, der i Forbindelse med High Hollbourne og et Par

andre Gader i samme Flugt, giennemskjærer London i en Strækning af 7 engelske Miil, omtrent saa langt som fra Kiøbenhavn til Lyngbye. Den samme Færsel som i Strand, maaskee endnu stærkere, men mindre paafaldende, fordi denne Gade er langt bredere! Alt er her i en større og endnu rigere Stil; galantere Boutikker og, som en Følge deraf, ogsaa fornemmere Vogne og skjønnere Omgivelser af de promenerende Damer.

Der er i Oxfordstreet et Sted, hvor denne Gade overskæres af en anden, endnu skiønnere og, hvad Boutikherligheden angaaer, endnu mere overraskende, Gade, nemlig Regentsstreet. Synet af denne Korsvei kan maaskee regnes imellem den nyere Verdens Underværker, idetmindste ihenseende til Luxus. For blot at anføre eet Exempel — thi hvor skulde jeg begynde, og naar skulde jeg ende, hvis jeg vilde detaillere — Vinduerne i disse Boutikker, der ere opfyldte med europæisk og orientalsk Luxus, bestaae ikke, som i Strand og Oxfordstreet, af Ruder, indfattede i blankt Messing, — nei! det vilde her ikke være kostbart nok — her er ingen Ruder i Boutikvinduerne, Lyset falder her ind igjennem Rammer, som indfatte hele Stykker af det skiønneste, slebne Speilglas, 3 Alen i Høiden og 2 Alen i Bredden, og kiger Man ind i Boutikken, saa synes den uendelig, thi alle Vægge ere beklædte med Speile, og Disk og Borde, hvor de indiske Schawler udbredes og henslænges af de skiønneste Kiøberinder, Alt tilbyder Reflexion og Selvbeskuelse.

I Formiddags, ganske træt af denne Driven om paa Gaden, bemærkede jeg, at en halvvoxen Dreng, som stod bag paa en Omnibus, gjorde Tegn til mig, idet han rakte en Finger i Veiret. Da jeg saae paa ham spørgende — idetmindste spørgende paa Dansk — tog han det for et Svar og gav Kudsken et Vink. Strax rullede nu den hele Omnibus ned imod Fortoget, og Drengen aabnede Døren paa Bagsiden af den lange Kasse. Da jeg tænkte mig, at det vel her var det samme, som om jeg paa en Auction i Tanker havde nikket til Auctionarius, gjorde jeg ingen videre Indsigelse, men steg ind i Vognen, der var rigt forsynet med Halm, og paa hvis to Bænke nogle Herrer og Damer vare placerede. Jeg fik nu snart at vide, at jeg for en Sixpence blev kjørt til City og navnligen til Børsen. Da jeg trængte til Hvile, lod jeg mig gjerne bortføre, og efterat vi hvert Øieblik havde gjort Holdt for at optage Passagerer, der nu og da rakte en Finger i Veiret, til Tegn paa, at de vilde kiøre med, vare vi omsider 14, og havde saaledes alle Pladser besatte. Nu gik det i en Fart til høire og til venstre, ind imellem større og mindre Vogne; kun standsede vi, naar En og Anden steg ud, og en ny Passageer tog hans Plads. Paa denne Maade kom jeg til Londons sande Kiærne; jeg stod nemlig imellem Banken og Børsen.

Jeg havde nu en lang Vandring for at naae Leicester Square og torde ikke ret betroe mig til en anden Omnibus af Frygt for at blive ført et Par Miil ud paa den anden Side af min Bestemmelse; thi jeg havde baade hørt og

selv erfaret det, at Man, for at benytte disse Kiøretøier med Fordeel, maa være nogenlunde orienteret i Gaderne. Jeg begav mig derfor paa Vandringen, som forbi St. Paul, som jeg haaber nærmere at giøre Bekiendtskab med, og befandt mig omsider i Strand, hvor jeg allerede følte mig mere hiemme. Ved denne Følelse fandt jeg mig saa beroliget, at jeg igien kunde begynde at læse Skildter og at see til Boutikkerne og blev nu opmærksom paa en egen Klasse af Mennesker, der næsten ved hvert Skridt var posteret paa Fortoget for at stikke de Forbigaaende smaa, trykte Sedler i Hænderne, deels Handlendes Addyesser, deels markskrigerske Declamationer over en og anden Underdoctor eller mageløs Kunstner. Blandt disse sidste berømmedes især en Professor i — om Forladelse! — i Loppe-Dressuren, og strax efter stod jeg ved hans Skueplads, hvor et stort Skildt og de opklistrede Placater forkyndte: The celebrated and extraordinary Exhibition, patronized by the Royal Families of England, France, Belgium ect. ect. of the industrious fleas! Her kunde jeg naturligviis ikke gaae forbi, thi Placaten specificerede Forestillingen; nemlig: 1) En Balsal. Musikanterne i stort Orchester anføres af en Concertmester ved Claveret, medens Herrer og Damer valtse; alle levende og muntre i fuld fashionable Dragter. Fire Gamle sidde i et Hiørne af Salen og spille Whist eller L'hombre. 2) En Mailcoach, trukken af fire vælige —. 3) The three Heroes of Waterloo: the Duke of Wellington, Napoleon Bonaparte and the Prince of Blucher, riding on fleas,

with golden saddles ect. ect. Ovenanførte blev virkeligen fremstillet af store, levende Exemplarer; men sub rosa maa jeg tilstaae, at den hele Forestilling var mig mest interessant, forbi jeg dog nu kan prale af, at jeg iblandt mange andre dramatiske Forestillinger og Aftenunderholdninger ogsaa har seet en Loppe-Comedie. Placaten var, som ikke sieldent, bedre end Forestillingen. Desværre bleve Dyrene ikke forede, mens jeg var der! — Siden jeg dog er kommen til at tale om Skuespil, vil jeg ikke forbigaae at bemærke, at jeg iaftes var i Haymarkets Theater. Jeg saae der Shakespears Richard III., Balletten Zulema og en lystig Comedie: Railway for ever, en Satire mod Jernbane-Raseriet. Den eneste Mærkelighed jeg fandt her, var den, at hverken Theatret selv, Maskineriet eller Udførelsen stod paa et høiere Trin, end det, Man er vant til at dadle i Kiøbenhavn; men efter hvad jeg hører, staaer dette Theater ogsaa langt nede i Rangen blandt de londonske.

Jeg skriver snart igien, thi jeg har allerede fuldt op af Gienstande for Correspondencen, men desværre staaer Tiden til at skrive i et omvendt Forhold til, hvad jeg har at skrive om.

London, d. 14 Mai 1836.

Uagtet jeg ved at affende mit sidste Brev kun altfor vel følte, at det i det høieste vilde skildre Eder min hensigtsløse Omflakken paa Gaderne og langtfra ikke give Eder en Forestilling om den Deel af Byen, som jeg havde seet, be-

gynder jeg dog igien i samme Tone og overlader det til mine følgende Breve, om de muligen, alle tilsammen, ville kunne give Eder det Billede, som er for stort for en enkelt Hastværks Epistel.

Jeg har nu allerede været her fire Dage, og Forstyrrelsen af de første Indtryk begynder at sætte sig. Et Besøg hos den danske Minister og hos Grev S. P. førte mig iforgaars ud i the Westend, den nyere og eleganteste Deel af Byen. Fra Regentsstreet kom jeg ud i den høist fashionable Piccadilly, en smuk og folkerig Gade, der især befares af Reisevogne fra den nordlige og vestlige Deel af Landet. I stor Strækning begrændses denne Gade paa Sydsiden af Green Park, et Parti af den bagved liggende James Park, og over Toppen af disse Trægrupper viser Westminster sine skiønne Taarne i en disig, blaa Tone. Gadens Nordside er smykket med elegante Bygninger, der for det meste beboes af fornemme og rige Familier. Den sidste af disse Bygninger er Hertugen af Wellingtons Palais, hvis Sidefløi vender ud mod Hydepark. Strax indenfor Indgangen til denne skiønne Park staaer det Monument, som Londons Damer have ladet opreise for Sir Arthur, Duke of Wellington. Det er en colossal Achilles i Bronze paa en høi Piedestal, der er forsynet med en altfor lang Inscription. Hydepark er som en stor, med Skov indhegnet, grøn Mark, smykket med rige Trægrupper og giennemskaaret af Veie og Gange for Spadserende tilvogns, tilhest eller tilfods. Imellem Træstammerne tilvenstre under det friske Bøgeløv viser sig et smalt og skinnende Bassin, the Serpentine

River, og paa Byens Side udstrækker Parklane en Række af Bygninger, som fra Wellingtons Palais op til Oxford-street vise en, maaskee mageløs, architectonisk Luxus. Uagtet de engelske Familier, som bekiendt, ikke foretrække at beboe store Palaier, men derimod søge deres comfort i, hver for sig, at beboe et heelt Huus, træffer Man dog, især i denne Deel af Byen, Façader af en Udstrækning, som sieldent sees større, uden maaskee i architectoniske Projecter paa Papiret. Denne Uovereensstemmelse er kun tilsyneladende. De Lords, som i de senere Aar have benyttet deres Grundeiendommes heldige Beliggenhed til Byens og deres egen Udvidelse, f. Ex. Grosvenor, Portland og fl., have paa eengang og efter een Tegning ladet hele Gader, Squares eller Crescents opføre og forbundet alle Bygningerne ved een sammenhængende Façade, uagtet hvert enkelt Huus i Almindelighed kun har to Fag Vinduer og en Gadedør i første Stokværk.

Fra Hydepark førtes vi af en Leietjener over Oxford-street og Portland Place til den største af Londons Parks, nemlig Regentspark, og jeg kan ikke sige, hvor velgiørende den friske Luft virkede paa mig, da jeg her følte Aande-draget friere og saae tilbage ind imod Byens Taager. Det egentlige Maal for denne Vandring var imidlertid Colosseet og the Zoological Garden, to Gienstande, som ingen Reisende forsømmer at see, selv ikke under det korteste Ophold i London.

Colosseet kan neppe have sit Navn efter den bekiendte Circus i Rom, thi med den har denne Bygning aldeles ingen Lighed; snarere kunde den kaldes Pantheon, men

Navnet giør Intet til Sagen, og Bygningen da egentligen ikke heller. Derimod er det Panorama af London, for hvis Skyld denne Bygning er opført, det mest overraskende, jeg har seet af slige Kunstværker. Men jeg beundrer ikke alene Maleriet, der som bekiendt er taget fra Korset paa St. Pauls Kirken, men ogsaa den sindrige Maade, paa hvilken det vises.

I Midten af Rotunden, paa hvis Væg Rundmaleriet er udspændt, er der opført en tro Copie af den øverste Deel af St. Pauls Taarnet, i samme Størrelse som Originalen. Af denne Bygning veed Man imidlertid Intet, førend Man er oppe i den. Igjennem en Corridor, hvor der tilbydes Forfriskninger, førtes vi ad en, med Lamper svagt oplyst, Gang, ind i et lille, rundt Værelse, der er forsynet med Divaner, Bord, Speile og en fra Loftet nedhængende Lampe. Da vi havde taget Plads og hilset paa de øvrige Tilstedeværende, hørtes Lyden af en Klokke, og i samme Øieblik mærkede vi, at det hele Værelse, hvori vi befandt os, bevægedes sagteligt opad. Det løftes nemlig ved Hiælp af en Dampmaskine op igiennem et Rør, som er indeni den omtalte Copie af Taarnet. Et lille Stød forraadede omsider, at nu var denne Stigning tilende. Døren aabnedes atter, og da vi traadte ud, fandt vi os oppe paa en af Taarnets Omgange, hvor Man, holdende sig til Balustraden, nyder en pragtfuld Udsigt over London og Omegnen. Illusionen forhøies ikke alene derved, at Man, som i et andet Taarn, kan gaae rundt og see ud til alle Sider; men, seer Man nedad, saa møder Øiet der de lavere, blytækkede Taarnspidser og Tagpartier,

og seer Man opad, troer Man, at have den hvælvede Himmel over sig. En Vindeltrappe fører fra denne Omgang op til en høiere, hvorfra Maleriet, ved det forandrede Standpunkt, viser sig anderledes. Men Trappen ender ikke her. En endnu høiere Omgang charakteriserer sig ved en større Snæverhed, og endelig staaer Man under den kobberforhudede Kugle og er nærved at gyse ved den Høide, hvori Man føler sig. Igjennem denne Kugle fører en Stige op til en lille Luge, og her venter Man naturligviis igien at see Londons Panorama. Man bedrager sig ikke i denne Forventning, men overraskes dog alligevel, naar Man træder ud; thi her seer Man rundt omkring sig London og Omegnen, — men i Virkeligheden, — og St. Pauls Taarn, hvori Man endnu troer, at staae, ligger fiernt, næsten skiult i Taager, og, vækket af Drømmen, finder Man sig — paa Colosseets flade Tag.

I Forbindelse med Colosseet er der i adskillige tilstødende Bygninger og omliggende Haver paa en original Maade aabnet Publicum, og især det reisende, forskiellige Underholdninger og Overraskelser. Disse ere imidlertid mest beregnede paa ugentlige Vauxhalls Forlystelser, men fortiene ogsaa at nydes ved Dagen. En høi, hvælvet Gang, eller rettere et Drivhuus, opført ene og alene af Glas og tynde Jernforbindinger, pranger med en Rigdom af store, exotiske Planter. Denne Gang fører til en stor, rund og hvælvet Glasbygning, i hvis Midte et Springvand, decoreret med de skiønneste Blomsterpotter, udsender Tusinder af fine Straaler, der som en mild Regn falder tilbage i et Bassin,

som mylrer af Guldfisk. De runde Glasvægge ere tildeels bækkede med høie Oleandre, Palmer og deslige, medens Variationer af Vinca, Passionsblomster, Clematis og andre Slyngplanter decorere den gjennemsigtige Kuppel med deres yndige Festons. Store Aviarier, eller Fuglebure med snakkende Papegøier, kurrende Duer og qvidbrende Sangfugle ere hist og her anbragte i Nischer. Kort sagt, Man finder her Alt, hvad den yppigste Phantasie behøver som Ameublement til en Feedronnings Badeværelse. Til høire fører en mørk Gang ind i en raa Klippehule, sammensat af virkelige eller eftergiorte Drypsteen. Klippestykkerne slutte ikke overalt tæt sammen, og kiger Man ud igiennem et af disse Huller, saa møder Man der en fiern Udsigt over Havet. Til venstre fra Rotunden fører en lignende Vei ind i nogle Værelser, hvor Man strax troer, at Man er i et Schweitzerhuus. Dette er virkeligen ogsaa saaledes, thi denne Bygning er et fra Schweitz hidført Huus, med tilhørende Bohave, saa complet, at selv Opvarteren ikke alene er i schweitzerisk Dragt, men er en barnfødt Schweitzer, der formodentligen er gaaet med i Kiøbet, da Man solgte Huset. Sætter Man sig nu ind i en af Vinduesfordybningerne og seer ud igjennem de smaae, blyindfattede Ruder, saa er Man hentryllet til en vild Klippegrund i Schweitz. Det er ikke malede Coulisser, Man seer derudenfor; det er Klipper, opmurede af store Steen, beplantede med virkelige Graner, overskyllede af et virkeligt Vandfald, (som rigtignok har en Dampmaskine i Baghaanden), belivet af levende Fugle og deriblandt ogsaa af en stor Ørn — Alt componeret

og arrangeret med Smag og Kiendskab, og uden Frygt for Vanskelighed og Bekostning. Det er her "Dichtung und Wahrheit!"

Det var endnu for tidligt at gaae til den nærliggende Zoological Garden. Det kom os derfor godt tilpas, at der i et af de ved Colosseum liggende Theatre netop paa denne Tid blev givet en Forestilling af en Flok Beduin-Arabere. Dette Skuespil bestod af National-Dandse og gymnastiske og equilibristiske Kunster. Scenen, som var var smukt decoreret og belyst, frembød en Kreds af Beduiner, som, leirede paa en Oase, musicere paa deres eiendommelige Instrumenter til Accompagnement for Dandserne i Midten. De skiøntbyggede, næsten nøgne, Arabere tumlede sig i Dandsen ligesaa meget paa Armene som paa Benene og viste i deres dobbelte og tredobbelte Saltomortaler en Lethed og en Sikkerhed, som overgik Alt, hvad jeg af Sligt har seet. Det var imellem deres simpleste Kunster, i to Spring at giøre en Saltomortale forlænds og en anden baglænds; men for at vise, med hvilken Sikkerhed, de giorde disse Spring, havde de Dolke i Hænderne, hvis Spidser de urokkeligen holdt tæt ind imod Øienhulingerne, Tindingerne eller Halsen, og det var ikke synligt, og havde ogsaa været forbærveligt, om Armene under Springet nok saa lidt havde forandret Stilling. En Bøsse — undskyld, at jeg opholder mig saa længe ved Sligt, — blev lagt paa Gulvet; i et Badutspring tog Araberen den op, og i en umiddelbart paafølgende Saltomortale affyrede han den, medens han endnu krumbøiet svævede i Luften. Slutnings-

acten fremstillede en rig Afvexling af Pyramider, som de dannede ved frit at staae, tre Mand høi, paa hinandens Hoveder, og det var beundringsværdigt ved denne Leilighed at see Udviklingen og Smidigheden i disse nøgne Fødder, hvormed de omfattede og fæstede sig til den ringe Plads, de havde at staae paa.

Skjøndt vi vare lidt sløvede og trætte af denne Dags afvexlende Skuespil, kunde vi dog ikke vende tilbage fra denne Kant af Byen, førend vi havde idetmindste gjennemvandret the Zoological Garden. Dette mærkværdige og skiønt indrettede Museum af levende Dyr tilhører en privat Forening og bestaaer og udvides især ved den Indtægt, som indkommer for Adgangen, hvilken skal beløbe sig til henved £ 80,000 Sterl. aarligt. Ved Indgangen til denne Have, der er en Deel af Regentspark, er der opbygget et Par Huse for Portbetienterne. Paa den ene Side aabner Jerngitteret Adgangen, paa den anden Side Udgangen; men for at kunne controllere Antallet af hver Dags Besøgende, ere disse Aabninger indrettede saaledes, at kun een Person ad Gangen kan passere, og ved hver saadan Bevægelse af den circulaire Dør, falder et lille Blikmærke ned i en, nedenunder anbragt, tillaaset Bøsse. Haven er gjennemskaaret af brede Gange og smykket med Blomsterpartier og Buketter. Dyrene, som ere samlede fra alle Verdensdele, gaae deels frit om indenfor Indhegninger, deels indesluttes de i Huse, som opvarmes efter deres Fornødenhed. At give en Fortegnelse paa disse Dyr, vilde blive lidt for vidtløftigt; det vilde

maaskee være lettere at sige, hvilke Hovedarter, der mangle; men ikke heller dette er jeg istand til.

Jeg maa ikke glemme at fortælle, at jeg for et Par Dage siden overraskedes ved et Besøg af H. og S., som allerede idag forlade London og ville bringe Eder mine Hilsener. Da H. hørte, at jeg endnu ikke havde været hos Baron Rothschild, skjøndt jeg har Anbefalingsbreve til ham baade fra Kiøbenhavn og fra Hamborg, tilbød han, at ville føre mig derhen. At jeg hidtil havde udsat at gjøre dette Besøg, var ikke grundet i Ulyst til at see denne Nervus rerum gerendarum; tvertimod var det et af mine Ønsker; men Visiter udsætter jeg, som I veed, altid til imorgen.

Imellem City's Smaagader er der en ganske snever, ikke bredere end vor Pedermadsensgang. Den ligger i Nærheden af Børsen, tætved Lombardstreet og kaldes St. Swinthins Lane. Midt i denne Gade, der ikke pranger med en eneste anseelig Façade, fører en Port ind i et Gaardsrum, som omgives af en ret smuk Hovedbygning med Sidefløie. Igjennem et Par Contoirer, hvor et betydeligt Antal Betiente sad fordybede ved Pultene og neppe lagde Mærke til os, førtes jeg til det Allerhelligste, et lille, med heltset Egetræ panneleret, Værelse, hyggeligt ved et prægtigt Brûsseler-Gulvteppe og en flammende Kamin. I Midten af Værelset ved et lille opfyldt Bord sad v. Rothschild, som, da jeg var præsenteret, tog imod mig paa det venligste og bød mig tage Plads i en af de Lænestole, som omgav Bordet. Hans Ansigt har et lille Anstrøg af det Socratiske, hans Figur er lav og corpulent. Som han der

sad i fine, violette Klæder, Fløielsvest, lange Silkestrømper og Skoe, med Kniplings Kalvekryds og Manschetter, forekom han mig beredt til, øieblikkeligen at indfinde sig ved et af de europæiske Hoffer, hvor Man muligen i Hast kunde trænge til ham. Medens han talede, var han beskæftiget, som det synes, med at skrive sit Navn paa en Bunke foranliggende Statspapirer, og Sønnen, som tog Deel i Conversationen, gjennembladede nogle Bundter Vexler. Baronen var saa galant mod min Veileder, at han forsikkrede mig, da jeg rakte ham mine Breve, at jeg under nærværende Omstændigheder ikke havde Sligt nødig for at finde en god Modtagelse og spurgte mig gjentagne Gange, om han ikke kunde tiene mig paa en eller anden Maade. Da jeg ikke fandt det passeligt, at udbede mig et Par Millioner, indskrænkede jeg mit Ønske til at maatte blive forsynet med nogle Anbefalingsbreve fra ham paa min forehavende Reise i England og Skotland. "Det skal der blive sørget for" svarede han mig, "og jeg skal ogsaa give Dem et Brev med til min Ven, Hertugen af Gordon, der vil gjøre Dem Opholdet i Skotland meget behageligt! "Men," tilføiede han, "paa een Condition!" — Jeg studsede lidt og underkastede mig den. — "At De vil spise hos mig paa Søndag Middag!" — Herimod havde jeg naturligviis ikke Noget at indvende, saameget mindre som jeg — oprigtig talt — ønskede mig denne Indbydelse og mest af Nysgjerrighed. Da jeg var ved at gaae, blev denne Indbydelse imidlertid forandret. "Jeg har Loge i den italienske Opera paa Løverdag! — hvad gives der?" spurgte han Sønnen —

"Othello," — "De har ikke hørt Grisi! Saa spiis hos mig paa Løverdag og tag med min Familie i Operaen! Vil De saa ogsaa komme paa Søndag —, skal De være mig velkommen!" — Efter denne upaaklagelige Modtagelse anbefalede jeg mig, og jeg skulde næsten troe, at Pengeaanden var faret i mig, thi et Par Minuter efter følte jeg mig ligesom drevet hen til Børsen og til Lloyds Caffehuus. Her drev jeg omkring indtil Kl. 5, da jeg med H. kiørte ud af Byen til Kiøbmand G's Landsted, for i Selskab med min Reisefælle og S. at spise til Middag i en vakker, lille Familiekreds.

Under min Omvandring i Børsens og Bankens Omgivelser søgte jeg nogen Forfriskning i en lille, grøntmalet Boutik, som ligger ligeoverfor Banken. Over Døren staaer Mandens Navn, Birch-Birch, og om denne Kukkenbager hørte jeg til min Forundring, at han, trods den uanseelige Boutik, er bekiendt som forhenværende Lordmajor og for sin Mockturttle Suppe. Blandt hans vigtigste Kunder er Londons Bank-Bestyrelse, thi paa denne Institutions Regning leverer han dagligt til Bankens Personale circa 100 Portioner af sin fameuse Suppe, for at Officianterne ikke skulle spilde for megen Tid ved paa egen Haand at tage deres Lungeon. Mr. Birch-Birch skal ved denne Handel være stegen til en Capitalist paa £ 600,000 Sterl.!

London, d. 16 Mai 1836.

Siden mit sidste Brev har jeg forandret Logis her i London. Jeg har ombyttet det franske Hôtel paa Leicester Square med et Boarding house i Charlotte Street, deels for at vinde mere Øvelse i Sproget, ved at leve i en engelsk Familie, deels for at være nærmere ved Oxfordstreet, hvis mange Omnibusser tilbyde en lettere Communication med Byens fierneste Partier.

Livet i Boarding houses, hvor Man for en ugentlig Betaling optages som Lem af Familien, nyder de reglementerede Maaltider, har særskilt Sovekammer, men fælleds Dagligstue, ligner Diligence- eller Dampskibslivet. Man træffer der andre Reisende af begge Kiøn; den ene Dag reiser En bort, den anden Dag ankommer en Anden; Man gjør hurtigt Bekiendtskab; modtager Raad af dem, der have reist, giver Raad til den, der staaer i Begreb med at gjøre den samme Reise, Man selv nyligen har giort; Characterer fremstille sig, og Trangen til Meddelelser aabner ofte et Blik ind i de forskielligste Livsbegivenheder. Hvad Man ikke paa denne Maade faaer at vide om hinanden, det drøftes, undersøges og formodes, naar den Paagiældende en Dag ikke indfinder sig ved et Maaltid. I det Huus, hvor jeg nu er indlogeret, er der for nærværende Tid, foruden Vertinden og hendes gamle Moder, fire Damer og fem Herrer af meget forskiellige Qualiteter; alle meget venlige i Omgangen, men paa den anden Side, da Enhver betaler for Sit, ogsaa aldeles ugeneerte.

Jeg besøgte i Løverdags The Adelaide Institution, en stor Bygning i Strand, hvor der holdes en vedvarende Udstilling af Modeller og Prøver af de nyeste Opfindelser, under Beskyttelse af Dronning Adelaide. I disse store, med de forskielligste Maskiner og Modeller opfyldte, Sale, er der kun altfor mange Gienstande for Opmærksomheden. Imidlertid concentreres denne dog paa en meget passende Maade derved, at der hver halve Time, eller hvert Quarteer, eftersom Gienstandene fordre det, udraabes fra Galleriet, at nu vil Mr. N. N. have den Ære at forevise og forklare denne eller denne Maskine. Paa denne Maade hørte jeg en kort, men meget populær Forklaring af Dampmaskinens Indretning og Functioner, en anden over Dykkerklokken, hvor Experimentet foretoges med en Canariefugl, og en tredie over Electromagnetismen, anvendt til at frembringe Bevægelser. Midten af den største Sal optages af et Bord, hvis Overflade er et stort Bassin, fyldt med Vand, og her gaae Modeller af smaae Dampskibe op og ned ved forskielligt anbragt Mechanisme. Længden af Salen var paa den ene Side indtaget til en Skydebane, hvor Perkins Dampkanoner, nu og da, i en Minut udsendte 60 Kugler, en efter anden, imod en stor Jernskive, som er anbragt i en Afstand af omtrent 80 Fod. Henimod Middag indbød en Klokke det forsamlede Publicum til at stige op i en høiere Etage, for der at see Virkningen af et stort Solmikroskop. I et bælmørkt Værelse sammenstuvedes Man her under megen Latter og ligesaa megen Forskrækkelse. De Gienstande, som vistes paa den store, hvide Væg, vare deels In-

fusionsdyr i forskiellige Slags Vand, deels Chrystalliseringer af Saltopløsninger. Det var et skiønt og forbausende Syn at see, hvorledes Billedet af en saadan Draabe, der løb ned ad en, i Mikroskopet anbragt, Glastavle, viste, alt som Vandet tørredes, de chrystalliske Formationer i det Store. Charakteristiskt og ganske engelskt var det derimod, at der mellem de Gienstande, som saaledes forevistes, ogsaa vare engelske Bomuldstøier i Sammenligning med franske.

Jeg kan forestille mig, at den omtalte Dinner hos Rothschild ikke tør udeblive i mine Rapporter. Af Frygt for at lade vente paa mig, kom jeg da ogsaa her for tidligt! Denne Yttring af en af mine Skiødesynder kunde vistnok ikke andet end vække meget ringe Forestilling om min fashion, men jeg havde dog alligevel ladet Kudsken kiøre mig en lille Omvei op til Hydepark, da jeg ved min Ankomst til Piccadilly, hvor Familien Rothschild boer, saae, at Klokken ikke var mere end halv syv.

Husets smalle, halvrunde Façade hører under den engelske Meubelarchitectur. Ved Indgangen blev jeg modtaget af en pompeus Dørvogter, der overgav mig til en fiin Tiener, af hvem jeg over bløde Gangtæpper blev ført ind i the sitting room, eller Dagligstuen. Tieneren udbad sig mit Kort og gik bort for at melde mig, thi jeg var, som sagt, kommen for tidligt! Iøvrigt havde jeg Intet imod at kunne benytte nogle Øieblikkes Eensomhed, til at see mig om imellem disse Herligheder, der dækkede Vægge, Borde og Etagérer. Efter et Par Minutters Forløb kom Baronen mig imøde med den Venlighed og Ligefremhed, som jeg havde

Grund til at vente. Aviserne laae paa Bordet, og da vi toge Sæde, begyndte Conversationen med hans Spørgsmaal, om jeg interesserede mig for Politikken. Skiøndt jeg kun kunde besvare dette Spørgsmaal bejaende, følte jeg dog i samme Dieblik, at dersom jeg nu skulde politisere med ham, vilde jeg nok komme til at spille en jammerlig Rolle. Jeg yttrede derfor, i Haab om dog at holde ham i vore egne Farvande, at jeg havde følt nogen Uro ved at begive mig paa Reise i en Tid, da der taltes saa meget om Krig og fremmede Flaaders Ankomst til Østersøen. Denne Yttring besvarede han med et vist, sikkert Smiil, idet han forsikkrede, at jeg kunde være ganske rolig. Ja! tænkte jeg, — "han gi'er vel ingen Penge til, saa maa de vel forliges!" Nu vendte han sig til Spanien og især til Fremmedlegionen, og efterat vi saaledes havde kastet et Par Blik ned til dem, der kives paa Jorden, begyndte jeg et Spørgsmaal: "Aber, was meinen Sie, Herr Baron" — da jeg pludselig ved denne Tirade følte mig henført blandt Corsøers Politikkere i Vaudevillen, og Situationen og mit Spørgsmaal forekom mig saa komiske, at en indvendig Latter hindrede mig i at fortsætte. Tillykke aabnedes Døren i samme Dieblik, og to meget smukke, unge Damer traadte ind, af hvilke den ene forestilledes for mig som Miß Rothschild. Paa Bordet stod en lille Kurv med friske Blomster, som Gartneren kort iforveien havde bragt op fra Haven, og af denne Kurv udsøgte de skiønne Damer sig hver en skiøn Bouquet til det forestaaende Besøg i Operaen. Nu følte jeg mig frelst fra Politikken og vendte Samtalen til de paa Væggen hængende

Malerier. Strax efter indfandt Baronessen sig, om hvem jeg vidste, at hun ikke alene var en meget forstandig Dame, men at hun endog var sin Mands Medarbeider i de europæiske Anliggender. Da jeg var præsenteret for hende, havde jeg, som eneste Giæst, den Ære at føre hende til Bordet, der, uagtet Maaltidet var en famille, var udstyret, belyst og betient paa det Prægtigste. Det var mig interessant at see Vertens Lune udvikle sig under Bordconversationen, og især syntes de unge Damer at være en staaende Gienstand for hans godmodige Spøg. Efter Maaltidet kiørte vi til den italienske Opera, hvor Man allerede var midt inde i Rossinis Othello, og hvor Md. Grisi's skiønne Stemme tonede os imøde. Dette Theater er meget stort og yderst pragtfuldt, men jeg foretrækker dog Académie Royale de Musique i Paris. Hvad der især bidrog til at forhøie Glandsen, vare Tilskuerne, eller rettere Tilskuerinderne, som her kun kunne vise sig i deres største Pragt. Iøvrigt var her, saavidt jeg saae, det samme Tilfældet, som ved italienske Operaer i Almindelighed: Publicums gienfidige Opmærksomhed og indbyrdes Conversation i Logerne. Hvor dette ikke fandt Sted, sporedes den modsatte Yderlighed i en vis, behagelig Dvale. Rothschild fortalte mig, at en saadan Aftens Indtægt beløber sig omtrent til £ 1,000 Sterl. og underhaanden betroede han mig, at hans Loge aarligen koster ham £ 300 Sterl. Saa dyr er Middagssøvnen i Londons Westend! Efter Operaen opførtes en stor Ballet: Benjowsky, eller de Forviste til Siberien, hvilken blev givet med det Udstyr og den overlæssede Pragt, som

her hører til det Almindelige. I Drurylane Theatret har jeg et Par af de foregaaende Aftener hørt og seet Md. Malibran, først i Béthoovens Fidelio og senere i the Somnambule. Skiøndt jeg ikke er competent til at hæve hende paa Md. Grisi's Bekostning, maa jeg dog tilstaae, det har været mig kiært, at have hørt Md. Grisi, men at jeg ønsker endnu ret ofte Leilighed til at høre og see Md. Malibran. Hun er udentvivl en complet Kunstnerinde; Udtrykket i hendes Sang og Sandheden i hendes Spil er mere end Kunst. Hos hende er Kunsten kun et herligt uddannet Organ for en elskelig Individualitet. Saavidt jeg har kunnet mærke, beundres Md. Grisi, men Man elsker Md. Malibran.

Igaar besluttede vi, deels af Frygt for den velbekiendte Londonske Søndag, deels af Trang til frisk Luft, at begive os et Par Miil ud af Byen, og Valget faldt paa det yndige Richmond. Skal jeg dømme efter den Mundfuld Landluft, saa maa England ogsaa ihenseende til Naturens Skiønhed indtage en af de første Pladser blandt de Lande, jeg hidindtil har seet. Det varede imidlertid længe, inden vi kunde slippe ud i den frie Natur; thi London synes ogsaa paa Landsiden at være uendelig. De milelange Gader bleve vel efterhaanden lidt mere aabne, men endnu kiører og kiører Man imellem Huse og de foranliggende, yndige, smaa Haver, og uden at mærke nogen Adskillelse eller Grændse, erfarer Man dog hvert Øieblik, at Man nu er i en anden, lille Bye.

Richmond ligger omtrent 8 engelske Miil fra London paa en Høi, hvis Fod beskylles af Themsens Bugtninger.

Fra en Terrasse i Byen nyder Man et udstrakt Landskab, imellem hvis Skove, Smaabyer og Landsteder Floden dominerer fra Horizont og til Forgrund. Richmond Park, der skal være 8 Miil i Omkreds, indbød os til en lang Formiddagstour, og under de fritstaaende Grupper af skiønne Træer fandt vi en forfriskende Hvile, naar Solen blev os lidt for varm paa de aabne, fløielsgrønne Marker. Der er i det engelske Landskab en ganske eiendommelig Lufttone, som udbreder et magisk Slør over Baggrund og Mellemgrund. Det er som en blaa Duft, der indhyller disse Gienstande og giver Skyggepartierne, især i det Grønne, en Tone, som kun kan giengives med en aldeles reen Blaa. Jeg har spurgt en Landskabsmaler i London herom, og han var af den Mening, at Grunden hertil maatte ligge i Gasudstrømninger fra underliggende Kullag. Det er imidlertid en Eiendommelighed, som jeg troer billigen bør tages Hensyn til ved Bedømmelsen af dette Lands Landskabsmalerier.

Et prægtigt Hotel, The Star and Garter ligger paa Byens høieste Grund, og fra Spisesalens Balcon nyder Man Udsigten over Themsen aldeles uhindret. Paa den Tid, da vi vare der, var imidlertid Opmærksomheden mest henvendt paa den forestaaende Solformørkelse, og i disse Dieblikke mødtes vi formodentligen i Solen. Themsens Bredder vare grupperede af talrige Familier, som nød deres medbragte Maaltider i det Grønne. En Mængde Baade roede om paa Floden med Herrer og Damer, der vilde observere Formørkelsen i Vandet, og ved al denne Livlighed lokkedes ogsaa vi derned og kom ved denne Leilighed til at

foretage en lille Omvandring i disse Egne, da Formørkelsen var forbi. I en af Udkanterne af Richmond Park saae jeg et Par Grupper af ikke mindre end 14 høie og tykstammede Cedertræer, af Størrelse omtrent som vore ældste Bøge, og senere opdagede jeg i Omegnens Haver, at dette Træ ikke kan være en Sieldenhed i England.

Da Dagen begyndte at hælde, og vi saae os om efter Beforbring til London, traf vi paa Themsen to, rygende Dampskibe, færdige til at afgaae. Ombord paa det ene af disse giorde vi nu en behagelig Tilbagereise med et altid fornyet og afverlende Skuespil for Øie, deels ved Flodens bebyggede og skiønt bevoxede Bredder, deels ved den Mængde Lystfartøier og Baade, som oplivede den. Da vi ved Hammersmith vare passerede under den skiønne Jernbro, var det ligeindtil London, som om begge Bredder vare opfyldte med Larsmathiesenske Haver; allevegne fra lød Musik, Sang og lystige Tilraab. Da vi kom ind i London, var det Aften, og hvad vi saae af Byen, var belyst af Tusinder af Gasblus. De saaledes illuminerede Broer, vi passerede under, Vauxhall, Westminster og Waterloo Bridge, afgave især et pragtfuldt Skue i Forbindelse med den hele udstrakte og prægtigt oplyste Bye.

London, d. 18 Mai 1836.

Jeg har besøgt nogle Institutioner for Kunst og Videnskab, og dersom jeg manglede Stof for Correspondancen, saa vilde jeg her passende kunne fylde et Par Sider med Beskrivelsen af det brittiske Museum og levere en *Catalogue raisonné* over en Udstilling af Malerier og Skulpturer i Sommersethouse. Men jeg skal, hvad disse Gjenstande angaaer, fatte mig i Korthed.

Det brittiske Museum forener et stort Bibliothek med en mærkværdig Antiksamling og med rige Samlinger af naturhistoriske Gjenstande. Jeg førtes igjennem mange og store Bogsale og følte ligesom et Anstød af Samvittighedsnag, ved at see, hvor talrigt og hvor flittigt disse Skatte benyttes baade af Reisende og af Indfødte, medens jeg kun gik med en Tilladelse i Lommen, som jeg hverken havde Tid eller Lyst til at benytte. Antikkerne fængslede mig mest, men endskiøndt disse vel kunde være en Hovedgienstand for en Reise til London, saa vare de det dog ikke for mig. — De elginske Marmor-Fragmenter udgiøre den mærkeligste Deel af Samlingen, og det var mig kiært at see Originalerne af disse Bekiendtere fra Rom og fra Kiøbenhavn.

Ved her at see de Metoper fra Parthenon, hvis Hoveder giemmes i Dronningens Tvergade i Kiøbenhavn, beklagede jeg inderligt, at mit Fædreneland, efter Brøndsteds Opdagelse og kunstliberale Bestræbelser, endnu er i Besiddelse af disse Fragmenter, der dog kun have deres passende Plads paa de Kroppe, hvortil de høre. Saadanne Skatte, som disse Rester af den skiønneste, græske Kunst, tilhøre Grækenland;

men bortførte, med Ret eller Uret, fra denne Hiemstavn, ere de hverken Englands eller Europas, men de ere hiemfaldne til Kunsten. Ikke for det brittiske Museums Skyld, ikke heller fordi Man derfra har giort saa anseelige Tilbud om Vederlag, men af Agtelse for Kunsten burde disse Hoveder, der i Kiøbenhavn ikke giøre den allerringeste Nytte eller Glæde, forenes med deres Torsoer.

Den akademiske Udstilling i Sommersethouse var meget stor og i en vis Henseende mærkværdig. Flere Hundrede slet belyste Malerier frembød her i forskiellige Værelser et broget Tapetserie; men disse Vægge havde, i det hele taget, behaget mig mere, om de havde været overstrøgne med een Farve. Enten er Alt, hvad jeg hidtil har seet af Malerie og Skulptur, fremgaaet af falske Grundsætninger i Kunsten, eller ogsaa er Massen, af hvad jeg her saae, under al Critik. Naar jeg undtager et Par Billeder, saae jeg i det Øvrige hverken Spor af Natur eller Kunst, og det Eneste, der her kunde aflokke mig en Følelse af Beundring, var en Technik, som Man i nogle Malerier rettest kunde kalde genialskt Smørerie. Billedhuggerarbeiderne vare Canova, travesteret indtil Latterlighed.

Jeg saae endnu en anden Kunstskole med Udstilling i Adelphi, men jeg vil skaane Eder! Jeg ilede fra disse Nydelser op paa Blackfriars Bridge for at trække et stort Aandedrag ved Synet af Themsen og dens Omgivelser, thi nær havde jeg glemt, at jeg dog er i Verdens — skiøndt ikke i Kunstens — Hovedstad.

Iblandt de Curiositeter, som London er saa rig paa, og hvoraf en hver Maanedsdag har afløst en anden, under altid utrættelig Bestræbelse efter, ved noget Nyt og Piquant at fængsle Opmærksomheden, maa jeg dog ikke forbigaae at omtale en Forestilling, som kan tiene til at charakterisere en særegen Retning i den engelske Industrie.

Der annonceredes for et Par Dage siden: Et Partie Schach med levende Brikker! Theatret for denne Forestilling var en stor Sal, paa hvis Gulv det colossale Schachbræt var afmalet med sorte og hvide Felter. For hver Ende af Salen var amphitheatralsk indrettet Pladser for Tilskuerne, og ovenover disse, ligeunder Loftet, var der paa hver Side anbragt en Loge for de Spillende. Da disse havde taget Plads imellem adskillige Raadgivere, begyndte Orchestret en Marsch, — en Fløidør aabnedes, og et fyrsteligt Optog af Schachbrikker i Costume marscherede ind og opstillede sig paa den ene Side. Et andet Optog, kun forskielligt ved en anden Farve i Dragterne, fulgte efter og indtog den modsatte Side. Disse Brikker, Drenge og Piger i en Alder af omtrent 15 Aar, vare, hver efter sin Stand, ret smukt udpyntede og iagttoge, da de vare opstillede, den behørige Holdning. Krigen forkyndtes ved skingrende Trompeter. Derpaa commanderedes afvexlende fra de to Loger, og paa Commandoen flyttede Brikkerne sig imod hinanden. Naar en Brikke var slaaet, marscherede den af, og naar Dronningen eller Kongen forkyndtes i Schach, skete det ved Trompeten. Lidt efter lidt kom Man, efterat have moret sig ved Nyheden i denne Forestilling, ind i Spillet,

og det var interessant at see, hvorledes det deelte Publicum syntes at tage Partie imod dem paa den anden Side. Da en triumpherende Fanfare omsider havde forkyndt: Schach mat! begyndtes der igjen et nyt Partie.

Dog — jeg maa her slutte for idag. Men da dette Brev forekommer mig endnu for let til at affendes, vil jeg fortsætte, naar jeg imorgen Aften er kommen tilbage fra Veddeløbene i Epsom.

D. 20 Mai, 1836.

For en Guinea pro persona fik vi med Nød og neppe et Par Pladser outside paa en Coach. Regents-Circus var allerede Kl. 8 om Morgenen næsten opfyldt med 10 à 12 fiirspændte Vogne, hver indrettet til 17 Personer, og ved de mange andre Coach offices rundt om i Byen har der vel ikke været mindre Færdsel. Man sporede strax, at det var en Folkefest. Hestene vare udsmykkede med levende Blomster, og paa flere Vogne var der Spillemænd, som paa det engelske Horn gave Signaler og engang imellem en lille Melodie. Under Tonerne af: Fryd dig ved Livet! fore vi afsted. Fra alle de tilstødende Gader strømmede flere og flere Vogne til de Hovedgader, der nærmest føre til Epsom, og uagtet Veien derhen er 17 engelske Miil, var der dog ikke et Øieblik, at vi foran eller bagved kunde see den fri for større eller mindre Vogne og ridende Gentlemen. I de Smaabyer, vi passerede igiennem, vare alle Vinduer decorerede med Tilskuere, og Skolernes Børn stode paa flere Ste-

der opstillede under Tilsyn af Lærere og Lærerinder, for at see denne uendelige og brogede Caravane. En Mængde prægtige Equipager med fine Herrer og Damer, foran hver to ridende Kudske eller Jockeyer i røde, blaa eller gule, atlaskes Trøier, hvide Beenklæder, guulkravede Støvler og graa Hatte, snoede sig som spraglede Slanger ind imellem den store Række af sværtbelæssede Vogne; men alle joge i en flyvende Fart, der giorde 8 Miil i Timen, uden at den ringeste Uorden fandt Sted.

Efter lidt over to Timers Kiørsel naaede vi Epsom. Paa den vidt udstrakte Fælled var den altid voxende Mængde ifærd med at fordrive de Timer, vi endnu havde at vente, inden Veddeløbene vilde begynde. Det var især Spillehuse af alle Qualiteter, Equilibrister, Taskenspillere og større eller mindre Restaurationer, som havde paataget sig, at holde det umaadelige Publicum i Aande indtil Kl. 2. Næsten hele den ene Side under de opbyggede Loger og Balcons var prydet med en Række af aabne Spilleborde, hvor Man under Guds frie Himmel bedrog og lod sig bedrage for klingende Mynt. Afskyelige Matroner, hvis fordums Roser syntes at dufte af Gin og Brandy, holdte Bank. En Mængde lurvede Karle, hver med et lille Bord foran sig, indbød til Shillings-Veddemaal. Nogle snoede en lang Læderrem sammen og lod den Medspillende stikke en Pind ind i Snirklen, og det var Veddemaalet, om han nu kunde drage Remmen frit ud, eller ikke; Andre havde tre Fingerbøller for sig, giemte en Ert under et af dem, giorde sine Kakkelorum, og nu skulde det giettes, under hvilket Fingerbøl Erten laae.

Overalt saae jeg kun Entrepreneuren skrabe Pengene til sig, oftest under Skieldsord og Beskyldninger af de Tabende.

Da Veddeløbet skulde begynde, tilkiøbte vi os Pladser paa en Balcon; men det var kun i det Moment, da omtrent 20 skiønne Veddeløbere fore forbi, at vi havde nogen Nydelse heraf, thi der var kun eet Løb, og paa Grund af Banens Længde, kun een Gang rundt.

Efter Løbet begyndte den elegante Verdens Promenade op og ned ad Fælleden i lange Rækker af skiønne Equipager, omgivne af courtiserende Ryttere. Imidlertid skyndte Lord N. sig til London, hvor han, fortvivlet over i et Veddemaal at have ødelagt sin hele Herlighed, samme Dag jog sig en Kugle igiennem Hovedet.

Veien tilbage til London var os snart et meget morende, snart et rædsomt Skuespil; men vi trøstede os ved, at vor Kudsk syntes at være mindre beskienket, end de fleste andre, og at vi sad høit oppe paa en stor Vogn, som i de fleste Sammenstød vilde kunne knuse de andre. Veien var aldeles opfyldt med Vogne, og Alt i en forfærdelig Uorden. Oftere passerede vi væltede Kiøretøier, og to Gange saae jeg Kudske, som ved Vognenes Sammenstød, styrtede hovedkuls fra deres Sæder ned paa Veien. I al denne Tummel og Skrigen blandede sig lystig Hujen af de Beskienkede. Især var der et Slags Kiøretøier, som paa det vildeste snoede sig frem mellem alle de andre. Det var egentligen kiørende Skienkestuer. Fadningen var en stor, firkantet Kasse, hvorover der var spændt et Seil. I Midten var anbragt

et langt Bord, hvorpaa Øl- og Brændevins-Ankere vare placerede. Rundt omkring Bordet var der Bænke, fuldt besat med svirende Giester, som sang og drak, medens den tipsede Kudsk jog Hestene frem i fuld Gallop. Da vi nærmede os London, foretrak vor Kudsk en Omvei, hvorved vi naaede Byen med uskadt Vogn og hele Lemmer.

Denne burleske Side af John Bull var vort bedste Udbytte ved Festen, hvor Hovedsagen dog ogsaa syntes kun at være en Bisag.

Idag have mine Nydelser været af en ganske anden Art. Jeg har tilbragt en Deel af Formiddagen i Westminster Hall og Abbey; men naar jeg har sagt, at disse høist interessante, gothiske Bygninger, uagtet Aarhundreders Ødelæggelser og en, kun altfor øiefaldende, Forvittring i alt det Ydre, endnu opløfte Siælen ved deres architectoniske Majestæt, saa maa jeg overlade det Øvrige til de Afbildninger, som letteligen ville falde Eder i Hænderne.

Westminster Hall, som ligger ligeoverfor Abbediet, staaer i Forbindelse med Parlamentshuset, der for nogle Aar siden afbrændte. Man var her isærd med at rydde Grunden, for at opføre et nyt Parlamentshuus af en umaadelig Pragt og Udstrækning langs med Themsen. Planen til denne Bygning er valgt efter en Concours, hvori Mr. Barry gik af med Seiren, og naturligviis undgik han ikke sine Concourenters skarpe Critik.

Da jeg traadte ind i Abbediet, var der netop Gudstieneste, og den skiønne Sang strømmede mig imøde fra de

rungende Hvælvinger, som en Aabenbarelse af et usynligt Englechor. Jeg tog Plads ved Indgangen paa en Bænk, som er omgivet af Monumenter for Englands store Digtere, og her holdt mit Hierte sin Gudstieneste i dets eget Sprog. Det Indre af Kirken er godt vedligeholdt og restaureret i den oprindelige Stil, hvad Bygningen angaaer, derimod ere næsten alle Kroge smagløst opfyldte og beklinede med nyere Monumenter, som ikke staae i fierneste Harmonie med Bygningen, men især udmærke sig ved en mat Allegoriseren, der tager sig løierligt ud imellem de gamle, gothiske Gravmonumenter.

Et Par Formiddagsbesøg førte mig siden ud i Nærheden af Hydepark, og her udhvilede jeg, medens den fornemme Verden promenerede tilvogns og tilhest forbi. For at komme tidsnok til Drurylane, hvor jeg atter hørte Md. Malibran, maatte jeg tage min dinner hos Berry i Regentsstreet, og nu da jeg slutter dette Brev, er det langt over Midnat. Altsaa — God Nat! mine Kiære!

London, d. 24 Mai 1836.

Om de Breve, jeg hidtil har skrevet, men især om dem, jeg i Fremtiden agter at skrive, begynder jeg nu selv at faae gode Tanker; men fra det Øieblik af, da det faldt mig ind, engang efter min Hiemkomst at udgive dem, svævede det forfængelige Titelblad mig allerede for Øiet, og jeg følte mig fristet til at begaae den Daarskab, at lempe mig

efter en tilkommende Critikers Dom, endogsaa ihenseende til hvorledes jeg bruger, eller misbruger hver Dag i London.

Et pynteligt Brev, som jeg ved Hjælp af en *Usefull Guide to the Stranger* havde begyndt at sammenskrive og udspække med statistiske Bemærkninger, ligger, parteeret i smaa Papirstumper, rundt om min Stol, og jeg har banlyst mit Autorskab — i fire Maaneder idetmindste — for ikke atter at falde i den Fristelse, ved Hjælp af Andres Kundskab og Erfaring, at ville levere Publikum et belærende Værk over England.

Men hvis Blomsten af denne min Reise i fire Sommermaaneder kan udvikle sig til Noget, der kan glæde Eder, ikke allene for min Skyld, saa giem den og ræk mig den ved min Hjemkomst.

De Timer, jeg offrer Eder ved disse mine Breve, tilhøre for det meste Nætter efter trættende Dage. For at fastholde af en foregaaende Dags Begivenheder det, der mest har interesseret mig, er det mig nødvendigt, at faae det bragt paa Papiret, førend den næste Dag kommer med sine Herligheder. Jeg maa derfor have Lov til at være overfladisk og til kun at nedskrive det, som jeg troer vil være underholdende for Eder og mig selv en kiær Erindring om England og Englænderne.

Jeg forbigaaer derfor nærmere at omtale Lordmajorens Palais, the Mansionhouse, og Guildhall, offentlige Rettergangssteder, hvor jeg har tilbragt et Par Formiddagstimer, som jeg var i Forlegenhed med, da jeg nyligt var i City.

Ved den danske Consuls Velvillie modtog vi Adgangskort til St. Katharines Dock og benyttede disse saameget hellere, som Man sagde os, at denne mest vilde interessere iblandt Londons mærkværdige Docker.

Det er et mægtigt Oplagssted for Colonialvare, anlagt ved Themsen, ikke langt fra Tower, og tilhører en privat Forening af Handelsmænd. I kunstigt udgravede Bassins, der staae i Forbindelse med Floden, men ved Sluser kunne adskilles derfra og saaledes unddrages Ebbetidens Indflydelse, gaae Skibene her ligeind til de Steder, hvor de paa den bequemmeste Maade kunne udlosses.

Vor første Vandring her var som i et Biergværk. Med tændte Lamper steg vi, En efter Anden, ned i perspectiviske Omgivelser af mange tusinde Oxehoveder Viin og Brandy. Den svagt belyste Hovedgang, som ikke er meget bred, er forsynet med en Jernbane; men om de Gange, der tilhøire syntes at strække sig dybt ind, skal jeg ikke kunne sige Andet, end at ethvert Sideblik mindede mig om Katakomberne under Syrakusa. Ogsaa her ligge Helgener begravede, blandt andre St. Julien og St. Estephe, og deres Aand lever og vil snart giøre sig giældende i Verden. Her vilde Digtere kunne begeistres i mange Dage og Nætter og finde rigelig Anledning til Dithyramber og Elegier. Nogle vilde besynge disse Glædens rige Kilder, Andre klage over den Syndflod, som herfra snart skal overskylle den nordlige Deel af Europa og Amerika, og Andre igien synge om denne Lethe, hvori utallige Sorger skulle druknes og atter druknes.

Den spirituøse Schacht syntes aldrig at ville ende, og vi havde længe glemt, hvorledes Daglyset seer ud, da det atter trængte sig os imøde igiennem den lille, fierne Aabning, hvor vi slap ud igien.

De høist mærkelige, af Granitmure indsluttede, Bassins ere af en saa betydelig Udstrækning, at de aarligen kunne modtage over 1200 Handelsskibe. Fra Bredden af disse skiønne Steensætninger hæve de vældige Pakhuusbygninger sig i grandiose Masser. Den underste Etage er aldeles aaben, eftersom alle Bygninger bæres af støbte Jernpiller, og disse udstrakte Rum afgive, som begribeligt, store Fordele for Ind- og Udskibningen, da Varerne her lige fra Skibene kunne bringes under Tag. Det smalle Fortog imellem Bassinerne og Pakhusene ere rigt udstyrede med forskiellige Slags Løfte- og Veiemaskiner, der ved stadig Erfaring og engelsk Opfindsomhed vistnok ere af en stor Fuldkommenhed. Iblandt andre saadanne Nyheder bemærkede jeg endeel locomotive Contoirer, som flyttes fra Skib til Skib, eftersom Forretningerne fordre Officianternes Nærværelse. Vi giennemvandrede et Par af Pakhusene, i hvis forskiellige Afdelinger Varene opbevares efter deres forskiellige Slags. Disse uhyre Oplag af Farvetræ, Indigo og Theer vare naturligviis mest interessante for mig ved deres store Masser. En Dampmaskine staaer i Forbindelse med et af Bassinerne og tiener til Udpumpningen af Vandet, naar Skibe lægges op til Reparation.

Uagtet det var vor Hensigt, saa nær ved Tower, at bestige disse mærkværdige Mure, blev det dog ogsaa denne-

gang udsat indtil videre, fordi Abgangstiden var forløben. Paa Hiemveien kom vi til St. Paul, og, saa mødige vi end og vare, besluttede vi at aflægge vort Besøg i denne navnkundige Bygning.

Naar Man har seet St. Peter i Rom og veed, at den er Forbilledet for St. Paulskirken i London, saa giør Man sig let Forventninger, som ikke opfyldes. Uagtet denne Kirke i alle tre Dimensioner staaer 100 eller 150 Fod tilbage for sit Mønster, mangler den dog ikke Storhed; men ved min første Indtrædelse forekom den mig kun som et stort, tomt Rum, uagtet den snarere har for mange, end for faa Monumenter. Grunden turde maaskee tildeels ligge deri, at disse mange Monumenter i ingen Henseende have den Storhed, som skulde giøre dem giældende i disse Omgivelser, og denne Feil dele de med de fleste andre, der ere opstillede paa Londons Squares. Monumenterne i St. Paul bevare Erindringen om et stort Antal af Englands og Skotlands største Mænd, og de fleste ere Arbeider af Flaxman, Westmacott og Chantrey. Men jeg fandt min forudfattede Mening om engelsk Skulptur bekræftet og finder mig ikke brevet til at nævne noget af dem særskilt, uden Admiral Nelsons, — dog ikke for Kunstværkets Skyld, men alene for Inscriptionens. Denne er meget lakonisk; men den træffende Sandhed, som bør udtale sig i en saa kort Inscription som denne: *"Copenhagen, Nile, Trafalgar"* er neppe grundet i den første Trediedeel. Saaledes faae Efterkommerne i Almindelighed en Trediedeel Usandhed selv i den korteste Lovtale.

Efterat have seet Kirken, der ikke syntes holdt i den bedste Orden og overalt bar Spor af Urydbelighed, stege vi op til Kuppelens Omgang, men fortsatte ikke Opstigningen videre, da Veiret ikke var det heldigste.

I Søndags, første Pintsedag, holdt jeg mig stille i vort Boardinghouse den hele Formiddag. Mynster prædikede for mig. Efter saadanne Dage, som disse, trænger Man især til Timer uden Adspredelse, og det kan undertiden vare længe nok, inden Man finder sig selv igjen efter al denne Forstyrrelse. Alle de medlogerende Damer vare i Kirke, men den gamle Bedstemoder sad den hele Formiddag i sin store Lænestol med Bibelen paa Skiødet, og af det støiende London var der ikke Spor tilbage, hverken ude eller inde. Føler Man ikke selv Trang til Rolighed paa Helligdagene, saa er Man ilde faren i London; thi dersom Tankerne kunde controlleres, saa vilde der endogsaa være Forbud mod de verdslige, og under Begrebet af verdslige Tanker inddrages mange, som jeg regner mellem de uskyldigste.

Den lange Formiddag var endnu ikke tilende, da Grev S. P. afhentede mig i sin Tilbury, for at jeg under hans Ægide skulde deeltage i Promenaden i the Zoological Garden.

Her var det verdsligt nok! Adgangen til denne Have var idag ene forbeholden the Subscribers og dem, der af disse kunde erholde Billetter.

De stakkels Dyr vare idag ganske tilovers. Ingen skikkelig Borgermand diverterede sin Kone og sine Børn med at række Biørnen Brød paa en lang Kiep. Forgieves krav=

lede Bamsen fra den runde, murede Grav op paa Mastetræet og giorde sine Kunster, — Man lagde idag ikke Mærke til ham. — Forgieves løftede Elephanten sin Snabel høit op over Gitterværket og viste sit kløbrige Svælg, i Forventning om, at Man, som sædvanligt, skulde kaste noget Brød derind; forgieves giorde Abekattene deres Løier — det var ikke fashionabelt at skienke dem nogen Opmærksomhed, — Publikum var idag selv et zoologiskt Museum og havde nok med at see paa sig selv indbyrdes.

Iblandt mange Skiønheder og Fornemheder, Man her giorde mig opmærksom paa, var ogsaa den i den sidste Tid saameget omtalte Miss Penelope Smith, nu Prindsesse af Capua. For et Par Dage siden er hun, efter foreløbig Vielse i Gretna-Green, formeligen formælet med Prindsen af Capua i en lille Kirke i Nærheden af Bondstreet. Uagtet hun unægteligen er smuk, troer jeg dog ikke, at hun i London kan ansees som et Vidunder af Skiønhed; men jeg maa tillige bemærke, at den quindelige Skiønhed hører maaskee mellem Englands største Smykker, og det er meget sagt.

Englænderne have, naar Man undtager Søndagene, meget faa Festdage, og Man har i dette Land ikke Tid til at kiede sig ved at være uden Forretninger flere Festdage i Rad. Anden Pintsedag tabte jeg altsaa — eller rettere, vandt jeg; thi den var i enhver Henseende som en anden Søgnedag. Jeg besøgte Baron Rothschild i St. Swinthins Lane og mødte hans venlige Bebreidelser, fordi jeg ikke ofte nok indfandt mig i hans Familie. Til Straf skulde jeg nu næste

Dag være hans Selskab ved en lille Hastværks-Dinner der i Contoiret, hvor han om Postdagene spiser alene. Jeg maatte strax tage Plads ved hans Skriverbord, for at udfærdige en Fortegnelse paa de Steder i England, Irland og Skotland, som jeg agtede at berøre, efter hvilken han vilde lade Anbefalingsbreve udfærdige for mig.

Henimod Middag mødtes jeg efter Aftale med Grev S. P., som havde indbudet G. og mig til en Dampfart til Greenwich, hvor der, den 23 Mai, holdes et stort Marked, og hvorhen Londons Middelclasse fra Morgenen af udvandrede tillands og tilvands.

Paa Veien til Indskibningsstedet kom vi ved Hydepark Corner forbi en Gaard, hvor der netop afholdtes en Heste-Auction. Her standsede vi nogle Øieblikke som Tilskuere, medens to Heste bleve solgte, den ene til 130, den anden til 124 Guineas.

Uagtet vi havde Hastværk for at komme tidsnok, inden Dampskibene afgik, maatte vi dog i Pallmall lade os indføre i en yderst elegant Traveller Club, hvor Læseværelser, Spisesale, Billarder og private Aftrædelseskamre, ja endogsaa Trappegangene, vække en stor Forestilling om engelsk Comfort.

I Nærheden af Charingcross naaede vi omsider Themsen, og her var en Sammenstimlen af Markedsgjester, som næsten sperrede Adgangen til de to Dampskibe, som ret strax skulde afgaae. Det var de to sidste for denne Dag, og da mere end det dobbelte Antal, af hvad Dampskibene kunde rumme, søgte Leilighed at komme med, nødte Træng-

slen os til at tage en lille Baad, for ved dens Hiælp at slippe ombord itide. Men jeg fortrød snart, at vi havde taget denne Gienvei; thi Trængslen paa begge Dampskibe blev øieblikkeligen saa stor, at Passagererne i egentligste Forstand sammenstuvedes, saavel i Kahytterne som paa Dækket. Med Gruen saae jeg den utilbagedrivelige Sværm uden Ophør at entre rundtomkring os, fortvivlet af Frygt for ikke at komme med til Festen. Tilbage kunde vi ikke vende, ihvor gierne vi endogsaa nu havde giort det. Tilsidst følte dog Capitainen paa vort Skib, at det gik for vidt, og midt under al den Tummel og Trængsel paa Dækket, lød hans *go on!* og nu slingrede Dampskibet, overfyldt og stærkt vaklende afsted med os, der sammenknebne hverken kunde røre Haand eller Fod. Tidligere Ulykker af samme Slags, som den, jeg her saae imøde, have vel fremkaldt Anordninger imod slig Overfyldning af Dampskibene, men under saadanne Omstændigheder som de nærværende, er det næsten umuligt at overholde dem. Denne Situation paa Themsen, hvor andre Dampskibe og større Fartøier hvert Øieblik truede med at komme i Collision med os, var langtfra ikke behagelig. Da vi vare nærved Greenwich, havde det andet, ligesaa rigt ladede, Dampskib indhentet os, og nu opstod der imellem begge en Kamp om, først at komme til Landingsstedet. Dette var nærved at blive det Værste, og et Sammenstød fulgte ogsaa, men Alle bleve dog, saavidt jeg kunde see, paa Benene; thi falde kunde Man ikke. Vort Skib havde det Uheld at vinde Prisen i denne Veddekamp. Det andet lagde sig derimod langskibs op til vort, og nu overstrømmedes vi

af alle dets Passagerer, der benyttede os og vort Skib som en Bro. Under al den ængstlige Skrigen, som opstod ved dette Overfald, slap jeg ved Hiælp af Bugsprydet iland og samledes nogen Tid efter med mine to Reisefæller, aldeles enig med dem om, at vi ikke vilde vælge samme Befordring, naar vi om Aftenen skulde tilbage. En Londoner Avis for idag beretter, at Dampskibene igaar have ført omtrent 30,000 Mennesker til Greenwich!

Førend vi begave os til Markedet, lode vi en Invalid føre os om i den skiønne og vidt udstrakte Hospitalsbygning. The painting Hall, en høi Sal, rigeligt smykket med Fremstillinger af Englands Seiervindinger paa Havet, syntes især at tiltrække sig de talrige Tilskueres Opmærksomhed, og de gamle, træbenede Søegutter forklarede disse Billeder for Mængden, som om de selv havde været med overalt. Et smukt Capelle og adskillige Spiseværelser udmærkede sig ved Simplicitet, Reenlighed og streng Orden.

Den skiønne Park var idag en Tumleplads for Gamle og Unge, som deels gruppeviis vare forsamlede til Festmaaltider under bredtskyggende Træer, deels rørte sig i larmende Leeg paa de græsrige Skraaninger, der omgive den Deel af Parken, hvor det berømte Observatorium er beliggende. Udsigten fra disse Bakker, især ved Foden af Observatoriet, maa til alle Tider være overraskende for den Fremmede. Den behersker hele Londons Udstrækning, livfulde Partier af Themsen og den Deel af Omegnen, som nu snart ganske vil være giennemskaaret af Jernbanen fra London og hertil.

En stor og ærværdig Allee af ægte Castanietræer førte os til den egentlige Markedsplads, Blackheat og her imellem Rækker af Telte og Boutikker syntes Folkecharacteren at være et Par Toner lavere. Af Zigeunere var her en stor Mængde, men jeg saae ingen Preciosa.

Da vi som Tilskuere ved denne Folke-Comoedie havde moret os et Par Timer og seet disse Tusinder bevæge sig i overstadig Lystighed, uden at vi noget Sted opdagede Spor af Politie eller Uorden, begave vi os til et fortræffeligt Giestgiverie nede ved Themsen, hvor vor Cicerone bevertede os. Ligeudenfor Vinduerne havde vi Themsen og dens forbifarende Seilere, og indenfor et udsøgt Maaltid og en Mængde Champagner. Men da vi under Maaltidet forgieves havde ønsket, imellem de mange forskiellige Flag, som passerede forbi, ogsaa at see det danske, udsatte vi omsider ikke længer vore patriotiske Skaaler.

Da jeg temmeligt silde var kommen hiem, laae der paa mit Bord et Par glædelige Skrivelser fra Eder, og Indholdet af disse i Forbindelse med den gode Viin skienkede mig i Nat en sød Søvn.

London, d. 26 Mai 1836.

For at besørge et Indkiøb til en lille Kasse, som jeg i disse Dage afsender til mine kiære Smaapiger, har jeg tilbragt nogle Formiddagstimer i Soho- og Oxford-Bazar. Disse elegante Markedspladse høre ikke mellem Londons

Særegenheder, men da vi i Kiøbenhavn ikke have noget lignende, vil jeg dog i Korthed omtale den sidstnævnte, der overgaaer Alt, hvad jeg af dette Slags har seet, her eller andensteds. Et stort Huus i Oxfordstreet, hvis Façade er decoreret med en fremspringende Peristyl, tildrager sig en særdeles Opmærksomhed. En rummelig Forhalle tilbyder allerede den Indtrædende Statuer og Basrelieffer, og de skiønt belyste Trappegange, flere hundrede Malerier, tilkiøbs. En pragtfuld Sal, som igiennem to Etager indtager næsten hele Bygningen, forskiønnes ved et ovenfra indfaldende Lys. Det hele udstrakte Gulv skiules under Grupper af Borde og Opstalter, hvorpaa især Damepynt, Børneklæder, Legetøi og Galanterievarer smagfuldt er fremstillet til Salg. Handelsrettigheden synes her alene forbeholden quindelige Individer, som ikke sieldent anvende Skiønhedens Virkninger til Handelens Fremme. I Almindelighed ere disse aabne Boutikker dannede ved Borde, der i en Kreds ere stillede omkring Sælgerinderne, som skiule sig bagved de ophængte Varer og kun da fremstikke et, undertiden nydeligt, lille Ansigt, naar Man yttrer Tegn til at ville kiøbe Noget. Et i Salens øverste Etage omløbende Gallerie er saa bredt, at det rummeligt indtager en betydelig Deel Boutikker, der alle ere indrettede paa samme Maade. Udenfor Bygningen er der anbragt en lille Passage af Glas og Jern, smykket med Palmer og Rhododendron, Springvand, Guldfisk og Fugle, hvor der tilbydes Forfriskning og Hvile, naar Man har trættet sig ved at vandre om imellem Boutikkerne. Den hele Entreprise synes at være godt beregnet; det gaaer her,

som det ikke sieldent gaaer paa Auctioner, at er Man først kommen derhen, saa kiøber Man netop ikke det, Man kom for at kiøbe, men bliver hængende ved meget Andet, som Man først skal søge Brug for.

Et Par smukke Rundmalerier, malede af Daguerre, har jeg seet i Burfords Panorama paa Leicester Square. Det ene fremstiller Thebæ i Ægypten; det andet Lima i Peru. Begge disse Panoramer forevises i en og samme Bygning. Jeg veed kun, at de ere anbragte i to forskiellige Etager, men hvorledes Man har kunnet fordele Lyset imellem et høiere og et lavere Panorama, det — tilstaaer jeg — er mig endnu ubegribeligt.

I National Gallery har jeg seet en lille, men udsøgt Maleriesamling, bestaaende for største Delen af Arbeider af Corregio, Titian, Seb. del Piombo, Annib. Caracci, Claude Lorraine, Rembrandt, Rubens, v. Dyck, Hogarth og Wilkie; men den nærmere Beskrivelse af disse herlige Sager maa søges paa et andet Sted.

Jeg spiste da forleden Dag i Contoiret hos v. Rothschild. Klokken var henved 6, da jeg indfandt mig, men Forretningerne vare endnu i fuld Gang, og jeg sporede strax, at det var Postdag. Da jeg var bleven modtaget med den sædvanlige Venlighed, anviste han mig en varm Plads ved den gløbende Camin i en Saffians Lænestol, og for at jeg skulde have Taalmodighed, medens han endnu i nogen Tid modtog Referater af sine Overcontoirbetiente og uddeelte Ordrer, som om det kunde være en General under en afgiørende Bataille, gav han mig Dagsnummeret af the Times

til Giennemlæsning. Men det, der bevægedes i den nærmeste Omgivelse, var mig interessantere end Politikken, og jeg tilstaaer, at jeg bag dette Avisskiermbrædt lod som om jeg læste, medens jeg dog havde mine Tanker bag ved Avisen. Af Alt, hvad jeg her hørte, forstod jeg kun Ordene og undertiden ikke engang dem; derimod henfaldt jeg i Betragtninger over min Situation, da jeg i dette Øieblik, uden at forstaae det Allermindste deraf, var Øievidne til Betænkninger, Afgiørelser og Beslutninger, som maaskee inden 8 Dage ville faae Statspapirerne til at stige eller falde i Europa. Engang imellem forstyrrede Baronen mig i mit interessante Studium af the Times ved et Par artige Spørgsmaal; iblandt Andet proponerede han mig, at ville præsentere mig for Kongen, for at jeg kunde komme paa et forestaaende Hofbal; men for en saa stor Ære betakkede jeg mig. Om Maaltidet har jeg intet andet at tilføie, end at det var særdeles godt og blev besørget i Hastværk. Caffeen maatte jeg drikke alene, da min Vert kaldtes fra Bordet, og, da jeg vilde gaae, var han igien saa dybt inde i Forretningerne, at jeg maatte giøre det sans adieu.

Jeg har igaar tilbragt en høist interessant Dag. Vi begyndte allerede tidligt paa Dagen vore Excursioner og kom først til Southwark, en Deel af London, som ligger paa den anden Side af Themsen. Her var især Barklay & Perkins Kæmpe-Porterbryggerie vor Hovedgienstand. Adgangen blev os strax bevilget, og vi førtes nu omkring imellem en Mængde vældige Bygninger, deels Magaziner, deels Bryggerier, der næsten synes at udgiøre en særskilt, lille By.

I Bryggerierne drives Alt ved Hiælp af to Dampmaskiner. Omtrent 300 store Fade, af 18 Fods Høide, staae her ved Siden af hinanden, forenede indbyrdes og med de andre Dele af Værket ved Tilløb og Afløb. I uhyre Kar, der indtage hele Værelser, giennemgaaer Øllet Giæringsprocessen, og Afkiølingskamrene ere egentligen smaa Søer, omgivne af letbyggede Broer. I Vintermaanederne brygger Man her 1800, men i Sommermaanederne, paa Grund af den langsommere Afkiøling, ikkun 800 à 1000 Tønder Porter dagligt. Til at føre dette Øl omkring i Byen er her i den tilhørende Stald et Antal af 160 store og stærke Heste.

Høiere op paa Dagen kom vi til City for at see Englands Bank. Adgangen her indrømmes kun dem, der af en af Directeurerne føres omkring. Den danske Consul, Mr. W., som ved flere Leiligheder har viist mig en stor Beredvillighed, havde tilbyde en Nærpaarørende imellem Bankdirecteurerne og benyttede dette Forhold til vort Bedste. Igiennem denne udstrakte Bygning, der i enkeet større og mindre Afdelinger frembyder et stort Antal pompeuse Bureauer og ildfaste Localiteter, førtes vi til et lille Geheime-Archiv af omtrent 12 Fod i Bredde og Dybde. Alle Væggene i dette Rum ere inddeelte i smaa Jernskabe, paa den ene Side for Banknoterne, paa den anden for det myntede Guld. Jeg vidste endnu ikke ret, hvad her var at see, da et Skab efter et andet aabnedes, alle opfyldte med større og mindre Pakker. Vor Onvüser udtog af et af disse Skabe en lille Pakke, omtrent som en almindelig Bog, og rakte mig den med en Mine, som kunde have fristet til at tro, at han

vilde giøre mig en lille Forœring til Erindring om dette Besøg i Englands Bank. Da jeg saae paa Pakken, at det var Banknoter og vendte Øiet spørgende til ham, sagde han: "Mr. Thiele! De holder der 3 Millioner Pund Sterling i deres Haand"! Næsten troer jeg, at jeg sank lidt i Knæene ved denne Replik; men jeg havde jo ogsaa en af Jordens Undere i mine Hænder! Desværre maatte jeg levere denne kostelige, lille Pakke tilbage! Hvorledes vilde jeg ikke blive modtaget i Danmark, om jeg kunde have den med, naar jeg engang kommer tilbage! Skabene paa den anden Side bleve nu, et efter andet, aabnede for Os, og her saae vi Pengesække fyldte med Soverrigns, opstablede omtrent som Sandsækkene i et Batterie. I de brandfri Hvælvinger viste Man os skiønne Barrer af umyntet Guld; men Sølvbarrene vare os allerede saa ubetydelige, at vi spadserede hen over dem, som om det havde været Brostene. Da vi saaledes havde modtaget en svag Forestilling om Bankens Rigdomme, besøgte vi de mere industriøse Officiner, som høre under denne Institution. Her gik det fornemmeligen ud paa Banknoternes Forfærdigelse og Tilintetgiørelse. Nogle af disse Værksteder vare i det Væsentligste som almindelige Trykkerier; et andet, hvor blot Nummerne paatrykkes Banknoterne, udmærkede sig ved høist sindrige Maskiner, der ved en overraskende Mechanisme selv forandrede Nummeret for hver enkelt Note, der modtog dette Præg. I andre Værelser vare Kobberstikkerne beskæftigede, atter i andre Kobbertrykkerne. Den engelske Banknote passerer under den strængeste Censur ikke alene den almindelige Bogtrykkerpresse, men ogsaa gien-

tagne Gange Kobberpresser, Nummerpresser o. s. v. og bliver derved en saa meget vanskeligere Gienstand for Forfalskning. I det sidste Officin, vi saae, holdtes der et Slags Dommedag! Al Navneværdie gik her til Grunde; kun Guldet og Sølvet bestod. De indkomne Noter blive her med den koldblodigste Ødselhed tilintetgiorte, og adskillige Mennesker have her, Dag ud og Dag ind, ikke andet at bestille, end at ødelægge ligesaa meget som alle Englands Lords tilsammen.

Fra Londons Bank førtes vi lige igiennem Diametren af Lykkens Tumleklode. Faa Dieblikke efter stode vi ved den lille Dør, som fører ind til Fængslerne i Newgate. De sørgelige Mure, der danne Hjørnet af Newgate Street og Old Bailey, ere opførte af hugne Steen; have ingen Vinduer og kun to, smaa Døre. Den ene har jeg nævnet; den fører som eneste Adgang ind i Inspectionens Contoir; den anden er anbragt noget høiere oppe og er egentligen kun en Udgang, thi den aabnes kun for en Hængebro, naar en Fornedret skal ophøies. Da vi havde foreviist Inspecteuren vore Adgangskort, befalede han en Underordnet at føre os omkring i Fængslerne.

Igiennem en lille, skummel, men stærktbygget Gang førtes vi ud i en Corridor, som ved et Jerngitter adskilles fra den nærmestliggende Gaardsplads, og her var Man for Dieblikket iſærd med Newgates Brevpost. Igiennem Gitteret rakte Fangerne deres Breve til en Opsynsmand, som i Corridoren var beskæftiget med at giennemlæse de Breve, der skulde afgaae til de Paarørende i Byen. Denne Indviede i saamange Ulykkeliges og Fordærvedes Klager, Paa-

fund og Løgne aabnede os, med et Brev i Haanden, Adgangen til disse Ulykkens Huler og Elendighedens Boliger. Den første Gaard og de to hosliggende Fængselsboliger vare Opholdssteder for et Antal dømte Fruentimmer, der om faa Uger skulle afsendes til Botany-Bay. Der var iblandt dem ikke alene unge Piger af godt Udseende, men ogsaa Mødre med diende Børn. Nogle vare ifærd med at sye, eller vaske deres Tøi, andre passiarede; men i det Øieblik, vi førtes derind, standsede Discoursen, og Alle reiste sig, medens vi gik forbi. Inde i Fængslerne, der staae i en aldeles fri Communication med Gaarden, traf vi smaa Theeselskaber, som vi i nogle Minutter forstyrrede ved vort Besøg, og her var alt Spor af den strengeste Orden og Reenlighed. Denne Fængselsbygning har tre Etager, men alle Døre ere aabne, og de Fangne synes at have Frihed til at gaae omkring, hvor de ville, i Gaarden og i Huset. I den øverste Etage førtes vi ind i et Værelse, som kaldes the room of Mrs. Fry, og her modtage de Ulykkelige religiøs Belæring, Trøst og en kiærlig Omgang af et quindeligt Væsen og hendes Medhiælperinde, der have helliget sig et Kald, som, selv fra Newgate, kaster Helgeninders Glorie ud over det hele Quindekiøn.

Jeg maa her meddele en lille Fortælling, som neppe bliver optaget i Verdenshistorien, men som vistnok allerede er optegnet et andet Sted.

Mrs. Fry, af Quækernes Sect, levede i London et stille Liv, der var helliget religiøse Betragtninger. En Pige, som hun i længere Tid havde havt i sin Tjeneste, begik et

Tyverie og blev indsat i Newgate. Istedetfor at bryde Staven over den Ulykkelige, som saaledes havde viist sig uværdig til hendes Tillid og kiærlige Omgang, fulgte Mrs. Fry's Tanker med Synderinden i Fængslet. At kunne meddele hende sine Formaninger, styrke hende ved sin Trøst og bevare hende mod en endnu dybere Fordærvelse, blev hende Dag for Dag en stærkere Trang, der omsider bragte hende til den Beslutning, selv at besøge Pigen i Newgate. Forgieves forestillede Man hende, at hun ved et saadant Foretagende vilde udsætte sig for de øvrige Fangers Spot og Uteerligheder, men da hun ikke var til at rokke, besluttede en trofast Veninde at følge hende paa denne forfærdelige Vei. Fængselsdørene lukkedes bagved de Indtrædende, og igiennem Forhaanelser og de laveste Yttringer af Fordærvelsen banede hun sig Vei til sin Barmhiertigheds Gienstand. Hendes milde og indtrængende Tale giennembrød flere af de haarde Hierter, og, da hun efter adskillige Timers Forløb atter vilde begive sig bort, havde Uquemsstormen lagt sig, og de opvaagnende, bedre Følelser yttrede sig i det Ønske, at hun engang endnu vilde gientage sit Besøg. Næste Dag indfandt hun sig ganske alene; hendes Tillid vandt Tillid igien, og nu opstod en Tanke i hendes ægte christelige Sind, som siden hin Tid i en Række af Aar udviklede sig til en Opgave for hendes hele, følgende Liv. Hun helligede sig ganske de quindelige Forbryderes Trøst og Forbedring, levede indsluttet med dem i Newgate og udvirkede hos Øvrigheden, at det nævnte Værelse blev afstaaet og indrettet til Brug for hendes Underviisning og Formaning. Og, da hun her

havde seet en Udsæd, saaet mellem Torne og Tidsler, bære tusindfold Frugt, udvidede hun sine Bestræbelser ikke alene til de øvrige Fængsler i London, men har nu i henved tyve Aar udbredet sin Velsignelse rundt omkring i Englands Fængsler og erhvervet sig en Høiagtelse, der ikke alene grunder sig paa hendes ædle og altopoffrende Villie, men ogsaa paa utallige, heldige Virkninger deraf.

Jeg havde en Hilsen at bringe hende fra en ophøiet, aandsbeslægtet Dame i mit Fædreneland, men hun var paa en af sine Reiser. En mild og venlig Qvinde, opdraget, som det syntes, af Mrs. Fry til at fortsætte det skiønne Værk, var derimod tilstede, og det var kiendeligt hende en Glæde, at overtage den Hilsen, jeg bragte, og af den Fremmedes Yttringer og Spørgsmaal at spore hendes moderlige Venindes Navnkundighed.

Paa Veien fra denne Afdeling af Newgate til en af de mange andre, førtes vi ind i en lille Kirke, hvor Intet tildrager sig særegen Opmærksomhed, undtagen en sortmalet Afdeling midt paa Gulvet, under Prædikestolen. Flere Rader sorte Bænke optage dette lille Rum, der øieblikkeligen vækker Forestillingen om, at disse Pladser indtages under Gudstjenesten af dem, der ere dømte fra Livet.

Et Par andre Gaarde med tilhørende Sidebygninger giennemvandrede vi; her vare de mandlige Forbrydere indsperrede paa samme Maade, som Qvinderne i den forrige. Hvor vi traadte ind i Stuerne, saae vi Fangerne øieblikkeligen og med en næsten militairisk Orden forlade deres Pladser for at stille sig i en Linie, alle med Hatten eller Huen i

Haanden. I et Rum var der lutter Drenge, og af disse fremkaldtes en paa 12 til 14 Aar, velklædt og ganske af Udseende som en almindelig, barhalset Skoledreng. Dette sørgelige Individ forestilledes os som en af de grovere Forbrydere, Hovedmanden i et Drengecomplot, der havde giort et dristigt Indbrud i et Huus i City, og han betegnedes som En, der vilde blive dømt paa Livet, men, efter Sædvane, benaadet med Transportation.

Af al denne Rædsel havde vi seet nok! Newgate indbefatter omtrent 30 deslige Gaarde, alle adskilte ved uoverstigelige Mure og kun forbundne ved Gange, der paa flere Steder ere afslukkede ved Gitterdøre. I hver Gaard er en Opsynsmand, Dag og Nat, indespærret med Forbryderne, og han staaer kun ved en Klokkestreng i Forbindelse med det Ydre. Uorden og Mangel paa Lydighed i den ringeste Grad straffes øieblikkeligen med, at den Paagiældende indesperres i eensomme og aldeles mørke Kielderfængsler, og Fangernes Frygt herfor giør det muligt for den enkelte Tilsynsmand, at overholde den strængeste Orden.

Til igaarmiddags var jeg indbuden af vor Consul Mr. W. Selskabet var ikke meget talrigt, men Beværtningen var i stor Stil. Jeg kunde her finde en passende Anledning til at indflette nogle Iagttagelser over engelsk Bordskik, men vil helst udsætte det, indtil jeg er bleven lidt stærkere i dette Capitel. Saameget vil jeg kun yttre, at mine tidligere Forestillinger herom have været overdrevne. Det er kun Noget ganske andet, end hvad den Fremmede er vant til, og forsynder han sig i en eller anden Bagatelle, da er

det en tilstrækkelig Undskyldning, at han er a foreigner. Beværtningen var engelsk med et Anstrøg af det franske Kiøkken. Vinen blev, som sædvanligt, drukket ifølge gjensidige Opfordringer, og baade Vert og Vertinde iagttog det første, passende Øieblik til at indbyde mig til at drikke et Glas med sig, og jeg forsømte ikke, saasnart som muligt, at vise min Borddame denne samme, skyldige Opmærksomhed. Da Maaltidet var tilende, bleve de bekiendte Vandskaaler frembaarne til den store Buff. Denne Toiletscene ved Bordet var her nydeligt maskeret, og da vi dog i Danmark ere saa villige til at optage Moder, vilde jeg ønske, at Man ogsaa vilde optage denne. Da de matslebne Vandskaaler stilledes paa Bordet, svømmede der i hver et Par nydige Roser. For at faae disse op af Vandet, maatte Man naturligviis dyppe sine Fingre deri, og det var nu ligesaa naturligt, at Man tørrede Vandet af Fingrene. Roserne præsenterede Man sin Dame, og i et Øieblik udbredte der sig rundtom en duftende Blomsterpragt, som paa en forfriskende Maade afløste Desserten.

Det var allerede silbigt ud paa Aftenen, da Maaltidet hævedes. Grev S. P., som ved alle Leiligheder har taget sig af mig og sørget for mine Fornøielser, overraskede mig med den Efterretning, at der samme Nat gaves et stort Almack Bal med Marquisinden af Londonderry i Spidsen, og at det var lykkedes ham, at skaffe mig et Adgangskort. Faa Øieblikke efter blev jeg af Baronesse B. underrettet om, at hun havde været ligesaa heldig i at forskaffe mig denne Adgang; men jeg lod det blive ved den Glæde, at have mod-

taget disse velvillige Ytringer. Tiden nærmede sig Midnat, og jeg havde en lang Vei til Charlotstreet, var træt af Dagens Begivenheder og Nydelser og giorde mig vistnok skyldig i en Daarlighed, som jeg siden vil fortryde. Istedetfor at sove ud efter Ballet, sidder jeg nu her, ifærd med at fuldende dette Brev, som skal afgaae, forend jeg om en Times Tid begiver mig til Windsor.

London, d. 27 Mai 1836.

Naar Man, ved at leve nogle Uger i London, har lært Hovedgaderne at kiende og seet, hvad Reisende almindeligen løber om for at see, danner Man sig en Forestilling om denne Byes Størhed og Indretninger, som endnu ved hyppigt mødende Omstændigheder, viser sig i høi Grad ufuldstændig. Jeg troede mig allerede i Besiddelse af dette colossale Billede og meente ogsaa, at jeg ved at nævne de syvmillange Gader kunde vække denne Forestilling hos Eder, da jeg for et Par Dage siden, ved at see ned i et Hul, hvor Man var ifærd med at lægge Grund til en Bygning, opdagede, at jeg hidtil i egentligste Forstand kun har været overfladisk i mine Iagttagelser. At London har ligesaa mange Indbyggere, som hele Danmark, vækker — i det mindste hos den Danske — et overraskende Begreb om Størhed, større, end om Man simpelthen nævner Tallet, eller angiver Byens Omkreds til 30 engelske Miil. Men tænker Man sig nu, at ikke alene

Byen, men Forstæderne og endeel af Omegnen oplyses ved Gas, have friskt og overflødigt Vand, og at alle Ureenligheder fra Husene forsvinde i Themsen gjennem umærkelige Cloaker, saa vækkes der en forbausende Forestilling om, hvorledes det maa see ud adskillige Fod nedenunder Overfladen. Som Gassen strømmer til alle Gader og Huse fra de forskiellige Gazometre, der ere anlagte i Byens Udkanter, saaledes drives Vandet, for størstedelen fra Themsens fiernere Bredder, lige ind i Kiøkkenerne fra otte forskiellige Vandværker ved Hiælp af Dampkraft. Næsten paa hvert Gadehiørne bemærker Man to, til Gadens Overflade opstigende, Jern-Rør, af 4 til 5 Tommers Giennemsnit. Det er Nøglehuller til de Haner, som aabne eller lukke for det renfsede Vands Strømning i de underliggende, horizontale Rør. Ved en Reparation har jeg seet Vandmesteren at skrue en Prop af med sin lange Jernnøgle, og øieblikkeligen hævede der sig midt i Gaden en høi Fontaine af en Arms Tykkelse.

Men, hvad jeg da igrunden saae i det omtalte Hul, hvor Man gravede for en Bygning? — Egentligt Intet af det, jeg her omtaler; thi Sporene af en allerede tillukket, muret Cloak og adskillige endnu ikke anbragte Rør af Jern og Bly er ikke heller et sielden Syn andetsteds. Men, da jeg kom til at tænke paa alle disse Apparater i deres hele Udstrækning under Bye og Omegn, modtog jeg en Forestilling, som først blev ret levende, da jeg fandt et Billede til Udtryk derfor i Legemets organiske Systemer.

Om Londons Udstrækning over Jorden, fik jeg en tydeligere Forestilling ved at kiøre til Windsor. Længe hed det, at vi endnu vare i London, pludseligen hørte jeg, at vi nu vare i Kensington, nu overraskedes jeg ved at gienkiende Jernbroen i Hammersmith, paa engang hed nu denne Bye Brentford, endelig Staines, og her begyndte det omsider at see noget landligt ud.

Dersom jeg skulde bygge mig et lille Landsted, vilde jeg søge Forbilledet imellem disse smaa, irregulaire Bygninger, som saa rigeligen smykke Londons Omegn. Det er ikke denne trættende Gientagelse af de samme Hovedmasser, som Man er saa vant til at bifalde; hvert Huus synes at være dannet indenfra og, ligesom Menneskets Ansigt, at bære et Udtryk af den Aand, som boer derinde. Det er tydeligt, at disse, undertiden noget bizarre, Former, ere fremstaaede af nærmest Hensyn til Brug og Fornødenhed, og at denne værdige Hovedhensigt har hævdet sin Ret, trods al Façadeskiønhed. Jeg skal ikke nægte, at jeg undertiden kom til at tænke paa den Mand, der byggede sig et Huus og begyndte med at lade Murene opføre uden Vinduer og Døre. Da Kassen var færdig, krøb han derind og gav Ordre til, der at indsætte Vinduer og der at udslaae et Hul til en Dør, &c. Dette skete ogsaa indenfra, men saaledes var det dog ikke, at jeg meente. Regularitet er der i de fleste af disse Bygninger, men den bærer dog Spor af Frihed, — og Symmetrien er ikke knyttet til en livløs Gientagelse af de samme smaa og større Partier, men mere i en Tilsva-

ren af de anbragte Biting, som det ene Vers af et Digt ligner det andet, eller som Figurerne ordnes i en historisk Composition. Gartneren er ogsaa ofte kommen Bygmesteren til Hielp og har sparet ham mangt et Ornament, som Naturen selv vilde besørge. De foranliggende Smaahaver, som oftest kun er en skiøn Græsplet, decoreret med Buskværter og Blomsterpartier, staae i kunstnerisk Forbindelse med Bygningen, enten ved Hielp af en Veranda eller ved et blomstersmykket Gallerie i første Etage, og Steentrapperne op til Døren med den blanke Messinghammer er, Trin for Trin, en Forlængelse af Haven.

Men paa denne Maade, ville I maaskee sige, varer det længe, forend vi komme til Windsor! Taalmodighed et Dieblik! Vi ere jo allerede paa Veien, og jeg sidder i Vognen og gjør disse Reflexioner, idet jeg usigeligt glæder mig ved det skiønne Veir og de afvexlende Gienstande.

Vort Selskab bestod af vor sædvanlige Cicerone, Grev S. P., Professor H. fra Kiel, hans Broder, G. og mig. For saa hurtigt og behageligt som muligt, at tilbagelægge de 22 Miil til Windsor, havde vi Extra-Postbefordring, og den eneste Feil var den, at det gik vel hurtigt. Et Par Miil forend vi naaede Windsor, standsede vi paa Landsveien og forlode Vognen, for at besøge en Deel af Parken, the Virginian Water. Vi havde her et Anbefalings Brev at aflevere, og Adgangen til dette kongelige Forlystelsessted blev os derved friere end sædvanligt. Efter en lang Skovvandring langs med den Sø, der giver Stedet Navn, kom vi omsider til en Cottage, som er opført

til Bolig for Opsynsmanden. Denne Bygning er en af Parkens skiønneste Ornamenter. Murene ere paa Vinduesaabningerne og Dørene nær, aldeles skiulte under et Espalier af Epheu, Vinca og blomstrende Rosenbuske, der endogsaa strække Løv og blomsterrige Grene op over Straataget, og jeg har kun paa Pfaueninsel ved Potsdam seet noget lignende. Midt i de skiønne Skovpartier udstrække Indsøen sig i en betydelig Længde. En kongelig Lystfregat, efter formindsket Maalestok, laae for Anker midt i Søen, og her begav vi os ombord, for at see dette nydelige, med 16 smaa Metalkanoner armerede, Krigsskib. Ved Siden laae et endnu mindre, paa hvis Agterspeil Navnet Victorine prangede med gyldne Bogstaver. Dette sidste er hverken mere eller mindre, end Baaden fra Nelsons berømte Admiralskib, Victory, der var bleven ombygget og armeret. Disse to Skibe, der kun i Størrelse ere forskiellige fra virkelige Krigsskibe, benyttes som Lystfartøier for den kongelige Familie og forekom mig som et Par smaa, muntre Søecadetter under den engelske Marine. Et tredie Fartøi laae i Nærheden. Det var en bred Gondol med Baldaquin; i Midten et stort Bord og rundt om Bordet bløde Divaner, hvor Man i al Mag kan udstrække Medestangerne og selskabeligt divertere sig, naar Fiskene ikke ville bide.

Da vi efter en lille Søetour vare komne tilbage til den skiønne Cottage, var vor Vogn ad en Omvei kommen til os, og i den fortsatte vi nu vor Reise midt ind igjennem den herlige Park. Over pleasure grounds og gien-

nem Grupper af majestætiske Bøge og Egetræer snoede Veien sig op og ned, indtil fierne Skove og Landstrækninger i blaalige Toner nu og da viste sig imellem Aabningerne af Træernes Grupper. Mit Øie forlystede sig ved disse flygtige Udsigter igiennem denne skiønne Forgrund, men i det næste Øieblik vare de atter forsvundne bag Træernes Hang, der kun engang imellem indrømmede os et lille, ufuldstændigt Udkik. Ved en Jordforhøining, paa hvilken en Hestestatue af Bronce er opreist, kom vi atter ud paa den alfare Vei og dreiede ind i en tredobbelt Allee af Elmetræer, som snorret fører til Midtepartiet af Windsor Slot. Denne Vei kaldes the longwalk; den indtager fra Monumentet op til Slottet en Strækning af tre Miil og frembyder ved Træernes lige Afstande fra hinanden og ved de glatafskaarne Strimler af Grønsvær, som paa begge Sider indfatte Veien, et overraskende Perspectiv, hvad enten den sees fra Monumentet eller fra Slottets Vinduer.

Efterat være stegne af i et Giestgiversted i den lille, venlige Bye, begav vi os op ad den stigende Vei, der fører til det høitliggende Slots Ydermure. Windsor-Slot er bygget i en gothisk Stil, som er England særegen. Bagved de takkede Mure hæve sig større og mindre Taarne fra det Indre i en viid Udstrækning. I Slotsgaarden reiser et kæmpestort, rundt Taarn sig som et Vagthuus for de underliggende, tre Fløie, hvis Hovedetage har et omløbende Gallerie ud imod Gaarden. Jeg kan ikke beskrive, denne imponerende Bygning, men for at vække en Forestilling om dens Magnificence, vil jeg blot anføre, at den,

bygget af Wilhelm Erobrer, er forskiønnet og udvidet af Dronning Elisabeth, og at Parlamentet i 1824 bevilgede en Sum af £ 150,000 Sterl. til dets Forskiønnelse. Desværre faldt vi ved vor Anbefalingsskrivelse strax i Hænderne paa en Mand, der skulde vise os omkring, og dette er for mig det sikkreste Middel mod Enthusiasme. Det første vi skulde see, var det Værelse, hvori det kongelige Guldservice opbevares. Hvilke Rigdomme vare her ikke samlede og opstillede i Skuffer og Skabe! Guldtaffelservicet, hvortil der hører Gienstande af stort Omfang, er til 160 Couverts, dog erfoer jeg, at enkelte Stykker derimellem kun vare af forgyldt Sølv. Men mellem disse Terriner, Fade og Opsatser er der Gienstande af stor Kunstværd, f. Ex. Arbeider af Benvenuto Cellini. Herfra førtes vi op i det Galerie, som giennemløber hele Hovedbygningen i første Etage. Det er en Corridor, som forbinder alle de fyrstelige Appartements. Begge de lange Sidevægge ere aldeles skiulte under talrige Malerier, hvoriblandt mange Arbeider af høi Rang. I korte Mellemrum er der paa begge Sider opreist Piedestaler med Marmorbuster af Englands berømteste Mænd, saa at den næsten udgiør et Pantheon. Ved at giennemvandre denne, kun altfor rige, Sal, træffer man nu og da Arbeidsborde og et Ameublement, som synes at tilkiendegive, at denne Corridor i Sommermaanederne bruges som drawing room af den kongelige Familie.

Vi vare netop komne i den heldigste Tid for at see dette Slot. Herskabet var endnu ikke draget derud, men ventedes

om otte Dage, saa at vi baade kunde nyde Adgang allevegne og fandt ethvert Værelse allerede ordnet til Beboelse. Igiennem flere fyrstelige Gemakker og Sommerværelser kom vi omsider til Kongens Appartements, der vende ud imod Havens Terrasser, og herfra nyder Man den deiligste Udsigt, noget Land kan udfolde for sin Konge. I hans private Værelser var et Udvalg af hans Bibliothek opstillet i Nærheden af Arbeidsbordet, og Væggene behængte med en Mængde skiønne Familieportraiter, deriblandt 9 Portraiter af Kongens Børn, i forgyldte Rammer; men Skade! — at de ikke ere ægte.

I en stor Vaabensal, hvor forskielligt ældre og nyere Armatur udgiør hele Decorationen, saae jeg et Skiold, udført, som Man sagde, og hvad jeg gierne troer, af Benvenuto Cellini. Midt paa Gulvet er opreist den splintrede Mast af Nelsons Admiralskib, Victory. En Dør fører tilhøire ind i St. Georges Hall, en med Vaabenskiolde, Flag og Faner udsmykket Ordenssal for Ridderne af Hosebaandet, hvor Kongen aarligen giver de tilstedeværende Riddere et kort Festmaaltid.

Da vi havde seet alt dette og meget mere, som jeg ikke er istand til at fastholde i Erindringen, besteg vi det høie Taarn, der staaer i Gaarden og nød fra dets Platte et Panorama, hvori den udstrakte Park paa den ene Side, og smilende Landskaber paa den anden, ikke kunde andet, end henrive os. Især viste den lille, nedenunderliggende Bye, Eton, med sin Cathedrale sig i en Washington Ir-

vingsk Ynde paa den anden Side Themsen. I nær Forbindelse med Slottet ligger Windsors Cathedrale, en Bygning i den skiønneste, gothiske Stil og saavel i det Indre som i det Ydre et sandt Kunstværk. Det igiennem Vinduernes Glasmalerier indfaldende Lys forhøier den architectoniske Pragt, men dette er, efter min Mening, disse moderne Glasmaleriers største Fortieneste. Et Monument over den afdøde Prindsesse Charlotte tildrager sig hurtigt den Indtrædendes Opmærksomhed, eller rettere, forstyrrer den. Det er udført i Marmor af Billedhuggeren Wyat og fremstiller den Afdøde, liggende under et Klæde og omgiven af fire, sørgende Figurer. De have vistnok dobbelt Grund til at sørge; thi deels ligger den Afdøde ynkeligen henslængt paa Gulvet, omtrent som om hun var dræbt ved Overfald, deels maa det være dem hierteskiærende, at deres Kunstner har været smagløs i Compositionen til et Mindesmærke over en Fyrstinde, der skienkede England en Thronarving og døde i Besiddelsen af det hele Folks Kiærlighed.

Da Solen kastede sine sidste Straaler henover de giennemskaarne Marker og spillede livfuldt ind mellem Trægruppernes ærværdige Stammer, blussede de gamle Slotsmure i en næsten magisk Belysning. En let Vogn med ridende Kudsk, tre siddende Passageret og en staaende, naturforelsket Beskuer, jog igiennem Landskabet, og, da Windsor hyllede sig i et Taageslør, og Solens sidste Glimt var slukket, blussede allerede Gasflammerne fra de Lygter, som

i ringe Afstande oplyse den hele Vei mellem London og Windsor.

London, d. 28 Mai 1836.

Mit Besøg i Newgate vakte Lysten til at see flere af Londons Fængsler. Newgate havde i min Forestilling meest Charakteren af Nødværge imod Forbrydelsen; jeg ønskede nu ogsaa at see et af dem, hvor Forbedringen er Hovedøiemedet, nemlig the Penitentiary. Da vi havde erholdt Adgang til denne Bygning og henvendte os til the Governor, mødte vi megen Velvillie. For at give os en tilstrækkelig Oversigt over Bygningen forelagde han os en Grundtegning. The Penitentiary bestaaer af sex, store Bygninger, der ligge i en Kreds og danne i Grundplanen en Rosette. Hver af disse har sin særegne Gaard, og i Centrum af alle sex Bygningers Kreds er en rund Plads med Taarn, hvis underste Afdeling er et Capel. Den hele Gruppe af Bygninger omgives af en uoverstigelig, rund Muur.

Dette Fængsel rummer 800 Personer af begge Kiøn, og det er især ved Eensomhed, Arbeide og religiøs Indvirkning, at Forbedringen tilsigtes.

Capellanen, hans Kone og tvende Døttre sluttede sig til vort Selskab, og the Governor viste os den Opmærksomhed, selv at føre os omkring. I den Bygning, vi først besøgte, og som i Et og Alt ligner de øvrige fem, var en stor Deel af den underste Etage optaget til Vaskerhuus og Kiøkken, og endeel af de Fanger, der, paa Grund

af god Opførsel, ere unddragne Eensomheden, men dog underkastede Taushed, ere her beskæftigede paa forskiellige Maader.

I Bygningens første Etage strækker en smal Gang sig langs med Ydermuren og begrændser paa den anden Side en Række smaa, lyse og luftige Fængsler, som ere indbyrdes adskilte, men staae i Forbindelse med Gangen ved Gitterdøre, saa at Man hvert Øieblik passerer forbi en afsondret Forbryder. Ved Siden af hver Dør er der i Muren anbragt et lille Hul, hvorigiennem Fangen kan iagttages, uden at han mærker det.

Indretningen af dette Fængsel er forskiellig fra et andet, efter nordamerikanske Forbilleder, som jeg har seet i Geneve. Der var det lange Sale, der ligesom Straaler gik ud fra et lille, rundt Værelse i Midten. I dette Værelses Væg var der et lille Hul ind til hver Straale-Bygning, og i Salene vare flere Forbrydere samlede, under strængeste Forbud imod at tale med hinanden. Den væsentlige Forskiel mellem disse to Fængsler synes at være den, at i Geneve straffes og forbedres ved Hiælp af Taushed, i Penitentiary derimod tillige ved Afsondring og Eensomhed. Jeg troer, at den sidste Vei er den kortere og fører sikkrere til Maalet.

I Danmark skal Man for adskillige Aar siden have forkastet saadanne Midler som alt for strænge, ja endogsaa umenneskelige; men dersom disse Ansigter, jeg her saae, ikke allesammen lyve, saa vilde Man i mange af dem kunne læse, at der paa denne dybtgrebne Maade efterhaanden kan

fremkaldes en Fred — selv i en Forbryders Siæl — som i vore Forbedringshuse maa qvæles i dens første Fremvært ved den giensidige Forhærdelse.

Ved hver Celle, hvor vi uformærkt stode for Gitterdøren, saae vi den Fangne flittigt beskæftiget med sit Arbeide. Et lille Bord med et Par Bøger, en Stol og en Seng, der er saaledes indrettet, at den om Dagen ikke indskrænker Pladsen, udgiøre Kammerets Bohave. Ved Enden af hver Gang er i et særskilt Rum indrettet en Disk med Tinskaaler og øvrige Vaskeapparater, og alle Gange og Celler forsynes med opvarmet Luft, der paa forskiellige Steder udstrømmer igiennem en sindrigt indrettet, giennembrudt Skive, ved hvilken Varmegraden nøiagtigen kan bestemmes og vedligeholdes.

Tidligt om Morgenen tilkiendegives ved en Klokke, at Sengetiden er tilende. Enhver af Fangerne maa ved denne Lyd øieblikkeligen reise sig, iføre sig sine Klæder, oprulle Sengeklæderne, som spændes fast paa Væggen, og bringe sig selv og sit Kammer i Orden. Skiftevits aabnes dem nu Adgang til Vadskeskaalerne, og naar Alt saaledes er i Orden, stiller Capellanen sig paa et Sted i Gangen, hvorfra den Bøn, han foredrager, kan høres i alle Cellerne. Enhver gaaer nu til sit Arbeide, der fornemmeste bestaaer i Skræddersyning for Armeen. Af Arbeidslønnen tilfalder den ene Halvdeel Stiftelsen, den anden opbevares for den Fangne, og Beløbet anvendes til hans Udkomme, naar Straffetiden er tilende. To Gange dagligt aabnes alle Cellerne, og de Fangne føres, den ene

bag ved den anden, i en Række ned i Gaardsrummet; hvor de under den dybeste Taushed tilbringe et Quarteers-tid, enten ved at marschere omkring paa Pladsen, eller ved at oppumpe Vandet til Bygningens Vandbeholdninger ved Hiælp af et i Gaarden anbragt Vandværk. Fangernes Maaltid og Mundforraad bringes dem i Cellerne. Tidligt paa Aftenen lyder Klokken igien, og naar Capellanen har oplæst en Aftenbøn, skulle alle begive sig til Hvile. Enhver Afvigelse fra disse Anordninger og enhver opdaget Forseelse antegnes i Gangens Protokol, hvori hver Fange har sin egen Rubrik. Men i samme Protokol optegnes ogsaa ethvert Træk, som kan tiene til at anbefale, og Resultaterne af disse Antegnelser have en betydelig Indflydelse paa Straffetidens Varighed.

Capellanen forsikkrede mig, at han ingenlunde fandt sit Embede byrdefuldt, at han tvertimod ofte havde den fuldeste Tilfredsstillelse af sine Bestræbelser, og for at giøre os dette endmere indlysende, standsede han oftere udenfor en Celle, vinkede den Fangne hen til Gitteret for ganske sagte at giøre et Par Spørgsmaal eller sige et Par venlige Ord, og det var saavel af hans, som af de øvrige Betienters Opførsel umiskiendeligt, at en blid Omgang her er et af Hovedprinciperne. Hvor strengt Tilsynet imidlertid er, og hvor nøie Man her lægger Mærke endogsaa til Smaating, saae vi ved at giennemblade en af de omtalte Protokoller. En Dreng fandtes der anmærket, fordi han Dagen iforveien med en Kniv havde boret et Hul i sin Tintallerken, og herfor maatte

han i vort Paahør udholde en streng Irettesættelse af Capellanen; en anden var anmærket, fordi han paa en Søndag havde syet en Knap i sine Beenklæder.

Bygningernes anden Etage var paa samme Maade indrettet for quindelige Forbrydere, og det specielle Tilsyn var her overdraget ældre Fruentimmer.

Sundhed, Reenlighed, stræng Orden, stille Flid og et vist rørende, eiendommeligt Udtryk af det affondrede og tause Liv mødte os allevegne. Der var intetsteds Spor af denne Hævn, Staterne saa ofte synes at tage over Forbrydelsen, snarere syntes det, at Man havde afsondret de Ulykkelige fra Verden for at bevare dem mod dens allerede aabnede Angreb. Flere Gange kikkede jeg ind igiennem de smaa Huller paa Væggen, for ubemærket at see den Eensomme i sin Eensomhed, og flere af disse Syn ville aldrig udslettes af min Erindring. Nogle vendte strax tilbage til Arbeidet, Andre, hos hvem vor Forbivandring rimeligviis havde vakt indslumrede Erindringer om det færdede Liv derude, stode endnu ubevægelige i samme Stilling, og deres tause Talen med dem selv forraadedes ved Læbernes Bevægelse — ofte ved et hiertegribende Udtryk i Diet. Jeg tilstaaer, at jeg oftere maatte vende mig bort fra mit Selskab for at skiule et Par hemmelige Taarer, som ikke saameget vare Medlidenheden som Menneskeligheden helligede, og da Capellanens elskværdige Kone engang spurgte mig, om det ikke var en skiøn Institution, vi her saae, kunde jeg ikke for hende skiule mit Hiertes Bevægelse, især da hun tilføiede

det Spørgsmaal, om det ikke var ligedan hos os i Danmark.

Fra Penitentiary, som ligger i en Udkant af London, the Millbank, kiørte vi tilbage til City, for der at see the East India House. Bygningen, som baade ved udvendigt og indvendigt anbragte Statuer og Basrelieffer tydeligt er betegnet som et Regierings Palads for det Ostindiske Compagnie, indbefatter, foruden adskillige store Sale og mindre Bureauer, tre Værelser, der ere anvendte til Bibliothek og Museum. Hvad Museet angaaer, da er dette nærmest at ligne med vort salig Kunstkammer og indeholder, ligesom hint, baade Kostbarheder og mærkværdige Gienstande i en vis skummel og uhyggelig Sammenblanding af ethnographiske og historiske Curiositeter. Iblandt disse indtage Tippo=Saibs Vaaben og Klædningsstykker en Hovedmasse. Et Fragment af hans styrtede Throne, et stort Tigerhoved, udmærker sig derved, at det er af massivt Guld. Et stort Stykke Legetøi fra samme Hof fremstiller en Tiger, der er ifærd med at sønderrive en nedenunderliggende Englænder, indvendigt forsynet med et Orgel, hvorved begge Figurer sættes istand til at udstøde Brøl og Rædselsskrig.

Bibliotheket forekom mig langt interessantere, deels ved det store Antal af sanscritiske og persiske Haandskrifter og chinesiske Bøger, som herfra formodentlig Aar for Aar ville fremtræde i den europæiske Literatur; deels ved en mærkelig Samling af chinesiske Haandtegninger og Malerier. Jeg har saa ofte i vore Samtaler fægtet imod

de sædvanlige Udfald paa den chinesiske Kunst, og i disse Værker blev jeg paany forsynet med stærke Vaaben for en af mine Paradoxer. Jeg paastaaer nu med større Sikkerhed, end tilforn, at naar vi med europæisk Fornemhed uden videre slaae en Streg over Chinesernes Kunst, saa har vor Dom et Anstrøg af chinesisk Arrogance. Hvis Chineserne muligen slutte sig til Europas Kunsttilstand af de Kunstgienstande, som en eller anden Sømand bringer did, saa kunne vi vistnok ikke heller staae synderlig høit i deres Beundring; og dersom vi ville sammenligne de Kunstsager, som vore Matroser kunne kiøbe i Macao eller i Canton, med dem, der almindeligen bydes tilfals i Marseille eller i Portsmouth, for ikke at sige i Corsøer eller Flensborg, saa turde dog maaskee Chineserne gaae af med Seiren. Kunsten maa i sit Hovedsæde, der i China er utilgiængeligt for Europæerne, i sin eiendommelige Retning staae paa et temmelig høit Trin, forend dens Virkninger i Rigets yderste Kanter kunne yttre sig saa fordeelagtigt, som de almindeligen yttre sig, for Ex. i de flettede Kurve, i de udskaarne Elfenbeensarbeider, i de lakerede Daaser eller i de malede Porcellainer, vi saa hyppigt see fra China. Den gamle Denon, som jeg, under mit Ophold i Paris i 1823, dagligt besøgte, giorde mig først opmærksom herpaa, og han argumenterede sine Paastande med den udmærkede Samling af chinesiske Malerier og Kunstgienstande, der indtog en Afdeling af hans Museum. Lignende Arbeider saae jeg her, men af

Malerier endnu fortrinligere, baade ihenseende til perspectivisk Rigtighed, Tegning og Colorit.

Den lange Formiddag, som vi havde benyttet fra Morgenstunden af, kunde endnu give os et Par Timer til vor Raadighed, og da G. og jeg endnu ikke havde seet den berømte Tunnel under Themsen, toge vi Plads i en Omnibus, som hver Time afgaaer fra Londons Bank til Rotherhithe. Themsens Bredder forbindes i London ved fem Broer, men ved Byens Udvidelse mod Øst, opstod der omsider Trang til endnu en Bro, hvorved Flodbredderne i en Afstand af omtrent $1\frac{1}{2}$ Miil fra London Bridge kunde sættes i Forbindelse. En saadan Bro vilde imidlertid have haft tilfølge, at de større Skibe, som nu kunne løbe op og ankre i Nærheden af London-Bridge, vilde blive standsede i en ikke ubetydelig Afstand fra Vareoplagene og the Customhouse, og at de herlige og med saa uhyre Bekostninger indrettede Dockyards vilde blive utilgængelige for Skibene og altsaa til ingen Nytte. Allerede langt tidligere søgte Man derfor at bringe denne Communication mellem begge Flodbredder tilveie paa dette Sted, ved at bane en Vei tvers under Floden, paa samme Maade, som Man i Biergværkerne udgraver en Stolle. Dette Foretagende strandede imidlertid paa de Vanskeligheder, der mødte ved Flodens Indvirkninger. Men Sagen, som med hvert Aar steg i Vigtighed, fik omsider i 1823 en ny Vending, da den franske Civilingenieur Brunel paatog sig Udførelsen af en Tunnel, der, uagtet Foretagendet gientagne Gange mødte næsten uovervin-

delige Vanskeligheder og standsede for nogle Aar som uudførligt, dog nu atter er i fuld Fremgang.

Ved Kirken St. Mary Rotherhithe ligger et Træskuur, som er bygget over en rund Schacht af omtrent 50 Fods Giennemsnit. En omløbende Trappe fører ned til en Dybde af henimod 100 Fod. Dette udgravede Rør er forsynet med en stærk Muur og har i Midten en stor Dampmaskine, som bruges deels til Vandets Udpumpning, deels til Bortskaffelse af det udgravede Sand og Jord. Da vi vare stegne ned til den fulde Dybde, laae den hvælvede, med utallige Gasblus oplyste, Vei snorlige for os og vilde have giort en overraskende Virkning, dersom ikke de almindelige Afbildninger iforveien havde givet en saa rigtig Forestilling om dette Underværk. Denne Tunnel bestaaer af tvende Gange, af ovalt Giennemsnit, der forenes ved den adskillende Arkades aabne Buer. Den ene af disse Gange er utilgængelig, fordi den uafladeligt befares af Vogne, som ved Hiælp af Jernbanen og Dampmaskinen føre det Udgravede bort fra Arbeidsstedet. I den anden var Promenaden, saavidt Man kan komme, livlig og smukt belyst og især piquant ved Tanken om, at Man lige over Hovedet har Midten af Themsen med dens talrige Skibe.

Ikke langt herfra giennemskæres Londons Forstad af en Jernbane, som om kort Tid vil naae Greenwich og derfra i Forbindelse med andre, deels projecterede, deels allerede færdige, fortsættes lige indtil Skotland. Aviserne

love de største Fordele heraf, blandt andet den, at Communicationen imellem Kongerigets fierneste Stæder vil blive saa hurtig, at naar en Elsker i London herefter bortfører sin Elskerinde, kan han samme Dag vende tilbage fra Gretnagreen med sin Kone og kaste sig for Forældrenes Fødder. En Engelskmand fortalte mig for Alvor, at naar, efter Formodning om fem Aar, de paabegyndte Jernbaner blive færdige, vil Man paa samme Dag kunne tage sin breakfast i London og sin dinner i Edinburgh. Den nævnte Railway imellem London og Greenwich er anlagt paa høie, opmurede Buer og frembyder et Udseende omtrent som de antikke Vandledninger i Campagna romana. En Række af nogle og tyve Vogne holdt netop færdige til at afgaae, og skiøndt vi kun havde kort Tid tilbage af vor Formiddag, besluttede vi dog en Dampfart ad Greenwich til, i Haab om hurtigt at kunne komme tilbage igien. I syv Minuter — jeg sad med Uhret i Haanden — tilbagelagde vi 2½ engl. Miil i al Magelighed; men, efter hvad jeg hører, kan denne Tour ikke give nogen Forestilling om Dampreisens Hurtighed, da Banens Korthed lægger Hindringer iveien for den fulde Udvikling af Maskinens Kraft. Jeg vil derfor, i Haab om herefter at faae Leilighed til at giøre større Reiser med Dampvogne, ikke opholde mig ved Beskrivelsen af denne ufuldstændige Prøve.

I Dag har jeg misbrugt en heel Formiddag i St. Jamesstreet. Det er Kongens Navnedag og baade min Vertinde og alle Husets Damer vilde have fattet meget

ringe Tanker om mig, dersom jeg ikke havde fulgt deres Raad, at stille mig som Tilskuer paa det tætbepakkede Fortog, for at see den uendelige Række af pragtfulde Equipager med puddrede Kudske og Tienere, som idag drog til St. James. Trængselen var saa stor og Vognenes Række saa lang, at de sidste Equipager vistnok tilbragte 2 à 3 Timer for at naae op til Slottet. Den almindelige Opmærksomhed var naturligviis henvendt paa de fornemme og hyppigt skjønne Damer i Equipagerne eller i St. Jamesstreets Vinduer. Mangen Yndig benyttede sit Bekiendtskab oppe i et eller andet Huus til at fremstikke det skiønne Hoved udaf Karreetvinduet, og ved at sende nogle ret fortrolige og ikke ilde beregnede Nik op til Vinduerne, at indtage det hele forelskede Publikum paa Fortoget. Andre Skiønheder vare derimod nødte til at frembyde deres behagelige Aasyn til offentlig Beskuelse i hele Timer; thi for ikke at knække de høie Strudsfiedre, som hævede sig mod Himlen af Karreeten, maatte de finde sig i, at sidde i en krumbøiet og nedtrykt Stilling under hele Processionen.

Jeg har endnu ikke viist mig for Damerne i vort boardinghouse og holder mig afsides her ved mit Skriverbord, thi jeg gruer for at skulle aflægge Rapport over al den Stads, jeg i Dag har seet i St. Jamesstreet. Jeg skal spise til Middag i the City of London og reiser imorgen til Hampton-Court, saa at jeg kan have Haab om, at naar jeg igien bliver visible i vort sitting-

room, ville Damerne have glemt, at jeg skylder dem Regnskab.

Dette Regnskab vil jeg ogsaa blive Eder skyldig!

London, d. 3 Juni 1836.

Siden min første Udflugt fra London har Længselen efter den frie Natur fulgt mig selv under Beskuelsen af Byens største Mærkværdigheder. Maaskee ligger Grunden hertil ikke alene i Naturens Skiønhed og Landluftens forfriskende Indflydelse, men ogsaa i denne overvættes Nydelse og spændte Interesse, som næsten hver Dag fører med sig fra Morgen og indtil Aften. Jeg er næsten træt af London og føler det undertiden et svært Arbeide, at være Reisende her.

I Søndags benyttede vi Hviledagen til en Tour til Hampton=Court. Da vi sidst vare i Richmond, erfarede vi, da det var forsilde, at vi her havde tilbagelagt den største Deel af Veien til Hampton=Court, som kun ligger nogle faa Miil fiernere. Men vi giorde gierne den samme Tour endnu en Gang. Veien fører igiennem et smukt dyrket og rigt bebygget Landskab, langs med Themsens Bredde. Omtrent en Miil, førend Man naaer til Stedet, aabner sig en, af en tredobbelt Allee giennemskaaret, Park, Bushy Park, for alle Hampton=Courts Søndagsgiester, men uagtet denne Færdsel, har Man dog hyppigt den Glæde, at see Grupper af Vildt, leirede under de

bredtskyggende Træer. Ved Gitterporten forlod vi vor Coach uden videre Aftale, i sikker Forventning om, at der om Aftenen vilde være rigelig Leilighed for vor Hiemfart.

Igiennem et Buskett fører adskillige vildsomme Gange op til Slottet, som udbreder sin Façade mod den aabne Park, hvis forreste Partier indtages af Promenader og rigtblomstrende Anlæg. Bygningen, som skyldes Wilhelm af Oranien, er opført af røde, brændte Steen, med Sandsteens Indfatninger og Forziringer. Uden at være smuk, giør den et ret behageligt Indtryk. Vi besluttede, først at lade os trætte, ved i talrigt Selskab af Besøgende at føres om i alle Værelserne; siden kunde vi forfriske os paa en af de mange venlige Bænke, som Promenaden tilbyder.

At see et skiønt Kunstværk, kan giøre mig godt ligeind i Siælen, men at see mange paa eengang, giør mig sløv og dorsk. Denne Springen fra et Sujet til et andet er unaturlig; en Bestræbelse for, i et Par Minuter at ville see og forstaae en Mængde Kunstværker, hvoraf hvert enkelt har kostet Kunstneren ligesaa mange Maaneder, kunde næsten synes en Anmasselse. Naar Man nu ovenikiøbet i store Klynger af andet gabende Godtfolk drives fra et Værelse til et andet af en forevisende, lectieopramsende Madamme, som i hvert Aandedrag nævner berømte Kunstnernavne dusinviis, og lader sin forbifarende Haand pege Finger ad Alt, hvad der hænger paa alle fire Vægge, saa begynder Man i Almindelighed med at ville see Alt og ender med Hoved=

pine og Fortvivlelse. I et saadant Maleri-Kaleidoscop blev jeg her tantaliseret, og naar jeg undtager et Par Arbeider af Holbein, har vi kun en Dampfarts Erindring tilbage af Alt det Øvrige. Tilsidst vendte jeg træt og svimmel Øinene fra Malerierne og forfriskede dem paa en reisende Kiender, som i en flyvende Fart docerede for nogle Medreisende.

Med samlede Kræfter naaede jeg omsider det Værelse, hvor Mantegnas Haandtegninger til Cæsars Triumph vare opstillede, og i det Værelse, hvor jeg slap ind, forend Strømmen havde naaet mig, havde jeg den Lykke mest uforstyrret at see Raphaels syv herlige Cartons, tegnede til Mønstre for de bekiendte Tapeter. Her lod jeg mig ikke forstyrre, og da Sværmen allerede var passeret igjennem denne Sal og Madamen stod i Døren, ventende at jeg skulde følge, opdagede jeg, at et nyt Selskab allerede var os i Hælene med en anden Omviser i Spidsen. Jeg havde betalt iforveien og giorde mig derfor ingen Samvittighedsskrupler over at desertere. Som Overløber kom jeg saaledes til det næste Parti og fik Leilighed til at see Raphaels Cartons endnu engang, og nu glemmer jeg dem aldrig!

Da vi igien vare komne ned paa Promenaden udenfor Slottet og fra en Terrasse havde forlystet os ved den Livlighed, som ankommende Lystfartøier udbredte paa den nedenunderliggende Flodbred, kom vi ved Slotsfaçadens høire Side ind i en Have, hvor en Gartnersvend vidste, hvad vi selv endnu ikke ahnede, at vi vare komne der-

ind for at see den store Viinkasse. Jeg var allerede saa kied af Omvisere, at jeg nær havde afviist denne; men det fortrød mig ikke, at have taget mod hans Tilbud, da jeg traadte ind i et Driveri, hvor en eneste Viinstok fra Midten af udstrækker sine Ranker mere end 30 Fod til hver af Siderne. Denne Viinstok, saavidt jeg erindrer, en Frankenthaler, skal, efter Sigende, være det største Exemplar, Man kiender, og bærer aarligen flere tusinde Klaser.

Om Hiemreisen til London har jeg ikke noget Særegent at fortælle. Vi beklagede kun, at den Coach, hvorpaa vi havde faaet Pladser, ikke kiørte tilbage igiennem Richmond, som vi havde ønsket at see endnu engang. Saameget kiærere var det os derfor, at vi næste Morgen modtog Indbydelse fra Baron B. til at benytte det deilige Veir og i Selskab med denne elskværdige Familie at giøre en Udflugt fra London, og at tage Maaltidet i Richmond.

Denne Dag blev mig en af de skiønneste, jeg endnu har tilbragt paa min Reise; men den hører blandt de stille Skiønheder, som ikke have meget at fortælle. Richmond viste sig fra en ganske ny Side, da Veien derhen dennegang blev tilbagelagt igiennem Parken, og da vi efter Ankomsten foretog en Lystseilads paa Themsen. Paa Flodreisen kom vi forbi Popes fordums Lyststed i Twickenham og omkring mellem de yndige, vildtbevoxede, smaa Øer, som her saa yndigt gruppere Themsens Bredder. Efter vort Maaltid i The Star and Garter og

Caffeen, som vi nød paa Havens skiønneste Terrasse, havde vi en smuk Sommeraften til Hiemfarten.

Det er almindeligt antaget, at naar Man reiser til London, maa Man være velforsynet med Anbefalingsskrivelser og at Man ikke kan have for mange. Jeg har fulgt denne Anviisning, men føler mig i høi Grad besværet derved, især da endeel af mine ere af den Beskaffenhed, at de idetmindste maae afleveres. Denne Pligts Opfyldelse koster mig megen Tid, som jeg ønskede at anvende bedre, thi saadanne Visiter have meget at betyde i en By af Londons Udstrækning. Flere saadanne Breve ligge mig nu tungt paa Hiertet, da Afreisen fra London forestaaer, og jeg finder mig dagligt bundet til Egne af Byen, hvor jeg maa ansee det som et Held, om der paa en saadan Brevpostreise af og til fremstiller sig en Gienstand, som jeg ønsker at benytte Leiligheden til at see.

Jeg skylder et af mine Anbefalingsbreve, at jeg for et Par Dage siden kom i Nærheden af Regentspark. For ikke at have tilbagelagt denne lange Vei uden noget Udbytte, søgte jeg atter hen til Colosseet, hvor jeg først denne Gang blev opmærksom paa, at der iblandt de her saa rigeligt udbredte Seeværdigheder ogsaa er et Diorama, hvilket, kan jeg tænke mig, er en saa vel bekiendt Sag i London, at det ikke er faldet Nogen ind, at henvise mig til det. Jeg ansaae det imidlertid for et Held, at Tilfældet førte mig derhen, thi denne Fremstilling er, i sit Slags, Noget af det fuldkomneste, jeg har seet.

Jeg vil beskrive Eder, hvad jeg saae, men Illusionen vil desværre mangle.

Igiennem mørke Gange, der ved slige Skuespil tiene til at forberede Øiet, ravede jeg ind i et Rum, hvor jeg snart opdagede, at jeg ikke var alene. Da jeg løb imod en Bænk, mærkede jeg det tydeligere, paa nogle Yttringer af en tilbageholdt Latter; thi som sædvanligt morede det dem, der vare blevne vante til Mørket, at see en Anden famle om iblinde. Da jeg lidt efter lidt var bleven seende, opdagede jeg et temmeligt stort Publicum paa Bænkene. Skuepladsens Gulv er en rund Skive, som afvexlende dreies imod to forskiellige Theatre. Hvert af disse Theatres Aabninger indtages af et stort Maleri, som ved en Belysning, deels tilveiebragt igiennem skiulte Aabninger, der ere forsynede med forskiellige Skiærme, deels ved at være transparente og bagfra belyste, paa den mest skuffende Maade giengive ikke alene Dagens Overgange fra tidlig Morgen indtil den mørke Nat, men ogsaa tilveiebringe væsentlige Forandringer i Billedet.

Da Gulvet var dreiet hen for den første Aabning, saae jeg det Indre af Kirken St^a^ Croce i Florenz. Det var endnu i Morgendæmringen, og Gienstandene viste sig meget utydeligt. Da lidt efter lidt Kirkens kolde Taage hævede sig op under de høie Hvælvinger, afslørebes Dybberne imellem de ranke Piller, og Glasmalerierne i Chorvinduerne begyndte at vise deres brogede Farver. Foran et af Sidealtrene forraadede en Mængde opstablede og væltede Stole, at Kirken, siden sidste Messe, ikke endnu

var bragt i Orden. Omsider blev det klar Dag, og nu gienkiendte jeg Michel Angelos Gravmonument paa høire Side i Forgrunden. Men som Dagen var kommen, tog den ogsaa af igien, og Eftermiddags Belysningen havde en ligesaa skuffende Sandhed. Mørket udbredtes gradviis, og da Diet næsten ikke formaaede at skielne Noget, tændtes det ene Alterlys og strax efter det andet. Virkningen af disse eensomme Lys paa de nærmeste og fierneste Gienstande var som Naturen selv. Efterhaanden tændtes flere Lys, og Virkningerne forandredes alt eftersom Belysningen fordeeltes. I Forgrunden, ved Monumentet, giorde de klare Vorlys den dristigste Virkning, og Belysningen, som fra disse faldt opad imod Michel Angelos velbekiendte Buste, drog uimodstaaeligt mine Dine fra de større Partier, saa at jeg pludseligen overraskedes ved at see alle Stolene foran Alteret reiste, ordnede og besatte af Andægtige. Et Orgel tonede igiennem Kirken, og jeg foldede uvilkaarligt mine Hænder. Da Gudstienesten var tilende, slukkedes Lysene efterhaanden, og, da det var bleven bælmørkt, følte jeg Gulvet under mig dreiet hen imod den anden Aabning.

Her forestillede Scenen en vild Dal i Nord-Italien. En Flod bugtede sig omkring Foden af et Bierg, hvis skraanende Opstigen og Forsvinden i Forgrunden tilvenstre og hvis sneebedækkede Kam i fiernere Dele vækker det alvorlige Billede af en grandios Biergnatur. I Baggrunden, under de høie Biergmasser, ligger den lille By Alagno. Det er silbigt ud paa Aftenen, og Lysene i

Byen, der gienskinne i Floden, slukkes efterhaanden. Paa høire Side i Forgrunden, tæt ved Floden, ligger en Smedie, hvor Man endnu er i fuldt Arbeide. Røgen hvirvler sig op fra Skorstenen, og Ilden skinner igiennem Husets Vinduer ud og belyser adskillige Gienstande udenfor Huset, blandt andet en stor Fyrreplanke, der ligger henkastet over en Huggebænk. Omsider slukker ogsaa Smeden Ilden paa Essen, og den hele Egn hviler nu i dyb Stilhed og Mørke. Et Uveir nærmer sig, og Gienlyden af den fierne Torden drøner igiennem Dalen. Lynene oplyse Biergenes hvide Ryg, og det tiltagende Uveir kommer nærmere og nærmere. Fra den fierne Byes Kirketaarn lyder Klokken, og de dumpe Slag forkynde Indbyggerne den overhængende Fare. Lysene tændes atter baade her og i den eensomme Smedehytte. I den rullende Tordens Brag blander sig Lyden af den klagende Klokke. Omsider er Faren forbi, Uveiret fierner sig, og Alt vender tilbage til den dybe Nats Ro. Nu bryder Dagen frem, og i Morgendæmringen seer Man det hele Landskab forandret. Alt er bedækket med Snee. Af hele Byen sees ikkun det eensomt fremragende Kirkespir. Floden er næsten forsvunden under Iis og Sneelag. Smedehuset tynges paa Tag og paa alle fremspringende Partier af udhængende Sneeflager, og paa den brede Fyrreplanke udenfor Huset ligger et høit Lag af den rene, nyfaldne Snee. Den klare Dag nærmer sig, men ved det første Solblink paa Biergenes Top, forsvinder hele Trylleriet ved Theatrets Omdreining.

London, d. 4 Junii 1836.

Til mit heri indsluttede Brev af 3die Junii har jeg kun at tilføie, at efter al Sandsynlighed vil næste Postdag ikke bringe Eder noget Brev fra mig. Afreisen fra London er berammet til paa Mandag, og det vil være en Følge heraf, at disse sidste Forberedelsesdage hverken ville tilbyde mig interessant Stof eller Tid og Leilighed til at skrive.

Jeg føler kun altfor vel, hvormeget der endnu er tilbage i London, som jeg burde og gjerne vilde see, men det samme vilde være Tilfældet, om jeg havde været her et heelt Aar. Naar jeg kommer tilbage hertil, skal jeg indhente saameget som muligt af det Forsømte.

Parlamentet har chikaneret mig ved under mit hele Ophold her at holde Ferier. Nu er det atter aabnet, og jeg har tilbragt et Par Eftermiddage der. I Underhuset bivaanede jeg Discussionen angaaende de franske Exministeres Løsgivelse fra Fæstningen Ham og Forhandlingerne om Anlæggelsen af en ny Jernbane til Brighton; men der hører Øvelse til at forstaae og følge disse Debatter, og jeg inttresserede mig ogsaa meest for at see adskillige af de Mænd, hvis Navne jeg saa ofte har seet i Aviserne. O'Connel var den, der talede tydeligst, men Sagerne bragte ham ikke i Harnisk. I the House of Lords overraskede det mig at see Englands Peers holde Taler med Hat paa Hovedet og Ridepidsk i Haanden, medens Lord Canzleren næsten var usynlig under en af forrige Aarhundredes Allongeparykker.

Af v. Rothschild er jeg blevet forsynet med nogle og tredive Anbefalingsbreve til Manufacturister og Banquiers i England, Irland og Skotland; men disse Breve ere af den Beskaffenhed, at jeg kan bringe dem om jeg vil. Jeg er denne Mand megen Tak skyldig for den Velvillighed og Godmodighed, hvormed han ved alle Leiligheder er kommen mig imøde. En saadan Crøsus kan Man paa Distancen næsten ikke see for hans mange Penges Skyld; og da jeg havde talt med ham et Par Gange, kunde jeg næsten ikke see hans Penge for Mandens Skyld. Han skulde samme Aften reise til Frankfurt for at bivaane en Familiefest. Det skulde giøre mig ondt, om jeg ikke fik ham at see, naar jeg kommer her tilbage.

Altsaa! Farvel fra London! mit næste Brev til Eder vil formodentligen blive skrevet i Bath eller i Bristol.

Bath, den 8 Junii 1836.

I Mandagsmorges Kl. 7½ forlod vi London, outside paa en stor Coach. Vi vare 16 Personer paa Vognen foruden Kudsken, saa at vi neppe havde Plads til den lille Kurv, hvori Miss P. ziirligen havde indpakket vor Proviant. Jeg havde en af de yderste Pladser bag paa og svævede som i Luften ligeover det hurtige Baghiul. Uvante til dette Slags Befordring, ansaae vi i Begyndelsen denne Situation for at være farlig, og

da G. havde mindet mig om, at det var ved et Fald fra et saadant Sæde, at vor Landsmand Sneedorff tilsatte Livet, blev jeg endogsaa saa forsigtig, at jeg lod G. spænde min høire Arm fast til sin venstre ved Hiælp af en Læderrem. Paa Veien fra Kiøbenhavn til Lyngby vilde denne Forsigtighed ikke have været overflødig, men paa en engelsk Vei, mærkede vi snart, behøvedes den ikke.

Vor Reise gik, som oftest med alle fire Heste i Gallop, igiennem Kensington, forbi det skiønne Windsor Slot, over Maidenhead, Readding, langs med Floden Avon, Newbury, Hungerford til Marlborough. Ved hver 7de Miil, engelsk, stod der midt paa Veien fire skiønne Heste, som skulde føre os videre. Den elegante Kudsk havde neppe giort Holdt, før han kastede Liværne ud over Hestene og steg, complimenteret af Staldkarlen, ned, for i Vertshusets Dør at møde Vertinden med det blanke Tinkrus og at overrække hende et Brev eller en lille Pakke, som underveis var bleven rakt ham paa en Stang eller kastet op i hans Hat. Neppe havde han drukket sit Øl og trykket Madamens lille Haand under en eller anden Spas, før han steg op igien, lod sig Tømmen række; og nu gik det øieblikkeligen videre frem. Paa den Vei, som vi saaledes tilbagelagde, nemlig ad Bristol til, gaaer der dagligt tre lignende Coaches om Formiddagen, to om Eftermiddagen og to om Natten, foruden Mailposten. Naar Man nu tænker sig, at de mange andre Hovedveie fra London ere omtrent ligesaa stærkt befarede, og at der, som sagt, paa hver

7 Miil leveres hver saadan Coach fire, friske Heste, saa vækker det en Forestilling om den Kraft af Heste og Mennesker, som i dette Land offres alene Befordrings-væsenet.

Veien igiennem de nævnte Smaabyer var overalt smilende, paa nogle Steder endogsaa meget smuk. Overalt træffer Man Lyststeder, og Parkanlægene træde istedet for vore Skove. Noget, der i høi Grad bidrager til at forskiønne det engelske Landskab, er, som bekiendt, Markernes skinnende Grønhed og de fritstaaende Ege og Bøgetræer, der, netop fordi de staae frit, have udviklet deres Charakteer til en saa høi Skiønhed. Disse utallige, eenligt staaende Træer give i Forgrunden en oplivende Giennemsigt og i Baggrunden samle de sig i Massér, som om det var tætte Skove. Det er for den danske Reisende noget Nyt og i det Enkelte noget Indtagende og Skiønt, men denne egne Skovfølelse, som vækkes i vore danske, grønne Bøgekirker, hvor Fuglene ere Chordrenge og Vinden Organist, den maa Englænderne lære at kiende hos os.

Derimod vilde jeg nok ønske, at vore Smaabyer derhiemme havde nogen mere Lighed med dem, jeg paa denne Vei er kommen igiennem. Husene ere grundmurede og teglhængte, Gaderne brede og macadamiserede, og Boutiker af alle Slags vise, at hver By har sine Fornødenheder indenfor sin egen Kreds. Vertshusene ere fortrinlige, og Man kan hvorsomhelst vælge sit Natte-quarteer og finde mere til sin Beqvemmelighed, end en

gabende Støvleknægt og et Par klodsede Tøfler. Næsten hver lille By har sin ældre eller nyere Kirke, som oftest i en smuk, gothisk Stil, og hvor der i en saadan By er ringeste Anledning til en Bro, udgiør denne en Deel af Byens Zirater.

Vi ankom til Marlborough Klokken 4½ om Eftermiddagen, og uagtet vi paa denne Dag havde tilbagelagt 76 Miil, følte vi os dog, til Ære for Vei og for Vogn, aldeles ikke trætte.

Det havde hidindtil været min Plan, fra Marlborough at giøre en lille Excursion sydpaa til Sallsbury, for i denne Byes Omegn at see de vidtberømte Rester af et Druide-Tempel, som er bekiendt under Navnet Stonehenge. Men da jeg, ved at tale med Verten om denne Egns egne Seeværdigheder, erfarede, at ogsaa her var Adskilligt, som ikke burde forbigaaes, besluttede jeg at udsætte denne Udflugt, indtil jeg, ifølge min Reiseplan senere vilde komme Stonehenge endnu nærmere.

Da vort Maaltid var tilende, havde vi endnu en god Deel af den lyse Dag for os, og denne besluttede vi at tilbringe imellem andre nordiske Oldsager, som denne Omegn er saa rig paa. Da Verten hørte, at jeg interesserede mig for Sligt, nævnede han en Steensætning, som jeg endeligen maatte see og som han kaldte the dyvel danen. Lyden af dette Navn forførte mig til øieblikkeligen at lægge en maaskee aldeles grundløs Betydning deri, og, efter faa Dieblikkes Forløb, joge vi i en lille Cabriolet adskillige Miil over Markerne, indtil vi vare

ved Maalet. Jeg fandt her en Egn, hvis Charakteer forsatte mig til Sielland og navnligen til Oddsherred. Paa et Sted laae i ringe Afstande ni Kæmpehøie, aldeles som dem, vi saa hyppigt see paa vore Marker. The dyvel danen er et Steenmonument midt inde i en Ager, i enhver Henseende som vore egne Dysser, kun mærkeligt ved at Overlæggeren, som er umaadelig stor, hviler blot paa nogle faa Punkter af de tre Underliggere, og synes derfor næsten at svæve over dem, uagtet den ligger saa fast, at Man forgiæves har anvendt Hestekraft for at faae dem ødelagt. I stor Udstrækning seer Man her baade paa Marker og Veie Spor af ødelagte Steensætninger, hvilket er saa meget mere at beklage, da England neppe har mange af disse Monumenter. Fra dette Sted førtes vi adskillige Miil nordligere til en lille By, Aveburn. Saavidt jeg kan dømme uden at have seet Stonehenge, turde dette Sted maaskee bære Spor af et lignende Mindesmærke. En rund Vold og Grav indhegner her en Plads af nogle hundrede Fods Giennemsnit. Byen Aveburn indtager den ene Side, men paa den modsatte Side staae endnu adskillige vældige Steen opreiste indenfor Volden, og trindtom findes i afmaalt Afstand Spor af lignende, der deels ere sprængte, deels siunkne i Jordens Overflade. Da Mørket allerede faldt paa, og det desforuden regnede, drog vi tilbage, men lagde dog vor Omvei igiennem Byen Kennet. Her overraskedes jeg ved Synet af et lille grønt Bierg, som fra Byen hævede sin coniske Top høit op over Tage

og Træer, og da jeg spurgte vor Fører, erfarede jeg, at ogsaa dette var en nordisk Antiqvitet, formodentligen en stor Begravelse. I Marlborough saae jeg i Byens Udkant et lignende, skiøndt ikke saa høit, Gravsted i Haven, som hører til Castle-Inn, og denne beplantede Høi syntes at være indbraget under Haveanlægget.

Men nok af slige halve Jagttagelser! Jeg har meget at skrive om, førend jeg ved at gaae ud af Døren forøger mit Forraad.

Den Gienstand, som mere end Egnens Oldsager, interesserer Verten og bringer de Reisende til at forlade Coachen ved hans Dør, holdt ogsaa os den følgende Formiddag.

Veiret var ikke synderligt gunstigt, men da vi ikke havde andet, maatte vi benytte det, saaledes som det var. Under en jevn Støvregn kiørte vi 6 til 7 Miil tilbage ad den Vei, vi Dagen iforveien vare komne, og lidt op paa Formiddagen ankom vi til Tottenham Park, der tilhører Lord Aylesbury og skal være et af de største og skiønneste Parkanlæg i England. En Gitterport aabnede Adgangen til en stor Allee af gamle Træer, og denne Allee førte os, efterat vi havde tilbagelagt adskillige Miil med afvexlende Skov- og Markpartier paa begge Sider, ind i Midten af Tottenham-Park, der, efter hvad Man fortalte os, er 25 engelske Miil i Omkreds. Nu og da stødte mindre Sideveie til Alleen og aabnede Udsigter til friere Anlæg; men vor Kudsk fulgte Hovedveien og

løb det kneisende Raavildt uforstyrret sende fornemme Blik efter os fra deres smukke Græsgange tilhøire og tilvenstre.

Omsider naaede vi en stor Rundbeel, fra hvis Centrum Man til de forskiellige Sider har otte Alleer for sig. Fiernt for Enden af en af disse viste Hovedbygningen sin Façade. Ikke destomindre forlængede vi den smukke Promenade ved adskillige Omveie og kom omsider til Bygningen, der for nærværende Tid er ubeboet og ikke ganske færdig fra Bygmesterens Haand. Jeg havde et Par Breve med, der skulde aabne os Adgang til Huus og Have, og da vi nærmede os, aabnedes en Port i en af de hosliggende Vaaninger, og en rød Jockey jog tilhest, ledsaget af et halvthundrede Jagthunde, ud igiennem Parken. En Mand med et venligt Gartnerphysiognomie kom os strax imøde, og netop til ham var det ene af vore Breve. Det andet var til en Huushofmester, som ikke var tilstede, men den vakkre Mr. Burn, som strax var rede til at vise os Haven og Driverierne, foreslog os, først at tage Bygningen i Diesyn og førte os derfor til en aldrende Kone, en Huusholderske, som beredvillig modtog os.

Hovedbygningen, som har en bred Trappe i den fremspringende, med en Ballustrade omgivne, Sokkel, er i en antik, moderniseret Stil. Til begge Sider udstrækker den et halvrundt Galerie, der forbinder den med foranliggende Udbygninger. Jeg vil ikke nævne den Sum, der er sagt, at denne Bygning vil koste, naar Alt kommer i fuld Orden! Det Indre svarer til det Ydre! Be-

stibuler og Trapper ere pompøst decorerede med Stuccatur og Billedhuggerarbeide, blandt andet ogsaa med Basrelieffer i Marmor af Thorvaldsen. Værelserne, ligeindtil Sovekamrene, ere fyrstelige, og i nogle af dem findes Malerier af udmærkede italienske Mestere. I Bibliotheket og Capellet, hvor den architectoniske Restauration nu forestaaer, var der endeel Familieportraiter og gamle Vaaben, som skulle have tilhørt Familiens Ahnherre, den tappre Skotte, Robert Bruce. Vor Veiléderinde var utrættelig i at vise os alle Husets Herligheder, og tilsidst førte hun os endogsaa med i Kiøkkenet og derfra til sine egne Gemakker, hvor hun beværtede os med Kager, hun selv havde bagt, og Orangeviin og Most, som hun selv havde brygget.

Saaledes styrkede, bleve vi tilbageleverede til Gartneren, Mr. Byrn, der ventede os paa Grændsen af sit Gebeet. Igiennem et Glas-Galerie, som er et med hedt Vand opvarmet Drivhuus, førtes vi under en Blomsterpragt, der, selv uden de latinske Navne, vilde have henrykket alle Blumister, ud i Haven. Fra Værelserne havde jeg allerede tidligere, ved at see ud, beundret disse rige, varierede Grupper af — Springer, meente jeg; men nu saae jeg, at det var af Rhododendron og Azelier i en Mængde, i en Udvikling og i en Farvepragt, som jeg ikke tilforn har seet. Men hvad der endnu mere forundrede mig, var en Indhegning om en Deel af Haven af høie og prægtige Magnolier.

Fra denne skiønne Frilands Vegetation førtes vi ind i Driverierne for Ananasser og Viin og fandt her, hvad sidstnævnte angaaer, en Yppighed, som river sig løs fra Naturens sædvanlige Orden. Igiennem otte affondrede Viindriverier førtes vi og tilbagelagde paa denne Vandring et heelt Aar. I et af disse Kamre var det for nærværende Tid Vinter, og Ranken hvilede; i et næste brød allerede de fine Knopper frem paa de tørre Ranker, det tredie bekrandste os med friskt Viinløv og Blomster, og da vi saaledes gradviis vare komne til det sidste, hang den rige Høst af de skiønneste, fuldmodne Klaser os ned om Hovederne. Saaledes foretager Aarstiderne en privat Krebsgang giennem disse otte Bygninger, og det manglede kun, at ogsaa Trækfuglene skulde, ved at benytte denne Leilighed, spare sig en længere Reise.

Senere førtes vi igiennem Staldene, der ligesom alt Øvrigt et i en luxuriøs Stil. I disse Bygninger er der blandt andet ogsaa indrettet Kamre for de trætte Heste, hvor hver enkelt, mødig efter Jagttouren, anvises sit særegne med Halm bestrøede Appartement, for ret mageligt at kunne strække sig et Par Timers Tid, forend den sættes i sit Spiltoug i Stalden.

Imidlertid var Formiddagen henglebet uden at vi havde tænkt paa, at den sidste Coach for den Dag, vilde passere igiennem Marlborough Kl. 4, og nu gialdt det, om at være tidsnok tilbage for at kunne afgaae med den, da vi ellers kun havde Valget imellem at tabe en halv Dag, eller at reise med Mailposten om Natten. Til-

bagereisen blev derfor foretaget ad en nærmere Vei igiennem indelukkede Partier af Parken, hvor vi kom forbi en smukt beliggende Villa, der beboes af Arvingen til alle disse Herligheder. Til Marlborough ankom vi en halv Times Tid før Coachen, og tillykke var der outside to ledige Pladser. Jeg sad bagpaa tilligemed en Skotlænder, to Engelændere og to Engelænderinder; G. var i ligesaa stort Selskab foran, og inden i Vognen havde vi sex Passagerer.

De første Miil paa denne Vei kiendte jeg fra forrige Aften. Vi passerede forbi de omtalte Kæmpegrave; en af Damerne gjorde sin Fader det Spørgsmaal, hvad dette var for Bakker, og ingen uden jeg kunde give Oplysning herom. Dette synes at forraade, at deslige nordiske Oldsager maae være sieldnere her, end hos os. Vi vare allerede passerede Byen Calne, da jeg langt borte øinede en hvid Hest, som, skiøndt den syntes i Bevægelse, dog øiensynligen ikke bevægede sig, og som dertil, naar jeg tog Afstanden i Betragtning, maatte være af en mere end overnaturlig Størrelse.

Skotlænderen smilede, da han bemærkede min Stirren derhen og forklarede mig Gaaden. Disse Egne heromkring have i Almindelighed et meget lavt Jordlag, som paa flere af de grønne Marker kun er en, nogle faa Tommer høi, Græstørv, der beklæder en underliggende Kridtgrund. En Eier af en saadan Mark har ladet Græstørven afskalle i Form af en umaadelig stor Hest, og denne veludførte, hvide Silhouette i den grønne, skraanende Mark havde bedraget

mig, som den vel jevnligen bedrager Andre, der første Gang komme ad denne Vei.

Da vi vare komne igiennem Chippenham, begyndte Veien, der fra Marlborough havde været mindre interessant, at blive skiønnere og mere afvexlende, og, at vi nu nærmede os biergige Egne, røbedes ikke alene ved Veiens tiltagende Stigen og Falden, men ogsaa af den Rigdom paa brudte, hvidgule Kalksteen, som i disse Egne ikke alene er anvendt til alle Bygninger, men selv til alle Gierder om Marker og Haver. Da vi ved Solens Nedgang nærmede os Bath, maatte vi oftere benytte Hemskoen under Hiulet, og vi befandt os i et yndigt, lille Biergland, hvor vi paa hver Høide troede, at vi nu maatte kunne see Maalet for vor Reise.

Landsteder og simplere Huse viste sig i tiltagende Mængde, og vi troede allerede at være i en af Forstæderne, da vi ved et af Veiens mange Sving opdagede den skiønne Avon og et Par opstræbende Taarne fiernt nede foran os i den bebyggede Dal. Det var Bath, som fra Avons Flodbred tilvenstre opstiger ad den skraanende Biergside i en amphitheatralsk Udstrækning. Her sad jeg igaaraftes i Giestgiverstedet the white Hart, og der sidder jeg endnu idag, især med at sammenskrive dette Brev; thi det regner uafladeligt, og jeg har endnu ikke seet stort Andet af Byen, end det, jeg igaar kunde see ved min Ankomst.

Bristol, d. 10 Junii 1836.

Uagtet Bath allerede i adskillige Aar er ude af fashion, er dette renommeerte Badested dog endnu en livfuld og folkerig By af en saa skiøn Beliggenhed, at det maaskee endnu vilde være den muligt at vinde en Seier over sine Medbeilerinder, dersom det kun ikke var saa almindeligt bekiendt, at den allerede forlængst er forsmaaet af sine fordums troe Tilbedere. Brighton var den lykkelige Rivalinde, men en endnu yngre Skiønhed, Leamington, begynder stærkt at blive hende farlig, og saaledes vil det gaae, saalænge der er fashion til i England.

Som Du vil have mærket, er jeg halvt inde i en Lignelse. Det gaaer nemlig disse Najader, som det er gaaet, og som det fremdeles vil gaae, mange af de ephemeriske Skiønheder, der i et Par Vintre giøre, hvad Man kalder, Lykke paa Ballerne. Naar først Navnet — hos Damerne ofte endogsaa Fornavnet — ret er kommet i Folkemunde, saa er det allerede paa Retour med Courgiesterne, og i Nydelsen af en Fortids Reputation bliver det som oftest kun en fattig Trøst, medens Man selv sidder over, at see sine egne Fata recapitulerede i den fremdandsende Slægt.

Byens Beliggenhed er amphitheatralsk. Nogle Tvergader stige derfor ved Trappetrin fra den lavere Deel op til de høiere Gradiner, og øverst omkring Byens Halvmaanekreds indtages Biergsiden af talrige Lyststeder med Haver. Gaderne i den lavere Deel af Byen ere brede og smukt bebyggede. The Royal Crescent, en Halvkreds af pompøse Bygninger, forenede under een Façade af stor

Udstrækning, vil neppe overtræffes af nogen af Londons, og en anden Plads, som paa de to Sider begrændses af Raadhuset, the Guildhall, og af en overordentlig smuk Cathedrale, the Abbey Church, er af en malerisk Skiønhed. Denne gamle Kirke har over Hovedindgangen en rig Decoration af Skulpturarbeide, og det høie Vindues Ramme er smukt benyttet til en Fremstilling af Jacobs Himmelstige, hvorpaa Smaaenglene kravle op til Gudfader. En ny Kirke i gothisk Stil var under Arbeide; ligeledes en stor Bro over Avon; begge udføres, som Alt, hvad her og i Omegnen opbygges, af den i mit forrige Brev nævnte, gule Kalksteen. Mindre interessante forekom Badehusene, the Kingsbath og the Queensbath, mig; de ere opførte i den velbekiendte, franske Palais-Stil. I Badeværelserne indtager hvert Badekar et særskilt lille Kammer, hvor det hele Basin og den deri nedgaaende Trappe er af skiønt, hvidt Marmor.

De større Gader have brede, med Fliser belagte Fortoge; af de mindre ere flere heelt belagte med Fliser. Paa denne jevne Overflade kiøres Badegiesterne i smaa Portechaiser, som skydes frem foran Føreren, og af dette Slags Kiøretøier er der en stor Mængde.

Da vi havde været her saalænge, indtil Regnen havde tilladt os at bestige den øverste Deel af Byen, og da vi der havde foretaget en deilig Formiddagstour og fra Haver og bratte Klippevægge overskuet Byen og Dalen, der giennembugtes af Avon, begave vi os paa Veien til Bristol, hvor

vi, efter 1½ Times Kiørsel, endnu kunde benytte en Deel af Dagen til at see os lidt om.

Communicationen imellem Bath og Bristol er saa levende, at der hver halve Time tilbyder sig en Leilighed til at komme fra den ene By til den anden med en reglementeret Coach. Da vi nærmede os Bristol over et høitliggende Land, der er dyrket og vel bebygget, viste Byen sin lange Udstrækning i Dalen og opad de Høie, som begrændse den mod Nordost. Uagtet denne første Udsigt over Bristol giorde et saa venligt Indtryk, bleve mine Forventninger her dog meget skuffede. I den høiere og nyere Deel af Byen, som jeg strax efter Ankomsten giennemvandrede, følte jeg mig i en engelsk Stad, men i de lavere, smalle og i enhver Henseende uhyggelige Gader var det mig grangiveligt, som om jeg befandt mig i en eller anden ormstukken og trødsket By i Tydskland. Vort Hotel, the white Lion, var ogsaa langtfra istand til at formilde dette Indtryk, og hertil kom vel ogsaa, at vi den hele Dag igaar havde et uafladeligt Regnveir. For Enden af den Gade, hvor vi boe, er en gammel Stadsport med et høit Spir det Interessanteste jeg endnu har seet af Byen, og denne maleriske Udsigt var min Trøst og Adspredelse saa ofte Regn og Vind vilde tillade mig, at have et næsten muldnet Blyvindue med grønne, klirrende Ruder lidt paa Klem. Havde en Mailpost, som idag gik til Liverpool, haft to ledige Pladser, vare vi gierne strax fulgte med til Chepstow, og det var nærved, at vi havde forandret vor Reiseplan og, blot for at slippe herfra, vare gaaede med et Dampskib til Swansea,

paa Sydkysten af Wales, hvortil vi maatte være saameget mere frislede, som det var en Opposition Steamer, der ikke alene ikke taget Betaling for denne Tour, men ovenikiøbet givet Frokosten gratis.

I Eftermiddag har Veiret været lidt mildere, og vi benyttede disse Timer til en Vandring ud imod den af Byens Udkanter, der efter vort Bestik maa vende ad Clifton til; men da Mørket faldt paa, maatte vi lade os kiøre tilbage til dette skumle Hotel uden at have seet Andet end smudsige Gader, nogle Broer og en smuk Havn, som staaer i Forbindelse med Avon.

Chepstow, d. 11 Junii 1836.

Tillykke fik jeg ikke det heri indsluttede Brev fra Bristol afsendt igaar og kan derfor benytte denne Convolut til at give — om ikke Bristol, saa dog dens Omegn — en Æreserklæring.

Saameget havde vi seet paa vor vildsomme Vandring iaftes, at vi ad den Kant omsider vilde være komne paa andre Tanker, hvis ikke Mørket havde lagt os Hindringer iveien. Vi toge derfor strax imorges en Vogn og lod os kiøre til Clifton. Denne By eller Forstad synes at være Sædet for det elegante Liv i Bristol og ligger kun et Par Mill fiernere paa nogle Høider, der begrændse Floden Avon. Saavel i Anlægget som i dens elegante Crescents og særskilte Bygninger, synes Clifton at være en Copie af Bath. Neden under denne lille By, hvor Floden har banet sig

en snæver Vei imellem høie, rødlige Klipper, ligger Badestedet Hottwell paa en romantisk Flodbred, og her er Naturen ligesaa grandios, som den er yndig. De røde Biergmasser, som under maleriske Former indeslutte Floden, der her har antaget en vildere Charakteer, ere paa de brudte Overflader bekrandsede med Skov og Grønsvær, og Scenen oplives ved hyppige Steenbrud og ved Indskibningen af den brudte Kalksteen, der sætter mange Mennesker i Virksomhed. Fra de elegante Badehuse i Hottwell stiger Veien med maleriske Krumninger til en betydelig Høide. Paa den ene Side Biergets lodrette Dybder ned til Floden, paa den anden den overhængende Klippemasser, som Man næsten kunde ræddes ved at passere. Men denne Vildhed i Naturen er tæmmet ved Anlæg af Promenader og Plantninger til Badegiesternes Behagelighed. Da vi i en Høide af 300 Fod havde naaet Toppen af St. Vincent Rock, nød vi derfra en viid Udsigt, som i Mellemgrunden var smykket med Ruiner af et gammelt Taarn, en Levning af en fordums romersk Leir, og i Baggrunden den skinnende Severn og de blaae Bierge i Syd-Wales.

Efter denne lille Biergvandring, aflagde vi et Besøg i Hottwell Tavern, som ligger tæt nede ved Floden, deels for at opfriske Kræfterne, deels for at tage et Logis i Diesyn; thi det var vor faste Beslutning ikke at blive længer i Bristol, men at flytte derud, saafremt den næste Mailcoach til Liverpool ikke havde ledige Pladser.

Paa Tilbageveien igiennem Clifton lagde vi Mærke til, at dette Sted synes at drive en særegen Handel med Conchy-

lier, Forsteninger og Mineralier, Gienstande, som det herboende Søfolk hiembringer fra de lange Reiser.

Da vi kom tilbage til vort Hotel, bleve Kufferterne pakkede, og Kl. 6 om Eftermiddagen vidste vi endnu ikke, om vi, 10 Minuter senere, skulde være paa Veien til Chepstow, eller til Hottwell Tavern. Det var os ogsaa ganske ligegyldigt, thi uagtet vi angrede, at vi ikke strax havde indlogeret os i Hottwell eller i Clifton, da vi vilde kunne haft stor Glæde af at tilbringe et Par Dage der, vilde vi dog ogsaa gierne følge vor Reiseplan og være i Chepstow denne Aften. Da Mailposten kom, vare alle Pladser outside besatte, men inside var der to ledige, og med dem toge vi saameget heller tiltakke, som det blæste og truede med Regn.

Efterat have tilbagelagt 10 Miil, standsede vi ved Breden af Severn. Paa denne lave Flodbred, der er aldeles blottet for enhver Bequemmelighed, blev Bagage og Passagerer pakkede i en aaben Baad, og med gunstig Vind seilede vi nu et Par Miil over den rivende Strøm, uden at holde Lovtaler over denne Deel af Befordringen. En anden Mailcoach modtog os nu paa den modsatte Flodbred, og efter 5 Miils Kiørsel naaede vi Chepstow, hvis skiønne Beliggenhed og hvis pragtfulde Ruin af Chepstow Casstle allerede ved Tilnærmelsen lovede os en fornøielig Søndag.

Op igiennem denne lille Byes Hovedgade satte Hestene med den svært belæssede Vogn i fuld Gallop, skiøndt Gaden stiger i en betydelig Skraaning. De bekiendte Toner, hvormed Mailposten anmelder sig, lød over hele Byen og kaldte Folk til Vinduerne. Paa Torvet, udenfor et stort Hotel,

stod det friske Forspand rede, og da det erfaredes, at to Passagerer skulde stige af, lød allerede den store Klokke inde i Hotellet. Men en Medreisende gav os under Haanden det Raad, ikke at tage ind her, men at gaae endnu et hundrede Skridt høiere op i Byen og der at spørge om George Hôtel. Vi forstod hans Vink og under det forsamlede Tienerskabs fornemme Trækken paa Skuldrene, ynksomme Smiil og uforstaaelige Bemærkninger, lode vi vore Kufferter bære videre fort og fulgte selv bag efter. Paa Høiden af Byen traf vi et lille Hotel, nyligt etableret, og i Gadedøren en ung Vert, der synes ikke at kunne begribe, hvorledes han var kommen til denne Ære, førend Mailcoachen i det samme foer forbi, og vor Ven ud af Karreetvinduet tilraabte ham nogle Ord, hvoraf han erfarede, at vi kom til George Hôtel paa hins Anbefaling. Her var nu Alt i Bevægelse for at modtage os paa det Bedste, og et Par Minuter efter sidder jeg allerede her i vort nydelige sitting room med mit Skriveri ved et Hiørne af det blanke Mahognibord, G. ved det andet Hiørne med sin Dagbog, medens Theekiedlen snurrer paa det lille Comfur, og Opvarteren fylder Bordet med det Bedste, Huset formaaer. Vi have allerede beklaget, at vi kun kunne blive her et Par Dage, thi i denne lille, bløde og smukt meublerede Stue finder jeg, at Ordet comfort næsten er uoversætteligt i andre Sprog. Om Aftenen efter en Reisedag at komme til et godt Hotel, at finde en hyggelig Stue, venlige Ansigter og — hvad Man jo neppe tør nævne — et godt Maaltid, hører iblandt de Reiseglæder, som kun den, der har reist, tilfulde kan vurdere.

Naar vi forlade dette Sted, agte vi at reise over Monmouth til Shrewsbury og derfra ind i Nord-Wales, hvor vi formodentligen slaae os til Ro; men jeg haaber dog, undervejs at faae Tid og Leilighed til at skrive et Brev forinden.

Shrewsbury, d. 14 Junii 1836.

I de tre Dage, siden jeg sidst skrev, er jeg rykket et godt Stykke frem mod Nord. Byernes Afstande komme i dette Land ikke stort i Betragtning, og Man trænger her mere til Fortunati Pung, end til hans Ønskehat.

Shrewsbury synes, saavidt jeg hidtil har mærket, at være særdeles godt skikket til der at holde Rastdag, og jeg er næsten glad ved, at den ikke har meget Mærkeligt at byde os, thi jeg bringer en Gield til Eder med fra Chepstow, som jeg i disse Aftentimer maa afbetale.

Den første Dag i Chepstow var en stille, smilende Sommersøndag. Veiret havde iført sig Stadsklæder, alle Folk vare ligesaa pyntede som Veiret, og Klokkerne tonede festligt fra den høitliggende Bye ud over de ranke, skovbekrandsede Klippevægge. Chepstow ligger i Nærheden af det Sted, hvor den for sin Skiønhed saa høit priste Flod, Wye, strømmer ud fra sit enge Leie i den brede Severn. Allerede ved Nærmelsen til denne Byes opadstigende Hovedgade vare vi blevne overraskede ved Synet af det romantiske Chepstow Casstle, en mægtig stor Ruin, hvis stærke Taarne og lange,

med gothiske Vinduer giennembrudte, Sidefløi bespyles af Floden. Til dette Sted søgte vi tilbage i den aarle Morgenstund og vadede giennem det høie, fugtige Græs hen til den lille Slotsport, hvor en Plakat tilbageviste os med de Ord, at det idag var Søndag! Men der var nok at see og at nyde udenfor! Paa de tre Sider omgivne af skovbegroede Bakker, hæve de vældige Mure sig under afvexlende Former i en betydelig Høide, og igiennem de ziirlige, af Sandsteen udhuggede, Vinduesindfatninger opdager Øiet hurtigt en yppig Slyngplante-Vegetation i det Indre af Bygningen. Herlige, gamle Træer paa Skrænten af den eensomme Sti, som fører rundt om disse Mure, udbrede en melancholsk Dæmring, som fuldender den rørende Charakteer i denne faldne, men af en kiærlig Natur bekrandsede, Storhed. Næsten hvert Skridt vilde tilbyde en Landskabsmaler et varieret Forbillede til det samme Motiv i en fuldendt, malerisk Anordning.

Efter en smuk Vandring paa den modsatte Flodbred, hvorfra Borgen, i Forbindelse med Floden og Byen, viser sin hele Udstrækning i friere og livligere Billeder, vendte jeg ene tilbage til hine dunkle Vraaer, hvor sparsomt indtrængende Soelglimt i det klare Løv vakte Sangfuglenes oplivende Toner. Her tilbragte jeg den hele Formiddag i Eensomhed, indtil min omhyggelige Reisefælle overraskede mig med det Budskab, at Bordet var dækket.

G., som havde viist vor venlige Vert den Godmodighed at lade sig føre om i Stalde, Vognremiser og alle andre Husets Herligheder, havde ved denne Leilighed udsøgt os et

muntert, lille Kiøretøi, som vi om Eftermiddagen skulde benytte til, efter Vertens Raad og Anviisning, at see os om i Egnen.

Denne Udflugt fra Chepstow gik langs med den høire Bred af Wye, adskillige Miil ind i Landet. Jeg sad fordybet i Beskuelsen af en rig og vidtudstrakt Udsigt over Sevgrn til det fierne Høiland i Sommersetshire og tænkte kun lidet paa den anden Side, da Vognen pludseligt standsede, og Kudsken med sin Pidsk pegede nedad til Venstre. Som af et electrisk Stød følte jeg mig rystet, da mit Øie fulgte hans Anviisning. Veien, hvorpaa vi holdt, var paa denne Side forsvundet under Vognen, og Blikket foer, uden andet Møde, dybt ned i Bannagör-Cragg, en brat afskaaren, af steile Klippevægge indsluttet, Dybde, hvor Floden Wye synes ligesom at være kommen ind i en Fælde, hvoraf den neppe veed at redde sig ud igien. Imellem disse Klipper snoer den sig som en Slange og giør i sine Bugtninger et saa stærkt Sving, at den ved en næsten fuldendt Cirkelbue omskyller en rund, fremspringende Halvø, der er tæt skiult under en Bouquet af Træer og Buske. Vi fortsatte Veien et lille Stykke videre frem tilvogns og fulgte derefter tilfods en vildsom Sti, som fører ud paa et af disse Forbierge, der saa hyppigt tvinger Floden til at bøie sig, og imellem Buske og løsrevne Fieldstykker naaede vi paa det yderste Punkt et Sted, hvorfra Man overskuer Flodens vildsomme Løb i en lang Strækning. Ligeoverfor, paa den modsatte Flodbred, hæve de røde Fieldvægge sig lodret op, indtil de afbrydes af Piercefields deilige Park, som fra disse Afgrunde strækker

sine grønne, af store Trægrupper smykkede, Græsflader i en stigende Skraaning op mod en høitliggende, smuk Hovedbygning. Og bagved denne Park hæve de bevoxede Bierge sig endnu høiere og høiere, indtil de, forladte af den større Vegetation, ende i en skyragende Aas, the Windcliff.

Næste Morgen var vor første Vandring ned til Chepstow Casstle, hvor vi ønskede, ogsaa at see det Indre. Da vi havde banket paa den jernbeslagne Port, blev en Laage aabnet, og en lille Pige førte os ind i Borggaarden. Fire vældige Mure, giennembrudte af skiønne Vinduer og smykkede med frodige Slyngninger af Vedbende, indeslutte denne Plads, i hvis Midte gamle Træer fra deres brede Kroner kaste klare Skygger ned over det høie Græs, som uforstyrret skiuler den Steenbro, der engang gnistrede under Gangerens Hov. Den inderste af disse fire Fløie indbefatter Ruinerne af de gamle Sale, hvorfra Ridderskabets overmodige Glæder engang tonede hen til Fangetaarnet og ned i de dybe Kielderfængsler, hvoraf der endnu ere rædselfulde Spoer tilbage. I et Par af de runde Taarnbygninger ere Trapperne endnu, trods Steen og Gruus, saa fremkommelige, at Man med nogen Forsigtighed kan krybe op igiennem deres hele Høide, og der nyder Man en pragtfuld Udsigt, saavel over de vidtudstrakte, hensmuldrede, med Blomster smykkede Mure, som over de skiønne, omliggende Gienstande i Byen og ved Floden.

Da vi efter nogle Timers Forløb vare komne tilbage til Georges Hotel, var Alt rede til vor Afreise. For at kunne være saameget friere paa den skiønne Dagreise, der

nu forestod, havde vi leiet Vertens lille Vogn, og i den rullede vi bort fra denne venlige By, langs med den venstre Bred af Wye. I flere Miil stiger Veien høiere og høiere, op forbi Piercefieldgrounds, under the Windcliff, altid med en smukt grupperet Fieldvæg paa den ene Side og med Flodens Afverlinger paa den anden.

Efterat vi havde tilbagelagt 6 Miil i saadanne Omgivelser, standsede vi i en bred og aaben Dal, hvor Biergene rundtom synes ærbødige at vige tilbage for den Levning af Middelalderens Kunst, der het forhøier den stille Egns veemodige Charakteer. Tintern Abbey skal være en af de skiønneste Ruiner i England. Det er ikke Tiden, der har ødelagt denne Klosterbygning, men Henrik den Ottende, som, for at fordrive Munkene herfra, lod Taget afbryde og overlod den øvrige Ødelæggelse til Veir og Vind. Skolemesteren fra den nærliggende Landsbye, Tintern, haskede til med sine Nøgler, saasnart han saae os giøre Holdt. Allerede det store, 80 Fod høie, Vindue over Indgangen indtager ved sin Elegance og overrasker ved sin Storhed. Da Porten aabnedes, stod de lange Søilerækker for os i et malerisk Kirkeperspectiv. Over Gulvet har Aarhundreder virket et Fløielstæppe af frodigt Græs og Blomster, og ligesom for at styrke de høie, ledige Piller, der rage frit op i Luften, har Naturen omslynget dem med armtykke Epheustammer. De gamle Altere og Gravmonumenter, der ere opreiste ved Murene, ere smykkede med Urter, og det forvitrede Marmors muldne Revner give rigeligt Blomster for hvert Frøkorn, de kunne opfange. Et dæmpet Dagslys

faldet fra oven ned igiennem Løvværket af de Buske og Træer, der paa de giennembrudte Hvælvinger ligesom stræbe efter, igien at bygge et Tag over det hellige Huus. Denne Naturens seirende Skiønhed i Kunstens timelige Undergang er hellig og betydningsfuld som Smilet paa den Afdødes Aasyn! De fleste Afbildninger, jeg har seet af dette Sted, fremstille det ved Maaneskin; effectfuldere kan denne Belysning vel være; men dette Reflexlys af den klare, blaa Luft igiennem de grønne, transparente Blade, — denne klare Dæmring er noget Mere, end malerisk Virkning kan giengive. Istedetfor Munkenes Chor lyder nu de sorte Raagers melancholske Stemme igiennem de eensomme Gange og afbryder den hellige Stilhed i Forening med den lærde Omvisers udenadlærte Historie om Tintern Abbey.

Fra dette navnkundige Sted førte vor Vei os igiennem Skovegne, snart paa den ene, snart paa den anden Side af Floden. Overalt seer Man Spor af, at Egebarken er disse Egnes betydeligste Handelsartikel. Gamle og unge Egetræer staae her hudløse i den ellers saa yppige Natur, medens Flodskibene næsten skiules under opstablede Bundter af den afskallede Bark.

Lidt ud paa Eftermiddagen ankom vi til Monmouth, en net smuk By i en Dal, der giennemstrømmes af Wye. Byen selv har intet Fortrinligt, som kan opholde den Giennemreisendes; i en Afstand af 6 Mill ligger en bekiendt Ruin af Ragland Castle, men vi havde idag seet Ruiner nok og foretrak at udhvile indtil Aftenen, da vi atter skulde paa Farten. Fra det Hotel, hvor vi vare stegne af, bemær-

kede vi en Sammenstrømmen af Mennesker til en stor offentlig Bygning. En Sang lød ud giennem de aabne Vinduer, og utallige rygende Theemaskiner, Flødekummer og Kopper bleve af og til baarne, sans gène, over Torvet af fortklædte Gentlemen, som syntes at have paataget sig Tieneres Skikkelser. Overalt viste der sig megen Lystighed, og Tilstrømningen var saa stærk ind igiennem Dørene, at vi hvert Øieblik ventede, at see en Deel af det forsamlede Publikum blive presset ud igiennem Vinduerne. Vor Nysgierrighed kunde længe ikke blive tilfredsstillet; thi hvo havde vel Tid til at høre vore Spørgsmaal, end sige, til at svare paa dem. Tilsidst forbarmede Vertinden sig og fortalte, at det var en Subscriptions-Thee! Byens Øvrighed havde nemlig ved Opbyggelsen af et lille Capel været i Forlegenhed for et Tilskud til Omkostningernes Bestridelse, og for at bringe den manglende Sum tilveie, var Publikum idag indbuden til at drikke Thee paa Raadhuset imod at betale Entreen med 1 Shilling. Foretagendet lykkedes, Summen indkom rigeligt, og Giesterne syntes at være tilfredsstillede ved, for en gavnlig Shilling at faae baade Thee og Løier. Det sidste deelte vi med dem uden Betaling.

Efter vor tidligere Reiseplan skulde vi nu tilbringe et Par Dage paa Reisen fra Monmouth til Shrewsbury. Men da vi havde erfaret, at Mailposten fra London til Liverpool ankommer hertil og afgaaer herfra hver Aften Kl. 10, saa giorde vi den Slutning, at vi altsaa havde Valget imellem, enten at tage Extra-Befordring, eller at giøre Reisen stykkeviis i de følgende Nætter. Til det første var der ikke

nogen Grund, da hverken Hereford eller Ludlow havde nogen særegen Interesse for os, og skulde vi dog reise om Natten, saa fandt vi det bedst, at giøre det af i een Nat. Aftenen var meget klar og smuk, og ved Slaget 10 hørte vi Tonerne af Hornet paa den ankommende Mailcoach, og i faa Dieblikke sad vi velindpakkede outside. Imellem Monmouth og Hereford var Veien i samme Characteer som den sidst tilbagelagte; senere blev Landet lavere. I Hereford blev der os indrømmet ti Minuter til Caffeen; iøvrigt gik det, uagtet de otte Skiftesteder, næsten uophørligt i Gallop. Ikke destomindre blev dog Kudsken oftere paamindet af Conducteuren (the Guard) om at jage paa. "You are behind!" raabte han fra Bagsædet til Kudsken, idet han med Uhret i Haanden gav Agt paa, at der, ifølge Reglementet, i hver Time tilbagelagdes 12½ Miil, og ved saadan en Paamindelse følte Man Vognen sætte frem i en forstærket Fart, for at det Forsømte itide kunde indhentes. Kl. 6 om Morgenen ankom vi umaadeligt søvnige hertil, medens vore Medreisende strax efter fortsatte Reisen til Liverpool, hvor de skulde ankomme allerede Kl. 11 om Formiddagen.

Naar jeg undtager adskillige smukke Promenader uden om Byen og et Par Fabrikker, hvor Man ikke vil tilstede os Adgang, have vi hidtil ikke funbet noget Interessant i denne iøvrigt ret smukke By. Det er her vor Hovedsag, at vi efter et Par Hviledage tiltræde Reisen ind i Nord-Wales, og i Forventning om de tilkommende Dages Nydelser anbefaler jeg Shrewsbury, Ludlow og Hereford til Eders Overbærelse!

Penrhyn Arms, d. 17 Junii 1836.

For at spare Eder den Uleilighed at søge paa Kortet efter det Sted, hvorfra jeg sender dette Brev, vil jeg foreløbigen underrette Eder om, at Penrhyn Arms er Navnet paa et Hotel, der ligger ude paa den nordvestlige Kyst af Wales, i Nærheden af Byen Bangor, ligeoverfor Beaumaris paa Øen Anglesey.

Jeg daterer mit Brev fra Penrhyn Arms, fordi jeg virkeligen er her, ikke saaledes som Man ellers er paa hvilketsomhelst andet Sted i Verden, men med Liv og Siæl og giennemtrængt af en inderlig Glæde over at være her. Det forekom mig derfor, da jeg begyndte Brevet at være en Erkiendtligheds Pligt mod Stedet selv, ikke at datere fra den nærmeste By, blot fordi den har den Ære at ligge her i Nærheden.

Dog vil jeg føre Eder ind i Wales ad den samme Vei, jeg selv er kommen hid, og ikke af Forkiærlighed for dette mit Hovedquarteer giøre et Spring over en skiøn Dags Reise.

Om Shrewsbury har jeg Intet at tilføie, uden at vi levede der meget behageligt i to Dage og forlod denne gode By med Følelser, som naar Man tager Afsked med et Tienestetyende, der troligen har giort sin Pligt, men som erstattes af et andet, af hvem Man venter sig endnu mere.

Igaarmorges besteg vi en Coach, der, uagtet Klokken ikke var mere end 6½, allerede var den syvende, som i samme Morgenstund afgik fra vort Hotel, the white Lion. Veiret var smukt, og vi lovede hinanden en behagelig Reise, ligeindtil vi, ved at stige op, mødte den ubehagelige Over-

raskelse, at tre Fierdedelen af Sædet allerede var indtaget af en corpulent Dame fra Devonshire og af hendes Jomfru. The guard forsikkrede, at der var fire Pladser; men Madamen delede ligesom Løven i Fablen, og idetmindste i corporlig Betydning var det en Anmasfelse. Dog glemte vi vor egen Nød, ved at see, at det i egentligste Forstand gik ud over den stakkels Pige, som maatte finde sig i Alt og ovenkiøbet giøre Opvartning. I Begyndelsen vare vi saa galante, som vi efter Omstændighederne kunde være, men fandt dog omsider, at der dog maatte være en Grændse for Galanteriet, og da Madamen syntes at være grændseløs, saalænge vi førte Krigen defensivt, fattede vi tilsidst en anden Plan og giorde saa dristige Angreb paa hendes Udenværker, at hun sluttede Fred og foretrak en Plads inde i Vognen.

Veien fra Shrewsbury til Oswestry var meget smuk, men lavere, end jeg havde ventet det, eftersom vi dog troede at nærme os et Biergland. Først i Chirck følte vi os indenfor Døren i Wales. Landet steg nu høiere, og Floden Dee kom os giestmild imøde paa Veien, og ved hendes Haand førtes vi, indtil en anden Flodnymphe afløste hende for at føre os videre ind i dette forjættede Land.

Ved Byen Llangollen antager Landet en høi, pittoresk Charakteer. En Vandledning paa en Række Arkader bærer her en lille Flod tvershen over en claude-lorrainsk Dal, og paa denne Flod førtes et Par mindre Fartøier henover de dybtliggende Skove og Marker.

Vi nød her i ti Minuter nogen Forfriskning. I Vertshusets Forstue sad en gammel Harpespiller, og, skiøndt der ikke var noget Mærkeligt, hverken i hans Udseende, eller i hans Spil, var jeg dog glad ved strax paa Grændsen at hilses af den berømte, gæliske Harpe.

Llangollen ligger, som sagt, i en yndig Dal, der næsten skiules af Skovpartier; Floden Dee slynger sig igiennem Dalen og maa undertiden risle adskillige Trin ned over en steenrig og med Smaatræer bevoxet Flodseng. Det var her i denne Dal, at to unge og tilbedede Piger, Miss Eleonore Buttler og Miss Ponsonby for en Række af Aar siden valgte en Eremitage og tilbragte der mere end et halvt Aarhundrede afsondrede fra Verden. Jeg kan tænke, at dette Eventyr af et Par smukke Damer har kunnet giøre Opsigt, saalænge de vare unge og skiønne; men da de bleve 72 og 77 Aar, tog Verden sin Hævn, og sendte dem, blandt Andre, Grev Pückler-Muskau. Nu ere de døde og hvile paa Kirkegaarden i Llangollen hos deres gamle og tro Pige, og i Omegnen omtales de med megen Agtelse. Saalænge dog Sligt er originalt, kan det til Nød passere, men Copien af en saadan Originalitet kan, efter min Mening, ikke undgaae en vis Fadhed. Tænk Eder! det Huus, hvori disse to Damer have levet, er i forrige Aar kiøbt af to andre unge Damer, der, efter Sigende, ville repetere denne Pas de deux.

Paa Veien fra Llangollen kom vi forbi en Vandledning af samme Slags som den før omtalte, men i en langt større Stil. Denne opmurede Flodseng, Pont-y-Cysylte, strækker

sig fra Bierg til Bierg 980 Fod og bæres af 20 Piller i en Høide af 116 Fod. Lidt efter lidt befandt vi os i en større Biergnatur og kom forbi adskillige smukke Vandfald; men Slettelandet aabnede sig atter for os, og Bierge havde vi nu længe kun bag ved os. Men over disse nære og fierne, flade Marker viste sig i Horizonten foran os en dunkelblaa Pyramide, som i første Øieblik kunde antages for en opstigende Skymasse; siden udfoldede den flere Spidser under smukke Bierglinier. Det var Caernarvons Bierge, nu en Ædelsteen i den britiske Krone, fordum en uindtaget Biergfæstning for et Heltefolk, der kun kunde beseires ved List. Rundt omgivne af Sletteland, synes Biergene her at have samlet sig, Ryg mod Ryg, til det sidste Værn for Frihed og Uafhængighed.

Da vi, efterat have tilbagelagt adskillige Miil, vare ved de yderste Bierges Fod, aabnede den maleriske Bro, Pont-y-Glyn, Veien ind igiennem smalle Biergkløfter og udsprængte Galerier, og Snowdon, Englands høieste Bierg, hævede paa venstre Side sin snebedækkede Top høit op over de raae og vilde Biergsider. Snart passerede vi Capel Curig, et eensomt liggende Vertshuus, og Llyn Ogwen, en af de skiønne Indsøer, men disse mildere Indtryk fortrængtes strax igien af de gruopvækkende Kløfter, hvorigiennem Veien fører henunder Biergsider, der fra Øverst til Nederst ere bedækkede med løsrevne Klippemasser, som allerede synes at være i Faldet.

En henrivende Udsigt aabnede sig for os, da vi havde disse Bierge bagved. Et lavere, dyrket Land udstrakte

sine Flader henimod den mørke Skov, bag hvilken Penrhyn Casstle hæver sine runde Taarne og takkede Mure, og Menaistrædet mellem England og Anglesey begrændser dette Billede med en sølvskinnende Havstribe.

Paa Veien imellem Penrhyn Casstle og Bangor standsede vi ved Penrhyn Arms, et Hotel, der i Henseende til Beliggenhed, Storhed og Elegance overgaaer de mærkeligste, jeg hidtil har seet. Jeg haabede, her at finde Breve fra Eder, og neppe var jeg kommet ind i Huset, før den artige Vertinde, ved at høre mit Navn, havde dem paa rede Haand, saa at jeg, ganske fortumlet ved al denne Glæde, nær havde ladet min Bagage reise med Coachen til Holyhead. Da jeg havde velsignet Opfinderen af Brevposten, tog jeg i Fælledskab med G. Værelset No. 35 i anden Etage i Besiddelse, rykkede Bordet hen ved det aabne Vindue, og imedens jeg her sidder og skriver til Eder, kan jeg, uden at reise mig fra Stolen, see Kysten af Anglesey med Byen Beaumaris og det uendelige Hav i Baggrunden; nærmere Menaistrædet, hvorigjennem Dampskibet fra Liverpool i dette Øieblik udsender sin sorte Røgstribe. Fiernt tilhøire hæver Forbierget Great Orms Head sin, med Havet afrundede, Masse; foran dette viser den frygtelige Klippeside Penmann Mawr sig fremspringende over det indskyllende Hav; endnu nærmere ligger Penrhyns fredelige Havn, hvor endeel Skibe modtage deres Ladninger af Skifertavler ligefra Jernbanen, og allernærmest under Vinduet seer jeg endeel af Hotellets Giester promenere i en smuk Have, der adskiller dette Huus fra Strandbredden.

Uagtet Stedet selv er saa fortryllende, og uagtet vi paa denne Dag havde tilbagelagt 84 Miil, foretog vi dog henimod Aften en lille Fodtour paa 6 Miil; thi 3 Miil herfra, vidste vi, ligger et af den nyere Verdens Underværker, og dette længtes vi høiligen efter at see. Vor Vei gik først til Byen Bangor og derfra langs med Stranden, hvor vor Forventning snart overraskedes ved Synet af Menai=Broen, som forbinder England med Øen Anglesey. Fra Midten af det dybtliggende Stræde hæve to, taarnhøie, massive Steenpiller sig, for ved deres øverste Kamme at give et Underlag for de 16, fra Land til Land udspændte, Jernkiæder, hvori denne Bro hænger i en saadan Høide, at de største Handelsskibe uhindret seile derunder. Broen selv, som har en Længde af 880 Fod og bestaaer af to Kiøreveie og een mellemliggende Vei for Gaaende, er befæstet til de ovenover hængende colossale Jernkiæder ved en utallig Mængde tynde Jernstænger og er, uagtet den næsten svæver i Luften, saa fast, formodentligt ved sin egen Tyngde, at de store Fragtvogne, som vi mødte underveis paa Broen, neppe foraarsagede nogen Rystelse. Dette Kæmpeværk er i Aaret 1825 udført af Mr. Telford, en Civil=Ingenieur, som desuden ved flere, mærkværdige Arbeider har indlagt sig udødelig Ære, og Omkostningerne skulle have beløbet sig til omtrent £ 70,000 Sterl.

Da vi havde spadseret over Broen og netop betraadt Kysten af Anglesey, begyndte Mørket at falde paa, og vi vendte tilbage til Penrhyn Arms med den Beslutning, næstegang at besøge dette mærkværdige Sted tilvands, for

om muligt at modtage et endnu stærkere Indtryk af dette Syn.

Da jeg imorges havde giort mig tilgode ved den skiønne Udsigt fra Vinduet og efter Frokosten havde tilbragt en Times Tid nede i Haven, maatte jeg nolens volens rive mig løs fra denne idylliske Tilværelse, for at see Noget af Omegnen. Uagtet jeg ogsaa har nydt denne Dag tilfulde, forekommer det mig dog endnu, som om jeg havde tabt et Par uerstattelige Timer ved at maatte forlade Havebænken, og jeg glæder mig allerede til igien at sidde der imorgen tidligt. Kysten ligeoverfor med Beaumaris og de hosliggende Oer har for mig noget saa usigeligt skiønt, maaskee fordi det saa levende vækker de gamle Erindringer om la Sentinella paa Ischia, og hertil bidrager vistnok baade Hotellet og Haven meget. En Car, en lille, tohiulet Vogn, holdt for Døren, og i den skulde vi føres adskillige Miil tilbage ad den Vei, vi vare komne, for at besøge de i disse Bierge værende Slates Quarries, eller Skiferbrud. Brydningen, Flækningen, Tilhugningen og Transporten af disse Skifer, der mest anvendes til Bygningsarbeider, beskæftiger paa et af disse Bierge 1800 Mennesker dagligt. Allerede paa Veien derhen saae vi en Jernbane, hvorved dette Værk forbindes i en Afstand af 6 Miil med den lille Havn ved Penrhyn, der blot er indrettet til denne Udførsel. Da vi havde besteget Bierget, saae vi en af dets Sider udhulet og giennemboret fra Toppen og ned i Dybden og Arbeiderne, fordeelte rundtom paa otte, over hinanden udsprængte Galerier. Næsten hvert Minut hørtes et giennemtrængende Skrig snart fra et, snart

fra et andet Sted; et Par Secunder efter fulgte et tordnende Drøn, og den udsprængte Blok styrtede ud fra sit gamle Leie. Hver af disse hyppige Sprængninger snart i Dybet, snart i det Høie, bebudes ved Raabet af en Dreng, og øieblikkeligen flygte alle bort fra de Steder, der nu trues, hen i Fordybninger eller under udspilede Matter og afvente der Explosionen, efter hvilken de igien begive sig til deres Arbeide, indtil Man igien skal sprænge i deres Nærhed. Denne uafladelige Skyden og Skrigen, nu fra et Sted og nu fra et andet, giorde vor Omvandring noget ængstlig, især da ogsaa vi nogle Gange maatte krybe i Skiul; men vi havde en Fører, som yttrede tilbørlig Forsigtighed og derved snart beroligede os. Flere Steder hang Arbeiderne som Edderduunsamlerne i Touge ned paa Siden af den Klippe, hvori de borede, og over Galerierne foer belæssede Vogne paa de der anlagte Jernbaner. Da det store Antal af Mennesker, som arbeider her, er fordeelt paa en viid Udstrækning, og mange af Arbeiderne ikke vare synlige, fordi de arbeidede inde i Stollerne, blev det især et livagtigt Billede af en gigantisk Myretue, da Middagsklokken lød, thi nu saae Man dem strømme ud af alle Huller og Fordybninger og ad de smalle Veie at vandre En efter Anden til Maden og til Hvilen. I Værkstederne interesserer det at see den Haandfærdighed, hvormed Man forstaaer at kløkke Skiferblokkene i ganske tynde Flader og derpaa at tilhugge dem efter visse Maal. Efter Skifertavlernes Bonitet, Farve og Størrelse inddeles de i bestemte Klasser af Rangforordningen, nemlig i Queens, Duttchesses og Ladies. Saaledes ordnede føres de ad

Jernbanen paa 30 Vogne ad Gangen ned til Havnen, hvor de ligge ziirligt opstillede, indtil de indskibes. Man siger, at Eieren, Mr. Pennant, Penrhyn Castles Besidder, har i aarlig Indtægt af dette Brud mere end £ 50,000 Sterl.

Vi havde bestemt denne Eftermiddag til en lille Seiltour over Menaistrædet til Beaumaris, men denne blev udsat, da Vertinden underrettede os om, at hun havde ladet gaae Bud til Caernarvon for derfra at indbyde en Harpespiller til at lade sig høre her. Da Budet kom tilbage med den Besked, at han var engageret andetsteds, rykkede jeg mit Skriverbord hen til Vinduet. I disse Dieblikke, da jeg deelte mine Tanker mellem Eder og de Gjenstande, hvorom jeg her har skrevet, medens det skjønne Billede herudenfor mødte mig saa venligt, hvergang jeg løftede Diet fra Papiret, var mit Sind betaget af den blandede Følelse, hvorom Man ikke veed, om det er Længsel eller Glæde, Savn eller stille Nydelse. Naar i en saadan Stemning en fjern Musik, ligesom ved det Virkeliges Indblanding i Morgendrømmen, næsten ubemærkt indsniger sig til Øret, saa kan det vel hænde, at Man i nogle Dieblikke ikke veed, om disse Toner komme indenfra eller udenfra. Jeg havde endnu ikke gjort mig dette klart, da jeg følte en veemodig Taarestrøm paa mine Kinder. Jeg behøver kun at tilføie, at disse skjønne Toner, der steg op til mig fra et Musikchor i Haven, kom til mig som en kjærlig Genius fra Hjemmet — det var netop den irlandske Melodie, som jeg tilforn hørte saa ofte og saa gjerne!

Penrhyn Arms, d. 20 Junii 1836.

Uagtet jeg ogsaa daterer dette Brev fra Penrhyn Arms, har jeg dog giort en lille Reise i Wales, siden jeg skrev det sidste. Jeg bliver ved at beklage, at det vilde være uforsvarligt at ligge stille her i nogen Tid, og har kun med Nød og neppe kunnet rive mig løs fra disse Omgivelser, for at offre et Par Dage paa at see lidt af den videre Omegn.

I Løverdagsmorges kiørte vi mod Syd langs med Menaistrædet. De Egne, som Anglesey her udfoldede for os paa den anden Side Vandet, ere aldeles flade, og kun paa tre forskiellige Punkter hæver Landet sig høiere i nogle Bierggrupper. Vore Reisefæller vare saa høflige, at de gave os al ønskelig Underretning i det engelske Sprog, men indbyrdes talede de dog gælisk. Dette Sprog, som efter Lyden at dømme, meest tales med Ganen, er ikke en Mundart af det Engelske, men et selvstændigt Sprog, som er ligesaa vanskeligt for Englænderen som for den Danske. Vi havde vel en lille, gælisk Ordbog ved Haanden, men til ingen Nytte; thi vi kunde hverken stave eller udtale disse Consonantord, og desforuden er dette Sprog allerede saa fortrængt af det engelske, at dette sidste tales af alle, der komme i nogen Berørelse med de Reisende. Ved vore Spørgsmaal ledede Samtalen snart hen til Sproget, og det giorde et rørende Indtryk paa mig, at høre vor gamle Kudsks Beklagelser over, at deres eget, skiønne Sprog Aar for Aar gik mere og mere af Brug, saa at det nu alt var kommet dertil, at ikke alle Landets Børn forstod at tale deres Fædres Sprog. Han selv, sagde han, maatte offre en god Deel Tid paa hiemme

at lære sine Børn det, thi i Skolerne læres det ikke; men han havde da ogsaa den Fornøielse, at hans ældste Søn talede det, som han sagde, saa overordentligt smukt. Som Skriftsprog er det Undergangen endnu nærmere, og en af vore Medreisende forsikkrede, at uagtet han kunde tale Sproget med Færdighed, var han dog ikke istand til at skrive det.

Efter nogle Timers Kiørsel saae vi Caernarvons vældige Mure og Taarne foran os paa en Pynt ved Havet. Udenfor Byen standsede vi ved et smukt Hotel og begav os efter Frokosten paa Veien til det mærkværdige, gamle Slot, om indtager en betydelig Deel af Byen, nærmest Havet. Denne vældige Bygning er i det 13de Aarhundrede opført af Edward den 1ste, ikke saa meget til Landets Forsvar, som til hans eget imod Landets ubetvingelige Indbyggere. I samme Hensigt har samme Fyrste ogsaa bygget Slottene i Conwai og i Beaumaris; men for at give Folket denne Medicin ind med lidt Syltetøi, ere alle disse Bygninger opførte paa Grundplaner, der have Form af den gæliske Harpe, og ved dette Harpespil vandt han omsider Prisen.

Den lange Borggaard adskilles fra Byens mest befolkede Gader ved høie Mure med aabne Vindueshuller. Gaardsrummet er bakket og overgroet, og under et Træ staaer en Bænk, der indbyder til stille Betragtninger over Hovedbygningen med sine vældige Taarne, der vender ud mod Stranden. Det ene af disse Taarne, the Eagletower, har endnu øverst en Steenørn tilbage af sine Ornamenter, og fra de øverste Taarnkamre nyder Man en skiøn Udsigt over den sydligste Deel af Menaistrædet. I et af disse

Kamre, fortæller Sagnet, blev den første Prinds af Wales, Edward den 2den, født. Efter mange forgieves Forsøg paa at komme i uforstyrret Besiddelse af dette Land, der kun vilde beherskes af En af dets egne, lod Edward den 1ste sin frugtsommelige Gemalinde hemmeligen føres til dette Kammer, hvor hun ubemærket oppebiede sin Nedkomst. Da Barnet var bragt til Verden, lod den listige Erobrer Landets Overster forsamles og forelagde dem det Spørgsmaal, om de vilde adlyde en Fyrste, han vilde give dem, der var født i Landet og ikke kunde tale et Ord Engelsk. Dette besvoer de, og nu fremstillede han sin nys fødte Søn for dem, og de vare bundne mod denne List ved deres Eed.

Da vi havde tilbragt et Par Timer mellem disse tause Mure og havde besteget de bestigelige Taarne, fortsatte vi Reisen mod Sydost igiennem Egne, der ere mere bakkede end biergige, og hvor Man i det Høieste kun føler, at Man kiører over de Bierg-Rødder, som Snowdon udstrækker i sin Omkreds. Ved Tilnærmelsen af dette Bierg, antager Landet en større Charakteer, og ved Nant-Mill ere Omgivelserne usædvanligt skiønne. Dette Sted frembyder en saa pittoresk Vandmølle, som nogen Landskabsmaler kan ønske sig. En Biergstrøm styrter her frem under en gammel, opmuret Bro, deler sig i flere, skummende Fald, og et af disse driver det moesbegroede Møllehiul, medens Møllen selv næsten er usynlig, fordi den deels er aldeles overgroet af Ephen, deels overskygget af en vild og malerisk Træegruppe. I Baggrunden til Venstre hæver Snowdon sin soelbelyste Pyramide op over de nærmere Bierges krydsende Linier. Strax

efter passerede vi Foden af Snowdon. Dette Bierg udmærker sig mere ved en smuk Contour, end ved Storhed; det spiller iøvrigt omtrent samme Rolle i Wales, som Gousta i Norge og Brocken i Tydskland; det er en Kiælebægge, som Forældrene ere saare indtagne af og som den Fremmede, for ikke at være uartig, maa finde uforligneligt deilig. Jeg fandt ogsaa dette Bierg meget smukt, men Man havde anpriist det for meget iforveien.

Ved Middag naaede vi Bethgellert, en yndigt beliggende, lille By med et stort Hotel, hvor vi i nogle Timer floge os til Ro, ubestemte, om vi skulde overnatte her eller efter Maaltidet fortsætte Reisen. Denne By ligger tæt indsluttet af høie Bierge, der ere smykkede af en rig og livlig Vegetation. Hotellet ligger i Centrum af denne Biergkreds, der kun imod Syd aabner en Udvei. Vi kunde altsaa hurtigt oversee Egnen, og da vi ikke fandt nogen særdeles Opfordring til at bestige Biergene, besluttede vi, trods Vertindens Overtalelser, at reise endnu et Stykke mod Syd, inden Solen gik ned. Ved vort Maaltid havde vi et musikalskt Divertissement. En ung Harpespiller sad i Forhallen og vakte vor Beundring ved sin skiønne Kunst. Da vi havde viist os erkiendtlige for denne Fornøielse, kom Opvarterinden tilbage og præsenterede os hans Ordener paa en Tallerken, for at vi skulde kunne slutte os til, at det var en af Landets mest udmærkede Harpespillere, der havde spillet for os. Disse Ordener bestode i tre Harper af Sølv, den største af omtrent 6 Tommers Høide, forsynede med hæderlige Inscriptioner. Vi fik ved denne Leilighed at vide, at der endnu

bestaaer et gammelt Selskab til Opmuntring for gælisk Digtekunst og Harpespil, som hvert tredie Aar forsamler de mest udmærkede Talenter til en festlig Veddestrid og belønner de Seirende med saadanne Hæderstegn. Prindsesse Victoria er for nærværende Tid Patronesse for dette Selskab og har selv indtaget Forsædet ved den sidst afholdte Fest.

I Bethgellert traf vi fire modige Vandrere, der agtede sig ad samme Vei, som vi, men vilde fortsætte Reisen tilfods og opfordrede os til at giøre sig Selskab. Ikke destomindre foretrak vi at kiøre og leiede en lille Vogn til en saameget høiere Leie, som det var den eneste, der var at faae. Efterat vi havde tilbagelagt et Par Miil, trængte Biergene sig nærmere sammen og levnede omsider kun Plads til en smal Vei og en vild Biergstrøm, der fulgte ved Siden. Paa det snevreste Sted fører en Steenbro, Pont Aber Glaslyn, over Floden, og Omgivelserne ere her af en saa vild og rædsom Charakteer, at denne Bro ogsaa beæres med Navnet: Diævelsbroen. Strax efterat vi vare komne herover, traf vi de fire Fodvandrende afmægtige paa Veien, maatte tage dem alle op i den lille Vogn og af Mangel paa Plads lægge en af dem i den nedslagne Calesche. Fra Høiderne af de Bierge, vi derefter passerede, viste Havet sig atter, og den lavtliggende By Tremadoc tilkiendegav sig ved sit lille Kirkespir paa den vidtudstrakte Eng, som en Sir William Maddock med stor Anstrengelse og betydelige Omkostninger der har inddæmmet fra Havet.

Under en rolig og klar Aftenhimmel naaede vi ned igiennem en skovrig Dal til Stationen Tan-y-bwlck, et

eenligt liggende Giestgiveri, der i hvilket som helst andet Land vilde kunne regnes imellem de udmærkede. Den nydelige Bygning, de venlige Værelser, de fortræffelige Senge og den dertil svarende Bevertning vilde have overrasket mig hvor som helst, men endnu i høiere Grad maatte vi vel overraskes ved at finde al denne Herlighed i saadan en Tan-y-bwlck, hvis barbariske Navn ikke kan berettige til den tarveligste Forventning. Vore Vinduer aabnede os en viid Udsigt til en grøn, uoverskuelig Egn, smykket med aabne Træegrupper og giennemsnoet fra det Fierneste og indtil Forgrunden af en mildt rindende Flod, paa begge Sider begrændset af to Biergvægge, hvis nederste Partier ere bedækkede af tætte Skove, der nu og da oplives af fremkigende Lysthsteder. Det nærmeste af disse tilhører en Mr. Oakley, som med megen Liberalitet har tilladt enhver Reisende, der opholder sig i Tan-y-bwlck, at benytte hans deiligt beliggende Parks Spadseregange. Da Aftenen var mild og klar, benyttede vi os af denne Tilladelse. Parken er anlagt ved Galerier opad en Biergside, og Bygningen ligger i en betydelig Høide oppe over Dalen. Underveis kommer Man forbi et Par dybe Fieldkløfter, hvori maleriske Vandfald nedstyrte. Paa de mere aabne Steder i de ellers tætbevoxede Galerier nyder Man herlige Udsigter over Dalen, og fra Terrassen uden for Hovedbygningen oversees den indtil det Fierneste.

Næste Dag, som var en Søndag, begyndte med Regn, men vi lod os dog ikke afskrække fra at foretage en Biergvandring op igiennem Skoven, for paa de øverste Høider at

see en Jernbane, som med stor Bekostning er anlagt deroppe i en Udstrækning af 17 til 18 Miil for Kultransporten. Da Regnen senere standsede, forsynede Verten os med en Vogn og udkastede en Reiseplan for os, ved hvilken vi, uden at behøve at vende tilbage til Bethgellert, samme Dag skulde kunne komme rundt om Snowdon og naae Capel Curig. Fra Dalen, hvori vi befandt os, steg Veien nu temmelig stærkt, indtil vi naaede Festiniog, ligeledes en Station med et Giestgiveri og nogle faa, adspredte Hytter, og fra disse Høider viste Havbugten ved Tremadoc sig i Forbindelse med det skiønne Bierglandskab. Men da vi havde forladt Festiniog, hendøde Naturen og Livet for vore Øine. Den smalle, ubefarede Vei førte os mange Miil over nøgne Bakker, der neppe bare noget Spor af Menneskelivet og kun nu og da varieredes ved Vandstrømme, som, hvor de naaede de bratte Steder, styrtede ned som Sølvbaand i Dybder, vi ikke kunde oversee. Ved Pentrevoelas naaede vi igien ud til en af Landets Hovedveie, ad hvilken vi vidste, at en Coach til Capel Curig paa denne Tid vilde komme. Da vi nærmede os Posthuset, saae vi ogsaa en Coach færdig til at afgaae og ilede for at komme tidsnok. Uden at søge nærmere Oplysning, vilde vi allerede bestige Vognen, da vi erfarede, at der kun var een Plads ledig. I første Øieblik beklagede vi denne Streg i Regningen, men da Vognen rullede af, giorde vi den Opdagelse, at Coachen kom fra Maalet for vor Reise og gik til Shrewsbury, saa at vi, hvis der havde været to ledige Pladser, sandsynligviis vare komne ad Shrewsbury til uden at mærke det.

Vi havde fra Penrhyn Arms kun forsynet os med saa mange Penge, som vi antog, at denne Udflugt vilde koste; men trods vort rigelige Overslag, var dog Pungen bleven saa let, at det mere og mere blev os af Vigtighed, snarest muligt at naae tilbage til vore Kufferter. Det lykkedes ogsaa kun netop. Hos Verten i Pentrevoelas maatte vi leie en Vogn, hvilket forøgede vor Forlegenhed; men der var dog endnu en lille Rest pr. Cassa, som blev sat i Caffe, da vi kom til Capel Curig. Vi nød nu i Aftenstunden den deilige Reise herfra til Penrhyn Arms andengang, og dennegang med større Frihed, da vi havde vor egen Vogn og kunde standse, hvor vi ønskede det. Gjensynet af Penrhyn Arms og af vore Reisepenge var meget glædeligt, og vi vare nu i disse to Dage blevne saa veiviise i disse Egne, at vi om Aftenen i the sittingroom kunde give Underretninger og Reiseplaner til adskillige Andre, der næste Dag agtede at giøre samme Udflugt.

Vi havde endnu ikke fra Penrhyn Arms aflagt et Besøg i Penrhyn Castle, der i saa høi Grad havde tildraget sig vor Opmærksomhed, da vi nærmede os disse Egne. Men denne Bygning ligger saa nær ved vort Hovedquarteer, at vi stod Fare for slet ikke at faae den at see, fordi den ikke var os fiernere, end at dette Besøg altid kunde udsættes til en beleiligere Tid. Imorges blev det imidlertid Alvor, og blot ved at gaae fra Hotellets Have over Veien vare vi i den store Park, som omgiver Slottet. Seet fra Veien, havde den skovomkrandsede Bygning giort en pompøs Virkning; men da vi nu stode ved Foden af disse umaadelige Steen-

masser og havde ladet os føre om indvendigt og udvendigt, følte jeg mig greben af Modbydelighed ved Synet af denne hensigtsløse Bortødslen af de skiønneste Materialier og Capitaler til et Legetøi, der kun kan smigre Besidderens golde Forfængelighed med det vistnok ofte feilslagne Haab, hos de Reisende at vække Beundring. Den hele Steenmasse med mægtige Mure og Taarne, i en Udstrækning som det gamle Slot i Caernarvon, er opført af tilhugne Steenblokke, som fortiente et bedre Brug. I Henseende til Stilen har Man fulgt Forbillederne i Caernarvon og Conway, men Alt er skummelt og uhyggeligt som i Newgate. Det Indre af Bygningen er overfyldt med raat opfattede, gothiske Ornamenter, og skiøndt næsten hver Plet giør Fordring paa Smag og Stil, saae jeg ikke een, der frembød et sandt Kunstværk. Denne Bygning blev begyndt omtrent for 14 Aar siden og skal have kostet en Million Liv. Sterl. Nu er den netop færdig, men Eieren skal ogsaa være nær ved at være det; han skal ligge dødsyg i London, og det er næsten ikke tænkeligt, at en Arving skulde kunne faae Lyst til at beboe denne Steenhob, der ikke engang ved sin Uforgængelighed vil kunne have den Fortieneste, at være Efterverdenen et historisk Monument fra den Tidsalder, hvortil den hører.

Vi vandrede herfra til Byen Bangor, tog der en Seilbaad og styrede over Menaistrædet til Beaumaris. Ved at komme ud i Midten af dette Farvand, saae vi den Kyst, hvorpaa vi havde vor Bolig, i en større Udstrækning og Skiønhed, end vi hidtil havde tilkiendt den. Forbiergene Penmähn Mawr og Great Orms Head viste nu mere af

deres grandiose Façader, og Kysten af Anglesey udviklede nu Skiønheder i det Enkelte, hvor vi hidtil kun havde seet smukke Masser. Vi landede paa Sletten udenfor Beaumaris, hvor det vrimlede af elegante Badegiester. Byen ligger nydeligt, og, vidste jeg ikke, at jeg er paa engelsk Grund, vilde jeg troe, at jeg var i Italien. Af Byens Mærkværdigheder saae vi det tidligere omtalte Beaumaris-Castle, en temmelig lavtliggende Ruin, der ikke bidrager synderligt til Kystens Smykke. Fra denne Ruin, bag op over Byen, hæver sig en smuk Park, Barons Hill, hvorfra Man paa flere Steder nyder skiønne Udsigter til Havet. Da vi havde tilbragt et Par Timer her og i Byen, besluttede vi, at tilbagelægge Hiemreisen tilfods langsmed den østlige Kyst af Anglesey, indtil Menaibroen, baade fordi Veien selv er saa behagelig, som ogsaa fordi det hele Kystland paa den anden Side af Strædet og de mange forbiseilende Skibe tilbød den skiønneste og mest underholdende Afvexling. Denne Vei, som er anlagt paa et ikke meget høit, men smukt bevoxet og skyggefuldt, Galerie langsmed Stranden, var tilbagelagt i nogle Timer, og nu stode vi ved Foden af de Obelisker, der bære den hængende Bro over Menaistrædet. Jeg har, vistnok ufuldstændigt, beskrevet Eder dette Underværk i mit forrige Brev, men jeg veed Intet at tilføie, uden netop det Vigtigste, — det, der ikke lader sig beskrive. Nedenfra seet, kunde en vild Phantasie forestille sig, at et Uhyre af Edderkop her havde spundet sine Traade fra Land til Land, og at disse Coacher og Fragtvogne histoppe bag ved Kiæderne vare Fluer, der svirre for at rive sig løs. En flink

Sømand tilbød os sin Baad, og, med Broen stadigt for Øie, førtes vi opad Strædet, indtil en Landtunge skiød sig frem og skiulte den for os. Vi landede tæt ved vort Hotel, og den sidste Eftermiddag paa dette fortryllende Sted har jeg her offret Eder ved Skriverbordet.

Liverpool, d. 24 Junii 1836.

Skiøndt jeg allerede har været her i Liverpool i to Dage, finder jeg dog først nu Leilighed til igiennem Regn og Slud at føre Eder fra det idylliske Penrhyn Arms til disse høistammede Skove af Master, hvoraf Man her næsten synes at ville bygge en Bro over Atlanterhavet.

Desværre maa jeg — som sagt — føre Eder igiennem Regn og Slud; men for at ikke ogsaa mit Brev skal blive vandet, vil jeg strax begynde min Fortælling.

Den 21 Junii blev os i flere Henseender den længste Dag; derimod blev den just ikke den lyseste, thi Himlen var aldeles bedækket med svære Regnskyer, og førend vi sad bag paa Coachen, regnede det allerede. Havde Veiret været smukt, vilde Afskeden fra Penrhyn Arms have været mig tungere end nu, da Trylleriet ligesom var forsvundet. Langsmed Havet førtes vi over den frygtelige Penmann Mawr, en barsk Klippevæg, ind i hvis Side Veien er udsprængt i en svimlende Høide over Havet. Fiernere naaede vi Byen Conway, saae kun lidet af det gamle Slot og passerede den hængende Jernbro over Floden, der giver Byen sit Navn.

Langsmed den nordlige Strandbred naaede vi, over St. Asaph, Byen Holywell Kl. 3 om Eftermiddagen. Regnen, som havde fulgt os den hele Dag, syntes, ligesom vi, at ville overnatte her.

Holywell er berømt af sin undervirkende Kilde, af sine Blyminer og har en stor Mængde Fabriker. Efter Maaltidet søgte S. at skaffe sig Adgang til nogle af disse, og da jeg i et Par Timer forgieves havde ventet paa lidt bedre Veir, foretog jeg omsider under Paraplui en Promenade igiennem Byens Hovedgader og kom ogsaa til St. Winfreds hellige Kilde, over hvilken Henrik den Syvendes Moder har ladet opføre et smukt, men nu næsten forfaldet, Capel. Paa det Sted, hvor den hellige Winfred tilforn døbte Hedningerne, er der nu et Bassin med Trapper, der føre ned paa den ene Side og op igien paa den anden, og ad den Vei, siges der, have mange vundet deres Helbred. Det mest Undervirkende ved denne Kilde er imidlertid dette, at, skiøndt den kun ligger omtrent en Miil fra Havet, driver den først en Meelmølle, sætter derefter fire Bomuldsspinderier i Bevægelse, benyttes af et Kobberværk, af et Messingstøberie, af en Kobbersmedie, af et Staaltraadsfabrik og desforuden af endnu et Par andre Værker, som jeg ikke naaede hen til, saa at Man ikke kan tvivle paa, at jo Vandet maa være ganske profant, inden det slipper ud i Havet. Undervejs mødte jeg S., som overalt, hvor han havde søgt Adgang, var bleven afviist, og med ham søgte jeg nu Veien til de saameget omtalte Blyminer. Omsider stode vi paa Skrænten af en Sandgrav, i hvis Dybde er et lille Kiær. Her vare nogle

Biergmænd beskæftigede med at samle og ordne deres Redskaber i de smalle Baade, som nu ret strax skulde ind i Værket. Hvor denne Indgang var, kunde jeg ikke strax opdage; thi det lille, med Vand halvtopfyldte Hul, som saaes nederst paa den øse Skrænt, var saa lidet, at netop en af Baadene aldeles kunde udfylde det, og saa lavt, at neppe et Barn kunde sidde opreist i Baaden, hvis den skulde derind. Imidlertid var det dog Indgangen, og strax efter saae vi den nærmeste Baadfører tænde et Lys, som han satte fast som en Aaretol, lægge sig baglænds ned i Baaden, med begge de udstrakte Arme at skyde sig ind igjennem Hullet og at forsvinde for vore forfærdede Blik. En anden Baad laae færdig til at følge bagefter, men vi fristedes ikke til at deeltage i Reisen paa denne Styr.

Den næste Morgen benyttede vi det endnu ugunstige Veir til inside i en Coach at komme videre frem. Da vi Kl. 11 naaede den vestlige Bredde af Flodmundingen Mersey, begyndte Solen at skinne, og et Dampskib med et Par musicerende Spillemænd tog imod os, for at føre os over til det endnu fierne Liverpool, paa den anden Flodbred. Efter omtrent en Times Fart viste Liverpool sine røgindhyllede Taarne med paa, og paa den blanke Havflade, der modtagde den udstrømmende Mersey, var Horizonten rigeligt stafferet med fierne Seilere; og nærmest uden for Byen udbrede Master i tusindviis ligesom et Slør eller en Fletning foran de vældige Pakhusbygninger. Begge Kyster af Mersey ere op imod Liverpool rigt bebyggede med Fabriker, der omkaps med Dampskibene udhvirvle deres sorte Røgmasser fra taarn-

høie, fritstaaende Skorsteenspiber, ud af hvilke nu og da den klare, røde Lue svinger sig for Vinden.

For 150 Aar siden var denne By ikke stort mere end et Fiskerleie, og nu har den et Omfang, langt større end Kjøbenhavn og dobbelt saamange Indbyggere. Det skylder den sin herlige Beliggenhed; thi, med Englands betydeligste Fabrikstæder bag ved sig og med Mersey foran, er den ved sin udbredte Handel med hele Verden allerede Londons Rival.

Jeg behøver ikke at fortælle Eder Noget om Byens Livlighed, om Menneskenes Travlhed. Med Nød og neppe kunde vi følge de Dragere, der bare vore Sager fra Skibet til Hotellet igiennem de myldrende Gader. Vi lod os føre til Adelphi, et Hotel, som indtager den ene Side af en aaben Plads og strækker sine Sidefløie ind i to tilstødende Gader. Husets anden Etage er ud imod Gaden smykket med en, af Jern støbt og med Blomster smykket, Altan, der giennemstrækker hele Façaden, og det Indre er som en Labyrinth. Jeg beboer her Værelset No. 71.

Min første Udflugt var til Børsen (the Exchange), ikke i Handelsforretninger, men for at finde Mr. T., til hvem jeg havde et Brev, og hos hvem jeg ventede at finde Breve fra Eder. Denne elskelige Mand syntes mig fra det Øieblik, jeg traf ham, at være en gammel Bekiendt, og i de første Timer, jeg var i hans Selskab, blev jeg paa Børsen forestillet og anbefalet endeel af hans Venner, indført i Læsecabinettet og omviist i the Town Hall.

Efter dette Besøg og efter Aftale med ham angaaende vort næste Møde, gjorde C. og jeg Bekiendtskab med Byens Hovedgader, især med den skiønne Castle Street.

Paa et Grundrids af Byen saae jeg, at den berømte Jernbane mellem Manchester og Liverpool for nogle Aar siden var projecteret at forlænges ved en Tunnel under en Deel af denne By, og at Indgangen da vilde blive ved Haymarket. Denne Plads fandt vi letteligen, og her saae vi Projectet allerede realiseret. En stor Forhalle under et Tag, der bæres af Jernsøiler, indtager hele den ene Side af Torvet. Paa Plankeværket udenfor denne, endnu ufuldendte, Bygning stod der rigtignok skrevet med store Bogstaver: No admittance, men ikke destomindre stolede vi dog paa den Velvillie imod Fremmede, som vi saa ofte havde havt Prøver paa hos dette Folk, og gik derind. En ung Mand, efter Udseende en af Ingenieurerne, kom os strax imøde, og da vi havde sagt ham, at vi vare Fremmede, og at vi ønskede at see dette Byens Underværk, tillod han os ikke alene at blive her, saalænge vi ønskede det, men førte os selv omkring og forklarede det Hele.

Inderst under Forhallen, hvor den støder op mod en Væg, lodret afskaaret igiennem Byens høiere Grund, viser sig den halvrunde Aabning af en udsprængt og opmuret Tunnel. De to Jernbaner vare allerede lagte, parallelt løbende ind i denne dybe Hule, hvor Dagslyset kun kan herske i den yderste Deel. Men — jeg taler frisk hen om Jernbaner og glemmer, at jeg selv saa nylig har faaet at vide, hvad Jernbanen er, hvorledes den anbringes og hvorledes den benyttes.

Det giør min Beskrivelse lidt længere, men jeg kan ikke skaane Eder, thi neppe have I en tydelig Forestilling derom! Jernbanen er et Stykke støbt Jern — tænk Eder en stor og tyk Lineal af omtrent 2 Alens Længde. For hver Ende har den en Fod, som giør den istand til at ligge horizontal, med den smalle, afrundede Kant opad, over hvilken Vognhiulene gribe. Af saadanne Stykker i en uendelig Mængde er den hele Raylrood sammensat, saaledes, at ethvert enkelt Stykke hviler, nøiagtigt stillet, paa faste Underlag af hugne Steen, og hæver sig nogle Tommer op over den, ellers med Gruus opfyldte, Vei. Almindeligen er en Raylrood indrettet med fire saadanne, paralelt løbende Jernlinier, af hvilke to og to udgiøre Banen for een Række Vogne, saaledes at altsaa to Rækker Vogne kunne, til og fra, løbe forbi hinanden, hver paa sin Bane. Paa flere Steder, især i Nærheden af begge Stationer, er der Forbindelse fra den ene Bane til den anden, hvilken Forbindelse tilveiebringes derved, at der fra den ene Bane adskiller sig to Forgreeninger, der med samme Spoer skære tversover Veien og løbe ind i den anden Bane, og omvendt. Denne Indretning benyttes især ved Standsningen af en Række ankommende Vogne; thi da man den trækkende Dampvogn itide giøre sig løs fra de efterfølgende Vogne og krydse ind paa den anden Bane, medens Vognrækken, berøvet Kraften, fortsætter Veien ligeud ved Hielp af Farten, den er i. Efter denne lille Forelæsning troer jeg, at det vil blive mig lettere at beskrive Indretningerne under Forhallen, som vi nylig forlod. Paa begge Sider af denne Bygning er der forskiellige Gaarde til Kul-

oplag, Vognremisser og deslige. Naar en Transport af nogle og tredive store Vogne ikke øieblikkeligen efter Ankomsten kunde bringes tilside, og Godset aflæsses i Nærheden af de forskiellige Magaziner, saa vilde naturligviis den hele Forhalle hurtigt blive opfyldt og altsaa være altfor uryddelig, til at en anden Transport en Timestid efter kunde afgaae eller ankomme. Man har derfor i Retningen af de to Jernveie, som tabe sig for Øiet inde i Tunnel, fortsat deres Baner ind i Forhallen, henover endeel i Gulvets Overflade sænkede Skiver, som med Lethed kunne dreies om deres Midtpuncter. Naar altsaa en Række belæssede Vogne ankommer under Forhallen, standses den saaledes, at hver Vogn staaer paa sin særegne Skive. Disse Skiver dreies nu med Vognene om, indtil de derpaa anbragte Jernbaner komme i Flugt med andre, under en Vinkel med den første anlagte, Baner; de føre ud i Gaardene, og i et Øieblik og uden synderlig Mandskraft er Forhallen ryddelig, til paa samme Maade at kunne modtage de Vogne, der strax efter skulle afgaae.

Da vor ubekiendte Ven havde viist og forklaret os denne snilde Indretning, og vi havde seet den anvendt ved en Kultransport, yttrede han, at om vi havde Lyst, kunde vi uden Fare gaae saa langt ind i Tunnel, vi vilde, og gav os Forholdsregler for det Tilfælde, at vi muligen undertiden skulde møde Vogne. Vi begav os da derind uden Ledsager; kun Dagslyset fulgte os et Stykke paa Veien. Saa forunderlig en Følelse det havde været at vandre i den stærkt oplyste Tunnel under Themsen, saa forekom denne Vandring under

Gader og under Husenes dybe Grunde ikke mindre særegen, især da Mørket omgav os, og Dagslyset fra den fjerne, tindrende Aabning ikke længer kunde naae ind til os. En dump Drønen afbrød undertiden den dybe Stilhed, der ellers lod os høre hver faldende Vanddraabe; det var, opdagede vi snart, naar en Vogn oppe i Liverpools Gader rullede hen over vore Hoveder. Vi havde troet at kunne naae Udgangen, men Veien blev for lang og Mørket for rædsomt; vi vendte derfor tilbage ad samme Vei, vi vare komne, og besluttede ved første Leilighed at søge over Jorden hen til det Sted udenfor Byen, hvor den befarede Jernbane for nærværende Tid ender, hvilket vi her forgjeves havde søgt at naae paa denne underjordiske Vandring.

Da vi havde nydt vort Maaltid i Adelphi, tilbragte vi den øvrige Deel af Aftenen i Theatret. Vi saae her tre Forestillinger: Guy Mannering, Monsieur Jacques og The Spirit of the Rhine. De to sidste Stykker hævedes især ved et udmærket Spil af Morris Barnett og ved Mrs. Honey's skiønne Foredrag af endeel tydske og schweitserske Folkemelodier.

Da jeg næste Formiddag havde afleveret nogle af mine mange Breve, samledes G. og jeg hos Mr. T., som førte os et Par Miil ud af Byen, for at vise os et stort Fajance-Fabrik, bekiendt under Navnet, the Herculaneum Pottery. Vistnok er dette Fabrik i en stor Stil, med mange forskiellige Værksteder og utallige deri arbeidende Mænd, Piger og Børn; men denne hele Virksomhed forekom mig forældet, og Formerne i de i Mængde producerede Leerkar vare

uden Smag. Jeg saae her ikke en Potte, hvis Form kunde give dette Fabrik Adkomst til et saameget lovende Navn. Foruden Manipulationen ved Lerets Tilberedning og de Kobbertrykkerier, hvor friske Aftryk af Kobberplader paa Papir, med en smuk Haandfærdighed bringes over paa de raae Tallerkener og Kopper, var der Intet her, der tildrog sig min Opmærksomhed. En betydelig Deel af Arbeidet, især ved Dreiningen og Malningen, udføres af Børn, som arbeide 12 Timer dagligt og iøvrigt ikke lære noget. Middagen tilbragte vi hos vor Veileder, der ved denne Leilighed havde indbudet et Par vakkre Skotlændere, af hvem vi ville faae Breve til deres Paarørende i Hiemmet.

Naar jeg i denne Morgenstund har sluttet dette Brev, skulle vi efter Aftale med Mr. T. fortsætte vore Excursioner, og til Middag ere vi indbudne til Mr. P. W., saa at vi neppe endnu idag komme til Gienstanden for min største Higen, — Jernbanen!

Liverpool, d. 25 Junii 1836.

Jeg har endnu ikke seet Jernbanen eller Dampfarten fra Manchester, og det er mig selv ubegribeligt, at jeg ikke kaster Pennen og isstedetfor at sidde her og skrive Breve i Adelphi, iler et Par Miil udenfor Byen for at nyde et Syn, for hvis Skyld jeg under andre Omstændigheder gierne reiste Nat og Dag. Men i hvormange Aar har jeg ikke foresat mig at ville bestige Frelserens Taarn? og jeg kom dog endnu

aldrig derop, og fandt det lettere at giennemstreife Europa, end at komme ud paa Christianshavn! Grunden, hvorfor jeg ikke strax gaaer derud, er den, at jeg har bestemt at ville giøre det imorgen, og af mangfoldige saadanne Grunde kom jeg da heller aldrig op paa Taarnet.

Dagen, efterat jeg sidst tilskrev Eder, foreslog Mr. L. os at giøre en lille Dampskibsfart over Mersey til Woodside, for der at see et Etablissement til Forfærdigelsen af Dampkiedler og Jern-Dampskibe, tilhørende Mr. L., en ung Mand af hans Bekiendtskab. Den Familie, hvori vi her indførtes, gav mig ved min første Indtræden i Huset et Indblik i en engelsk Fabrikeiers huuslige Liv. En velhavende Simplicitet i det smukt ordnede Huus, en gammel Fader, der har overdraget Sønnen sit Arbeide og nu er traadt i Baggrunden; hvor han staaer som en erfaren Raadgiver, en yndig Kone, som er stolt af sin Mand og af Værkets glædelige Drift, et Par deilige, rødbrune, hærdede Drenge, som tumle sig udenfor Huset, og i hvis Leg den vordende Driftighed allerede aabenbares, — disse vare de første Syn, der her kom os imøde. Om Manden selv kan jeg ikke tale endnu, thi han var naturligviis ikke hjemme, og har nok at tage vare paa i de mange, udstrakte Værksteder. Imidlertid kom han dog hiem, medens vi vare i Familien, maaskee for at tage sin Luncheon, og jeg kan forsikkre Eder, at han i Et og Alt svarede til sine Omgivelser. Ungdommelig, kraftig, af et skiønt Udvortes, en god Søn, en kiærlig Mage og en venlig, men alvorlig Fader — saaledes var det Billede, jeg i disse Øieblikke opfattede ved at see ham

træde ind i sin Familie, og da han siden viste os sine Værksteder, laa hiin det skjønne Udtryk af retmæssig Selvtilfredshed i Forbindelse med kjendelig Glæde over Tingenes gode Gang, — et Udtryk af den Nationalstolthed, som jeg finder det naturligt, at den dygtige Engelskmand ikke lægger Skjul paa.

Den Opfindelse at bygge Skibe af Jern, næsten uden Anvendelse af Tømmer, skyldes, efter Sigende, de Expeditioner, som i nyere Tider ere foretagne i Afrika for at opdage Nigerens Kilder. Beskaffenheden ved disse Jernskibe, at de kunne adskilles og forsendes indpakkede i Kasser — (Man har saaledes nyligt sendt et fra dette Fabrik til Amerika) — maa vel især gjøre dem skikkede til Expeditioner som den ovenfor nævnte; muligen frembyde de ogsaa andre Fortrin ved saadant Brug. Mr. L.'s Broder, der var Deeltager i den Opdagelsesreise i Afrika, som kostede Dr. Lander Livet, har formodentligen foranlediget eller fremkaldt denne Opfindelse; i det mindste blev det sagt, at det netop var til denne Opdagelsesreise, at de første Jernskibe her bleve byggede. Rundt om det egentlige Skibsværft fandt vi, som begribeligt, store Værksteder, hvor Spanterne og Jernforbindingerne bleve smedede, hvor Pladerne udvalsedes og rettedes i de behørige Bøininger, tilklippes og forsynes med Naglehuller. Disse Operationer vare mig i høi Grad interessante; Jernet behandles her, ved Hjælp af Maskiner, som Papiret behandles i et Bogbinderværksted, og naar man seer disse vældige Sakse, der taktmæssigt gabe og bide til, disse blanke Cylindre, der paa den fredeligste Maade bevæge sig op og ned

og trykke Naglehuller ud i Jernplader af en halv Tommes Tykkelse, uden at der spores mere Modstand, end om det var i Ost, saa modtager Man en Forestilling, om hvorledes den høieste Grad af Kraft virker med Rolighed og Bestemthed.

Det var heldigt for os, at der netop for nærværende Tid, var et saadant Skib, der allerede var løbet af Stabelen og et andet, som nylig var begyndt paa. Vi steg ombord i det førstnævnte og saae her, at Alt var af Jern, med Undtagelse af det Snedkerarbeide, der fordres til Kahyttens Bequemmeligheder. For at forhindre, at et saadant Skib ikke, ved at faae en Læk, strax skal synke tilbunds, hvilket Man jo er tilbøielig til at antage, er der truffet den snilde Foranstaltning, at det hele Skibsrum er afdeelt i flere mindre Rum, saaledes, at om endog et eller flere af disse ved Læktilfælde fyldes med Vand, er dog Luftbeholdningerne i de øvrige Rum tilstrækkelige til at holde Skibet oppe i seilbar Stand.

Men jeg frygter, at jeg opholder Eder forlænge ved en Gjenstand, hvorom jeg dog ikke kan give tilstrækkelig Besked. Da vi, efter at have seet os om paa Værkstederne, havde nydt nogle Forfriskninger, som raktes os paa den venligste Maade af den yndige Huusmoder, og hun og den hele Familie havde givet os Haanden til Afsked, — en Ytring, hvorved Man i en engelsk Familie kan forvisse sig om, at Man har været velkommen, — dampede vi atter over Mersey, for i en anden elskværdig Familiekreds, nogle Miil udenfor Liverpool, i Gothic Cottage, at tilbringe Middagen og Aftenen.

Den 26de Junii 1836.

Løverdagen igaar begyndte mindre heldigt, thi, da jeg med G. vilde besøge den berømte Civilingenieur Mr. Fawcet, til hvem jeg havde Brev, og hvis Værksteder, efter Alles Sigende, vilde være os af største Interesse, var han fraværende paa en Reise, og hans Værksteder ere aldeles utilgængelige for Enhver, der ikke indføres af ham selv. Under dette feilslagne Haab toge vi tiltakke med at vandre om i det endnu ikke fuldførte Customhouse, i Nærheden af Queens Dock, hvis Udstrækning vækker en Forestilling om Liverpools Handel.

Her mødte vi tilfældigviis Mr. T., som strax benyttede dette Møde til at føre os til et Gasværk, hvorfra Staden og dens Omegn belyses. Vi gjennemvandrede her i en næsten ufordragelig Stank de forskiellige Bygninger, hvoraf dette Laboratorium bestaaer. I en Række af gløende Ovne uddrives Gassen af Steenkul og føres igiennem store Jernrør til Vandbeholdninger, hvori den renses, forend den strømmer ind i de svømmende Gazometre. Af disse Reservoirer for den udviklede Gas er der fem, og det største indeholder 50,000 Cubikfod Gas. Men hvad der især tilbrog sig min Beundring var Tilsynsmandens lille Contoir, der ligger i en ikke ringe Afstand fra Laboratoriet. Der var nemlig her paa Væggen anbragt en stor, inddeelt Skive med større og mindre Visere. Disse forskiellige Visere staae i Forbindelse med forskiellige Dele af Værket og tilkiendegive med Uhrets Nøiagtighed, hvor stor Gasbeholdningen er, hvormeget der i en vis Tid deraf er forbrugt, hvormeget der

i samme Tid er udviklet, saa at Controleuren, uden at forlade sine Regnskabsbøger, kan stole paa Uhrets Angivelser og saaledes paa det nøieste vaage over Arbeidernes Flid og Paapasselighed og itide opdage enhver Svigagtighed eller Uorden.

Da Mr. T.s Forretninger kaldte ham ad andre Veie, besluttede vi at anvende de øvrige Formiddagstimer til et Forsøg paa at faae noget af Dampfarten at see. Vi fulgte den Retning igiennem Byen, som vi fra vor sidste, underjordiske Vandring vidste, at Jernbanen har, og omsider kom vi ud paa den anden Side af Byen, hvor en Mængde ufuldendte Bygninger antydede vordende Gader paa de hidtil ubebyggede Tomter. Her fandt vi omsider the Railway Office, det Sted, hvor de Reisende, som afgaae til Manchester, for nærværende Tid stige i Vognen. Langsmed den Bygning, der indbefatter Contoirerne, er en aaben Halle opført ligeover Jernbanen. Under denne Halles høie Tag var Man netop, ved vor Ankomst, ifærd med at ordne en lang Række af tredobbelte Karreter paa Jernbanen, og Passagererne indtoge deres Pladser. Men der var ingen Dampmaskine at see, og da jeg spurgte om den, blev jeg underrettet om, at den først ved Edge Hill, paa den anden Side af den første Tunnel, bliver fæstet foran Vognrækken. Banen har nemlig herfra og didhen en jevn Skraaning, saaledes at Vognene kunne tilbagelægge dette, ikke ubetydelige Stykke Vei ved deres egen Tyngdekraft, naar blot de under Hiulene lagte Kiler tages bort. En Klokke lød, og dette var Signalet til Afreisen. Med Køller bleve Kilerne slagne bort fra Hiulene, og nu rullede den hele Række af nogle og

tyve store, bepakkede Vogne i en jevn Fart ned ad Banen og forsvandt i den foranliggende Tunnel.

Utilfredsstillede, da vi her ikke havde seet Dampvognen, fortsatte vi Veien over Mark og Sti indtil Edge Hill, men her opnaaede vi ikke andet, end at vi ved at krybe op paa en høi Muur kunde kaste et Blik ned i en dyb, fiirkantet Gaard, der paalangs er giennemskaaret af Jernbaner, som paa den ene Side komme ud af en Tunnel og paa den anden Side gaae ind i en anden. Men samme Eftermiddag fik vi vort Ønske, at see en Damptransport i fuld Gang, opfyldt. Mr. T. førte os nemlig et Par Miil udenfor Byen til et Sted, hvor Jernbanen overskæres af en almindelig Kiørevei, fra hvilken vi altsaa kunde see Dampvognen med Suite passere forbi. Ved denne Korsvei er der opført et lille Huus for en Vagt, som, til Advarsel for dem, der befare den almindelige Kiørevei, ringer med en Klokke, saasnart Dampvognene skulle overskære Veien. Medens vi stode der og ventede, fortalte Mr. T., at han og hans Kone netop paa dette Sted, for et Par Aar siden, havde været Vidner til en rædsom Ulykke, som her tildrog sig. Klokken havde, efter hans Fortælling, allerede forkyndt Dampvognenes Nærhed, da en ung Mand med sin Kone kom kiørende i en Gig over Veien og meente, at kunne slippe over uden at behøve at vente. Men midt paa Veien blev Giggen naaet af Dampvognene, og i det samme Nu var det hele Kiøretøi med Hest og Mennesker ligesom henveirede for den ustandseligt fremfarende Vælde. At jeg ved denne Historie giorde et Par Skridt baglænds fra den fryg-

telige Nærhed, skal jeg ikke nægte. Strax efter løb Klokken, og vi nød nu i et Par Secunder et Skue, som jeg nærmest, skiøndt ufuldkomment, maa sammenligne med Synet af et Skib, der løber af Stabelen.

Søndagen holdes i Liverpool ligesaa strengt, — om ikke strengere — som i London. Vi vare derfor lidt forlegne med os selv, thi det var ikke anstændigt, paa denne Dag at besøge vore Venner. Vor Vert gav os det Raad at gaae ud i den botaniske Have, som ligger i en Udkant af Byen, men da vi kom derhen, vare alle Indgange lukkede. Da vi derefter paa en Vandring i Omegnen begyndte at lide af Torst, søgte vi hen til en offentlig Have, hvor et Skildt forkyndte, at Man der kunde faae Torsten slukket. Vi fandt her en Mængde Giester — tilsyneladende Arbeidsfolk — leirede med Koner og Børn omkring Havens mange Smaaborde, og da ogsaa vi havde taget Plads og forlangt Porter, satte Man tomme Kruus for os. Længe ventede vi forgieves, at Man ogsaa vilde fylde Krusene, men giorde snart den Opdagelse, at skiøndt alle de øvrige Giester hver havde sit Kruus, blev der dog ikke drukket, thi alle Krusene vare tomme; Man ventede kun paa, at Klokken skulde blive Eet; thi før den Tid er det ikke christeligt, at tage sin Ruus om Søndagen. Da der kun manglede nogle Minuter, steg den tantaliske Utaalmodighed hos Publikum og yttrede sig i en almindelig Banken med Krusene imod Bordene. Men det hialp ligesaa lidet, som naar der stampes paa Parterret, og først ved den seendrægtige Klokkes Slag forbeeltes Opvar-

terne til Høire og Venstre med de fyldte Flaskekurve, for saa hurtigt som muligt at tilfredsstille de talrige Raabere.

Den østlige Udkant af Liverpool er som en Byggeplads. Gader og Grunde ere allerede inddeelte paa Steder, hvor Bygningerne endnu ikke ere grundlagte, og paa andre Steder staae utallige nye Bygninger under Arbeide. Saaledes er det ogsaa rundtom London, og saaledes skal det være næsten overalt i England. Vil dette vedblive, tænker jeg, at det ikke varer mange Aar, førend London og Liverpool støde sammen, og England bliver een Bye, inddeelt i Shirer. Grundeiendomme ere her saa kostbare, at hver Quadrat=Yard (noget mere end en dansk Quadrat=Alen) betales med 24 til 26 Guineas og inde i Byen endnu høiere.

En anden Søndags Fornøielse stod os aaben, og den nød vi om Eftermiddagen, nemlig at spadsere igiennem de 8 eller 9 Dockyards, som omgive Liverpool ud imod Mersey. Disse, af utallige Skibe opfyldte, Dockyards ligge foran en milelang Række af Pakhuse, der ikke sieldent have otte — ja nogle endogsaa ni — Etager, og Bassinerne ere indhegnede og omgivne af smukt opførte Mure af hugne Steen. Princes Dock skal være 1500 Fod lang og henved 300 Fod bred, og Queens Dock, som er den sydligste, indtager 1400 Fod i Længden og henved 700 Fod i Breden. Her var naturligviis Søfolkets Forum, og her holdt de Søndagen hellig ved at krydse med Koner eller Kiærester under Armen fra den ene Side af Gaden til den anden.

Den 27 Junii 1836.

Førend jeg lukker dette Brev, maa jeg endnu tilføie Formiddagens mærkeligste Begivenhed.

Forsynede med et Par Ord fra Mr. T. til en af de Embedsmænd, der forestaae Godstransporten fra Queens Dock igiennem en Tunnel under Byen til Foreningsstedet med Diligencerne paa Jernbanen, mødte vi her en ligesaa forekommende Venlighed, som næsten overalt. Et hundrede Skridt fra den Plads, hvor Skibene losse i Queens Dock, er der opført adskillige store Bygninger til Contoirer, Magaziner og Veierboder. Fra dette Sted indtil Edgehill er der tversind under Byen udsprængt og opmuret en Tunnel af omtrent $1\frac{1}{2}$ Miils Længde. Ligesom Haymarkets Tunnel, som jeg foran har omtalt, ene er indrettet for Passagerer og for Byens Kuloplag, saaledes benyttes denne kun ved Transporten af Varer imellem Liverpool og Manchester. Begge mødes, som sagt, ved Edgehill, hvor den egentlige Dampfart først begynder. Da vi havde seet de mærkelige Veiemaskiner af forskiellig Construction, hvorved Man her med Lethed kan opgive Vægten af de største Transporter, var netop en Række oppakkede Vogne rede til at afgaae. Man foreslog os, at giøre Farten med, og vi modtog dette Tilbud. En lille, tom Bør blev derfor bundet fast bag den sidste Vogn, et lavt Sæde indrettet for os paa det Plankegulv, som tiente istedetfor Fadning, og vi vare glade ved, hver at finde en Ende Toug, hvori vi kunde holde os fast til Børen. Foran den hele Række af Vogne spændtes een Hest, og denne trak nu det hele Læs paa Jernbanen saa dybt

ind i Tunnel, at vi ikke længer sporede Dagslyset. Banens Inclination var tilende, og den enkelte Hests Kræfter ikke længer tilstrækkelige. Men fra dette Sted af og indtil Edgehill er et Toug uden Ende anbragt paa Tridser over og under Jernbanen, og dette sættes i Bevægelse ved en Dampmaskine, saaledes at den forreste Vogn kun behøver at fæste sig til et Sted paa dette underliggende Toug, for at alle Vognene kunne føres videre frem. Hidtil havde vi haft Gasbelysning, men den ophørte nu, og i dens Sted tændtes et Lys i en Lygte paa den forreste Vogn. Vognføreren trak nu i en nedhængende Kiæde, og fortalte os, at han ringede paa en Klokke for at give Signal til Dampmaskinen, at vi vare der; men Lyden af denne Klokke kunde vi naturligviis ikke høre. Derimod følte vi strax et stærkt Ryk i Vognene, og øieblikkeligt derefter foer vi i en stormende Fart, og det blev dertil saa mørkt, at det ikke var os muligt, at skimte hinanden, uagtet vi sad Arm i Arm. Paa engang fordobledes Larmen, og et forbifarende Lufttryk lod os ahne, at vi havde mødt en anden, lignende Transport, som paa Sidebanen var passeret i den modsatte Retning. Jeg tilstaaer, at det gios i mig, uagtet jeg vel kunde sige mig selv, at Tingen var saaledes i sin Orden. En Ulykke af en forfærdelig Art, tildrog sig, efter hvad Man senere fortalte mig, i denne Tunnel for nogle Aar siden, idet nemlig to slige mødende Transporter stødte sammen ved en Feil af den ene Maskinmester, der maa have ført sin Vognrække ind paa den andens Bane. Følgen heraf skal have været den, at Vogne, Gods og Mennesker presfedes

sammen i en blandet Masse, der aldeles tillukkede hele Aabningen af Tunnel, saa at den siden maatte giennembrydes med Hakker, som om det havde været en fast Grund. Da vi nærmede os Udgangen, nød vi det skiønne Syn, at see Dagslyset som en voxende Stierne tindre med sin Klarhed mod de fugtige Mure, og aldeles blændede forlode vi Vognen i den dybe Gaard ved Edgehill, i hvilken vi igaar havde stiget ned fra den høie, omgivende Muur.

Mit Brev maa nu afgaae, skiøndt jeg vel havde Et og Andet at tilføie; men Kofferten skal pakkes; thi imorgen Formiddag afreise vi til Manchester — naturligviis paa Jernbanen.

Manchester, d. 30 Junii 1836.

Jeg er lykkeligen ankommen til Manchester og har med Dampvognen tilbagelagt en Veistrækning af 32 engelske, omtrent 8 danske, Miil i een Time og 18 Minuter!

Med disse Ord har jeg igrunden beskrevet Reisen eller dog idetmindste dens mærkeligste Begivenhed; den øvrige Beskrivelse maa jeg, for at være sanddru, indskrænke til Meddelelsen af nogle af de Repliquer, som faldt underveis.

En lang Række af tredobbelte Karreter holdt paa Banen udenfor the Railway Office; til disse knyttede Man endnu adskillige lavere Vogne, hver bestaaende af

et lille Plankegulv paa fire Hiul. Paa disse Vogne anbragtes private Equipager, saaledes at Eierne i deres egne Vogne kunde giøre Reisen til Manchester ved Damp. Hestene til disse Equipager bleve satte i kiørende Stalde og kunde saaledes følge med, imedens de i al Mag tømte Krybben. Disse stakkels Dyr, som ellers aldrig befordres, uden selv at maatte uleiliges derved, finde, efter Sigende, at Dampfarten er en af de ypperligste Opfindelser, og yttre en saadan Begiærlighed efter selv at komme op at kiøre, at de, naar en Dampreise forestaaer dem, med en synderlig Lyst springe op i deres Spiiltoug i Vognen.

Caravanen var færdig til Afreise, Passagererne havde indtaget de numererede Pladser, som Billetterne havde anviist dem, Klokken ringede, og Kilerne, som laae under Hiulene, bleve slagne fra. Uden Hiælp af Damp rullede nu den lange Vognrække ned ad den skraanende Bane (Inclinationen er omtrent ½ Tomme paa hver Alen), og en dyb, med Gas oplyst Tunnel modtog os. Denne Fart var, i Sammenligning med almindelig Kiørsel, stærk, men ikke overraskende. Da vi nærmede os Udgangen af denne Tunnel, saae vi i den foran liggende Gaard ved Edge Hill en rygende Dampmaskine, færdig til at tage os paa Slæbetouget. Forbindelsen med Dampvognen var hurtigt i Orden — et Stød, som af en Electriseermaskine giennemfoer alle de sammenkiædede Vogne, og under den vedvarende Lyd: Tsatsatsa! Tsatsatsa! Hum! hum! Tsatsatsa! fore vi frem i en sti-

gende Fart. "Det gaaer raskt!" — "Vel raskt!" — "Hu! „det er lidt for galt!" — "Det er grueligt!" — "Ingen „Fugl kan flyve hurtigere!" — "Det gyser næsten i mig!" „— "Luk Øinene! ellers holder Man det ikke ud!" — „"Naar Man kun ikke seer, gaaer det bedre!" — "Saa „føler Man næsten ikke Farten!" — "Prøv engang at „holde Haanden lidt udenfor Vinduet!" — "Hvilken Mod„stand af Luften!" — "Jeg vil dog see ud!" — "de fier„nere Gjenstande kan Man dog see ganske tydeligt!" — „"Men, see ned paa Veien!" — "Hu! det er rædsomt!" — „"Veien seer ud som et Rokkehjul i Fart!" — "Og see „Grøftkanten!" — "den ene Plante sluger den anden!" — „"Det gaaer i Et!" — "Ha! der fløi et Huus forbi!" — „"Hver lille Steen paa Veien viser sig som en Stribe!" „— "Der er spildt Kul!" — "See engang! som en li„nieret Regnskabsbog!" — "Hvad er det?" — "Damp„vognen fra Manchester!" — "Det var at multiplicere „vor Fart med To!" — "I hvilken Afstand ere de ikke „allerede fra os?" — "See til din Nabo; han læser „Aviserne!" — "Og den anden Herre læser i en græsk „Bibel og bruger ganske roligt sit Lexicon!" — "Jeg vil „prøve, om jeg kan læse!" — "Meget godt! Det gaaer „meget godt!" — "Man maatte ogsaa kunne skrive!" — „"Jeg vil prøve det og reise denne Time et Monument „i min Erindringsbog!" — "Saa let har jeg aldrig havt „det ved at skrive i den mageligste Vogn under en al„mindelig Kiørsel!" — "Der blev det mørkt!" — "Hvad „er det?" — "Vi ere under Jorden i en Tunnel!" —

„"Gud skee Lov for Dagslyset! der har vi det igien!"
„— "Naar Man først var lidt vant til denne Kiørsel,
„saa maatte den være ret behagelig!" — "Mærkede du
„at vi passerede under en Bro?" — "Det var en stor
„Landevei, som krydsede over Jernbanen!" — "Nu kiøre
„vi over en høi Vei, som maa være opmuret hen=
„over den dybe Dal dernede!" — "See! en lille Flod
„med smaae Skibe nedenunder os!" — "Farten tager
„af!" — "Mon vi allerede skulde være i Manchester!" —
„"Her standse vi!" — ""Parkside! sytten Miil fra Liver=
„pool!"" — "Prr! Hesten skal have Vand!" —

Her standsede Vognene nogle Minuter for at ind=tage Kul og Vand. Derefter fortsattes Reisen; Farten tiltog igien; vi passerede over en lang Strækning Hedeland; Repliquerne bleve mere rolige, og i Samtalen optoges ogsaa andre Gienstande. Over adskillige Viaducter, eller opmurede Buer, som bære Veien over lavere Egne, naaede vi Manchester, som sagt, efter Forløbet af een Time og 18 Minuter!

Manchester er saa indhyllet i Kuldamp, at Man kun kan faae denne Bye at see om Søndagen. I Gaderne seer hvert andet Huus ud som et Fabrik eller et Varelager, og jeg skulde næsten troe, at hvert tredie er det ene eller det andet. Vi toge ind i York Hôtel, hvor vi have det godt, paa det nær, at vi hverken her eller noget andet Sted i Byen kunne faae en Mundfuld reen Luft, saa at jeg for det meste er tilmode som en Fisk, der er kommen paa Land.

Mit Hovedøiemeed med Reisen til Manchester havde jeg egentligen opnaaet paa Veien derhen. Til her at faae nogle Fabriker at see, var der kun ringe Udsigt, og Man havde i Forveien sagt os, at det neppe vilde lykkes. Imidlertid vilde vi dog forsøge derpaa. Et Par Breve havde jeg afleveret, Penge kunde jeg faae, maaskee ogsaa Middagsmad, — men ingen Fabriker. G. havde hele Dagen været paa Farten for at prøve Gemytterne og havde netop faaet saa meget at see i et Maskinfabrik, at han brændte af Begiærlighed efter at see mere.

Eet Brev havde jeg endnu ikke afleveret. Det var fra min kiære Bissen til Mr. B., Eieren af hans skiønne Paris; men denne Mands Navn fandtes ikke i Addressebogen, og Ingen kunde give mig Oplysning om, hvor han var at finde. Da vi derfor havde mødt et Afslag i et Fabrik, hvor vi søgte Adgang, faldt det mig ind, at stifte Bekiendtskab med en af Contoirbetientene ved at raadføre mig med ham angaaende Brevet til Mr. B. I dette Anliggende mødte jeg al mulig Velvillie, og i den Grad begyndte Man allerede nu at interessere sig for os, at et Bud blev sendt ud i Byen for at opspørge Mr. B.'s Addresse. Imidlertid sad vi i Contoiret, men dybere trængte vi ikke ind. Budet kom tilbage med den Efterretning, at Mr. B. maatte være Associé af et herværende, tydsk Handelshuus, og Man tilbød nu, at føre os hen til et saadant, for at vi der kunde søge nærmere Underretning.

Det lykkedes. Da jeg havde forevist Brevet, overraskedes jeg ved, at Man allerede her bød os at tage Sæde, da Hr. B. strax vilde være det; — han var netop en Associé af Huset. En venligere Modtagelse kunde ikke møde os, end den, vi mødte her. Hr. B. er en ung, livfuld Mand, der har tilbragt adskillige Aar i Italien og der sluttet et nøie Venskab med den Kunstner, fra hvem jeg bragte et kiærkomment Brev. At jeg var en Ven af Bissen, og at jeg havde levet et Aars Tid i Rom var nok, for at jeg øieblikkeligen blev modtaget som en gammel Ven. Vort Ønske, at see Fabriker, heed det, skulde i de følgende Dage i fuldt Maal blive opfyldt, men det øvrige af denne Dag maatte vi skienke vor nye Ven, og en Timestid derefter kiørte vi ud fra al Røg og Damp til Barwood-Cottage, hvor vi tilbragte Aftenen paa det Behageligste.

Imorges begyndte vi vore Besøg i Fabrikerne. Vi førtes først til Stirling & Becktons Bomulds Manufactori, hvor der af raa Bomuld dagligen produceres 5 à 600 Stkr. Kattun eller Shirting. Dette Værk drives ved en Dampmaskine af 100 Hestes Kraft og ved 1300 Arbeidere. For hver Epoche i Kattunens Historie var her flere betydelige Værksteder. Vi lode os føre igiennem eet af hver af disse og forfulgte Bomulden saaledes ligefra dens aldeles raae Tilstand, indtil hvor den gaaer ud af Fabriken i færdige Stykker Calico, sammenknebne i Baller ved Hiælp af hydrauliske Presser. Fra Husets nederste Stokværk løftedes vi ved

Dampkraft op i det syvende, hvor alle Værelserne vare opfyldte med Kartemaskiner, der forvandlede det raae Stof til ganske løst spundet Garn. Dette blev i det næste Værksted, hvor flere hundrede Tene snurrede, tvundet tættere sammen i fastere Garn; hvert halvhundrede Tene var betroet til en lille Piges Varetægt. I et følgende Værksted blev dette Garn afspolet paa store Cylindre, som derefter anbragtes bag ved Væverstolene. Af Væverstole var der i det Hele 600 i Gang; een Pige havde Tilsyn med to Væverstole, der iøvrigt arbeidede uden anden menneskelig Hiælp. Skyttelen foer som ved sin egen Kraft frem og tilbage med Islætten, uden at røres af en Haand, førend den var tom, og en anden indsattes i dens Sted. Synet af dette Antal selvarbeidende Maskiner og den Hurtighed og Nøiagtighed, hvormed enhver Deel af Fabrikationen udførtes, giorde os det begribeligt, at det nævnte Antal af dagligt forfærdigede Stykker ikke var en Overdrivelse.

Herfra førtes vi til det allerede nævnte Maskin-Fabrik, tilhørende Sharp, Roberts & Comp., hvor 200 Arbeidere ere beskæftigede med Forfærdigelsen af alle Slags større og mindre Maskiner til Brug for andre Fabrikker. Forbedringer ved Spindemaskinerne synes at være en stadig Gienstand for Fabrikeiernes Speculationer og Machinisternes Opfindsomhed. Enhver lille Forandring, der giør det muligt for Maskinen, i kortere Tid, eller mere besparende, eller fuldkomnere at producere det samme, som hidtil produceres langsommere, bekosteligere eller

mindre godt, giør strax en Revolution i alle Landets Væverskole, saa at enhver Fabrikeier maa foruden sin Driftscapital være i Besiddelse af betydelige Summer, som han øieblikkeligen kan anvende paa at indføre deslige Forbedringer, for ikke at gaae tilgrunde i Concurrencen. Dette sporedes ogsaa i det Maskinfabrik, vi her besaae; en stor Sal frembød fra de seneste Aaringer en Række af forskielligt construerede Spindemaskiner. To Dampmaskiner sætte de forskiellige Værksteder i Bevægelse. I et Værksted var alt Maskineriet indrettet til at udskære Tænder i større og mindre Hiul, og saavel Inddelingen som Udførelsen af Arbeidet skete med en beundringsværdig Lethed og Nøiagtighed under eet Menneskes jevnlige Tilsyn. I et andet Værksted høvledes Jernet ved dertil indrettede Maskiner, og vi saae her store Billardborde af Jern blive planhøvlede. Af deslige Værksteder var der desuden endeel andre, som jeg af visse Grunde ikke indlader mig paa at beskrive. Jernstøberiet indtog den underste Etage, og det Jern, der om nogle Uger skal udgaae af dette Fabrik som de sindrigste Maskiner, venter her, opstablet i store Dynger og saa raat som det kommer ud af Biergværket, paa at luttres og forædles igiennem den glødende Ovn.

I Eftermiddags lode vi os først føre hen til en af de mange hundrede Arbeidere, der i denne By, hiemme i deres eget Logis, ere beskæftigede af Bomuldsmanufacturisterne med at opskære det saa velbekiendte Manchester, eller Bomuldsfløiel. Det var mig vel ikke no-

get Nyt, at dette Manchester, ligesom ogsaa Floielet, maa opskæres, efterat det er vævet; men at dette skeer, Stribe for Stribe, med en Kaarde, hvis fine Spidse er forsynet med en næsten usynlig Skede, det fik jeg først her at vide. Dette Arbeide gaaer rask fra Haanden. Det uoverskaarne Manchester er udspændt i en 3 Alen lang Ramme, medens Kaardespidsen farer hen over det og opskærer, som sagt, den ene Stribe efter den anden.

Da denne Operation var ligesaa hurtigt forstaaet, som den var seet, fik vi endnu Tid tilovers af denne Eftermiddag til at besøge et Kattuntrykkeri, tilhørende Thomas Coates & Comp. Foruden denne Fabriks store Udstrækning og Mængden af de forskiellige Arbeidere, var det mig her især interessant, at see Trykningen skee ved graverede Messingvaltser. De Maskiner, hvorigiennem Kattunen passerer, for at paatrykkes Mønstret, have nærmest Lighed med den almindelige Kobbertrykkerpresse. Medens Maskinen selv besørger Valtsens Indfarvning og Afpolering, løber Tøiet i næsten uendelige Stykker ind imellem Valtserne fra den ene Side og kommer ud paa den anden med det paatrykte Mønster, fortsætter derpaa Veien igiennem Væggen ind i et Tørrekammer, kommer strax efter, tørret, tilbage, vaskes i store Cylindre, modtager Appreturen ved at passere Stivelseballer, tørres atter ved at passere ni med Damp ophedede Blikvaltser, presses i andre Valtser og lægges sammen, Stykke for Stykke, for at føres til Magazinet. Til Opbevaringen af henved 2000 grave-

rede Valtser var indrettet et særskilt Værelse, der saaledes paa en Maade kan ansees for Fabrikens Bibliothek. Her venter mangen aflagt Mode paa engang igjen at komme til at spille en Rolle i Boutiquen, under et eller andet Opkog. Antallet af Valtserne forøges imidlertid betydeligt henimod hvert Foraar, naar nye Mønstre skulle bringes i Mode. Til denne Hensigt var der her adskillige Ateliers, deels for Kobberstikkerne, deels for Tegnere og Opfindere af nye Mønstre, som anvende Kaleidoscoper og alle andre Midler for at opfinde noget, — jeg veed ei hvad — der aldrig før er seet paa Disken. Disse Opfinderes lykkelige Øieblikke ere det i endnu høiere Grad for Fabrikherren. Et nyt Mønster, der gjør furore, er som en Gevinst i Lotteriet, og det saameget mere, som det ofte er den blinde Lykkes Luner, der spille ind deri og udrette store Ting ved et lille Tilfælde. Saaledes kom engang en Arbeider til ved Skiødesløshed at foranledige, at et Stykke Sirts modtog et Mønster, som Man aldrig havde tænkt paa at give det. Han havde for denne Feils Skyld nær faaet sin Afskeed, og Tøiet henlagdes som mislykket og ubrugeligt. Men nogen Tid efter fik en Kræmmer dette Misfoster at see, — det kom i Boutiquen, — gjorde furore — store Bestillinger indløb paa Sirts af dette nye Mønster, og Arbeideren blev taget til Naade for at fortsætte sin Synd i det Uendelige. Saaledes gaaer det i Verden! Mundus vult decipi — decipiatur ergo!

Liverpool, d. 8 Julii 1856.

Mrs. Honey, en Skuespillerinde, som jeg i et af mine tidligere Breve har omtalt, reiser for nærværende Tid Landet rundt og var just i Manchester, da G. og jeg en Aften besøgte The Queens Theatre. Det er hverken for at beskrive et Theater, som Man ikke skulde vente at finde saa usselt eller saa smudsigt i England, ikke heller for at fortsætte min Lovtale over Mrs. Honeys skiønne Sang, hvoraf vi ikke hørte synderligt, men blot for ikke at forbigaae det Indtryk, som en Fabrikstads theaterbesøgende Publikum her giorde paa mig, at jeg ikke strax gaaer lige til at fortælle Eder det, der dennegang skal være mit Brevs Indhold.

Ved at see dette samme Publikum i Fabrikerne, hvor Alt foregaaer med Rolighed, Orden og stadig Flid, har Man maaskee dog Grund til at troe, at, naar disse Baand løses, og Daglønnen er blevet udbetalt, vil Ungdommeligheden giøre sine Rettigheder giældende, og en munter Aften følge paa den møisommelige Dag. Dette viste sig ogsaa i høi Grad i Theatret. Den lystige Conversation imellem Galerie og Parterre standsede ikke noget Øieblik. Drengene, som udgiorde Majoriteten i Galleriet, kravlede under Latter og Skrigen rundt om i Huset og sendte nu og da en Ladning Apelsinskaller ned over os. De Ældre holdt sig til det Solidere, og hvor Man saae hen, traf Man paa Opdækninger af Mad og Drikke. Den splendide Familiefader holdt Flasken, medens hans Kone med en heel Anretning paa Skiødet rakte den lille Flødekande hen til

ham, for at faae den fyldt med Whisky, som hun giestmild fordeelte imellem de omkringsiddende Venner og Veninder. Tummelen var, selv under Forestillingen, undertiden ængstlig, saameget mere som vi del maatte frygte for, ved en Mine eller ved et Smalil, hvortil der jevnligen var største Anledning, at drage Opmærksomheden paa os. Da Flaskerne vare tomme, var Forestillingen endnu ikke tilende, og Mrs. Honey blev nu med Piben og Trampen gientagne Gange opfordret til da capo og maatte ogsaa lystre.

Vore Dage i Manchester have mest været deelte imellem Fabrikkerne og Barwood Cottage, hvor vi, Middag eller Aften, udhvilede og samlede Kræfter. Om Fabrikerne maa jeg fortælle noget Mere, men skal dog ikke giøre det vidtløftigere, end det er nødvendigt for at vække en Forestilling.

Smith & Ingles Papirfabrik, der ligger tre Mill udenfor Byen og altsaa næsten medtog en Formiddag, kan jeg i det Væsentlige forbigaae, da denne Fabrikation ved Hielp af Maskine er Eder saa bekiendt. Her ere fire Maskiner i Gang, og de drives alle ved Vandhiul. Productionen er, som begribeligt, meget stor, og Papiret er af de forskielligste Qualiteter, ligefra det brune Pakkepapir, der giøres af gammelt Tougværk, til det fineste Silkepapir. Foruden de sædvanligere Maskiner vare her tvende Patent-Beskærings Maskiner i Gang, hvorved det uendelige Papir deles i Ark. Papiret føres i visse over et Klæde og ind under en Axe, som er forsynet med tre Cirkulair-Knive, hvilke

dele det i Midten og beskære begge Siderne, hvorefter en fjerde Kniv afskærer det i Ark.

I Taylor & Pearson's Silkemølle, en Bygning af fem Etager med 1100 Arbeidere og en utallig Mængde Maskiner, drives Alt ved Damp. Den sneehvide, chinesiske og ostindiske, og den guldgule, italienske Silke modtages her i raa Tilstand, sammenviklet i Bundter, som Man skulde tro det umuligt at udrede i enkelte Traade. Efter at Silken her er bleven udvasket med fiin Sæbe, bringes den paa Hasper, Enden af Traaden i hvert Bundt opsøges og fæstes ved en Spole, og naar saaledes en Maskine med 150 Spoler har faaet fat paa ligesaa mange Ender, sættes Maskinen i Gang, Hiulene snurre, Hasperne dreies af de neppe synlige Traade, og hver Spole svinger sig 3000 Gange i Minuten. Af deslige Maskiner med dette nævnte Tilbehør ere flere store Sale optagne. En lille Pige er, under Tilsyn af ældre Arbeidere, tilstede ved hver, for at knytte de Traader, der nu og da briste; hun standser da den ene Spole, medens alle de andre løbe fort, og naar Feilen er rettet, indtræder Bevægelsen igien af sig selv. Den saaledes opspolede Silke bliver derefter i andre Værksteder af lignende Udstrækning bragt i Forbindelse med andre Maskiner, hvis Function det er, at tvinde to eller tre fine Silketraade sammen, og naar dette er skeet, er Silken færdig til Væverstolen eller til Boutiquen.

Af de Fabriker, jeg her saae, er der imidlertid ingen der vakte min Beundring i saa høi en Grad som en Kartefabrik, eller tydeligere, en Fabrik, hvor Man ved Hiælp af Maskine

gjør Karter. Den Møisommelighed, det vistnok fordrer, at forsyne Karten med dens utallige fine Staaltraadsbørster, maatte vistnok i en Fabrikstad som denne gjøre det til en vigtig og indbringende Opfindelse, at kunne forsyne Læderet med saadanne Børster paa en lettere og nøiagtigere Maade, end hidtil. Jeg veed ikke, om denne Opfindelse tilhører Mr. Dyer, fordi han selv er Opfinderen, eller fordi han har tilkiøbt sig Eneretten; men det var i hans Etablissement, at jeg saae det vidunderlige Syn, at et Stykke glat Læder, blot ved at passere igiennem en meget combineret Maskine af omtrent en Quadratalens Omkreds, blev saa besat af disse fine Børster, som om det havde været salvet med Rowlands undervirkende Maccassar-Olie. For at vise os denne sammensatte Operation, blev en af Maskinerne standset og sat i en langsommere Gang. Jeg saae da Læderet stige op igiennem Maskinen, saaledes at det hævedes omtrent en Linie ad Gangen. Imedens det forblev i denne Stilling, tog en Deel af Maskineriet en fiin Staaltraad ind i en Sax, der afklippede en lille Ende; dette afklippede Stykke blev øieblikkeligen grebet af en Tang, som bøiede det i Form af en lille Krampe. Samtidigen hermed havde en fiin Syl viist sig virksom ved at stikke de to, behørige Huller i Læderet; den bøiede Staaltraad blev af et Par mechaniske Staalfingre, stukket ind i de to Huller i Læderet, en Hammer kom frem og slog fast, og Læderet rykkede sig nu saameget tilside, at den samme Operation kunde finde Sted næstved i samme Linie. Naar Breden var besat, rykkede Læderet lidt høiere op, og saaledes frembeles.

Alle disse Bevægelser skee imidlertid med en saadan Hurtighed, at Man, naar Maskinen er i fuld Gang, kun seer, at Læderet bevæges, først i horizontal og derefter i vertical Retning, og at det, alt som det hæver sig, øieblikkeligen bliver forsynet med Børster. Paa en Qvadrattomme Læder indsættes paa denne Maade 150 Tænder. Hver Maskine forfærdiger dagligt 10 Yards (omtrent 16 Alen), til en Brede af $1\frac{1}{2}$ Tomme. Af disse Maskiner, der alle drives ved Damp, var der i den Sal, hvortil vi havde Adgang, et Antal af 120 i Gang, og der beregnes til hver Uges Forbrug omtrent halvandethundrede Kohuder.

Endnu maa jeg af mine technologiske Jagttagelser fortælle Eder lidt om Mac-Connels Bomuldsspinderi. Jeg har i mit forrige Brev fortalt om en anden Cotton-Mill, men denne, jeg her nævner, er af langt større Udstrækning og adskiller sig fra hin især derved, at denne ogsaa producerer de finere Sorter Bomuldsgarn. Det hele Bomuldsspinderi bestaaer af tre, store Bygninger, der i Størrelse ere at ligne med de større Pakhuse i Kiøbenhavn. Een af disse Bygninger, hvor Man af den fineste, udsøgte Bomuld producerer Garn af alle Fiinheder, blev især Gienstanden for dette Besøg. Store Sale, der næsten indtage det hele Stokværk, ere opfyldte med Spindemaskiner af Mahogny, og en vis Elegance i alt Maskineriet kunde ikke blive ubemærket. Man forelagde os Prøver af de forskiellige No. af Garn, for at giøre os opmærksomme paa Fiinheden. Det høieste No. er 260; men hvad dette vil betyde, kunne I kun da forestille Eder, naar jeg tilføier, at allerede Garn af

No. 140 — saaledes fortalte Man — er saa fiint, at eet Pund heraf udgjør en Længde af 150 eng. Miil! Men hvad der især overraskede mig at see, var et Værelse, hvor det Garn, der bruges til Kniplinger, afspoles. Bagved hver af disse utallige Spoler stiger et lille Gasrør op igjennem Maskineriet og udsender en Flamme, som af et almindeligt Lys. Midt igjennem disse Flammer fare de fine Traade, uden at Ilden faaer Tid til at overbrænde dem, men kun kan afsvie Fnuggen, ind om Spolerne, der dreie sig med en Hurtighed af 4000 Omdreininger i Minuten. Jeg kan naturligviis ikke indestaae for Rigtigheden af disse og deslige Talangivelser, men jeg meddeler dem, saaledes som jeg paa Stedet har nedskrevet det, efter hvad Man fortalte.

De øvrige Fabriker have ikke i den Grad vakt min Interesse, at jeg finder Lyst til at omtale dem særskilt. Hvad der her hører under det Almindelige, vilde imidlertid paa et andet Sted og under andre Forhold forekomme mig ualmindeligt nok, for at blive omtalt.

Der var Grunde nok for os til endnu at forlænge vort Ophold her i nogle Dage, og det manglede ikke paa Fristelser, som vor Ven B. lagde iveien for Afreisen; men paa en saadan Hastværksreise, hvor Man vil see England og Skotland — Irland havde vi alt maattet opgive — i fire Maaneder, er der altid en kraftig Tilskyndelse til Afreise i den Tanke, at Man ikke veed, hvad de følgende, talte Dage kunne bringe, og at i England er Tid ligesaa kostbar som Penge.

Da vi derfor igaar havde sluttet vort Ophold i Manchester ved et fornøieligt Maaltid i Barwood-Cottage, ilede vi til Byen, for at søge Pladser paa den Dampexpedition, som skulde afgaae Kl. 4.

Tilberedelserne til Afreisen fra the Railway Office i Waterstreet vare i det Væsentlige de samme, som da Dampvognene afgik fra Liverpool. Vi havde kun her iblandt Passagererne et ganske nyt Slags, nemlig et Antal af Qvæg, Faar og Sviin, som fra det Indre af Landet udføres til Skibsprovision. Disse Passagerer havde som begribeligt deres egne Equipager, hvoraf nogle vare afdeelte i to Etager. Svinene dele ikke Hestenes føromtalte Følelser ved at skulle kiøre paa Jernbanen, og de have da ikke heller Grund til at glæde sig til Reisen. Under Hvinen og Skrigen stuvedes de sammen i saadan Mængde, at nogle, trods al deres Protesteren imod den, dem paatvungne, høiere Cultur, vare nødte til at giøre Reisen i en opreist Stilling paa Bagbenene. Hvor mange Mennesker der aarligt giøre Reisen fra Manchester til Liverpool paa Jernbanen, skal jeg ikke kunne opgive, men en af Officianterne betroede os, at der i Aaret 1835 er ført et Antal af 108,267 Grise ad denne Vei.

Den Reise, vi nu foretog til Liverpool, var, paa vore Følelser nær, ganske som den, jeg sidst søgte at beskrive ved at meddele Eder adskillige af vore Exclamationer. Paa Tilbagereisen havde vi imidlertid mere Rolighed til at give Agt paa Omgivelserne, og jeg troer derfor, nærmest at kunne characterisere den, ved ganske roligt at fortælle Eder

saameget om den Vei, vi passerede, som jeg af Reisens flygtige Indtryk har kunnet opfatte ved Hiælp af en lille Railway Companion, der er "trykt i dette Aar."

Først maa jeg bemærke, at da Jernbanen paa det Sted, hvor den naaer Manchester, ligger meget høiere, end Byens Grund, maa Man i the Railway-Office stige op i Bygningens anden Etage forat kunne træde ud paa Banen, hvor alle Vognene holde i Række. Over en af Gaderne i Manchester, Waterstreet, er der af samme Grund opført en smuk Bro, som bærer Veien. Denne saaledes ophøiede Vei fortsættes over Byens nærmeste Omgivelser paa en saakaldt Viaduct, der bestaaer af 22 opmurede Buer, og hvor disse slippe, bærer en Bro af 63 Fods Spænding Veien over Floden Irwel, i en Høide af 30 Fod over Vandet. Ved Byerne Eccles og Salford gaaer den derimod ind under 6 Broer, og strax efter bærer en anden Viaduct af 2 Buer den over Worsley-Canalen. Fra dette Sted af udstrækker Landet Heder og Moradser i 5 til 6 Miil, og her skal Anlægget af Jernbanen have mødt saa store Vanskeligheder, at det nær var opgivet som uudførligt. Den anlagte Vei sank nemlig altid i den bløde Grund, indtil det var lykkedes, at opfylde disse Moradser, der skal have modtaget Paafyldningen i en Dybde af 10 til 34 Fod. Disse sørgelige Egne, som Man heldigviis passerer over i faa Minuter, ere bekiendte under Navnet, Chat-Moss. En Bi-Jernvei fra Byen Bolton forener sig her i Nærheden med Hovedbanen, som nu i en Afstand af omtrent 14 engl. Miil, ved Kenyon, er dybt udgravet igiennem

Leer og Sandbanker. Hvad Man her har maattet udgrave for at holde Veien i Vandlinie skal efter Angivelserne have beløbet sig til 700,000 Cubik Yards, hvilke Masser heldigen benyttedes til Opfyldning i det føromtalte Chat-Moss.

Ved Stationen Parkside er Man omtrent midtveis. Her standsede alle Vognene, medens Dampvognen forsynedes med Vand; et Vertshuus ligger her lige ved Veien, og de dristigere Passagerer forlode Vognene for at søge Forfriskning. Imidlertid holder Dampvognen under et, paa Siden af Veien opreist, og i Form af en Galge sammensat, Jernrør, gjennem hvilket et Trykværk fylder Maskinens Vandbeholder.

Det var her paa dette Sted, at Liverpool, ved Banens festlige Aabning, d. 15 Sept. 1830, maatte bringe et Offer af en af sine Repræsentanters, Mr. Huskinsons, Liv. Glæden havde paa denne Dag udbredt sig over Liverpool, der ikke vidste, høit nok at vurdere den Lykke og den Ære, som den havde erhvervet sig ved dette Foretagendes lykkelige Udførelse. I festlige Optog fore Dampvognene med de jublende Passagerer ad Manchester til; Byens Deputerede og mange fornemme Gjester toge Deel i Festlighederne; og ved Parkside, hvor der giordes Holdt, følte Mr. Huskinson sig saa opløftet ved Festens Betydning, at han førstegang efter en lang, politisk Adskillelse nærmede sig Hertugen af Wellington, rakte ham Haanden til Forsoning og saa Dieblikke efter knusedes under det Uhyre af Kraft, der selv i sine Velgierninger vilde betegne sit Alvor og sin frygtelige Majestæt, ved at tage som Offer Byens mest udmærkede Mand.

Da der var ringet, og alle Passagerer hurtigen vare paa deres Pladser, fore vi videre frem. Over den nærliggende Newtondal førtes vi i en Høide af 40 Fod paa en Viaduct af 4 Buer, og, et Par Miil fiernere, over en anden Dal ved Sankey, der giennemstrømmes af en lille, seilbar Flod, paa en endnu større Bro, af 9 Buer, i en Høide af 70 Fod over Floden. Ved Parr Moss kom vi atter over en Strækning af opfyldte Moser og Sumpe og strax efter over en Bro, der fører Veien op ovenover den almindelige Kiørevei fra St. Helens. Omtrent 10 Miil, førend vi naaede vort Bestemmelsessted, kom vi ved Rainhill under en Bro, der bærer et Stykke af den gamle Kiørevei imellem Manchester og Liverpool. Denne Bro, Rainhill Bridge, har ikkun een Bue, men med en Spænding af 84 Fod, og er, paa Grund af den ovenover liggende Vei, bygget skiævt, under en Vinkel af 34 Grader. Fra dette Sted af frembød de første Miil ikke nogen Mærkelighed, men ved Mount Olive har Man i en Strækning af to Miil maattet udsprænge Veien i en Dybde af 70 Fod midt igiennem en Klippegrund, saaledes at Man passerer igiennem dette Stræde med høie, lodrette Klippevægge paa begge Sider og i et halvt Lys fra den snevre Aabning. Under 5 eller 6 skiønne, af hugne Steen opførte, Broer, der alle forbinde besarede Landeveie, nærmede vi os nu Liverpool. Den første Gaardplads, vi fore igiennem, kaldes the Morish Archway, fordi de omliggende Bygninger ere opførte i maurisk Stil; i den næste Gaard ved Edgehill, som jeg

for har omtalt, skiltes Dampmaskinen fra os, og vi tilbagelagde den øvrige Vei igjennem den store Tunnel ved Hestekraft og forlode Vognen paa det samme Sted, hvor vi for et Par Dage siden havde forladt Liverpool.

Imorgen agte vi at bestige Dampskibet the Eagle, for at gaae til Glasgow. Mit næste Brev vil altsaa, efter Formodning, begynde et nyt Afsnit af min Reise, om hvilken jeg kun vilde ønske, at den kunde være Eder saa interessant, som den hidtil har været mig.

Glasgow, den 7de Julii 1836.

Efter 18 Timers Reise med Dampskibet the Eagle, er jeg rykket et Par hundrede engl. Miil frem imod Nord, eller har dog i det mindste tilbagelagt saa mange Miil nordpaa.

I de to Dage, jeg har været paa skotsk Grund, har jeg vel haft Leilighed til at bemærke, at Scenen er forandret, og at der er baade Climat- og Charakteer-Forskjellighed imellem disse to forenede Kongeriger; men dog vover jeg endnu ikke nærmere at betegne denne Forskiel.

I Henseende til alt det Ydre havde jeg imidlertid troet, at den var mere paafaldende, og, naar jeg undtager Sækkepiben, som hvæser og snøvler paa alle Gadehiørner, adskillige Boutiquer, som prange med skotske Tøier, nogle faa skiørteklædte Soldater og Lugten af stegte Sild, der allerede

om Morgenen opfylder hele Hotellet, saa er det omtrent som i England.

Efter vor første Plan skulde vi have lagt Reisen til Skotland igiennem Cumberland og Westmoreland, og den Vei vilde vistnok have skienket os mange Nydelser; men vi have dog ikke angret, at vi fulgte Mr. T.s Raad, at benytte den gunstige Leilighed, der netop tilbød sig, nemlig at kunne naae op til Skotland i saa kort Tid med et af de største og smukkeste Dampskibe i England.

I Mandags Middags, Kl. henved 2, ledsagede vor Ven, Mr. T., os ombord og havde gierne selv benyttet denne Anledning til i vort Selskab at besøge sit kiære Skotland.

Dampskibet, the Eagle, hvis Maskineri har 260 Hestes Kraft, er af Størrelse som en Fregat. Alt er her i stor Stil, og der hersker i det Indre en Luxus, som, især paa Søen, bedst kunde undværes. I den store Kahyt er Loft, Paneelværk og det rigelige Ameublement af Mahogny og allevegne smykket med Skibets Vaaben, en Ørn. Alle Vægge ere betrukne med grønt, figureret Silketøi, indfattet og belagt med forgyldte Ornamenter. To Kaminer af hvidt Marmor med Bronce Zirater, kostbare Speile og skiønne Gulvtepper forhøie Pragten. En lang, med Silkepuder vel forsynet, Divan indtager hele Kahyttens Brede, og ovenover Divanen pranger Dampskibets Bibliothek i smukke Bind med den gyldne Ørn i alle Hiørner og Kanter. Sovekamrene ere afdeelte i mindre Rum, efter Sengenes Antal, paa begge Sider af Kahytten.

Da dette Skib med omtrent 60 Passagerer var lagt ud af Clarences Dock og omsider havde vundet saa megen Plads mellem de øvrige Skibe og Dampfartøier, at det kunde anvende nogle af dets mange Hestes Kraft, var Veiret i enhver Henseende gunstigt, og ligesaalidt som jeg nogensinde vil kunne glemme det første Indtryk af Themsen, vil jeg kunne glemme det sidste af Mersey.

Efter faa Øieblikke laae Liverpool fjernt bag et uigjennemtrængeligt Hegn af Master. Fabrikerne paa Merseys Kyster udsendte igjennem talrige, taarnhøie Skorsteenspiber deres Røgsletninger omkaps med de mange Dampskibe, der fløi forbi os i alle Retninger. Der var iøvrigt ingen Sky paa Himlen, og Havet var kun i den Bevægelse, der var en Følge af den begyndende Ebbe. Adskillige store Handelsskibe benyttede Strømmen og glede langsomt ud af den brede Flodmunding, og neppe havde vi indhentet dem, førend de allerede vare langt tilbage. Ved Udløbet mødte vi et andet Dampskib, omtrent af samme Størrelse som vort; det kom fra Øen Man.

Allerede længe havde vi tabt Landet af Syne, da Solen sank ned i Havet, — en gylden Skilling, som den himmelske Fader idag lagde i mine Erindringers Sparebøsse. — I Nordvest hævede sig nogle Skymasser op over Havfladen. Jeg spurgte Capitainen, om vi paa denne Fart vilde faae Øen Man at see, og han viste hen paa Skyerne med det Svar, at vi skulde passere ligeind under den. Snart viste nu Øens Biergformer sig tydeligere. Mod Sydhæver Øen Man en brat Fieldvæg imod Havet, nordligere aftager Høi-

den indtil lavt Sletteland, og her blinkede et roterende Fyr os imøde med et blendende Lys, der afverlede i tre Farver. Aftenen var ligesaa skiøn, som Dagen havde været. Da der var drukket Thee i Kahytten, tilbragte jeg endnu adskillige Timer paa Dækket i et Selskab, som efterhaanden blev mindre, og da jeg selv gik tilsengs, maatte en af Spøgerne love, at han vilde vække os igien Kl. 3. Men førend han indfandt sig, vare vi allerede i Klæderne, thi vi ventede paa denne Tid et Møde midt ude i Havet, som vi nødigt vilde gaae Glip af.

Enhver, som har giort en lille Søtour, kiender meget godt den Følelse, med hvilken Man i den aarle Morgen iler op paa det fugtige Dæk, griber til Høire og Venstre fat i det vaade og kolde Tougværk, hilser paa Capitainen og Styrmanden, kaster et, ikke ganske aabent, Blik ud over Relingen, forjager de sidste Rester af Søvnen ved et Par Drag frisk Søluft, opdager med Glæde en fiern Strimmel Land bagved Morgentaagen, spørger den første den bedste om, hvor vi nu ere, kiger lidt paa Landkortet og længes efter en Kop Caffe. Saaledes omtrent er det altid gaaet mig paa Søen, og saaledes var det ogsaa dennegang. Imod Øst saae jeg Land i det Fierne, og hvor gierne hørte jeg ikke, at det var den norske Kyst. Solen hævede sig, stor og rød, igiennem Taagerne, men Skyerne leirede sig uigiennemtrængeligt foran den, og Morgenen blev kold og raa. Over de sorteblaae, rullende Bølger svævede hist og her en blinkende hvid Søfugl, der dukkede ned, for i det næste Øieblik at svinge sig i lav Flugt henover den truende Havflade, og

fiernt paa den aabne Sø afbrød hist og her en Seiler den skarpe Horizontlinie.

Vi nærmede os Gienstanden for det aarle Besøg paa Dækket. Imod Nord saae jeg den eensomme Klippe, Ailsa Craig, rage mere end 1000 Fod op over Bølgerne. Denne Klippe hviler sin coniske Top paa en Basis af omtrent 2 Miil engl. Mod Øst er den aldeles brat og tæt omflagret af utallige Søfugle, som have bygget deres Reder i dens vrede Aasyn. Skiøndt det synes, at disse Masser ere glemte derude i Jordens Dannelses Epoche, have Menneskene dog ikke ladet denne Kegle staae ubenyttet. Paa flere Steder bærer Klippen tydelige Spor af engang at have været befæstet, og efter en lille Hytte at dømme, er den endnu beboet, formodentligen af en Fisker eller Lods, der ikke skyer Eensomhed. Vi havde nu snart Øen Arran og bagved den Landtungen Argyle i Vest, og Kysten Ayr i Øst, og fra begge Sider udsendte Landet sine Skiær og langstrakte Høie. Kysterne kom os nærmere, og Clyde-Sundet var smykket med talrige Seilere og Dampskibe. Kl. 10 om Formiddagen lagde vi an udenfor den smukke, lille By, Greenock, og her erfarede vi, at the Eagle i nogle Timer maatte afvente Flodtiden, for at kunne løbe op igiennem Clyden til Glasgow. Dette var os ingenlunde uvelkomment. Om Farten fra Greenock til Glasgow var der fortalt os saameget, at vi vel maatte ønske at kunne nyde denne Fart i et skiønnere Veir, og det haabede vi at faae høiere op paa Dagen. Desuden havde vi her den bequem-

meste Leilighed til at see den lille, travle Handelsplads, Greenock.

Det regnede stærkt, og af og til blinkede Lyn igiennem de sorte Skyer. Desuagtet besteg næsten vort hele Reiseselskab et mindre Dampskib, for strax at føres til Glasgow; men min Reisefælle, et Par Englændere og jeg foretrak, at følge med the Eagle. Da Veiret blev noget klarere, gik vi iland, giennemvandrede endeel Gader og besteg den høiere Deel af Byen, hvorfra Man nyder en skiøn Udsigt over en Deel af Clyden. Men under Paraplui maatte vi tye tilbage, efter at have seet den smukke Børs og to, af hugne Steen opførte, Dokker. I den rummelige Kahyt havde vi nu Leilighed til at giøre os det beqvemt, og medens jeg i den elskværdige Washinton-Irwings Selskab aflagde et Besøg hos Walter Scott i Abbotsford, udrasede et frygteligt Tordenveir over os, saa at vi langtfra ikke følte nogen Længsel efter, at Ørnen skulde reise sig fra Reden.

Omtrent Kl. 1½ sendte Solen os sine oplivende Straaler giennem en Regnbue, og nu lettede vi, for at fortsætte den afbrudte Reise. Ved Flodens Bøining ind imod Øst lukkedes Sundet i Vest og var som en stor Indsø, begrændset af dyrkede Høie med rygende Fabriker, venlige Smaabyer og prægtige Landsteder, hvis Parkanlæg undertiden naaede heelt ned til Flodbredden. Disse yndige Udsigter fordunkledes imidlertid, da vi nærmede os Dumbarton, hvis maleriske Biergfæstning hviler som en Muurkrone paa Toppen af en, i Floden fritliggende, Klippe.

Altsom vi nærmede os vort Bestemmelsessted, blev Floden smallere, saa at den paa de sidste Miil netop var bred nok, for at to Dampskibe kunde passere forbi hinanden. Desuagtet skete dette hvert Øieblik, og naar ingen mødende Skibe vare iveien, joge de ved Siden af hinanden i Veddeløb. Antallet af de Dampskibe, der dagligt befare dette Stræde, er, efter de publicerede Lister at dømme, 68, og af disse er der adskillige, som giøre fire Toure dagligt. Længe førend vi naaede Byen, saae vi Kysterne af Clyden, skiulte under Byer, Fabriker og Skibsværfter. Paa de sidstnævnte var det, næsten uden Undtagelse, Dampskibe, der stode paa Stabelen; blandt disse bemærkede vi to af Jern.

Omtrent Kl. 5 stege vi iland ved Glasgow paa Flodbredden Broomielaw, førtes til Argyle-Hôtel i Byens Hovedgade, Argylestreet, og betalte tidligt Søvnen den Gield, vi havde giort den forrige Nat.

Med Overraskelse giennemvandrede jeg den følgende Dag Argylestreet og de tilstødende, folkerige Gader; thi jeg havde ikke ventet, her at finde en saadan architectonisk Pragt. Næsten overalt ere de høie Huses nederste Etager indtagne til Boutiker; de brede Gaders brede Fortoge ere belagte med Quadersteen, og om Aftenen er hele Byen rigt oplyst med Gas.

Da jeg havde modtaget Eders Breve i det Handelshuus, til hvilket jeg var anbefalet, bleve vi paa det Venligste modtagne i en anden Familie, hos Mr. S., der strax indbød os til, i Selskab med hans Døttre og en

Bekiendte fra London, at giøre en lille Vandring omkring i Byen, for at see nogle af dens Mærkeligheder. Jeg har i mit forrige Brev omtalt, at jeg i Mac=Connels Bomuldsspinderier saae de fine Traade passere uforbrændte igiennem Gasflammer. Et Sidestykke hertil saae jeg her i et Værksted, hvor de fineste Mousseliner og Tvisttøier renses fra alle Ujevnheder ved at gnides hen over gløbende Jern=Valtser. Denne Operation, som Man kalder the singing, var mig noget ganske Nyt og er mig endnu saa ubegribelig, at jeg kan sige, at jeg har seet det, men troer det ikke. Store Stykker fiint Bomuldstøi fore her i den nærmeste Berørelse henover en hvidgløbende Jerncylinder med en saadan Fart, at det aldeles uskadt, men renset fra alle Ujevnheder, oprulledes paa den anden Side. Paa Veien til en anden Fabrik førtes vi over en smuk Kirkegaard, der er anlagt, ligesom Père la Chaise, paa en skraanende, høi Bakke, hvorfra Man har en viid Udsigt over Byen. Gravstederne ere her ordnede paa udskaarne og beplantede Terrasser, og Man var isærd med at udsprænge en Tunnel, hvor der, i Lighed med Katakomberne, skal anlægges Begravelsespladser. Ligeoverfor Kirkegaarden hæver den gamle Mungo Church, en Cathedrale, der skal være bygget i det 12te Aarhundrede, sine mørke Taarne.

Vi førtes herfra til Mr. Tennants vidtudstrakte Svovlsyre=Fabrik, i Forbindelse med hvilken der er anlagt en anden for Tilberedningen af Chloer, eller Blegekalk, en tredie for Tilberedningen af Soda og et Sæbesyderi. I disse næsten quælende Omgivelser tilbragte vi et Par Timer.

Vor Ledsager var utrættelig; han førte os herfra til Universitetsbygningen, hvor vi netop ankom, da det Hunterske Museum lukkedes. Et Blinde-Institut laae i Nærheden; det skulde vi see med det samme, og her interesserede det mig især, at see de Blinde læse ved et Middel, som jeg hidtil ikke har kiendt. Man viste mig nemlig en Udgave af det Nye Testamente, som neppe findes i noget andet Bibliothek. Den bestod i en lang, med Sløifer og forskiellige Slags Knuder forsynet, Traad, der var vundet om en Haspe. En lille, blind Pige blev af Lærerinden kaldet, for at læse et Stykke af denne Bog. Et trykt Exemplar af Testamentet blev rakt mig, for at jeg skulde opgive et Sted og følge efter i Bogen, medens Barnet læste. Da jeg havde valgt et Capitel i Joh. Evang., opsøgte Lærerinden dette Sted paa Haspen og gav nu den Blinde Traaden i Haanden. Ved at trække den imellem Fingerspidserne, læste hun høit og lydeligt og ligesaa hurtigt, som jeg kunde følge i Bogen. Af dette Slags Bøger har Man her forskiellige, og Børnene knytte disse Traade med Lethed og correspondere endogsaa ved Hiælp af dette Middel. Ved at gaae igiennem de forskiellige Værelser saae vi undertiden Blinde, der anvendte endeel af Fritiden til uforstyrret i en Krog at læse en eller anden underholdende Traad.

Da vi ved disse Vandringer allerede vare rykkede temmeligt langt ind paa Eftermiddagen, forlode vi for denne Dag vort Selskab, efterat have modtaget Mr. S.'s venlige Indbydelse til næste Middag. Ved vort Maaltid i

Hotellet traf vi to vakkre Mænd, som agte at reise til Øen Sky, for der at tilbringe et Par Uger med Laxefiskeri. Da jeg havde meddeelt dem vor Reiseplan i Skotland, erklærede begge, at den ikke let kunde lægges bedre, med mindre vi vilde forlænge den lidt ved først at følge med til Sky. Men, da Talen var bedst i Gang, kom vi tilfældigviis til at yttre, at vi vare fra Kiøbenhavn, og dette havde den Virkning paa den ene, der var en høilandsk Officeer, at han øieblikkeligen blev taus og, som det syntes, forstemt. Jeg veed ikke at angive anden Grund hertil, end at han muligen har været i Danmark i 1807.

Idag, da jeg skriver dette Brev, har jeg tilbragt en stor Deel af Formiddagen med at overbringe et Par Skrivelser, som vare mere end Anbefalinger og altsaa maatte afleveres. Til Uheld var det netop til Mænd, der boe i Byens fierneste Udkanter. Hos den berømte Botaniker, Professor Hooker, som boer ved den botaniske Have, nød jeg mere Giestfrihed, end jeg denne Dag kunde modtage, og Professor, Dr. theol. Macgill, som boer i Universitetsbygningen, var ikke hiemme. Jeg benyttede derfor Leiligheden til nu at see det Hunterske Museum, som indbefattes i en lille Bygning, der ligger i Nærheden af Universitetet. For det berømte Navns Skyld tør jeg vel troe, at de her opstillede, anatomiske Præparater og naturhistoriske Gienstande maae kunne frembyde mærkværdige Enkeltheder for Videnskabsmænd af disse Fag, men iøvrigt forekom dette Museum mig kun at være et ziirligt Pulterkammer. De forskiellige Gienstande, som her opbevares,

ere ingenlunde afsondrede i forskiellige Værelser efter deres Fag, men saaledes blandede imellem hinanden, at, naar jeg skal angive, hvad jeg her saae, maa det omtrent hedde: Udstoppede Fugle og græske, romerske og svenske Mynter og Medailler, Misfostre, Pattedyr, antike Vaser og Terracottaer; Mineralier, Oliemalerier og ethnographiske Curiositeter fra Sydhavsøerne ɔc. Af de Mærkeligheder, som her saaledes opbevares i Forbindelse med heterogene Gienstande af videnskabeligt Værd, kunde jeg ikke afholde mig fra at notere Følgende i min Lommebog: "En belgisk Cokarde, et Stykke af Napoleons Vogn, nogle mærkelige Penneposer, en Flaske Vand af Jordan, en Dito af Genezareths Sø, en russisk Banknote, en svensk Kobbermynt med Bernadotte's Brystbillede, et Stykke Marmor fra Cicero's Villa og en norsk Snuustobaksdaase."

Imorgen tidlig agte vi at tiltræde vor Reise i de skotske Høilande. Over de, for deres Skiønhed saa høit priiste, Indsøer ville vi søge Vest paa til Kystlandet, og muligen giøre vi da en lille Tour ud paa Atlanterhavet. Den caledoniske Canal, som tversigiennem Landet forbinder Atlanterhavet med Nordsøen, ligger ogsaa i vor Reiseplan, men hvor høit vi skulle naae op i Landet mod Nord, og naar jeg igien faaer Leilighed til at skrive til Eder, det veed jeg endnu ikke!

Inverary, d. 10 Julii 1836.

Ved at følge en Indbydelse fra Mr. S. i Glasgow havde vi været saa uforsigtige at udsætte Indpakningen af vore Kofferter, indtil vi kom tilbage fra Middagsmaaltidet. Men i denne vakkre Familiekreds fandt vi en saa venlig Modtagelse, at vi gierne lode os overtale til at blive der lidt ud paa Aftenen, og da skulde det netop hændes, at Søndagens Helligholdelse blev et Thema i Conversationen, og som en ivrig Forsvarer af christelig Frihed og Gudsdyrkelse i Aand og Sandhed var jeg nær bleven forkiettret. Imidlertid var det blevet Midnat, og vore Sager skulde endnu bringes i Orden, thi næste Morgen Kl. 5 skulde vi allerede være ombord paa Dampskibet.

Ved Flodbredden Broomielaw laae the Maid of Leaven færdig til at afgaae, og imedens det skingrende Horn udsendte sine sidste Signaler, ilede en Mængde Passagerer i skyndsomt besørgede Morgendragter ombord.

Det var en klar og frisk Morgen, og Man lovede hinanden en Dag fuld af Nydelser. Den smalle Clyde var allerede stærkt befaret, og et Par andre Dampskibe afgik paa samme Tid som vort fra Glasgow. De nærliggende Kyster med Smaabyer, Skove, Lyststeder og Fabriker udviklede deres Skiønheder, og Killpatricks Høie hævede bagved den høire Flodbred deres milde Former, medens et høiere Bierglan mere og mere aabenbaredes foran og afspeilede skyfrie Toppe i det klare Flodspeil.

Da vi vare komne forbi the Great Junction Canal, der forbinder Clyde med Forth, viste Dunglass Castle sine, tildeels nedstyrtede, Ruiner paa en fremragende Odde, men fiernere beherskede Dumbartons Forbierg og Fæstning den høist maleriske Scene. Denne Colosś, som staaer i Forbindelse med Fastlandet kun ved en lav og sandig Landtunge, hæver sine grandiose Basaltformationer til en Høide af 560 Fod over Floden og minder om Ehrenbreitstein. Ved Foden af denne Klippe strømmer Leaven ud i Clyde, og hvor begge Floder forenes, ligger Byen Dumbarton, halvt skiult af den mørke Klippevæg. Her var Dampfarten tilende, og da Selskabet havde taget Frokost, holdt adskillige store Vogne for Døren, i hvilke vi skulde føres til den sydligste Kyst af Loch Lommond.

Ved at kiøre ud igiennem Byen, kom vi over en Bro, der er bygget over Leaven, og det Indblik, jeg her giorde i det skotske Høiland, overraskede mig ved idyllisk Skiønhed og Ynde og fremkaldte hos flere af de andre Reisende Udbrud af Glæde og Henrykkelse. At Dampskibet var kaldt the Maid of Leaven, følte jeg nu forklaret; thi denne Flods milde, yndige, jomfruelige Charakteer maatte ganske naturligt vække Forestilling om en Flodnymphe, der behersker disse Egne. Smaabyer og Landsteder kigede frem mellem de venlige Skovpartier, ligesom for blot at see den yndige Mø; de høie, mandige Bierge hævede sig dristigere; men over dem alle løftede Ben Lommond sit stolte Hoved, speilede sig i hendes lyseblaa Øie,

medens hun stille, uskyldig og lidt undseelig ilede bort fra sine mange Tilbedere.

Vi fulgte, ligesaa forelskede som den hele omgivende Natur, Flodens venstre Bredde og saae paa denne Vei, imellem Bonhill og Renton, et Monument, opreist til Erindring om Smollet, der er fød i en nærliggende Forpagtergaard, Dolquhurn. Paa det Sted, hvor Leaven strømmer ud fra Loch Lommond, ligger en lille By, Balloch, og her ventede et Dampskib paa os. Ombord paa dette, tiltraadte vi nu en Fart paa Loch Lommond. Ordet Loch (lacus) betegner i de hyppige Forbindelser, hvori det bruges, en Indsø, ligesom Ordet Ben, et Bierg, og Glen, en Dal.

Uagtet det synes at være et Stridspunkt, saavel mellem Skotterne som imellem de Reisende, er dog den almindeligste Mening for, at Loch Lommond er den skiønneste af Skotlands berømte Søer. Den strækker sig, omgivet af høiere og lavere Biergland, 30 Miil fra Syd mod Nord, og i samme Retning aftager dens Brede fra 6 og til 2 Miil. Det, der imidlertid mest characteriserer den, og hvad den, mere end de skiønne Kyster, skylder sin Berømmelighed, er det Antal af større og mindre Øer, der hæve deres rige og varierede Vegetation, undertiden ganske lavt, over Vandspeilet. Den sydligste og bredeste Deel af Søen tæller 14 til 16 saadanne Øer, og af disse udmærke Inchmurrin, Hertugen af Montroses Dyrehave, Clairinch, Inchcailloch og Inchloaning sig ved Størrelse, Skiønhed, historisk Betydning og Folkesagn. Igiennem

de Strøder, som disse spredte. Der danne i Søens Midte, der har Udseende af en svømmende Have, skiød Dampskibet sig sagteligt frem, medens alle Passagerer, opstillede paa Dækket som ved et Skuespil, tiljublede hver afvexlende Scene et henrykt Bifald. Man har sammenlignet denne Sø med Lago maggiore i Nord-Italien, og jeg tilstaaer, at jeg ikke har seet nogen anden, der ligner den mere. Ved Middagstid passerede vi Ben Lommonds Fod paa høire Side og standsede strax efter udenfor Inversnaid, hvor Kysten er smykket med et prægtigt Vandfald. Her forlode adskillige Medreisende os, for at gieste Loch Lommonds Medbeilerinde, Loch Katrine, der ligger paa den anden Side af Ben Lommond. Et Antal opsadlede Æsler ventede paa Kysten ved Vandfaldet, og medens vi fortsatte Farten nordpaa, saae vi de Reisende, der havde forladt os, stige tilæsels og i maleriske Grupper ride op ad den smalle Biergsti.

I den nordlige Deel af Søen, hvor de høie Kyster ere rykkede hinanden nærmere, er Charakteren vildere og alvorligere. Mellem bevoxede Klippestykker, som omgive Biergsiden tilhøire, opdager Man, naar Man er giort opmærksom derpaa, et Hul, næsten skiult af de overhængende Grene; det kaldes Rob Roys Cave, og her vare vi altsaa i en Egn, der ved Walter Scott er bleven classisk. Dette Sted er den nordligste Gienstand for Lystfarterne paa Loch Lommond, og vi vendte altsaa sydpaa og fulgte den vestlige Kyst, indtil vi naaede det yndige Tarbet, en

Gruppe af nogle Bygninger, som tiene til Station for de Reisende.

Her forlode G. og jeg Dampskibet, og uagtet det var vor Plan, strax efter Maaltidet, at begive os videre frem, bleve vi dog tryllede saa fast til dette yndige Sted, at vi besluttede, her at slaae os til Ro for ubestemt Tid. Denne Beslutning bragte os rigelig Nydelse. Hotellet ligger saa smukt imellem Sø, Skove og Bierge, at vi vilde kunne have glædet os ved at sidde der den øvrige Deel af Dagen, men henimod Aften foretoge vi en Vandring langsmed Søen imod Nord og vendte sildigt tilbage, for næste Morgen tidligt at giøre en lignende Vandring mod Syd. Ved Kysternes fremspringende og smukt bevoxede Landtunger og ved Øernes svømmende Grupper afvexlede de maleriske Udsigter i en uendelig Rigdom ved hvert Skridt. Hvert Øieblik fremstilledes et nyt Billede, alle i samme Charakteer og af en beslægtet Skiønhed, — som en Række af skiønne Døttre i samme Familie — alle ligne de hinanden, dog har hver sit Særegne, der giør det umuligt, at erklære en af dem for den skiønneste.

Den smukke Morgen afløstes af en Regndag, da vi havde forladt Tarbet og for sidstegang kastet et Afskedsblik tilbage til Loch Lommond, medens vor lille Reisevogn fordybede sig i de Skove, som omgive dette uforglemmelige Sted.

Langs med den nærliggende Søes, Loch Longs, nordlige Bredder fortsatte vi Reisen forbi Macfarlanernes fordums Residents, Arroquhar, hvor et Dampskib laae fær-

digt for at afgaae til Glasgow. Men derhen stod ikke vor Hu. Vi bestege Ben Arthur, eller som dette Bierg ogsaa kaldes, the Cobbler, og kom derfra ned i den vilde og øde Dal, Glencroe, der i en Længde af 6 Miil kun frembyder nogne Høider og Dybder i en rædselfuld Eensomhed. I Dybet styrter en vild Biergstrøm frem, hvis rivende Fart forøges ved Hundreder af mindre Vandfald, der fra begge Sider falde støvende ned over de raae Klipper. En møisommelig Biergsti førte os i Zigzak op til en svimlende Høide, og da vi, længe førend de stønnende Heste, naaede derop, hvilede vi, under vedholdende Regn, paa det Sted, hvor en Steen ligger paa Afgrundens Rand og ved sin Indskrift byder den Reisende: "Rest and be thankfull!"

Fra Bierget stege vi ned i en anden Dal af samme Charakteer som Glencroe; den kaldes Glen Kinlas, og igiennem denne naaede vi omsider, trætte og giennemvaade, Bredden af den tredie Sø, Loch Fyne, der, ligesom Loch Long, egentligen er en Fiord, som Havet skyder dybt ind imellem Argyles giennemfurede Kyster. Ved den nordligste Deel af denne Fiord ligger et maadeligt Vertshuus i Byen Cairndow, og her nød vi lidt Hvile og Forfriskning og erfarede til vor Trøst, da vi klagede over Veiret, at det er sædvanligst i disse Egne. Der var altsaa ingen Grund for os til her at vente længe paa gunstigt Veir, og i en Karre, der blev trukket af en haltende Hest, naaede vi, langsmed den vestlige Bredde af Loch Fyne, Byen Inverary, da det var saa mørkt, at vi kun kunde see Byens oplyste Vinduer.

I denne lille By var Hotellet, George Inn, anbefalet os, og vi fandt os strax ved Indtrædelsen veltilfredse med dette Valg, da baade Verten, Mr. Walker, og hans Tyende toge imod os med den Opmærksomhed, som et Par trætte, hungrige og giennemblødte Reisende kunne ønske sig.

Da vi havde skiftet Klæder og indfundet os i det almindelige Giesteværelse, hvor Theebordet var dækket, traf vi der to Reisende, som syntes kun med Vanskelighed at kunne giøre sig forstaaelige for hinanden. Da G. og jeg havde verlet et Par danske Ord indbyrdes, hørte jeg den ene af dem sige paa Engelsk: "Disse Herrer forstaae maaskee Tydsk!" og ved at tilbyde mig som Tolk, erfarede jeg nu, at den ene var Byens Apotheker, den anden en tydsk Landskabsmaler. Apothekeren, der selv var Dilettant i Landskabsmaleriet, havde truffet Tydskeren i den Forlegenhed, ikke at kunne giøre sig forstaaelig, og havde paa bedste Maade taget sig af ham i et Par Dage og nød til Giengield Underviisning af ham i Kunsten. Malerens Glæde over her at have truffet et Par Væsner, med hvem han kunde tale i sit eget Sprog, var baade rørende og comisk, og Apothekeren havde fra nu af høiligen Grund til at blive jaloux, thi da Tydskeren følte sig i sit Element, lod han Talen, der i lang Tid havde været hæmmet, strømme i et ustandseligt Løb fra de begeistrede Læber. Men Apothekeren, der i sit hele Forhold mod denne Reisende havde viist sig som en særdeles vakker Mand, tog, som det syntes, hiertelig Deel i hans Glæde. For nu ikke at lade ham sidde taus ved den megen tydske Conversation, eller

snarere ved den lange Kunstnermonolog, hvoraf han ikke forstod et Ord, henvendte jeg et Par Spørgsmaal til ham angaaende det skotske Sprog, om hvilket jeg, for at være lidt artig, yttrede, at det var i nær Slægtskab med mit Modersmaal, det Danske. I denne Samtale gav Skotlænderen mig adskillige skotske Repliker, som han strax efter gientog paa Engelsk og lod mig oversætte dem paa Dansk, og det var overraskende for os begge, at flere af disse Repliker vare næsten ordlydende de samme i det skotske og i det danske Sprog. Om det ældre skotske, eller det gæliske Sprog yttrede han, at han forstod dette, forbi han i lang Tid havde levet her i Inverary; thi her, i Inverness og paa Vestkysten, sagde han, er der endnu betydelige Rester deraf tilbage hos Almuen, men i de øvrige Egne af Landet — ja selv i de Egne, der ligge imellem disse to sidstnævnte Byer — ere de nu næsten ganske forsvundne. Jeg benyttede denne Leilighed til at giøre et Par Spørgsmaal om Ossian, og det interesserede mig høiligt, at høre ham udvikle sig over denne Materie. At Macpherson selv skulde være Forfatter til de ossianske Sange, bestred han som en Urimelighed og gav, efter min Mening, fyldestgiørende Grunde. At en saadan Folkesanger som Ossian kunde være fremstaaet som sin poetiske Nations Organ, indeholdt ikke noget utroligt; Skotland har senere haft Naturdigtere, hvis Sange have gienlydt og foreviget sig i Almuen, og der var i al Fald mere Grund til at troe paa Ossians Existents, end til at troe, at Macpherson, saafremt han selv havde været Forfatteren, skulde kunne have renonceret paa en glimrende Digterære og ladet sig nøie

med at ansees for Samleren og Udgiveren. Tvivlen om de ossianske Sanges Ægthed var opstaaet i England, i Tider, da dette Land var opfyldt af Fordomme og Uvillie mod Skotland, men som det vigtigste Beviis mod saadanne Meninger var den Omstændighed, at Brudstykker af de ossianske Sange endnu leve, ikke alene blandt den skotske Almue, men ogsaa paa Kysterne af Irland og Wales, og han lovede at ville give mig et Brev med til Skolelæreren, Angus M'Laine i Ardnamurchan paa Morven, hos hvem jeg skulde see et Manuskript af ossianske Sange, ældre end Macpherson, og hvor jeg skulde faae Leilighed til at høre disse Sange af Folkemunde.

Silbigt ud paa Aftenen endte vor Samtale, og jeg skiltes fra denne vakkre Mand med den Aftale, at vi snart skulde sees igjen. Men nu begyndte den gode Landskabsmaler at ville underholde mig med svulstige Declamationer over Kunsten, saa at jeg halvt indbysset maatte gjøre ham opmærksom paa, at da Regnen efter al Rimelighed vilde holde ved endnu imorgen, saa kunde vi faae rundelig Tid, til at tale mere om den Materie.

Imidlertid har jeg dog ikke holdt mit Løfte; thi medens jeg skriver dette Brev og det skylregner udenfor, sidder han ganske sikkert dernede i Stuen og længes efter, at jeg skal komme. — Der bankes ganske beskedent paa Døren! — Farvel! det er ham!

Oban, den 14 Julii 1836.

Vi holde idag Hviledag i en lille By paa Skotlands Vestkyst, og jeg har, siden jeg sidst skrev Eder til fra Inverary, oplevet saameget, at jeg under denne Hvile vil have nok at bestille for at komme à jour i min Reisebeskrivelse.

Om Inverary har jeg ikke meget at fortælle. Det som mest udmærker dette Sted er dets Naturskiønheder, men Regnen var, med Undtagelse af et Par Formiddagstimer, vedholdende, saa at vi maatte indskrænke vore Vandringer til Byens nærmeste Omegn.

Inverary's Beliggenhed er overmaade skiøn, men Bygningerne ere ubetydelige. Paa de tre Sider er den omgiven af Hertugen af Argyles prægtige Park; paa den fierde beskylles den af en Arm af Loch Fyne. Inverary Castle ligger i en Udkant af Parken, hvorfra der er fri Udsigt over Søen til de Bierge, der omgive den. Over Floden Ary, som her strømmer ud i Loch Fyne og giver Byen Navnet — Inverary betyder Ary's Udløb — er der opført en smuk Bro, som, i Forbindelse med Ruinerne af en gammel Borg paa den nærliggende Høi, afgiver et af de Billeder, som Kunsthandelen her byder til de Reisendes Album. Af al den Herlighed, som Park og Slot her udfolder for sin Besidder, har Hertugen i de sidste ti Aar ikkun nydt den Deel, som kan nydes i London, og, efter hvad Man siger, ikke engang det, da han skal være meget forgieldet. Desuagtet synes han dog at være elsket af sine Vasaller; men det er maaskee kun den gamle Kiærlighed til Navnet, thi det nævnes endnu overalt med megen Agtelse.

Da Skyerne syntes at have leiret sig for en længere Tid paa Toppen af de omliggende Bierge, og da vi, efter de almindelige Yttringer, havde Grund til at vente klarere Veir i de mindre indsluttede Egne vestpaa, begave vi os i Mandagsmorges paa Reisen med en afgaaende Coach. Min Reisefælle, som var lidt forkiølet, tog Plads hos tre Damer inden i Vognen, men jeg foretrak, trods Regnen, at sidde hos Kudsken, for dog at see saameget af de Egne, vi skulde passere igiennem, som Veiret i gunstige Øieblikke muligen vilde indrømme mig. De første tre Miil tilbagelagdes i den skiønne Park, som giennemstrømmes af den vilde Ary, og derved kommer til at tælle adskillige Vandfald mellem sine fortrinligste Smykker. Igiennem Dalen Glenary blev Egnen, lidt efter lidt, mere vild og nøgen, og omsider steg Veien saa stærkt op over de lyngbegroede Høie, at jeg foretrak at vandre tilfods. Disse mørke, udyrkede Høie, hvor kun hist og her et Par Geder søge sig lidt Føde mellem de høie Lyngbuske og Bregner, svarede ganske til mine tidligere Forestillinger om skotsk Hedeland. Dén graa, urolige Luft, som uophørligt pidskede os med sine Regnsvøber, og den eenlige Vogn, langsomt trukket op igiennem de sandige Spor af de stønnende Heste, fuldstændiggiorde Billedet, og jeg nød det med samme Glæde, som om jeg havde haft en smilende Himmel over mig. Paa Høiden forandredes Situationen. Foran laa den bekrandsede Loch Awe med sine Øer og bevoxede Landtunger, yndigt smilende, men giennem Taarer. Som igiennem en Have førte Veien os ned til denne Søes Bredde, og der, i Port Sonachan, forlode vi

Vognen, for i en Baad at føres over Søen. Paa den modsatte Bredde, ved en usel By, Kilchrenan, tog en anden Vogn imod os, og vort Selskab forøgedes her med en Familie, i hvilken Manden, afskediget Søofficeer, var ligesaa fugtig indvendig, som jeg var det udvendig, og derfor begyndte Reisen med at sove Rusen ud i sin Kones Arme.

Igiennem en snever, vildt bevoxet Dal, hvor en brusende Flod følger langs med Veien, medens større og mindre Vandfald nu og da styrte i Floden og undertiden ikke engang skaane den allerede usle Vei, skred vi langsomt frem, paa nogle Steder ikke uden Fare. De altid afvexlende Billeder, der her frembød sig, vare af en høi, malerisk Skiønhed og i en Charakteer, som vistnok er Skotland særegen. Men forgieves vilde jeg nævne Skove, Vandfald, Afgrunde og Bierge; thi det opløftende Skiønne laa her i Naturens nye og dristige Compositioner. Baggrunden forandredes, og den skiønne Loch Etiwe afspeilede nu den graa Luft og de fierne Bierge i sin vidtudstrakte Sølvflade. Med denne Fiords sydlige Kyst nærmede vi os et lavere Land og friere Udsigter. Over flade Landtunger, som det fra Havet indstrømmende Vand truede at ville overskylle, viste Øen Lismora, og bag ved den Øen Mull, sine Bierge, og til Forhøielse af denne Udsigts Skiønhed, strakte Kystlandet endnu en Odde ud i Mellemgrunden, og paa den hævede Dunstaffanage Castle Ruinerne af en fordums Residents for skotske Konger. Langs med Kysten, hvor Øgrupper endnu sperrede Veien for vore Blik ud mod Atlanterhavet, nær-

mede vi os Oban, en lille, smuk By, som er bygget i en Halvkreds om en fortræffelig Havn, der mod Vest beskyttes af Øen Kerrera. Denne By ligger saa dybt nede, at den Tilreisende pludseligen overraskes ved fra Høiderne at see en Halvcirkel af hvide Bygninger, mod Landet omgiven af bevoxede Fieldvægge og mod Søen indhegnet af de omkringliggende Øer. Her toge vi ind i Caledonian Hotel, et Giestgiversted, der, ved mange Reisendes Besøg, kan bestyres i en Stil, som i enhver Henseende langt overstiger Forventningen. Veiret var her i de følgende Dage, som det havde været i de foregaaende, og vi fik ikke anden Trøst, end overalt at høre, at det var skotsk Veir.

I Havnen laae to Dampskibe; det ene var en Opposition-Steamer, som havde indfundet sig i disse Dage, for at fortrænge den anden fra Touren mellem Oban og Staffa. Da vi havde Valget imellem at betale 2½ Shilling for at gaae med den første og at betale 18 Shilling for at gaae med den anden, foretrak vi saa meget hellere at følge med Helene Mac Gregor, som dette Dampskib desuden ansaaes for det bedre.

Paa Grund af det urolige Veir blev der ved den forestaaende Tour truffet den Foranstaltning, at Dampskibet ikke skulde afgaae, førend om Eftermiddagen Kl. 1, den 12te Julii, og da ikke længer end til Tobermorry, paa Nordsiden af Øen Mull, for derfra, hvis Veiret vilde tillade det, næste Dag at gieste et Par af de andre Hebrider. Under mange Ønsker for et smukt Veir imorgen, afgik Helene Mac Gregor med et talrigt Selskab. Forbi Øerne Kerrera og

Lismora styrede vi hen under Kysten af Mull, paa hvis bratte Klipper Duart Castle maleriskt fremstillede sig. Disse Ruiner vare engang Sædet for en af de mægtigste Familier, Mac-Lean, hvis Descendenter nu tildeels leve bag Disken eller i skotske Røghytter, uden anden Besiddelse end det fornemme Navn. Endogsaa blandt vore Medreisende havde vi en af dem, og han fortalte mig Sagnet om den grusomme Mac Lean af Duart, der i Ebbetiden satte sin Kone ud paa en lav, neppe synlig, Klippe, som vi netop passerede forbi, og lod Flodtiden skille sig af med hende. Derfor kaldes denne Klippe endnu the Lady-Rock. Det Land, der hævede sig paa høire Side, da vi løb op igiennem Sundet ved Mull, var høit, brat afskaaret mod Havet, stærkt overgroet og indhyllet i et Slør af Taager. Det var Morwen! Under disse Kyster, der smykkes med mange Ruiner, passerede vi de muldne Rester af Ardtornish Castle, en Borg, der, efter Sagnet, er bygget af de Danske, som senere bleve fordrevne herfra af skotske Søkonger.

Efter en interessant og altid afvexlende Reise, naaede vi, om Eftermiddagen Kl. 6, Byen Tobermorry, der i Beliggenhed og Udseende har megen Lighed med Oban. Under Tilstrømmen af Byens nysgierrige Indvaanere, for hvem dette Besøg var en overordentlig Begivenhed, stege vi iland og bleve, ved den vakkre Capitain Turners Omhyggelighed, formeligen indquarterede, eftersom Giestgiveriet ikke var istand til at modtage os alle. G. og jeg vare saa heldige at blive indlogerede i en vakker Familie, hvor rigtignok den Leilighed, der anvistes os, var indskrænket indtil Pudseer-

lighed, men hvor vi dog i det Væsentlige fandt os bedre, end vi havde kunnet vente. Uagtet det regnede, bleve vi dog af den venlige Huusmoder opfordrede til at see hendes Have, medens Theebordet dækkedes. Denne lille Have ligger bagved Huset paa en stærk Skraaning under en høiere Klippevæg; et lille Vandfald strømmer igiennem den, og fra Lysthuset nød vi en viid Udsigt over Havnen og en Deel af Sundet over til Morwens Høie. Da vi havde taget vor Thee og smagt paa Syltetøiet, benyttede vi en Standsning i Regnveiret til at foretage en Vandring op ad Bierget paa Havnens sydlige Kyst, ikke alene for at see et Par Vandfald, men ligesaa meget for fra et høiere Standpunkt af at speide efter en lille Plet af Guds blaa Himmel, som vi nu ikke havde seet i lang Tid. Skyerne dreve, og dette vakte vor Forventning, men der var saa mange Skylag, at der altid var nok tilbage i de høiere Regioner, naar det klarede lidt i de lavere. Lidt modfaldne vendte vi tilbage til Lysthuset i den lille Have, og der, i Selskab med to tamme Ørne, som beboe et fordums Hundehuus, saae vi Mørket lidt efter lidt glide frem over de mørke, melancholske Bierge, der vistnok have angivet Tonen i de ossianske Sange. Capitain Turner giorde os et Besøg, for at see, hvorledes vi havde det, men hans Forventninger om næste Dag at naae til Staffa, vare meget ringe.

Det blev nu min Plan, at blive her endnu et Par Dage, saafremt Dampskibet med uforrettet Sag vendte tilbage til Oban. Jeg havde da isinde, om muligt at benytte Leiligheden, naar Veiret blev lidt roligere, til at lade mig

landsætte paa Morwen, nævnligen i Byen Ardnamurchan, til hvis Skolelærer, Revd. Angus M'Laine, jeg havde et Brev fra Apothekeren i Inverary, og der skulde jeg da see Manuskriptet og høre Bønderne synge ossianske Sange.

Men næste Morgen Kl. 6, lød Klokkerne i alle de Huse, der havde modtaget Indqvartering, og paa dette Signal skulde vi indfinde os ombord. Da det regnede og blæste endnu stærkere, end i de foregaaende Dage, antog jeg, at Dampskibet vilde gaae tilbage til Oban. Passagererne, som vare samlede til Skibsraad, fordrede tildeels, at Capitainen i det mindste skulde prøve paa at gaae ud til Øerne, andre vilde derimod hellere, at han endnu skulde afvente gunstigere Veir. Hvor stor min Lyst var, til at komme til Staffa og Jona, følte jeg dog, under disse Omstændigheder, mest Tilbøielighed til at udsætte denne Tour og at følge min Reserve-Plan. Allerede stod jeg med mit Reisetøi paa Armen for atter at gaae iland, da Capitain Turner yttrede for mig, at han blot vilde løbe lidt ud af Sundet og i al Fald vende tilbage til Tobermorry. Efter en Times Reise vare vi Nord om Mull, og her mødte vi en saa voldsom Søgang, at Capitainen lod vende, og nu forsvandt Haabet om at see Fingalshulen aldeles. Men, uden at jeg ahnede det, blev Coursen igien forandret, deels fordi adskillige Passagerer opfordrede Capitainen til, trods den Søsyge, som vilde paafølge, at fortsætte Reisen ad Staffa til, deels vel ogsaa fordi Capitainen ikke havde synderlig Lyst til med uforrettet Sag at komme tilbage til Oban. Da vi saaledes andengang vare komne udenfor den nordligste Pynt af Øen Mull,

tumledes det lille Dampskib for en halv Storm fra Sydvest og for de indbrydende Bølger fra Atlanterhavet, saa at jeg gav mig i Guds Haand og besluttede, nu ogsaa tilgavns at nyde det frygtelige Skuespil, som her førstegang fremstilledes for mig. Det varede ikke længe, førend næsten alle vare søsyge; men jeg følte mig, paa lidt Gysen nær, meget vel, og for ret at kunne see mig om, besteg jeg Capitainens Galeri, hvor den friske Luft, det herlige Syn af Havets Brændinger og de bizarre Former, hvori flere Øer viste sig, snart opmuntrede og forfriskede mig saaledes, at jeg følte mig som Halvbefaren. Adskillige af de Øer, som vi, nærmere eller fjernere, passerede forbi, afvege i Henseende til Formerne aldeles fra de almindelige Forestillinger; de syntes snarere et Spil af en lunefuld, bizar Natur, end Resultater af de samme Naturlove, der ellers gielde i Verden, og af det, der i Kunstens Terminologi almindelig betegnes ved det Tilfældige, var der her aldeles Intet. Nogle af Øerne have Udseende af forstyrrede Fæstningsværker, i andre hersker der en streng Symmetri, og iblandt disse udmærkede sig især en, som nøiagtigen ligner et Terrinlaag med en Knap ovenpaa.

Omsider viste Staffa sig, og fjernere bag ved den, Jona eller, som denne Øe ogsaa kaldes, Ikolmkill. Vinden, som i den sidste Time var gaaet mere om i Vest, adsplittede hist og her Skymassen, og et Par oplivende Solstraaler brød imod de mørke Bølger med smaragdgrønne Striber. Da Budskabet, at vi nærmede os Staffa, var bragt ned i Kahytten, kom ogsaa de stakkels Sølidende krybende op paa

Dækket i deres Hospitals Negligeer, og det var en Ynk at see, hvad disse stakkels Folk maatte lide, for i nogle Øieblikke at betragte Gienstanden for deres Reise og Ophavsmanden til alle deres Qualmer.

Men at komme iland, var, efter Capitainens Erklæring, ikke muligt. Under Kysten af Mull viste der sig vel en Baad, med fire Sømænd, som anstrengte sig, for at fortiene lidt ved Landsætningen, men de naaede os ikke. Vi maatte altsaa lade os nøie med, at Dampskibet gik saa nær ind under Staffa, som muligt, og saaledes saae jeg det Ydre af denne Basalt=Colos og var for Øieblikket tilfredsstillet ved dette herlige Skue. Utallige afbrudte Basaltsøiler danne paa den sydvestlige Side ligesom en Trappe af tilhuggede Steen op imod Fingalshulens Indgang. Dens nederste Lag bærer iøvrigt ikke Spoer af noget Særegent i Formen, men herfra reise sig Tusinder af Søiler, tætforenede, men ikke ganske lodrette. Paa disse Støtter hvile bevoxede Klippemasser, og trindt om var Luften opfyldt af skrigende Søfugle og løsrevet Skum fra den frygtelige Brænding. Foruden den nævnte Indgang til Fingalshulen, viste der sig ved Siden en anden, mindre Aabning, som Portalet til en gothisk Kirke.

Imidlertid nærmede vi os Jona, en lav Ø med adskillige Ruiner og en Gruppe af usle Fiskerhytter, og her bleve vi satte iland. Paa denne Ø, som spiller en mærkelig Rolle i Skotlands Kirkehistorie, bleve vi modtagne af Skolelæreren, der tilbød sin Tieneste som Foreviser, og af et Par Dusin halvnøgne Børn, der, trods Pædago=

gens Taler og Trudsler, paanødede de Reisende Smaasteen og Conchylier. Men hvad der, mere end Børnene, satte Skolemesteren i Harme, var en gammel, krumrygget Invalid, der paastod, at han var den rette Omviser, og, for at godtgiøre denne Paastand, strax begyndte at opramse sin Lectie og derved tvang Skolemesteren til ligeledes at istemme, længe førend vi endnu havde seet Noget, der trængte til Forklaring. Den Mængde af lærde og curiøse Materier, som begge disse Ciceroner udkrammede, i Munden paa hinanden, morede i Begyndelsen, men blev snart saa besværlig, at Capitain Turner, for at skaffe os Fred, maatte vælte Invaliden om i Græsset, i Haab om at han ikke skulde kunne reise sig igien, men han vedblev ufortrødent at raabe sin Beretning efter os og indhentede snart Selskabet, da han igien var hiulpen op paa Benene.

Efterat have giennemvandret Ruinerne af et Nonnekloster, dvælede vi nogen Tid paa Kirkegaarden, som omgiver Ruinerne af en skiøn Cathedrale, St. Mary Church. Iblandt de siunkne Grave hæver sig endnu et høit Steenkors, paa den ene Side smykket med udhugne Arabesker af Dyr og forviklet Løvværk, paa den anden Side forsynet med en ulæselig Inscription. Et andet af disse, omtrent 6 Alen høie Steenkors, saae jeg i Inverary, hvor det er opstillet ved Indgangen til Parken, og, efter Sagnet, ere, i Aaret 1560, saadanne 360 Mindestene, der tilforn smykkede denne Kirkegaard, blevne kastede i Havet. Dette, det eneste, som her er tilbage, kaldes Mac Lean's Kors. Den hele Kirkegaard er iøvrigt tæt belagt med lange og smalle

Gravstene, og paa adskillige er der endnu tydelige Spor af Inskriptioner. Paa et Sted ligger saadanne otte i en Række, den ene ved Siden af den anden, og under disse, siges der, ere otte danske, eller norske, Konger begravne. En anden saadan Række af irlandske og en tredie af skotske Kongegrave, hvoriblandt Macbeths og Duncans, vare alle uden læselige Inscriptioner. Af Cathedralen staaer endnu det firkantede Taarn, med smukke, i Steen udhuggede, Vinduesaabninger og Korsgangen med Spoer af Alteret og opfyldt af Monumenter; Pillerne ere endnu smykkede med allegoriske Capitæler. Denne skiønne Ruine ligger ganske nær ved Havet og afgiver i denne Forbindelse, og med de høie Kyster af Øen Mull i Baggrunden, et smukt Billede.

Under dette Besøg paa Øen Jona havde Veiret i nogle Øieblikke forandret sig til det Bedre, og vi ilede tilbage til Dampskibet i Haab om, at vi nu paa Tilbagereisen vilde kunne komme iland paa Staffa; men Havet var vedvarende i Oprør, og Søsygen begyndte igien at grassere. Jeg indtog atter min Plads oppe hos Capitainen og var nu allerede saa vant til disse Svingninger og denne Gyngen, at jeg kun leed af Kulde og af Hunger; thi der havde ikke hele Dagen været Leilighed til at holde Maaltid, og de Fleste savnede det ikke heller. Paa Tilbagereisen kom vi nærmere til Øerne Ulva og Gometra, men Landgangen paa Staffa maatte opgives, thi Brændingen var saa stærk, at den næsten skiulte hele Fingalshulens Indgang. Capitainen lod Skibet giøre et Par Slag op under Øen, for at vi skulde kunne see saa-

meget af dens Ydre, som muligt, og havde jeg ikke hørt saameget fortælles om det høist mærkelige Indre, vilde alene disse fraadende Brændinger mod de sorte Basaltklipper have været mig Udbytte nok for denne Søreise.

Kl. henimod 7 om Aftenen laae vi atter udenfor Tobermorry, og her interesserede det mig overordentligt, at see Bordet blive dækket i Kahytten. Kl. 10 stege vi iland ved Oban, og jeg var inderlig glad ved lykkelig at have overstaaet en Reise, der dog, af en Lysttour at være, var lidt for alvorlig.

Idag holder jeg, paa dette Skriveri nær, Hviledag, og imorgen agte vi os igien paa Søen, for at bereise den caledoniske Canal, lige fra Atlanterhavet og til Nordsøen.

Inverneſs, den 18 Julii 1836.

I mine sidste Breve har jeg oftere beklaget mig over Veiret, og undertiden har det ogsaa været slemt nok; men idag, da Vinden er gaaet om i Nord, og Luften synes at ville afsløre sig, finder jeg, at selv the scottish dust and mist, som jeg har hørt Englænderne kalde det, kan have sine Behageligheder, naar det kun først er overstaaet. Saaledes erindrer jeg mig ikke nogen mere glædebringende Solstraale, end den, der faldt igiennem de mørke Skyer og fremkaldte det pragtfuldeste Farvespil i Bølgerne under Staffa, og selv den vaade og høist besværlige Vandring igiennem den melancholske Glenecoe staaer allerede nu for

mig som en af de skiønneste Reisedage. Beklag mig derfor ikke! Veiret har været godt nok, om det endog undertiden, medens det stod paa, har været behageligere for Ænder og Giæs, end for os! I Fredagsmiddags var det Ændernes Tour at klage over Veiret, thi da var det i enhver Henseende saa godt, som vi vel kunde ønske det, og under dets Auspicier bestege vi Dampskibet, der paa Veien fra Glasgow til Inverneß anløber Oban.

The Caledonian Canal, som i en Strækning af 100 Miil fra Sydvest til Nordost giennemskærer Skotland, skylder Naturen mere end Kunsten; thi den bestaaer af fem lange og smalle Søer, der have en saa heldig Beliggenhed til hinanden, at Man kun har haft nødig at forene dem ved kunstige Canaler. De 11 første Sluser hæve Vandstanden til en Høide af 90 Fod over den første Søes Flade, og de 13 sidste føre det atter, Trin for Trin, ned til Havfladen. Canalen er paa de bredeste Søer omtrent to Miil bred, ved Sluserne derimod ofte saa smal, at kun to mindre Skibe kunne passere forbi hinanden.

Da vi forlode Oban, nød vi i de første Timer al den Skiønhed, som Loch Linnhe udfolder fra sine talrige, bevoxede Øer og fra de høie Kyster, som omgive den. Strax ved Udløbet viste Ruinerne af Dunolly-Castle sig paa en brat Landtunge tilhøire. Denne Borg maatte vel især tildrage sig min Opmærksomhed, da Man strax præsenterede den for mig som en dansk Bygning. Dette siges vel om flere af de Ruiner, der smykke disse Egne; men om denne vilde Man endog vide, at den er bygget af en dansk Høvding,

ved Navn Olans. I Middelalderen skal den have tilhørt Familien Macdougall. Den nuværende Eier har i Nærheden bygget sig en mere bequem Bolig, men dadles heftigt, fordi han dertil har benyttet Stenene af den gamle Borg, hvoraf der nu kun ere nogle tykke Mure tilbage.

Neppe var denne Borg af Syne før Dunstaffanage-Castle, som vi allerede saae ved at komme til Oban, atter viste sine høie, udstrakte Mure. Rundt om hævede sig nu, da Indløbet lukkedes bagved, de høie skovklædte Bierge med Skykrandse om de graae Hoveder. Den næste Sø, Loch Eil, staaer umiddelbart i Forbindelse med Loch Linnhe. Vi vare neppe komne derind, førend vi følte Temperaturen forandret, og den kolde Blæst jog de raae Regnbyger ned fra Biergene imod os. Det var især Skotlands høieste Bierg, Ben Newis, der, selv vinterklædt og næsten skiult bag Skyerne, sendte os disse uvenlige Hilsener. Imidlertid bidrog al denne Sludd og disse hvide Taagebilleder til at fremstille Bierge og Dale i charakteristisk Skiønhed, og naar Solen engang imellem brød igiennem og oplyste enkelte Partier, var Lysvirkningen herlig.

Henimod Aften naaede vi Fort William, en ubetydelig Fæstning, omgivet af en fattig og uhyggelig By. Her maatte vi standse vor Reise i en Timestid, medens Skibet lossedes for endeel Meel, der, ifølge en Subscription, sendtes til Uddeling blandt de fattige Høilændere, som i den sidste Tid skulle have liidt meget af Mangel paa sunde Næringsmidler. Da vi havde forladt Fort William passerede vi i Tusmørke forbi Inverlochi-Castle og standsede ved

Byen Corpach, hvor den første Canal forener Loch Eil med Loch Lochie. Endeel af Passagererne gik her iland for at overnatte i et nærliggende Hôtel; men jeg foretrak at sove ombord, da Aftenen tegnede til at blive klar og foretog en Vandring paa den interessante Kyst, medens Dampskibet haledes igiennem sex eller otte Sluser. Næste Morgen, da vore Medreisende, som vare blevne tilbage i Vertshuset, igien havde indhentet os, gik Reisen videre frem over Loch Lochie og Loch Dich, angaaende hvilke Søer jeg ikke har noget Særegent eller Interessant at meddele. Derimod udfoldede den sidste Sø, Loch Neß en romantisk Skiønhed ved en altid afvexlende Fremstilling af Naturscener, hvori ligesaa mange gamle Borge paa de stærkt bevoxede Forbjerge og Landtunger, udgiorde Effectpartierne. Disse saakaldte danske Borge ligge næsten alle temmelig lavt nede ved Vandet, og af Ruinerne er der sieldent mere tilsyne end et firekantet, lavt Taarn og undertiden nogle Rester af Sidefløiene. De synes at være byggede af de raae Stene, som de hosliggende Biergsider rigeligen have tilbudt, og kun Taarnenes Hiørner, deres øverste Kamme og Vinduesaabningerne bære Spoer af tilhuggede Steen. Men hvad der især giver disse næsten uformede Masser Skiønhed i Landskabet er den frodige Vegetation, som bekrandser og tildeels indhyller dem.

Allerede ved Indløbet i denne Sø standsede vi i nogen Tid ved en nyere Fæstning, Fort Augustus, hvor der er adskillige Sluser at passere igiennem. Det er vel ikke ganske passende ved at omtale en Fæstning, at giøre den Bemærk-

ning, at den har en skiøn Beliggenhed; mere vil det charakterisere den som Fæstning, naar jeg fortæller, at den har en høitlønnet Commandant og syv Soldater, hvoraf de fire kom ombord for at fordrive nogle Timer i vort Selskab. Jeg kom naturligviis her til at tænke paa Fæstningen med de syv militaire Piger!

Loch Ness er nogle og tyve Miil lang, omtrent to Miil bred og, som Man siger, 600 Fod dyb. Til det Særegne i disse Forhold kommer ogsaa den Synderlighed, at uagtet den staaer i Forbindelse med andre Søer og selv med Havet, fryser dens Vand aldrig, selv ikke naar Man f. Ex. fylder en Skaal dermed og bringer det op paa Landet. Men — relata refero!

Midtveis paa denne Sø lagde Dampskibet til Land, og Capitainen med de fleste rørige Passagerer foretog nu en Vandring af nogle Miil ind paa Søens høire Bredde for at see et af Skotlands skiønneste Vandfald, the Foyers Fall. Uden stor Forventning tiltraadte jeg denne Vandring, men allerede Veien opad Biergene til det Sted, hvorfra det nederste Fald sees, bragte mig stor Glæde ved den Blomsterpragt, som disse Fieldkløfter prange med. Vandfaldet selv, som paa denne Tid var rigt, er vel ikke af de største, jeg har seet, men vistnok et af de skiønneste. Den nedstyrtende Vandmasse falder ikke ganske frit ud fra Flodsengen, men hindret i det øverste Parti ved en Skiævhed i Leiet, bruser den saameget stærkere frem og udbreder derved en ualmindelig stærk Støvregn, som ved de indfaldende Solstraaler afspeilede en Regnbue i den fuldeste

Farvepragt. Det nedenunder liggende Parti er vildt, uden Vegetation og i skærende Contrast til de nærmeste Omgivelser.

Med Hænderne fulde af pragtfulde Blomster, deriblandt nogle Lyngarter, hvoraf Skotlænderne gierne rose deres Land, vendte Passagererne tilbage i større og mindre Grupper, medens Hornet fra det fierne Dampskib allerede længe forgieves havde kaldt de adspredte Reisende sammen og nu omsider truede med Afreisen, saafremt Man ikke indfandt sig. Ved Ankomsten var Bordet dækket, og under et velsmagende Maaltid fortsattes Reisen. Da vi nærmede os Urquhart Castle, hævedes Maaltidet; thi denne, den skiønneste Ruine mellem alle de danske Borge, var ogsaa den sidste, og strax efter saae vi Inverneſs strække sine Taarne op fra Dalens Sletter. I et Par Miils Afstand fra denne By stege vi allerede iland, og modtoges af nogle store Vogne, som vare sendte os imøde fra Byens Giestgivere; men da vi ankom til Hôtellet, hvorfra vi saaledes paa en Maade havde modtaget en Indbydelse, erfarede vi, at Man hverken i dette eller i noget andet af Byens Hôteller havde Plads for os, kun at man snarest muligt vilde søge at faae os foreløbigt indquarterede et eller andet Sted. Til Lykke var Veiret behageligt, thi al denne Tid maatte vi tilbringe paa Gaden, der myldrede af Mennesker. Sagen var nemlig, at vi netop vare ankomne hertil paa den sidste Aften i det store Uldmarket, og at Verten maatte manoeuvrere imellem dem af Giesterne, der allerede havde forlangt deres Regninger, og dem, han nu havde største Lyst

til at give Folio i sine Bøger. Forend Sovetiden kom vi dog nogenlunde i Orden, men Tummelen af de Bortreisende varede hele Natten igiennem, og næste Morgen vare alle Opvarterne saa døsige efter flere Nætters Arbeid og Vaagen, at de næsten alle gik i Søvne.

I nogen Frastand viser Inverneß sig som en smukkere By, end naar Man er kommen ind i den. Naar Man undtager de faa offentlige Bygninger og et Par Hôteller, ere de fleste Huse uanseelige og hyppigt tækkede med Straa. Over Boutikerne prange Navne, der tilhøre Landets første Familier, og det hvasse, skotske Sværd synes her forvandlet til en engelsk Alen, medens Kræmmeren, stolt af sine Forfædre, sælger Tartan, der endnu bærer hans eget Familienavn. Hvert Mønster tilhører og benævnes nemlig efter den Familie, hvis Særkiende det var i gamle Dage, saa at Man undertiden paa en Høilænders Plaid kan see, hvad han hedder. Dragterne ere mere nationale her, end paa noget andet Sted, hvor vi hidtil vare i Skotland, og selv den, der bærer den engelske eller saakaldte continentale Dragt, har dog ikke sieldent en Plaid af sin Families Tartan kastet over Skuldrene.

Byen selv er, som sagt, ikke meget interessant; Omegnen er desto smukkere, og vi tilbragte derfor næsten hele Søndagen paa Spadseretoure rundt om Byen. Paa en Høi i en af Byens Udkanter stod tilforn den Borg, hvor Macbeth myrdede sin kongelige Giest; men ethvert Spor af det Gamle er forsvundet, og Byens Raad- og Domhuus, som endnu ikke er ganske fuldendt fra Bygmesterens Haand,

indtager nu dette Sted. Hertugen af Gordon, til hvem jeg havde Anbefalingsskrivelse fra v. Rothschild, er netop i disse Dage afgaaet ved Døden; han synes at have været meget elsket her, og hans Velgierning skylder Byen ogsaa dette nye Raadhuus.

I Nærheden af Inverness ligger den berømte Hede, Culloden-Moor, hvor Stuarternes og Skotlands Skiæbne for henved hundrede Aar siden afgiordes. Den lyngbegroede Hede, som fra Floden Ness strækker sig milevidt ind i Landet, forekom mig at være Skotlands Kirkegaard. Under en rygende Storm fore vi over Heden i en leiet Gig og maatte undertiden vende vort Kiøretøi og giøre Holdt, for at kunne sætte Ryggen imod Luftens vilde Anfald. Imidlertid naaede vi dog omsider vort Bestemmelsessted, Fæstningen Fort George, eller rettere, et Udkik fra dens Mure til den i Nærheden indskyllende Nordsø. Fæstningen, der, ligesom Fort Augustus og Fort William, er anlagt af Englænderne for at have en militair Linie igiennem Skotland, synes for nærværende Tid at være ganske overflødig. Garnisonen, som her dog bestaaer af et Par hundrede Mand, lever, som det synes, i den dybeste Fred og Kiedsommelighed. Da vi havde vandret rundt om paa Voldene og sendt et Par længselsfulde Blik ud over Nordsøen, ilede vi tilbage til Inverness for at berede os til Afreisen, som imorgen gaaer sydpaa, tversigiennem Høilandet.

Perth, d. 21 Julii 1836.

Førend jeg i Eftermiddag fortsætter Reisen herfra til Edinburgh, hvor jeg sandsynligviis vil faae travle Dage, benytter jeg et Par ledige Timer til at sætte mig saaledes à jour i min Reisebeskrivelse, at jeg kan modtage og bevare alle de nye Indtryk af Skotlands prægtige Hovedstad paa en blank Erindringstavle. At jeg har saa god Tid til Sligt her i Perth, af hvilken By jeg havde ventet mig saameget, ligger — om jeg ikke tager feil — i en vis Reiseformemmelse, som jeg oftere har prøvet, og som jeg troer lettest at kunne tydeliggiøre for mig selv og for Eder, naar jeg sammenligner min Reise med et rigt Maaltid, hvor Man engang imellem lader en Ret gaae forbi, der, under andre Omstændigheder, vilde være en Delicatesse. Men jeg havde ogsaa ventet mig mere af Perth! Førend jeg kom hid, læste jeg til denne Byes Berømmelse, at den romerske Feldtherre Agricola engang skal have udbrudt ved Synet af dette Sted: Ecce Tiber! Ecce Campus Martius! men jeg fandt hverken det Ene eller det Andet og beklagede midt i Byens skiønne Omgivelse, at jeg ikke var bleven en Dag længer i det deilige Dunkeld.

Vi afreiste i Tirsdagsmorges fra Inverness. Det skotske Høiland var paa de første Miil ikke synderlig interessant. Senere hævede Landet sig fra Hederne, og i Baggrunden reiste et af Skotlands høieste Bierge, Ben-Muc-Dhu, sit tilslørede Hoved op foran den lange Biergkiæde, der strækker sig fra Vest til Øst, og som er bekiendt under Navnet The Grampian Hills. Her tiltog Egnen i male-

riſk Skiønhed. Veien bøiede ſig ind under Macphersons Eiendomme, og i Parken, ſom omgiver hans forbums Bolig, bemærkede vi et Monument, opreiſt til hans Erindring. Igiennem det ſkiønne Blair-Athol, hvis Gieſtgiveri ſamler talrige Sommerreiſende i en rolig og opløftende Biergnatur, naaede vi, under ſtigende Nydelſe, Biergpasſet Killicrankie, der kan giøre enhver anden ſkiøn Egn i Skotland Rangen ſtridig. Om dette Biergpas veed jeg ikke, om jeg ſkal ſige, at det er ſtort og forbauſende ved ſine Høider og Dybder, eller priſe dets yndige Skove, der paa Afgrundens Rand afverle med Parkanlæg og ſkiønne Lyſtſteder. Igiennem det ſnevre Pas bruſer Floden Garry dybt nedenunder tilhøire, men Veien, ſom fører langsmed denne Afgrund, er en mild og venlig Skovvei, ſom hvert Øieblik aabner de meſt maleriſke Udſigter for den Reiſendes graadige Blik. Lidt efter lidt ſeirer Skiønheden i ſin Kamp med Storheden, og Billederne gaae over i Charakteren af et indbydende Arkadien. Og dette Navn tilkommer, efter min Mening, Byen Dunkeld med fuld Ret! Denne lille, yndige By ligger i en Dal, der indeſluttes af ſtore Skove, ſom ſtrække ſig derned fra anſeelige Bierghøider. Floden Tay ſtrømmer modigt giennem Dalen, og en ſtor, ſmuk Bro hæver ſig fra Byens Udkant paa fem Buer henover Floden. Fra dette Sted nød vi i den maaneklare Aften uforglemmelige Billeder, og derhen tyede vi atter aarle den næſte Morgen fra det nærliggende Hôtel.

Hertugen af Athols Park ſlutter tæt op til Dunkeld. Naturens Meſterhaand har her giort Udkaſtet, og Kunſten

udført og fuldendt en afvexlende Række af skiønne Billeder i Have, Skov og Flodpartier. Imellem de skiønne Trægrupper, som smykke den høire Flodbred, hæve sig maleriske Ruiner af en gothisk Cathedrale. Disse Ruiner, som ligge inde i Parken, staae som skiønne Minder af en længst forsvunden Tid i en betydningsfuld Modsætning til en anden ligesaa vidt udstrakt Ruin, der ligger i Nærheden. Den forrige Besidder har nemlig her villet lade opføre et Palads i gothisk Stiil efter et Project, som oversteg Kræfterne, og, halv færdigt, blev det kun en uhyre kostbar Ruin. Synet af denne babyloniske Bygning slog mig med Ydmyghed, og et rystende Billede af menneskelige Planers Forfængelighed paatrængte sig mig, da jeg tillige erfarede, at den nuværende Besidder af disse og mange andre Herligheder, har siden sit tyvende Aar ikke haft Forstandens Brug, men at han desuagtet vil kunne leve længe nok, for at ikke heller den nærmeste Arving af Sidelinien vil faae lang Nydelse deraf. Det er saaledes dem, der ikke ere Eiere, der ere de egentlige Besiddere af disse Goder, og saaledes synes det ogsaa, at Dunkelds Indvaanere og de Giennemreisende nyde dem. Det var mig en Bekræftelse paa Horats's Sætning: Qui te pascit ager, tuus est. Saameget liberalere er det derfor, at denne skiønne Park, Aar for Aar, holdes i den omhyggeligste Orden, og at Enhver uden Vanskelighed erholder Adgang. Vi tilbragte næsten hele Formiddagen i disse venlige Skygger og bestege i selve Parken trættende Høider og satte flere Gange over Floden, for ikke at lade noget Sted ubesøgt, der i Almindelighed tilbrager

sig de Reisendes Opmærksomhed. Disse Vandringer lønne sig imidlertid ikke alle, og jeg havde i disse Omgivelser ikke stor Glæde hverken af det berømte Speilcabinet, der, bygget over et ret smukt Vandfald, viser Alt omvendt, eller af den saa meget udraabte Ossianshule.

Om Eftermiddagen begave vi os til Perth og passerede paa Veien forbi den af Macbeths Historie bekiendte Birnamskov. I Nærheden af Byen viste Man os Scone, et Palads, hvor tilforn Skotlands Konger kronedes, men for hvilket Sted min Interesse kølnedes, da jeg hørte, at Lord Mansfield har ladet den gamle Bygning nedrive, for paa dette Sted at bygge sig et pragtfuldt Herresæde. Om Perth har jeg allerede yttret mig, og jeg tilstaaer, at jeg ikke har stor Lyst til at yttre mere derom. Byen har et Par store og ret smukke Gader, men det er kun den nyere Deel af denne Stad, som giør et nogenlunde behageligt Indtryk; det øvrige er ikke gammelt nok for at være interessant. Ud imod Floden Tay, der beskyller dens østlige Side, ligge adskillige ret smukke, offentlige Bygninger, iblandt disse et Vandværk, hvor to Dampmaskiner tiene til at fylde et stort Reservoire med renset Vand, der herfra fordeles i Byen. Dette Reservoire er et temmelig høit, rundt Taarn af støbt Jern, udvendigt skiult under en Beklædning af hugne Sandsteen og Decoration i antik Stiil. Den her i Nærheden udstrakte Crescent af private Bygninger med foranliggende Haver og blomstersmykkede Trapper maa jeg dog rose som Noget af det Yndigste, jeg af dette Slags har seet paa hele Reisen.

Da G. for et Øieblik siden yttrede Lyst til at lægge Reisen til Edinburgh over Dundee, hvor han vil see adskillige Hørspinderier, opdagede jeg Grunden til min Ligegyldighed for Perth, — den nemlig, at jeg af Længsel efter Edinburgh ikke har Lyst til andet, end til snarest muligt at naae derhen. Af denne Grund skilles jeg nu for et Par Dage fra min Reisefælle og kaster mig ret strax op paa Bagsædet af en Coach, for endnu iaften at faae min Længsel tilfredsstillet.

Edinburgh, d. 27de Julii 1836.

Det skiønne, skotske Høiland laa allerede fiernt, da jeg igiennem den lille By Kinross drog langsmed Bredden af Loch Leaven, for at naae Floden Forth. Et lavere Land, mere af engelsk end skotsk Charakteer, havde afløst Biergene og udstrakte sine frugtbare Marker omkring den yndige Sø. En lille Ø svømmer her paa Midten af Vandspeilet, smykket med Buske og Træer og med Ruinerne af en Borg, hvor Maria Stuart tilbragte eet af sine sørgelige Ungdomsaar i Grev Douglas's Fangenskab. Ved Inwerkeithing, en gammel, tilrøget By, laa Dampskibet rede til at føre os over den brede Forth, hvis Kyster, især mod Vest, frembyde et skiønt og afvexlende Flodperspectiv. Midt i Floden passerede vi forbi adskillige Øer, hvor endnu de mørkebrune Taarne og Mure i deres Hensmuldren bære Vidne om Skotlands djærve Fortid. Efter en Times Fart naaede vi Queensferry, og da jeg atter var kommen op

paa en Vogn, der næsten lydløst gled hen over den jevneste Vei, tiltog min Utaalmodighed med hvert Øieblik efter et Sted i Horizonten at opdage de Contourer af Edinburgh, som allerede stode saa levende for min Forestilling fra de mange Afbildninger, jeg kiendte af denne skiønne By. Afstanden mellem Queensferry og Edinburgh var imidlertid længer, end jeg havde antaget, og efter mange Gange at have vendt mig paa Sædet, hvor jeg kiørte baglænds, adspredtes min Higen i nogen Tid ved the guards ikke ugunstigt optagne Courmagerier til en Kammerjomfru, hvis Herskab tilløkke var inside. Formodentligt var min Tilstedeværelse og Opmærksomhed ved denne amour du postillon aldeles overflødig, og det lykkedes ogsaa den ellers ugeneerte Elsker at bortvende mine Blik, ved at underrette mig om, at nu kunde Man see Edinburgh. Jeg vendte derfor de Elskende Ryggen og glemte dem aldeles ved det Syn, der nu laa foran mig.

Den lyse Aftenluft, som dæmpedes af en fiin Støvregn, viste sig som en gylden Grund bag ved et Florstæppe. Paa denne Grund hævede Edinburgh sine maleriske Høider, under de skiønneste Contourer, i en fiin, blaalig Tone. Ved vor iilsomme Fart udviklede dette Baggrundsmaleri sig hvert Øieblik mere og mere, og i de store, blaanende Masser fremtraadte, lidt efter lidt, Enkelthederne til Billedets Fuldendelse, som om det havde været et Maleri, under Kunstnerens Haand, paa Staffelien.

I Princesstreet, ved Hôtellet the Crown, forlod jeg Vognen og modtog ved min Indtrædelse, da jeg havde nævnet mit Navn, en Ring, som jeg havde glemt i Inverness, og som den skikkelige Vert faa Dieblikke efter min Afreise havde sendt med Mailposten til dette Hôtel, hvor han vidste, at jeg vilde logere.

Edinburghs Profil, saaledes som jeg først saae den og som den hyppigst afbildes, kan gives i to Træk. Bierget, Calton Hill, brat afskaaret mod Nord, med et Taarn og en giennemsigtig Søilerække paa sin Isse, sænker sin yndige Bierglinie sagteligt ned mod Syd, hvor den taber sig mellem de høie Bygningers retvinklede Former. En anden Bierglinie hæver sig fra Midten af Byen, angiver paa det Øverste Contourerne af Fæstningens Taarne og Mure og synker skarpt ned i den sydlige Udkant af Edinburgh. Imellem Byens Gader udmærke sig især Princesstreet og Georgesstreet; den første, der begynder ved Waterloo Place, ved Foden af Calton Hill, strækker sig snorlige frem i en Afstand, der næsten dølger dens yderste Ende under Luftens Fortoning. Paa den ene Side er denne Gade smykket med en Række af høie og skiønne Bygninger, alle opførte af en guulagtig Sandsteen, paa den anden af et Gitterværk, der indeslutter et udstrakt Haveanlæg omkring Foden af det Bierg, hvorpaa Edinburghs Fæstning troner. Vender Man sig tilbage mod Waterloo Place, viser Calton Hill, med sit taarnhøie Monument for Nelson, Observatoriet og en fritstaaende Søilerække, Levningerne af et ufuldendt Parthenon, sig i en classisk Skiønhed.

Georgesstreet løber paralelt med Princesstreet; den er anlagt i samme luxuriøse Stiil og afbrydes af flere Squares, som ere smykkede med Broncestatuer. Begge disse Gader turde vel giøre Fordring paa at regnes iblandt de skiønneste i Europa.

Men i den grelleste Modsætning til denne, den høitliggende Deel af Staden, ruger en Deel af den gamle By nede i de uhyggeligste Dybder. Thi Edinburgh bestaaer af Høie og dybe Dale, af skiønne, brede og regelmæssige Gader og af mørke, snevre og smudsige Stræder, af Steenhuse, der synes at kunne trodse Aarhundreder og af høie, faldefærdige Bindingsværks-Bygninger, der true med at styrte Folk over Hovedet. Men til Lykke ere disse Modsætninger ikke blandede mellem hinanden. For halvandet Aarhundrede siden laa hele Staden Edinburgh nede i Dalen; senere ere de omliggende Høie blevne bebyggede, og ved denne nyere Byes Udvidelse, har Man, deels for at vinde Plads, deels for at tilveiebringe Forbindelser, taget sin Tilflugt til at bygge Gader i Luften henover de gamle, dybtliggende Huses rygende Skorstene.

For en Beskrivelse af alle de skiønne, offentlige og private Institutioner og Bygninger, der smykke Edinburgh, vil jeg forskaane mig. Jeg har i disse travle Dage seet og nydt saameget af Sligt, at jeg er nærved at sige, at det allerede er nok at skulle see, end sige beskrive alt dette. Imidlertid vil jeg dog til Eders Beroligelse bemærke, at jeg eier en Bog, som paa det nøiagtigste opgiver Kirkernes Høider og Længder, Bibliothekernes Stør-

relser og meget andet, som kan være ret interessant, men som jeg nu ikke har Tid til at udskrive.

I Søndags bivaanede jeg en Høimesse i St. George's Church og hørte en meget yndet Prædikant vidt og bredt — næsten anatomiskt — udvikle den Sandhed, at det menneskelige Hierte umuligt kan være af Kiød og Blod, men at det, efter dets Haardhed at dømme, maa være af Steen, o. s. v. Da jeg siden mødte S., som paa sine Veie var falden ind i den Irwingske Kirke, en Bedesal for en af de 40 forskiellige, skotske Secter, fortrød det mig, at jeg ikke havde været med ham. Han havde seet de 12 Apostler og "Englen," som prædikede iblandt dem. Blandt andet Særegent udmærker denne Menighed sig ved at forvente Christi Ankomst i Aaret 1847. Jeg veed ikke, om de maaskee ogsaa have bestemt Dagen, men jeg hørte siden en Vantro yttre, at alt som det angivne Aar nærmer sig, udtaler denne prophetiske Forkyndelse sig i mere og mere ubestemte Udtryk.

Da S. og jeg samme Dag indfandt os ved Maaltidet i the Crown, var der nær udbrudt Fiendtligheder i Skotland for vor Skyld. Vi vare anmodede af Verten om at spise i Forening med fem andre af Hôtellets Giester. Da disses Nysgierrighed under den første, lidt trange, Conversation forsaavidt var tilfredsstillet, at de vidste, at vi vare fra Danmark, begyndte en ung Herre, der syntes at ville divertere Selskabet, at giøre et Par næsvise Spørgsmaal i de allerhøfligste Udtryk. Blandt andet yttrede han, at de danske Penge jo vare meget slette.

Men da vi just nylig vare blevne enige om, at den Viin, vi drak, var maadelig, tilbageviste jeg hans Bemærkning om vort Pengevæsen med den Yttring, at jeg her, ved et Glas daarlig og dyr Viin, ikke kunde kalde de danske Penge slette, eftersom jeg for Værdien af en engelsk shilling i dansk Mynt kunde drikke en Flaske Viin, der ikke kunde betales med fire Gange-saameget i England. Men han lod sig ikke afvise, og da jeg ikke længer kunde holde ham fra Livet ved at møde ham med Spas, fandt de tilstedeværende Englændere og Skotlændere hans Opførsel upassende, og en af dem giorde den Bemærkning, at han formodentligen hverken var Englænder eller Skotlænder, eftersom han kunde tillade sig en saa upassende Tone i Conversationen med Fremmede. Ved disse Hiælpetropper blev Fienden nu drevet over paa et fremmed Territorium, og ved denne udenlandske Krig havde jeg min Morskab af at see min Modstander beskudt fra alle Sider. Da Striden var paa det Heftigste, undslap der et a boy!, en Udfordring paafulgte, og en dyb Taushed herskede over Valpladsen, indtil the speaker reiste sig for Bordenden og med Glasset i Haanden udbragte en Skaal for de to, tilstedeværende Fremmede, dem han i sit Lands Navn maatte bede om Undskyldning. Jeg var nu nødt til at udbede mig Ordet, og Gud veed, hvor jeg fik Dristighed fra til at udbringe en Toast for engelsk og skotsk Giestmildhed, der giorde saa god Virkning, at Man efter Maaltidet næsten overøste os med Tilbud og Indbydelser. Næste Morgen nærmede den sarcastiske Herre sig i al Venlighed og

beklagede, at hans Bestræbelser for at oplive Bordconversationen igaar havde fremkaldt en saa ubehagelig Scene, men undlod ikke at underrette os om, at hans Ven, der havde udfordret ham, var reist bort uden at tale videre om Duellen.

Vi have her i Edinburgh haft den Glæde at træffe adskillige Landsmænd, og hos Familien R. have vi tilbragt meget behagelige Timer samlede. Igaar foretoge vi alle en Vandring om imellem Byens Seeværdigheder. Fra det smukke Haveanlæg, der begrændser Princesstreet og strækker sig op ad den høie Klippe, hvorpaa Fæstningen er anlagt, stege vi op igiennem en udsprængt og beplantet Terrasse til the Casstle, fra hvis Mure Man har et skiønt Panorama af Byen og Omegnen. Herfra begave vi os ned i den gamle By, hvor Man, nærmest Fæstningen, for nærværende Tid er ifærd med at nedbryde en Række af gamle Huse, for paa deres Grunde at anlægge en ny Gade til Forbindelse imellem to Broer.

Highstreet, Cowgate og Canongate have her engang haft noget at betyde, og adskillige gamle Façader vidne endnu om deres fordums Glands, men disse smalle Gader, indesluttede af høie, brøstfældige Bygninger, denne Masse af smudsige Boutiker, denne Trængsel af lurvede Høilændere giorde paa mig et uhyggeligt Indtryk, der ikke svækkedes, da jeg førtes ind i det Huus, hvor den afskyelige Bourke og Medhiælpere for nogle Aar siden havde anlagt deres fameuse Menneskeqvæleri for at drive Handel med Cadavere. Med Rædsel gik jeg igiennem den

lange og skumle Gang, der fører ind til det Baghuus, hvor disse Umennesker, efter al Sandsynlighed, have qvalt flere hundrede — skiøndt efter de fuldt beviste og for Retten tilstaaede Forbrydelser at regne — ikkun tredive Mennesker.

Igiennem den lange Highstreet naaede vi omsider Holyroadhouse, et i architectonisk Henseende aldeles uinteressant Slot, som ligger i en Udkant af Byen, bagved Calton Hill. Interessantest var det her at see Maria Stuarts Værelser, der alle staae uforandrede i Henseende til Ameublementet. Over det tarvelige Toiletbord hænger endnu hendes Speil, med hvilket hun sagtens har haft mangen Samtale under fire Dine. Det skal dengang være blevet foræret hende som en sielden og kostbar Gave; nu vilde det neppe findes godt nok i et Pigekammer. I det Værelse, hvor hendes Elsker, Rizzio, blev myrdet, kan Omviseren endnu ganske tydeligt see Blodpletter paa Gulvet. Efter en kiedelig Vandring igiennem alle de Værelser, som have været beboede af Bourbonnerne, under deres første Landflygtighed, slap vi endeligen ud igien i det Frie og bestege et smukt Bierg, the Salisbury Craig, hvor Man, ved at følge en Promenade, anlagt omkring den nordvestlige Deel af Byen, nyder fortrinlige Udsigter. Histnede ved et Gierde, som adskiller to Marker, ligger et lille, eenligt Huus, paa den ene Side omgivet af en tarvelig Have. Den bærer Navnet Jenny Deans Cottage, men om denne Benævnelse er ældre eller yngre end Walter Scott, skal jeg ikke kunne sige.

Imorgen foretage vi en Udflugt fra Edinburgh paa Jernbanen til Dalkeith, i hvis Omegn vi ville søge Roslin Chapel, der skal være et Sidestykke til Tintern Abbey. Naar jeg kommer tilbage, skal jeg bestræbe mig for at overvinde den Ulyst, jeg har til at indlade mig paa Beskrivelsen af de mange Bibliotheker, Museer og Kirker, jeg har seet, men endnu ikke omtalt.

Edinburgh, d. 30 Julii 1836.

Istedetfor at sidde hjemme og skrive Reisebeskrivelse, hvortil Edinburghs fortræffelige Bibliotheker kunde give den allerskiønneste Leilighed, har jeg siden sidst ikke alene været ved Roslin Chapel, men ogsaa, strax efter min Tilbagekomst, foretaget en anden Udflugt vestpaa til Falkirk og Stirling.

Den førstnævnte Tour begyndte paa Jernbanen fra Edinburgh til Dalkeith, en lille By i en Afstand af 26 Miil, som er mest bekiendt af Hertugen af Buccleuch's pragtfulde Landsæde, Dalkeithhouse, der ligger der i Nærheden.

Denne Jernbanereise gik for sig uden Dampvogne. Man er vistnok i Almindelighed altfor tilbøielig til at ansee disse for den væsentligste Deel af Opfindelsen til Befordring og Transport, og det forekommer mig, at Man oftest omtaler og berømmer Dampvognen, uden at tildele den egentlige Sporvei, eller Jernbane, den Udmærkelse,

som den saa høiligen fortiener. Det er nemlig Dampvognenes Fortieneste, at Gods og Mennesker nu med en saa overordentlig Hurtighed kunne flyttes langveis fra et Sted til et andet, men Jernbanens, at uforholdsmæssig store Masser og Tyngder saa letteligen kunne befordres ved Hiælp af en forholdsmæssig ringe Kraft. Brugen af Dampvogne paa Jernbane er derfor vistnok ikkun hensigtsmæssig i saadanne Lande, hvor ikke alene Transporten er vigtig, men hvor det ogsaa er af betydelig Indflydelse, at den finder Sted i den kortest mulige Tid; i et Land derimod som Danmark turde vel denne Fordring, i det mindste for Tiden, være mindre vigtig, end blot Massernes Transport ved Hiælp af en ringe Hestekraft, og jeg tillader mig derfor at mene, at Dampvogne hos os vilde være en Luxusartikel, men at Brugen af større Jernbaner paa de Hovedveie, hvor de uden altfor store Bekostninger kunde anlægges, og mindre paa Byggepladse og ved Fabriker, vilde være til betydelig Vinding.

Anlægget af Jernbaner, som jeg nærmere har omtalt, da jeg skrev fra Liverpool, er en ligesaa virksom og fortienstlig, som simpel Opfindelse, og det er ubegribeligt, at den først i vore Dage ret er kommen i Anvendelse. Ikke alene lagt i nivellerede Landeveie — thi, hvor der er en høi Bakke, som ikke kan giennemskæres, maa der rigtignok anlægges en Dampmaskine paa Høiden, for at drage Vognen op — viser Sporveien en overraskende Virkning, i det den giør det muligt for en enkelt Hest, at drage flere Læs, der ellers, hver for sig, vilde fordre fire;

men da de adskilte Stykker, hvoraf Sporveien bestaaer, kunne uden synderligt Arbeide flyttes, og Veien saaledes anlægges og føres, hvorhen Man vil, er den her ved Fabriker, Opførelsen af Bygninger og deslige næsten bleven et nyt Værktøi, som Arbeiderne anvende efter de øieblikkelige Fordringer.

Paa Jernbanen mellem Edinburgh og Dalkeith har Man i enkelte Strækninger kunnet benytte Veiens Skraaplan, ned ad hvilken den Række Vogne, som vi fulgte med, rullede næsten ved deres egen Tyngde; paa andre Steder, hvor det gik opad, bleve Vognene trukne op indtil Høiden ved Hjælp af en Dampmaskine og et Toug uden Ende; men i Almindelighed var Veien saa plan, at een Hest med Raskhed førte den hele Transport efter sig.

Saaledes naaede vi Dalkeith og foretoge derfra en Vandring over Lasvede, langs med den vilde Flod South Esk, der giennemstrømmer frugtbare og skovrige Egne, indtil vi paa den steile Flodbred stode ved de maleriske Ruiner af Roslin Castle. I det nærliggende Vertshuus fandt vi den Mand, der er betroet Nøglerne til Capellet. Det Indre af denne Bygning udmærker sig ved en architektonisk Ziirlighed og Elegance, der gior den til en Juveel iblandt dette Lands mange, gothiske Skiønheder. Roslin Chapel skal være opført i Midten af det 15de Aarhundrede af en St. Clair (Sinclair), en Fyrste fra Orkney Øerne, og er rigt forsynet med Monumenter over Personer af denne Familie. De rifflede Piller, som bære Hvælvingen, have Capitæler, der fremstille bibelske Emner og Inscriptioner af

Tankesprog. Ethvert Ornament er udarbeidet med Omhyggelighed og tildrager sig en speciellere Opmærksomhed, medens det Hele, ved en indfaldende, piquant Lysvirkning paa de grønligt skimlede Mure og Piller, frembyder en Pragt af Former og af Farver, der oftere har giort dette Sted til en yndet Gienstand for Kunsten.

Den anden Excursion, til Stirling, foretoge vi et Par Dage senere, bag paa en Coach. Ved Falkirk, 24 Mill fra Edinburgh, forlode vi denne Dagvogn, som gik til Glasgow, forbi vi her i Nærheden vilde prøve, hvorvidt en Anbefalingsskrivelse kunde skaffe os Adgang til Carron Jernværk. Til Lykke var Brevet til Mr. Dawson, en af Bestyrerne, som var istand til, i et Par Timer at tilsidesætte den Strenghed, der her ellers udelukker alle Fremmede.

Dette berømte Jernværk, et af de største i Kongeriget, har, foruden sin umaadelige Udstrækning, ogsaa det Særegne, at Man strax anvender Jern-Ertsen til Støbning, saa at det baade er Jernværk og Jernstøberi. En af de første Gienstande, der mødte min Opmærksomhed, var en Carronade, og jeg fik ved denne Leilighed at vide, at dette Slags Skyts har sit Navn af Stedet. Vi giennemvandrede de store Værksteder, hvor mange Mennesker vare beskæftigede paa forskiellig Maade, men jeg saae Intet, der syntes med Rimelighed at kunne foranledige til Hemmeligholdelse. Det hele Værks Drift er udentvivl noget forældet. Iblandt de interessanteste Gienstande, Man viste os, var en Maskine, ved Hielp af hvilken fem Kanoner boredes paa eengang, men den var for nærværende Tid ikke i Brug. En Damp-

maskine paa 200 Hestes Kraft havde adskillige Functioner i Værket; blandt andet dreiede den en stor Blæsecylinder, der er anbragt i et dybt Vandhul under Gulvet. I det største Støberi var der i Gulvet anbragt adskillige saakaldte Pits, runde, murede Huller af 3 til 4 Alens Diameter, i hvilke de modelerede Kanonformer sættes ned paalangs, uden nogensomhelst Tildækning under Støbningen. Men for Tiden var Man ene beskæftiget med Støbning af mindre Sager, meest Ovne, Pander, Gryder og Theekiedler.

Efterat vi havde tilbragt adskillige Timer i disse travle Værksteder og seet alt, hvad Mr. D. vilde vise os, vare vore af Regnen giennemblødte Klæder blevne tørrede ved de mange gløbende Omgivelser. Vi fortsatte nu Reisen til Stirling, som vi naaede tidsnok, for der at kunne benytte den skiønneste Aften, vi i lang Tid havde haft, i en By og i Naturomgivelser, der ikke med Uret anbefales den Reisende i Skotland.

Byen Stirling bestaaer, ligesom Edinburgh, af en ældre og en nyere, dog med den Forskiel, at her turde vel den ældre Deel, med dens mange borgerlige Bygninger fra Middelalderen, være den interessanteste. Ogsaa her ligger Fæstningen, Stirling Castle, paa en høi Klippe, der hæver sig fra Byens Midte og er brat afskaaret paa den yderste Side. En bred Gade med Trappetrin fører derop fra Byen, men vi fulgte en Omvei igiennem udsprængte og beplantede Terrasser, fra hvilke der udfolder sig et herligt Bierglandskab bag ved en smilende Mellemgrund af dyrkede Marker, som giennembugtes af Floden Forth. En Forgrund, der ikke

kan componeres skiønnere til dette Billede, gav den lodrette Klippevæg med de rødbrune Fæstningsmure og Taarne. Over en Tourneerplads, der nu bedækkes af frodigt Grønsvær, naaede vi Fæstningens Port og bleve der modtagne af en Invalid, som begyndte og endte med Fortællinger om Hertugen af Wellington og Slaget ved Waterloo. I denne Fæstning ligge 300 Biergskotter, hvoraf endeel vare under Exercits i Gaarden. Bygningerne, som indeslutte denne Gaardsplads, ere store, men synes at have tabt deres oprindelige Skiønhed ved en nyere Tids Restaurationer. Murene prange endnu med en Mængde architectoniske Ornamenter, og i en Række af forzirede Nitscher staaer der endnu et Antal af allegoriske Statuer. De Værelser, der have historisk Interesse, især fra Maria Stuarts og Dronning Anna's Tid, ere utilgængelige, da de beboes af Commandanten. Det Seeværdigste af det Hele, Slottet selv i nogen Afstand og i Forbindelse med den skiønne Natur, stod os tillykke frit, og det nød vi under den heldigste Virkning af den dalende Sol.

Det skiønne, uforglemmelige Bierglaud, vi i de sidste Uger havde giennemstreifet, laa her i en Halvkreds foran os, ret ligesom samlet til en Afskedsfest. Vore speidende Blik gienkiendte hist og her i Biergenes Række en Ben, ved at see hans skiønne Profil, skarpt tegnet mod den lyse Aftenluft. Ben-Lomond var os dog den kiæreste blandt dem alle! Alt som Solen sank dybere under Horizonten, forandredes Biergenes Lufttoner under de skiønneste Overgange, og vi vare fuldt forvissede om, at Veiret nu i de følgende Dage

vilde forhøie vore Reiseglæder. Men bagved os drev en lille, hvidgraa Sky frem fra Sydvest og udviklede under sin Fremmarsch saa vældige Stridskræfter, at vort Haab strax maatte tage Reeb i Seilene. I det næste Øieblik var det skjønne Bierglandskab aldeles forvisket. Det skotske Høiland sagde os sit Farvel og skiulte sig i sine Taager.

Langs med den Klippe, paa hvis Høider Fæstningsmurene udstrække deres eensformige Masser, søgte vi nu vor Tilbagevei til Byen, da vi histoppe fra overraskedes af en fiern Musik. Vi naaede hurtigt op til Pladsen udenfor Fæstningsporten og fandt der et talrigt Publikum forsamlet ved Biergskotternes Aftenmusik.

Det nationale Lirumlarum af Sækkepiberne afvexlede Nummer for Nummer med engelsk Harmonimusik, men saa rimeligt det er, at den Fremmede maa finde Sækkepibens miavende, ustandselige Triller næsten utaalelige, saa billigt er det ogsaa, at Høilænderen elsker disse Toner, der næsten er det Eneste, han har tilbage af sin Nationalitet. Mindre billigt turde det maaskee være, at Regieringen synes mere og mere at ville indsmugle en Harmonimusik, der ikke lyder synderlig harmonisk imellem disse Bierge. Det var formodentlig ogsaa af den Grund, at den forsamlede Almue ved det sidste Harmoni-Nummer: "God save the King" adspredtes og drev af med Hænderne paa Ryggen.

Da vi næste Morgen besøgte Mr. Drummonds Museum for Agerdyrkningsredskaber, modtoge vi af denne vakkre Mand en Indbydelse til samme Formiddag at overvære et Dyrskue og en Præmieuddeling. Den forekommende

Venlighed, hvormed vi her behandledes af Directeurerne, som nok stode i den Formening, at vi vare komne til Stirling blot for at bivaane denne Fest, giorde os det til en Høflighedspligt, under en jevn og giennemtrængende Regn at tilbringe næsten hele Formiddagen under aaben Himmel i det høie, vaade Græs, og i denne ynkværdige Forfatning maatte vi, efter bedste Evne, spille vore Roller som Qvægforstandige, indtil vi henimod Middag fik Lov til at anbefale os, paa Grund af, at Dampskibet ret strax skulde afgaae.

Paa denne Dampreise blev jeg næsten lidt undseelig paa det skotske Veirs Vegne og veed ikke ret, hvorledes jeg skal kunne undskylde det. Thi den Fart, vi her foretoge paa Floden Forth, skal, efter Alles Sigende, være af en høi Skiønhed, men jeg tilbagelagde disse 40 Miil uden at medbringe et eneste Billede i min Erindring, eftersom Alt, hvad jeg her saae, var Regn, Taage og stærk Søgang med tilhørende Søsyge. Drivvaade og giennemtrængte af Kulde naaede vi om Aftenen Newhaven, hvor vi landede, for tilvogns at komme til Edinburgh, og der fandt vi os fuldt berettigede til al den comfort, som det ypperlige Hôtel kunde skiænke os.

Idag have vi tilbragt vor sidste Dag i Edinburgh. Ligesom Familien R., har ogsaa Boghandleren D. L., som jeg kiender fra hans Besøg i Kiøbenhavn, været omhyggelig, saavel for at skaffe os selskabelig Underholdning, som for at vi skulde see alt det Mærkeligste i denne By, forend vor Afreise.

Med Mr. D. L., som i de foregaaende Dage har ført mig omkring i de forskiellige, pragtfulde Bibliotheker og andre videnskabelige Anstalter, har jeg tilbragt hele Formiddagen paa lignende Veie. I Eftermiddag har jeg fra Monumentet paa Calton Hill sagt Edinburgh mit Farvel, og imorgen tidligt gaaer Reisen ud over Skotlands Grændser.

Newcastle, d. 2 August 1836.

Det er en særdeles behagelig Overraskelse, naar Man om Aftenen er gaaet tilsengs i den ufeilbarlige Overbeviisning, at det imorgen vil blive en vaad og kold Reisedag, da at vaagne om Morgenen ved Solskin fra en næsten skyfri Himmel. Dette var Tilfældet i Edinburgh Søndagmorgen, den 31te Julii, og jeg anfører det som en af de sieldneste Naturbegivenheder, jeg har oplevet paa denne min skotske Reise.

Kl. 7½ besteg vi Mailcoachen, og Edinburgh, denne Skiønhed iblandt Byerne, var saa coquet, at den viste sig allersmukkest, da vi sagde den Farvel.

At sidde outside paa en Coach og i klart Veir at fare hen over ypperlige Veie, igiennem skiønne Egne, hører imellem mine største Fornøielser i England og Skotland. I hvor iilsomt Man endog føres hen, nyder Man dog fra det ophøiede Sæde Naturens Skiønheder i lange Blik. Det speidende Øie opdager allerede i det Fierne et endnu ikke tydeligt Parti, som lover, at ville udvikle sig til noget

Smukt; under Forventninger, der stige, alt som Man nærmer sig, træder det klarere og bestemtere frem; omsider er Maleriet færdigt, — Man nyder det, og i det næste Dieblik hænger det paa Væggen i Erindringens Billedgallerie, indtil det skiules af Støvet.

Fra Edinburgh fulgte vi først Kysten af Forths Munding, over Haddington til Dunbar og fra denne By langsmed Havbredden til Berwick. Uagtet Veiret var mildt og roligt, var Havet dog endnu stærkt bevæget, og i lange Bølgelinier rullede det skummende op imod Kysten. Langt ude paa den blaa Nordsø viste sig nogle Seilere, iblandt disse Dampskibet fra Aberdeen med sin mørke Røgstribe i Horizonten. Hvor gierne havde jeg ikke seet fiernere og fiernere ad denne Vei og tilsidst ladet mit Blik strande paa den jydske Kyst!

Da vi nærmede os Berwick, saae vi en Strandingsscene paa det hvide Sand. Skroget af et Skib, som i Fredags var indstrandet her, laa opskyllet og adsplittet i mange Stykker mellem grønne Vandtønder, Kasser og bierget Tougværk. Under et Telt af Stænger og Seil havde de Skibbrudne taget deres Tilflugt.

I Berwick passerede vi over Floden Tweed og vare nu atter i England. Ligesom den sydligere Deel af Skotland, viste nu ogsaa Northumberland sig for os som et rigt og veldyrket Land, og det var mig oftere her en sand Glæde, at see disse saa smukt inddeelte, indhegnede og bearbeidede Jorder. Store Hvedemarker udstrakte sig, uden at en Plet deri var synlig, og uden at vi, trods vor

Skogen, kunde blive en Snylteplante vaer. Men hvad der endnu mere tildrog sig min Opmærksomhed, var disse uoverskuelige Marker, beplantede med Turnips. Saa langt som Øiet kunde række, vare Furerne trukne med en saadan Bestemthed i den snorligeste Retning, at Man næsten kunde falde paa at troe, at Man her ploier efter Lineal. Tiørnehækkerne vare ogsaa skiønnere, end jeg havde seet dem andetsteds; ikke fordi de hyppigen vare smykkede med indslettede, vilde Rosenbuske, der oplivede Hegnet paa det Skiønneste, men ved deres eenslige Tæthed og Høide. De ere ikke, saaledes som hos os, fladt afklippede ovenpaa, men tilspidsede under et conisk Giennemsnit, deels for Vandafløbets Skyld og imod Sneen, deels for derved at giøre dem tættere forneden. Denne mærkelige Tæthed fremmes ogsaa, efter hvad Man fortalte mig, derved, at Man strax, naar den unge Plante begynder at skyde, berøver den alle de stærkeste Skud og haandhæver et Ligevægts System ved at stække Vingerne paa Genierne og saaledes tilveiebringer en gylden Middelmaadighed, der ogsaa ofte har conveneret i Politiken. Paa denne Maade kan et Land faae en god Tiørnehække!

I Belford, hvor vi ankom Kl. 3, fik vi kun en halv Time til Maaltidet, men naar Man har kiørt en halv Dag, kan der spises en heel Deel i en halv Time. I Alnwick kom vi tæt forbi Hertugen af Northumberlands Residents. Denne gamle Borg er af en ualminbelig Udstrækning og særegen derved, at dens Mure ere tætbesatte med Statuer af stridende Mænd, saa at Man ved første Øie-

last troer at see dem forsvarede imod en beleirende Fiende. Byen selv er stor og smukt bygget, hvilket ogsaa er Alt, hvad jeg veed at sige om Morpeth.

Klokken 9 om Aftenen naaede vi Newcastle efter i een Dag at have tilbagelagt 121 engelske, eller mere end 30 danske, Miil. Allerede i det Fierne saae vi i Mørket de brændende Bierge, som omgive denne By. Ved Kulminerne er der nemlig i Almindelighed opdynget store Banker af smuldret Steenkul, som, da det kun ligger til Hinder, antændes og fortæres, overladt til sig selv. Paa et Sted viste Man os derimod den opstigende Røg af en alvorligere Kulild. Det er en heel Kulmine, som engang ved Uforsigtighed er kommen i Brand og nu allerede i en Række af Aar har brændt i Jordens Indvolde, uden at Man kan giøre andet derved, end vente til den engang er udbrændt.

Ved at opsøge det Handelshuus, hvor jeg ventede, at finde Breve fra Eder, kom jeg strax i Bekiendtskab med Byen. Havnen, eller rettere, Bredderne af Tyne, er, som begribeligt, livfuld og folkerig, men denne Deel af Byen er ikke blot gammel, men næsten vederstyggelig. Husene ere smaae og tæt sammenpakkede, saa at Gaderne næsten ere ængstlige ved deres Sneverhed. Og dog er hveranden af disse hæslige Rønner benyttet af Stadens rigeste Kiøbmænd til Contoirer, ligesom Smaagaderne i Londons City, formodentligen kun fordi Man ikke har haft Tid til at lade dem nedrive og andre opføre i deres Sted.

Newcastle ligger paa to Skraaninger, af hvilke især den ene løber steilt ned imod Floden. Den høiere Deel af

Byen er ligesaa elegant, som den lavere er smudsig, og hvad den ikke allerede er, det vil den om et Par Aar blive; thi en større Bygningsdrift har jeg ikke engang seet i Liverpool, Manchester eller Edinburgh. Hele Quarterer af Byen ligge her under Arbeide, og paa et Sted, hvor, efter Beregningen om tre Aar, et heelt nyt Torv med en Kirke, et Theater og adskillige Palaier vil staae færdigt i en umaadelig Luxus, arbeide der dagligt 1500 Mennesker.

En Anbefalingsskrivelse skaffede os strax en af Byens velhavende Kiøbmænd, Mr. B., til Veileder. Til Stadens Bibliothek, der er til offentligt Brug, førtes vi først og saae her en Bogsamling, der ikke var saa stor, som den syntes udvalgt. En Afdeling af denne Bygning indtages af et naturhistorisk Museum, der, som begribeligt, især udmærker sig ved en rig Samling af Steenkul med Uraftryk af Fisk, Planter og andre antidiluvianske Seeværdigheder. Iblandt de antike Sager ere de ægyptiske og især en næsten aldeles conserveret og afklædt Mumie det Mærkværdigste. Mindre interesserede det mig, at see Byens Assembly-rooms og Dandsesale, men mere end noget andet, en Markedsplads for Slagtere og Grønthandlere. En meget stor, af fire Gader begrændset, Bygning, hvis underste Etage er indrettet til Boutiker, og som i de høiere afgive elegante Boliger, indeslutter her et Rum, der ved Mellembygningerne er afdeelt som en Rist, eller, om Man vil, som Escurial. I de derved tilveiebragte Gange, der faae Lyset ovenfra, ere utallige Slagterboutiker indrettede. En bredere Gang, ved hver Ende smykket med to høie

Springvand, er smagfuldt indrettet for Grønthandlerne, som her i de store Marmorbækkener under Springvandene have Leilighed til at udvadske og forfriske deres Varer. Ved Indvielsen af denne Bygning var her i denne Gang opdækket et Maaltid for 3000 Personer.

Vi førtes herfra til den gamle Borg, som midt imellem Byens usleste Barakker hæver sit høie, fiirkantede Taarn op i en næsten uigiennemtrængelig Steenkulsrøg. Fra Taarnets, med Kanoner armerede, Platte oversaae vi, saa godt vi kunde, Byen og Omegnen. Ligeoverfor hæver St. Nicolai Kirke, en af de ældste Bygninger i England, sit luftige Taarn, hvis øverste Spidse hviler paa to krydsende Halvcirkelbuer.

Efter i Børsens Læseværelse at have udhvilet lidt ved at læse de sidste Aviser, førtes vi til et stort Glasværk og derfra til Mr. Hawthorns Fabrik for Locomotive Engines eller Dampvogne. Denne Fabrik var imidlertid ikke meget forskiellig fra, hvad jeg alt i Manchester havde seet hos Sharp & Roberts. Der var for nærværende Tid ikke nogen Dampvogn færdig, men interessant var det dog imidlertid, at see Forfærdigelsen af de forskiellige, enkelte Dele, saa meget mere, som næsten Alt udførtes af selvarbeidende Maskiner, der bore, dreie, høvle de vægtige Jernmasser med en Lethed, Bestemthed og roligtvirkende Kraft, der dog først ved Dampmaskinen er kommen til Menneskenes Raadighed. Trætte efter denne Dags Omvandren og Beskuen, kom vi tilbage til vort Hôtel,

hvor vi brugte de øvrige Timer af Dagen til Hvile for Siæl og Legeme.

Paa Reisen igiennem den caledoniske Canal havde vi været saa heldige at giøre Bekiendtskab med Mr. Brandling, Eieren af Gosforths Kulminer, tre Miil udenfor Newcastle. Da han erfarede, at vi agtede at gieste denne By, gav han os et Par Ord med til sin Agent, hvorved Adgangen til en af de største Kulminer skulde blive os aabnet. Vort forehavende Besøg var allerede anmeldt for Vedkommende, da vi indfandt os med Brevet, og efter nærmere Aftale droge vi imorges til Gosforth Colliery, for at ledsage Mr. Liddel paa en Inspectionsreise under Jorden. Efterat vi havde seet den overjordiske Mechanisme, hvorved Kullene drages op i Kurve giennem runde Huller af omtrent 5 Fods Giennemsnit og derefter sorteres og renses fra de mindre gode Dele, førte Mr. L. os til sin Bolig og forelagde os der en Grundtegning af den hele Mine og af den ringe Deel deraf, som vi nu skulde giennemvandre i hans Selskab. Den fine og elegante Engelskmand var i faa Øieblikke omskabt til en sort Biergmand, og i lignende Costumer stode vi beredte til at følge ham.

Dersom en Brøndgraver foreslog Dig, at Du skulde lade Dig sænke et halvthundrede Alen ned igiennem en almindelig Brønd, vilde Du neppe giøre det uden Betænkeligheder. Jeg behøver vel derfor ikke at lægge Dølgsmaal paa, at jeg følte et hemmeligt Anstød af Rædsel, da jeg stod ved det runde Hul, hvorigiennem jeg ved Hiælp af en Kurv skulde sænkes 1100 Fod ned i Jorden. G. og

jeg blreve fatte i den første tomme Kurv, der skulde gaae ned; Mr. L. vilde følge efter i den næste. Det var blevet os paalagt, ikke at see opad, da der ellers let vilde kunne falde os Kulstøv i Øinene, og der var ved denne Nedstyrtning ikke heller meget at see, da det øieblikkeligen blev bælgmørkt. Jeg kunde kun af Lufttrykket føle, at vi sank med en stærk Fart, og da vi omtrent havde naaet den halve Dybde, var det mig, som om jeg hidsedes opad, — en Fornemmelse, der, som jeg siden erfarede, almindeligen bemærkes af dem, som giøre denne Reise. Ogsaa var det mig paafaldende, at, uagtet Veiret var ganske klart, da vi stege i Kurven, havde vi dog dybt nede i dette Rør ligesom et stærkt Regnveir, hvilket, efter Sigende, tilskrives Jordens Uddunstninger. Strax efter at vi igien følte Jord under Fødderne, modtoge vi vor Fører og en af Formændene.

Den første Deel af Vandringen var her, som almindeligt i Biergværkerne, igiennem en udsprængt og opmuret Stolle, kun med det Særegne, at der i denne horizontale Gang vare anlagte to Jernbaner, som, fordeelte til alle Gange i Værket, udgiøre en Strækning af 11 Miil. Disse Jernbaner ere fra de Steder, hvor Kullene udhugges, og indtil Aabningen, hvor de hidses op, inddeelte i Stationer, saaledes at den ene Station afleverer til fuldtpakkede Vogne ad Gangen til den næste Station, medens de tomte Vogne og Kurve paa samme Tid føres tilbage paa den anden Jernbane. Denne Transport skeer ved Hielp af Heste, der styres af Smaadrenge, som uafladeligen synge og raabe for

at advare ved Vognenes Ankomst. Ved Synet af disse kulsorte Rollinger følte jeg i Begyndelsen en Medlidenhed, der snart tabte sig ved den Munterhed, hvormed de udførte deres Dont; derimod vendte den sig til de arme, umælende Heste. De Mennesker, der arbeide hernede, skifte dog hver tolvte Time og have en god Fortieneste ved deres Arbeide; men de 36 Heste, som engang ere komne ned igiennem det snevre Hul, komme aldrig op igien og maa søge al deres Trøst i, at de pleies godt i en fortræffeligt indrettet, underjordisk Stald. Det var imidlertid umiskiendeligt, at de — hvis jeg tør bruge dette Udtryk — led af en dyb Melancholie; i det mindste har jeg aldrig hos noget Dyr seet denne Sindslidelse saa tydeligt, som jeg saae den i deres Mine og i deres Bevægelser, ja! — S. paastaaer endogsaa, at han oftere hørte dem sukke!

En af de frygteligste Fiender i Kulminerne er, som bekiendt, den Gas, der, befriet ved Udgravningen, letteligen samler sig i en saadan Mængde, at den, antændt ved Arbeidernes Lys, frembringer rædsomme Explosioner. I nogle amerikanske Kullag skal denne Luftart være saa betydelig, at man til Belysningen af hele Byer blot har havt Behov, at bore et Hul derned, giennem hvilket Rør Gassen fra de underjordiske Beholdninger rigeligen forsynes Gader og Huse. Men de samme Farer, der true de overjordiske Gazometre, true i en endnu høiere Grad disse underjordiske, og deslige Ulykker i Kulminerne høre ikke til det Usædvanlige. I en af Naboegruberne omkom forrige Aar mere end hundrede Arbeidere ved en saadan Explosion. Til at mod-

arbeide denne Fare har Physikeren Humphry Davy allerede tidligere giort sig høist fortient ved Opfindelsen af en Sikkerheds-Lampe, der, efterat være undergaaet nogle Forbedringer, altid bruges istedetfor Lys dybest inde i Gruberne. Men, da Man dog ikke anseer dette Middel for aldeles paalideligt, har Man desuden bestræbt sig for at tilveiebringe saa megen Lufttræk som muligt i alle Gangene, hvorved Gassen fortyndes og giøres mindre farlig. I denne Grube har Man til den Hensigt anbragt en Ovn et Par tusinde Skridt fra Aabningen, og her vedligeholdes, Dag og Nat, et stort Baal, som fortynder Luften og saaledes frembringer en stadig Tilstrømning af den atmosphæriske Luft. I alle de større Gange var det os paafaldende, at iagttage Luftens Reenhed; derimod var det ikke saaledes dybere inde, hvor vi ogsaa, istedet for vore Tællelys, hver fik en Sikkerhedslampe i Haanden.

Jeg har nævnet, at vi fulgte Mr. Liddel paa en Inspectionsreise, og Man vil deraf kunne slutte, at vi ikke altid gik ad de beqvemmeste Veie; men da vi engang havde underkastet os hans Anførsel, maatte vi nu ogsaa holde Trop. Dette blev undertiden besværligt nok, især da vi kom ind til Kullagene, hvor vi krumbøiede maatte vandre og undertiden krybe, i et Rum af 4 Fods Høide mellem to Leerlag, hvor det mellemliggende Kullag var taget bort. For at holde det overliggende Leerlag oppe, at det ikke skulde synke, vare Kullene i Almindelighed saaledes borttagne, at der dog var bleven Piller tilbage; men da disse Steenkulspiller tilsammentagne indeholdt et betydeligt Quantum, havde Man

begyndt at borttage dem og i deres Sted at opreise andre af Træ. Følgen heraf var, at der paa flere Steder viste sig Spor af Indstyrtninger, og vi havde just strakt os ud i et meget lavt Rum, medens vor Fører og Biergmanden delibererede ved Kortet, da vi hørte en Lyd, som om Loftet vilde synke. Ved denne Paamindelse fraoven vendte Mr. Liddel sig til os med den Bemærkning, at Noget let kunde styrte ned, og at han derfor, medens han her var beskæftiget, helst vilde lade os føre til et Sted, hvor vi kunde være sikkrere. Dette Tilbud modtoge vi med Glæde og førtes nu tilbage til en af de aabnere Gange, hvor vi, aldeles overladte til os selv, ventede en lang, halv Time, indtil vi atter bleve afhentede. Paa Tilbageveien bleve vi oftere giorte opmærksomme paa Aftryk af Træstammer og store Planter i Kullene, hvilke Spor her, midt i Bundfaldet af en undergaaet Verden, giorde et dybere Indtryk, end naar Man seer Sligt i Museerne. Opfarten igiennem det runde Hul var mig som en Lystreise, og med Glæde hilsede jeg atter Dagslyset.

Det var os nu, efter en Renselsesfest og lidt Frokost, dobbelt interessant, paa Kortet at see de Veie og Gruber, som vi havde befaret; men skiøndt vi havde været fire Timer dernede og havde tilbagelagt flere Miil, saae vi dog her, at vi kun havde været omkring i de forreste Partier af dette umaadelige Biergværk, der endogsaa strækker nogle af sine Arme dybt ind under Havet.

Efter denne Formiddags Anstrengelser behøvede vi et Par Timers Hvile, da vi vare komne her tilbage til vort

Hôtel, forend vi begave os til et Middagsselskab hos Mr. B. I dette Selskab traf vi to vakkre Mænd, der viste os megen Velvillie og, forend vi skiltes, forsynede os med adskillige Anbefalingskort til Nærpaarørende i Birmingham. Den ene var en Slægtning af den bekiendte, statsøkonomiske Novelle-Digterinde, Miss Harriet Martineau, den anden var en Mand, der har reist i Danmark og opholdt sig i Kiøbenhavn. Denne sidste yttrede under Maaltidet sin Erkiendtlighed mod vort Fædreneland, hvor han havde nydt behagelige Dage, og endte med en Toast for vor Konge. Aftenen tilbragte vi med Musik og Samtale og bleve efter Afskeden fulgte til vort Hôtel af disse vore velvillige, ubekiendte Venner.

Sheffield, d. 6 August 1836.

Fra Newcastles Kulminer er jeg her kommen lige ind i et uhyre Smedeværksted. Saaledes synes det i det mindste, naar Man nærmer sig Sheffield og seer den overhængende Røgsky hvile paa sorte, ophvirvlende Røgpiller fra talløse, taarnhøie Skorsteenspiber. Det seer ud her den ene Dag som den anden, og naar Man nu tænker sig, at det Meste, der fabrikeres her, er Pennekniv og Saxe, saa kan Man slutte sig til, at der i Verden maa blive skrevet og beklippet uendeligt meget.

Reisen fra Newcastle begyndte med en Skylregn, der lod mig prise det som en Lykke, jeg Dagen iforveien hoiligen

havde beklaget, nemlig, at jeg havde maattet tage tiltakke med en Plads inside. Men neppe havde vi tabt Byen af Syne, førend Veiret blev klarere, og Regnen ophørte. Ved at passere igiennem Durham, hvis gamle Slot og Cathedrale viste sig i et overordentlig skiønt Billede, havde jeg gierne forladt Coachen, for her at tilbringe en Dags Tid; men vi skrive allerede den 6 August, og Tid og Penge ere mig nu lige kostbare!

Igiennem Darlington og Thiersch naaede jeg ved Middag mit Bestemmelsessted, York, eller rettere, Yorkminster, en af de største og skiønneste Cathedraler, den gothiske Bygningskunst har at opvise. Jeg var netop kommen fra Vognen og havde taget Plads ved Middagsbordet, da jeg, ved at føre Talen hen paa denne Cathedrale, som Gienstanden for mit Besøg i York, erfarede, at just nu vilde Eftermiddags-Gudstienesten begynde, og at jeg, ved at bivaane denne, vilde faae det store og berømte Orgel at høre. Ved denne Efterretning sluttede jeg mit Maaltid og ilede igiennem Byen til Kirken, der var let at finde, fordi dens Taarne næsten kunne sees overalt.

En af Pillerne i denne Kirke bærer den Indskrift: Ut rosa flos florum, sic est domus ista domorum! og jeg er, efterat have seet Straßburgs, Ulms, Cöllns, Wiens og Mailands Cathedraler, nærved at ville underskrive denne glimrende Lovtale. Neppe har nogen af alle disse grebet mig med en saa opløftende Beundring, som denne, da jeg kom ud fra de snevre Gader paa den herlige Plads, der næ-

sten heelt indtages af denne Kirkebygning. Og dog er maaskee det Indre et mere fuldendt Kunstværk, end det majestætiske Ydre.

Jeg lod mig først nøie med i nogle Dieblikke at nyde dette overordentlige Syn, og med et mægtigt Indtryk treen jeg ind i Helligdommen, hvor allerede Sangen og de vældige Orgeltoner strømmede mig imøde. Men hvorledes skal jeg kunne vække en Forestilling hos Eder om dette Skue? At fortælle Eder, at denne Bygning er en Korskirke i den reneste, gothiske Stiil; at den er bygget af hugne Steen, hvis skiønne, lyse Farve ikke er skiult under en broget Bemaling eller smagløs Overkalkning; at give Eder Maalene: 515 Fod i Længden og 240 i Breden; at tilføie, at der paa hver Side af Skibet hæver sig syv skiønne, 42 Fod høie Piller; at beskrive disse Vinduer, hvorigiennem Lyset brydes af Glasmaleriernes Farvepragt, dette Chorvindue, som alene indbefatter 117 bibelske Billeder — Alt dette vil dog ikke kunne bringe Eders Sind i den forunderlige, hellige Skiælven, som betog mig ved Indtrykket af det Hele.

Jeg treen ind i Choret, som adskilt fra den øvrige Kirke, indtager 222 Fod af dens Længde. I de rigtudskaarne Stole, som paa de tre Sider omgive Choret, sad et Antal ældre og yngre Geistlige, og foran dem stode et Par Rækker Drenge i hvide Messeskiorter. I Midten paa de opstillede Bænke sad den temmelig talrige Menighed. Gudstienesten var begyndt med en Vexelsang, deelt imellem Drengene, til Accompagnement af Orgelet, der

indtager Skillevæggen mellem Kirken og Choret. Dette Musikchor, som allerede i mange Aar er vedligeholdt ved Udvalg af de skiønneste Drengestemmer og ved den omhyggeligste Indstudering, er et særegent Smykke for Yorkminster og en af Byens Mærkeligheder. Orgelet er det ikke mindre; det skal være et af de største i England, og Omfanget og Tonernes Styrke fra disse 3000 Piber, hvoraf de største nærmest ere at sammenligne med Dampskibs-Skorstene, lader sig, ligesaa lidet som alt det Øvrige, beskrive. Gudstienesten varede omtrent en Time under afvexlende Forelæsning af Bibelen, Messe og Sang. Da den var tilende, var det tilladt at gaae omkring, hvor og saalænge Man vilde, i Kirken; og denne Vandring i disse opløftende Omgivelser forskiønnedes betydeligt derved, at Organisten endnu i lang Tid vedblev at henrykke sig selv og Andre ved Orgelets herlige Toner.

Da jeg saaledes havde tilbragt et Par Timer inde i Kirken, begyndte jeg at længes efter igien at see det Ydre; men det var mig vanskeligt, at rive mig løs fra en Nydelse, som jeg med det samme maatte tage Afskeed med.

Kirken ligger, som sagt, aldeles frit paa en aaben Plads, der rundtom tilbyder fordeelagtige Standpunkter. Façaden, som over den midterste Indgang har et stort Vindue, hæver paa hver Fløi et høit, fiirkantet Taarn, der øverst er smykket med sex, smaae, ziirlige Spiir. Det tredie og største Taarn hæver sig ligeover Kirkens Centrum, saaledes at Man inde i Kirken kan see op igien-

nem dets hele Høide. Sidefaçaden har i Gavlen over de tre høie Vinduer en stor Rosette, der, ligesom alle Vinduerne, har Glasmalerier. Det hele, vidtudstrakte Kors af rigtsmykkede Kirkemure afbrydes paa den ene Side af et Capitelhuus, som ved en Corridor er forbundet med Kirken, til hvis Masser den ved sin Stiil nøie knytter sig. Paa Pladsen rundtom denne vidunderlig skiønne Kirke tilbragte jeg næsten hele Aftenen; thi fra enhver Udflugt, som jeg nu og da foretog til andre Gader og Torve, blev jeg altid draget tilbage til disse Steder.

York har, foruden sin Cathedrale, et betydeligt Antal mindre Kirker, der for det meste ere af høi Ælde og for den gothiske Architecturs Historie meget mærkelige; men de ere næsten alle forfaldne og tildeels faldefærdige, saa at det samme synes at være Tilfældet med Byens Øvrighed, som med mig, at Man i Yorkminsters Nærhed letteligen overseer alt det Øvrige.

Jeg havde saa gierne dvælet noget længer her; men der skal være saameget andet Seeværdigt mellem York og London, og Tiden er neppe saa lang i England, som andetsteds. I Tirsdagsmorges Kl. 9 besteg jeg Vognen, men overraskedes, da den, istedetfor at kiøre ud af Byen, dreiede ind igiennem en Port, som strax lukkedes bagved os, og atter og atter igiennem mistænkelige Jernporte, der alle aabnedes og lukkedes med en vis Forsigtighed, indtil den giorde Holdt i en Fængselsgaard, hvor

hele det promenerende og begabende Publikum præsenteredes for mig som Arrestanter. Men da jeg var mig bevidst, at jeg, under mit hele Ophold i denne By, ikke havde foretaget mig andet, end at være i Kirke og at sove, og jeg derhos havde den quitterede Regning fra Hôtellet i Lommen, saa betragtede jeg denne Affaire saa rolig, som Man tillykke kan være, naar Man veed sig selv udenfor Legen. Sagen var, at vi her skulde have fem nye Passagerer, nemlig fire Damer og en Fangevogter, der skulde aflevere dem til en Botany-Bay-Transport.

I dette just ikke fashionable Selskab kom vi igiennem Byerne Selby og Snaith, og Reisen blev mig meget underholdende ved en Gentleman fra London, som vendte tilbage fra et nylig afholdt Hestevæddeløb. Denne Mand viste mig en overordentlig Venlighed, da han erfarede, at jeg var en Dansk. Hans Kiendskab til det Augustenborgske Hof gav mig snart Lys i Sagen; han havde selv oftere været i Danmark og skal der engang have efterladt sig en Ridepisk, for hvis Besiddelse der aarligen paa Augustenborg skeer et Gentlemens Ridt. Hans Navn er Mr. Tatersale, og han gav mig baade Anviisninger og Anbefalinger for den øvrige Deel af min Reise og indbød mig paa det venligste til sit Huus i London.

Min Reises Maal var denne Dag Doncaster, hvor jeg ankom omtrent Kl. 1. Strax udenfor Byen viste

Man mig en Kilde, som bærer Navnet Robin Woods Well efter en berygtet Røver, Walter Scott i sin Ivanhoe skal have skildret som den lystige Eneboer.

Hensigten med mit Besøg i Doncaster var, at see Ruinerne af det nærliggende Conisbear Castle. Jeg benyttede derfor strax efter Maaltidet en Coach, som afgik til Sheffield, og kiørte med den omtrent sex Miil igiennem det træ= — for ikke at sige — skovrige England. I den smukt beliggende, lille By Conisbear forlod jeg Vognen og vandrede igiennem idylliske Omgivelser til den romantiske Ruin, hvis høie, sexkantede Taarn allerede længe havde viist sig kneisende op igiennem den tætte Trægruppe, som rundt omgiver Levningerne af den saxiske Høvding, Cedriks Borg. Over dette Sted er der udbredt en rørende Stilhed, et let Træk af melancholsk Skiønhed. Fra Byen, der ligger paa en Høi, førte en smal Sti mig ned i en smuk Dal, der giennemstrømmes af Floden Don. Ved Flodbredden hæver sig en stor, med ærværdige Træer bevoxet Høi, der er Scenen for adskillige af de Tildragelser, W. Scott har digtet i sin Ivanhoe. Paa den ene Side beskylles denne Høi, som sagt, af Floden; de andre Sider bære Spor af en dyb Borggrav, der synes at have staaet i Forbindelse med den. Af Borgen, som har indtaget hele den øverste Deel af Høien, staaer der endnu betydelige Fragmenter, hvori adskillige Vinduesaabninger og Caminer er kiendelige; rundtom i en temmelig stor Udstrækning spores Ring=

muren ved Høiens Fod. Men den interessanteste Levning er et, i Sammenligning med de øvrige Rester, ubegribeligt godt vedligeholdt, rundt Taarn, med sex fremspringende Udbygninger. Efterat jeg ganske alene havde vandret her omkring mellem Ruinerne og ladet Erindringer fra W. Scotts Roman hiælpe min Phantasie adskillige hundrede Aar tilbage i Tiden, kom omsider Opsynsmandens lille Datter fra Byen med Nøglerne til Taarnet. En høi, letbygget Lægtetrappe fører op til den lille Dør, og igiennem mørke Gange og ad smalle Trapper, der ligge i den tykke Taarnmuur, steg jeg op igiennem tre Stokværk. Den runde Aabning i Midten bærer, ved fremspringende Steen og ved Levninger af Kaminer, Spor af, at dette Rum har været afdeelt i tre runde Værelser, og i det underste af disse er der i Midten af Gulvet en Aabning af omtrent 3 Alens Diameter, der fører ned til et Hul, som siges at have tient til Fængsel. Endnu dybere i dette Fængsels Gulv er der en mindre, med Vand opfyldt, Aabning, der skal være en meget dyb Brønd. Adskillige smaa Capeller og Kamre have været anlagte i de fra den runde Taarnbygning fremspringende Partier, og det hele Taarn synes, at have været indrettet til i Farens Tid at give en sidste Tilflugt for de Beleirede. Under et af de hundredaarige Egetræer, der inde i Borggaarden hindrer Beskueren i at oversee mere end enkelte Partier af Borgen ad Gangen, laa et Steenbord dybt nedsiunken i Jorden og næsten skiult af det høie Græs.

Om Aftenen vandrede jeg tilbage til Doncaster. Den smukke Vei var livfuld ved en Mængde Heste og Qvæg, som førtes til Markedet, der næste Dag skulde holdes i Byen.

Doncaster synes at være et Tilflugtsted for fornemme Familier, der af oekonomiske Grunde have draget sig ud af den store Verden. En Dag aarligt skal dog dette Sted være meget fashionabelt; thi her afholdes et af de største Hestevæddeløb i England. Jeg kunde derfor ikke forlade Byen, førend jeg næste Morgen havde seet den berømte Raceground, en stor indhegnet Fælled, hvor der er opført en ret smuk Bygning til Skueplads ved Væddeløbene og en Pavillon for Dommerne.

Igaarmiddags begav jeg mig over Rotherham til Sheffield. Denne By ligger i en Dal og strækker sig paa den ene Side op ad en Biergskrænt. Dens Beliggenhed mellem Leeds, Hull, Birmingham og Manchester bidrager maaskee ligesaa meget som dens Fabriker til den Livlighed, der i høi Grad charakteriserer denne Stad. Næsten uden Ophør giennemfares dens Hovedgader af kommende eller afgaaende Mailcoacher. Jeg havde ingen Anbefalingsbreve til denne By og ventede derfor ikke, at faae meget at see. Imidlertid erfarede jeg hurtigt, at der i Norfolkstreet var en Udstilling af Staalvarer, foranstaltet af Mr. Rodger & Son. Til dette Sted henvendte jeg mig derfor først, og her fandt jeg Mere, end jeg søgte. Iblandt de udstillede Sager vil jeg kun nævne de mest contraste-

rende: et Par Lommeknive, hver indeholdende 200 forskiellige Instrumenter, en colossal Rageknив, hvis udgraverede Blad var omtrent $\frac{3}{4}$ Al. i Længden, en ditto Pennekniv, forfærdiget i Anledning af et Besøg af Georg den 4de i Aaret 1821, indeholdende 1821, siger Attenhundrede og Tyve og Eet Blad! tolv Staalsaxe, saa smaae, at de alle tilsammen veie $\frac{1}{2}$ Gran, umaadeligt dyre Artikler, og Saxe, som sælges stykkeviis for $\frac{1}{2}$ Penny, omtrent $1\frac{1}{2}$ Skilling dansk. En ung Mand, som viste mig alle disse Sager, mødte mig med en Forekommenhed, der nu ikke længer overrasker mig i England. Da jeg yttrede Mistvivl om at faae nogle Fabriker at see her i Byen, tilbød han øieblikkeligen sin Tieneste og gav en af Opvarterne Ordre til at føre mig omkring i adskillige Fabriker, om hvilke han troede, at de mest vilde interessere den Fremmede.

Det første Sted, jeg saaledes førtes til, var Mr. Rodgers egen Fabrik, hvor omtrent 300 Mennesker vare beskæftigede med at forfærdige forskiellige Slags Knive, Saxe og andre Staalsager. I en temmelig lang og smal Gaard var der paa begge Sider indrettet smaae Værksteder, hvert med sin Esse og i hvert netop tilstrækkelig Plads for en Arbeider og hans Dreng. Her bleve Penneknivsblade smeddede paa Ambolte, der ere saaledes indrettede, at det gløende Staal, ved at flyttes fra et Sted til et andet og paa hvert Sted at modtage et Par Hammerslag, gradviis, men med en ubegribelig Hurtig-

hed, dannes til et raat Knivsblad, der i andre Værksteder bliver slebet og poleret. I en anden Deel af denne Bygning blev Been og Træ ved Hiælp af Cirkulairsauge deelt og afpasset til Skafterne, og i en tredie føiedes de adskilte Dele tilsammen o. s. v.

I en anden Fabrik, som ogsaa tilhører Mr. Rodger forfærdiges alleslags pletterede Sager. Det Mærkeligste forekom mig her at være den Maade, paa hvilken Sølvet forenes med Kobberet. En udhamret Kobberbolt af omtrent to Tommers Tykkelse bliver paa den ene, eller paa begge Sider belagt med en Sølvplade af et Par Liniers Tykkelse. Disse saaledes med Sølv belagte Kobberbolte bringes igiennem Valtser, hvorved de udstrækkes i store Blade, indtil Kobberet, tæt forenet med Sølvet, er saa tyndt, som behøves, for ved Stampning eller Presning at modtage Formen.

Men, hvad der endnu mere, end de ovennævnte og adskillige andre Fabriker, tilbrog sig min Opmærksomhed, var et Værksted, hvor der slibes Glas til Briller, Lorgnetter og Kikkerter. I to Kamre, som endog vare temmelig smaae, var der ved et oekonomisk Arrangement opstillet henimod hundrede Slibemøller, der alle sættes i Bevægelse ved eet Vandhiul. Hver af disse Møller sleb, kun under Tilsyn af to Mænd og et Par Piger, et større eller mindre Antal Glas, paa hver Maskine til særegent Focus. De Møller, der sleb halvrunde, eller Lindseglas, sleb kun eet ad Gangen, men alt som Concaviteten eller

Convexiteten aftog, forøgedes ogsaa Glassenes Antal, saaledes at de Møller, der sleb de mest plane Glas, hver paa eengang sleb henimod hundrede.

Min Lyst til at lægge Veien over Doncaster, for der at see Conisbear Castle, har i nogle Dage berøvet mig G's Selskab. Han har imidlertid været i Leeds og ankom hertil for et Øieblik siden. Imedens han nu bliver her et Par Dage, agter jeg igien at giøre en lille Sidetour til det yndige Bakewell, for der i Nærheden at see Hertugen af Devonshires prægtige Landsæde, Chatsworth-house, og siden igien at mødes med ham i Birmingham.

Bakewell, den 7 August 1836.

Omtrent ligemidt i England sidder jeg her en stille Søndageftermiddag og begynder et Brev, som jeg først vil sende Eder fra Birmingham.

Det er saa forunderligt roligt i og om mig, ligesiden jeg kom til denne yndige Plet, og jeg tvivler ikke paa, at det jo for en stor Deel er Forandringen af Omgivelser, der har ført mig i disse Søndagsklæder.

Istedetfor Sheffields Røg-Atmosphære hvælver sig en reen, blaa Himmel med lystseilende Sommerskyer over Bakewell; istedetfor larmende Maskiner og giennemfarende Vogne er Søndagens hellige Stilhed udbredt over den fredelige Landsby.

Det er derfor med Ulyst, at jeg i nogle Øieblikke vender tilbage til Sheffield, for at opsøge mine Reisebegivenheders ujevne Traad der, hvor jeg slap den i min sidste Skrivelse.

Der var iblandt alle Sheffields Fabriker en, som jeg især ønskede at see, og min Lyst blev dobbelt, da Man overalt erklærede, at det ikke vilde lykkes mig. Det var Mr. Skinners Steel-Pen Manufactory, og mit Ønske maatte vel forekomme mig selv noget ubeskedent, da jeg hørte, at selv Hans brittiske Majestæt engang paa en Giennemreise skal have yttret det samme, uden at faae det opfyldt. Men i Mangel af Fabriken vilde jeg dog see Manden og hans Staalpenne, og, da jeg stod ved hans Dør, løftede jeg Messinghammeren til saa dristige Slag, at det forekom mig selv, som om jeg havde isinde at imponere ham. Paa min Begiæring førtes jeg strax til ham, og uagtet jeg traf ham midt under Paaklædningen, tog han dog meget venligt imod mig. Mit Ønske var, at see hans Frembringelser, og imedens han fortsatte Toiletscenen, aabnede han Skabe og Skuffer, var munter og snaksom, og vi bleve snart saa gode Venner, at han, efterat have endt sin Paaklædning, bad mig at sidde ned og at tage Frokost med sig. Nu troede jeg Spillet vundet; men langt fra! Jeg begik den Feil, at jeg afslog hans Frokost og rykkede for tidligt frem med mit egentlige Ønske. "Nei, min Faer!" svarede han leende, "det bliver der ikke Noget af!" og nu fik jeg Historien om Kongens intenderede Besøg og en heel

Deel andre Historier, som førte ham, eller rettere mig — langt bort fra Texten. Men vi vare lige gode Venner for det, og jeg kunde overordentligt godt lide ham, uagtet han havde givet mig Kurven. Da han fulgte mig ud igiennem Gangen, standsede han ved en Trappe, som formodentligt fører op til Værkstedet, saae paa mig med en lidt drillende Mine og sagde blot: "deroppe!" idet han pegede med Tommelfingeren over Skulderen og loe ret hierteligt ad mig.

Da jeg senere ved at mødes med G. fortalte ham om Mr. Skinner og den Modtagelse, jeg der havde nydt, fik han Lyst til at prøve det samme Eventyr. Han mødte den samme Venlighed og kom ogsaa Maalet meget nærmere, thi Mr. Skinner viste ham baade det Værksted, hvor Staalet bliver udvaltset, og det, hvor andre ganske almindelige Arbeider ved Staalpennefabrikationen foretages, men det Vigtigste, — hvorledes Splitten i Pennen bliver giort, — det vilde den gamle Skielm ikke vise ham.

Igaar ved Middagstid forlod jeg Sheffield. Et Par Miil sydligere begynder Landet at blive biergigt, afvexlende med store Heder, der ere overgroede med Lyng. Disse Heder, der vrimlede med Harer og store Flokke af Fuglevildt, som Man kaldte the moorcock, afgive et af de meest fashionable Jagtgebeter i England.

Ved Byen Barloch, hvor Derbyshire begynder at udfolde sin henrivende Skiønhed, viste, østligt for Veien, Chatsworthhouse sig, omgivet af sine prægtige Parkanlæg,

i et Billede, der selv i Italien vilde findes beundringsværdigt. Fra Barloch og til Maalet for denne Dags Reise, det idylliske Bakewell, gaaer Veien som igiennem en skiøn Park, og dette sidstnævnte Sted, hvor jeg nu har tilbragt halvanden Dag i en Stemning, som jeg elsker, kan, ihenseende til Beliggenhed, Omgivelser, landlig Hyggelighed og Alt, hvad Engelskmanden kan indbefatte under Ordet comfort, tiene til en Prøve paa det, der udmærker det engelske Sommerliv paa Landet. Hôtellet, the Rutland Arms, svarer til alt det Øvrige.

Da jeg havde faaet mig et smukt, lille Værelse, foretog jeg en Eftermiddagsvandring til en af de Gienstande, der især havde lokket mig ind i disse Egne. Uagtet jeg var ganske alene, giorde jeg dog denne Vandring i Selskab med en Ven, som jeg kiendte fra Chepstow, og som jeg tidligere har omtalt. Han var siden den Tid bleven yngre, og der var kommen en elskelig Ro i hans Aasyn. Det var Floden Wye. Jeg fulgte med dens ungdommelige Bover og følte mig giennemtrængt af den hierteligste Sommerglæde, som saa let forener sig med veemodige Erindringer. Jeg saae den yndige Flod, endnu i sin Barndom, ret som en af mine Smaapiger, legende at tumle sig i de duftende og blomsterrige Enge. Som den mere Erfarne og Prøvede lod jeg mine Blik følge de rullende Bølger og tænkte: "Leeg Du kun og glæd Dig i Din Ungdom; men naar Du kommer til Chepstow, vil det see anderledes ud!"

To Mill havde jeg tilbagelagt, da jeg stod ved Ruinerne af Haddon-Hall. Paa en med fritstaaende, ældgamle Træer smykket Høi ligger denne Borg, som ikke alene udmærker sig ved malerisk Beliggenhed og romantisk Skiønhed i de kneisende Taarne og udstrakte Fløie; men endnu mere derved, at den i sit Ydre og Indre afgiver et næsten fuldstændigt Billede af et Herresæde, saaledes som det var for et Par Aarhundreder siden.

Da jeg nærmede mig Borgporten, kom en høi, mager, gammel Mand mig imøde med Nøglerne. Hans Aasyn og endnu mere hans første Yttringer røbede et temmelig vrantent Gemyt. Tillykke fandt han strax Anledning til at give Hiertet Luft, da han opdagede, at et Selskab, som nylig havde været der, havde forsømt at lukke Porten efter sig, og da jeg indrømmede ham det Utilgivelige heri og med Taalmodighed hørte paa hans Beklagelser over, hvorledes Man lod Slottet forfalde, blev hans Stemning imod mig noget mildere. Denne Oldings Navn er Joseph Hage; han er selv paa en Maade en af Borgens Rester, en Descendent nemlig af det gamle Tienerskab. Hans Forfædre have i lige Linie, ligesiden Dronning Elisabeths Tid, tilbragt deres Liv med at passe paa denne Borg, og Joseph Hage holder nu, Aar for Aar, Alt i Orden, som om han ventede paa, at en ung Herre skulde indfinde sig og fornye Borgens Glands. Senere har jeg erfaret, at han nyder

en større Celebritet, end jeg her kan give ham; thi han er ligesaa bekiendt som Borgen, og i et smukt Værk, der snart vil udkomme over Haddon Hall af S. Rainer, er han afbildet i fuldt Corpus og kaldes der: the celebrated Joseph Hage.

Haddon Hall skylder forskiellige Tidsaldere sin Tilværelse. Den ældste Deel af denne Bygning skal være normannisk, et andet Parti er bygget under Henrik den Siette; men under Elisabeth er det Hele restaureret og betydeligt udvidet. I de sidste Tider har den tilhørt Familien Rutland, tidligere Familien Vernon, hvis Vaaben er anbragt over en af Indgangene med Omskrift i gammel gothisk Skrift: God save the Vernon. Den ældste Fløi, som i enhver Henseende afviger fra de andre Bygninger, tilhørte engang Familien Avenel, hvilket jeg erfarede ved at høre Sagnet om den hvide Dame af min Omviser, der ogsaa fortalte mig, at hans afdøde Ven, Sir Walter Scott, havde været her mange Gange, især da han skrev paa sin Peveril of the Peak.

Den store Slotsgaard er aldeles ryddelig og brolagt med Qvaadersteen. I Hallen staae endnu det gamle Egebord og Bænke, og det hvide, udskaarne Panelværk synes neppe angrebet af Tiden. Væggene ere smykkede med Hoen af de fældede Hiorte, og Spillemændenes Galeri hænger endnu paa udzirede Biælkehoveder under Loftet. I Væggen hænger endnu en Halsbøile af Jern; i den, fortalte Joseph Hage, bleve fordum de Giester spændte, der ikke vilde drikke saameget, som der blev

budet dem. Det store Kiøkken var ligesaa interessant. Vældige Tinfade og Tallerkener stode endnu opstillede i Tinrækkerne, og Herrens velbesporede Jagtstøvler laae henslængte paa Kiøkkenbordet, som om de nyligen vare sendte derned, for at blive børstede. The drawing room har endnu sine vævede Tapeter, sine høiryggede Guldlæders Stole, sine kosteligt indlagte Borde paa ærværdige Snørkelbeen. I nogle Sovekamre staae endnu Senge med svære, stukne Omhæng, og Dandsesalen med sit indlagte Gulv og sine ziirlige Blyvinduer er i saa god Stand, at Hertugen af Rutland for faa Aar siden her gav et stort Bal.

Da vi naaede den gamle, normanniske Bygning, og jeg yttrede Lyst til at stige op ad de svære og forslidte Steentrapper, slog min Gamle sig til Ro i en magelig Lænestol og overlod mig denne Deel af Slottet til fri Raadighed. Jeg traf ikke heller nogen Gjenstand paa denne Vei, der kunde tage Skade ved Beskrivelse. Alt var her øde, raat og uhyggeligt, men Udsigten fra det skiøre Taarns Tinde vidtudstrakt og smilende. Da jeg havde seet Alt inde i Borgen, tillod den Gamle mig at spadsere saalænge jeg vilde i Haven, der ligesom alt det Øvrige staaer uforandret, som det stod i 300 Aar. Paa Hiemveien tøvede jeg endnu i nogen Tid efter Solens Nedgang her i Nærheden, indtil et overhængende Tordenveir jagede mig op fra mine Betragtninger i en duftende Høstak.

Over det deilige Bakewell var der næste Morgen udbredt en Søndagsfred, som i Forbindelse med det mildeste Sommerveir giorde denne Dag til en sand Festdag. Igiennem de reenlige Gader, paa de brede Fliser, vandrede nu og da en pyntet Familie, en efter anden, til Kirken. Alle Boutiker vare lukkede, alle Værksteder hvilede. Hist og her sad i Gadedøren den Gamle, halvt ude paa Gaden, med Bibelen paa Skiødet og lod sig giennemvarme af den lislige Sommersol. Fra Kirken lød Orgelet, fra et nærliggende Conventhuus lød Sangen rørende i Byens Stilhed, og bag et Hegn af skiønne Blomster paa Hôtellets Trappe sad jeg og glædede mig — vistnok for førstegang — ved en engelsk Søndags strenge Høitideligholdelse. Det var maaskee ikke ganske anstændigt, at jeg sad der paa en Søndagformiddag og røg min Zigar; men da jeg ikke kunde sees, kunde jeg jo heller ikke forarge, og jeg havde en Glæde og en Fred i mit Hierte, der holdt Søndagen hellig. Ingen larmende Vogne giennemfoer Byen med den sædvanlige Klang af Hornét; Hôtellets Giester vandrede i Stilhed om i den lille Have; Huustyendet havde Fred for de ellers altid bevægede Klokker, og ingen Lyd afbrød den dybe Stilhed uden Sangen og Orgelets Toner. En saadan Hvile for Sindet har det vel været, at Man har villet fremkalde ved de strenge Forskrifter for Søndagens rigtige Anvendelse, men det er ikke overalt lykkedes, saaledes som her.

Da Klokken havde slaaet Eet, var det anstændigt, at begiære en Vogn, for at kiøre til Chatsworthhouse, et prægtigt, med berømte Kunstsager og Parkanlæg rigt udstyret Slot, der, som sagt, tilhører en ugift Herre, Hertugen af Devonshire. Veien derhen var, som alle Veie i denne Egn, smykket med en henrivende Naturskiønhed. Slottet, som er bygget i Slutningen af det 16de Aarhundrede, har i den nuværende Eiers Besiddelse undergaaet betydelige Forskiønnelser og Udvidelser og viser sig som en nylig fuldendt Bygning i en smilende, italiensk Stiil. Beliggenheden overgaaer al Beskrivelse, og jeg finder kun et forslidt Udtryk, som betegner, hvad jeg ønskede at betegne, at det ved Tilnærmelsen synes, som om et Feernes Rige her aabnede sig for den dristige Besøger.

Paa en sagte opstigende Skraaning, der i skiønne Partier dækkes af yndige Skovstrækninger og mellemliggende bowling greens, udstrækker Hovedbygningen et yppigt Galeri til et firkantet Taarn, hvis øverste Etage er en aaben Loge. Foran hele Bygningens pragtfulde Façade er en stor Blomsterhave anlagt paa brede Terrasser, som indhegnes af en ziirlig Muur.

I Anledning af en Fest i Nabolavet var Adgangen idag offentlig, og en talrig Skare af Landsfolk ventede udenfor Gitterporten paa at blive indladt, eet Parti efter et andet. Da jeg imidlertid ikke fandt denne Offentlighed tilfredsstillende, forsøgte jeg, ved at lade mig

anmelde som en fremmed Reisende, at blive særskilt indladt og omviist, og det lykkedes.

Skiøndt jeg kun nød et Privatissimum af Huusholdersken, fik jeg dog Leilighed til at giennemvandre de pragtfuldeste Værelser og Trappegange, hvoraf nogle ere smykkede med Loftmalerier af Verrio og Laguerre. I flere Værelser vare der skiønne Malerier, men naar jeg standsede for at see et af dem, begyndte min Omviserinde at recitere sit Maleri-Catalog. Hvad jeg derimod fik Tilladelse til at nyde i større Ro, var et herligt Galeri med Sculptursager af Thorvaldsen, Canova, Schadow jun., Finelli, Trentanuova, Westmacot, Nollekens og Flere. Jeg vil af disse kun nævne Thorvaldsens Venus, hans homeriske Basreliefer, hans Nat og Dag og Busten af Consalvi; af Canova den siddende Portraitstatue af Madame Lætitia, hans Hebe, Ceres og i Alt nogle og halvtredsindstyve Kunstværker i Marmor af forskiellige Mestere. Ved det nævnte Exemplar af Thorvaldsens Venus, studsede jeg ved at see den venstre Arm smykket med et gyldent Armbaand; men jeg begreb strax, at denne Bracelet tiener til at skiule en Feil; ved Udpakningen af denne Statue blev nemlig den ene Haand stødt af.

I de større Havepartier, der ere anlagte i en ældre Stiil, er der trindt omkring forskiellige, kunstige Vandspring og Cascader. Det særegneste af disse Vandkunststykker er et Træ i naturlig Størrelse, udført af Bronze. Af dette Træ, som staaer imellem Naturens

Træer paa en lille Græsplet, udspringe fine Vandstraaler fra alle Grene og Blade i utallige krydsende Retninger.

Hvor kostbar og prægtig Bygning og Have imidlertid har været, staaer dog Naturen i det, der har kostet mindst, som den uovertræffelige Mester, og jeg vendte mig ofte bort fra al denne dyre Stads til Parkens skiønne, fritvoxende Træer paa de milelange, rolige Græsflader.

Da jeg var kommen tilbage til Bakewell, tilbragte jeg Eftermiddagen og en Deel af denne Aften ved Bredderne af Wye, umættelig i Nydelsen af denne Naturs rene og uforbærvede Skiønhed.

Imorgen tidligt gaaer Reisen over Matlock til Derby og derfra snarest muligt til Birmingham.

Birmingham, d. 11 August 1836.

Da jeg i Mandagsmorges forlod Bakewell, førte Veien mig endnu engang tæt hen forbi Haddon Hall. Det engelske Horn, som vor Guard blæste med Virtuositet, sendte en Afskedshilsen i skiønne Melodier ud over den ungdommelige Wye's yndige Leie.

Allerede Kl. 9, samme Morgen, forlod jeg Coachen i Badestedet Matlock, ubekymret om, naar og hvorledes jeg herfra kunde komme videre; thi her kunde jeg ikke lade mig nøie med at passere igiennem Byen outside paa en Coach.

Jeg er i Forlegenhed ved næsten i hvert Brev at finde mig opfordret til at beskrive de Egnes Skiønhed, jeg paa denne Reise saa rigeligen nyder. Thi uagtet jeg hverken vil digte, eller male med Ord, men kun vække en skizzeret Forestilling, kommer jeg dog altid, ved disse Egnes søsterlige Lighed, til at bruge de samme forslidte Ord og Phraser, fordi Sproget — eller rettere jeg selv — ikke kan nuancere saa godt som Naturen, fordi jeg kun har eet Udtryk, hvor Naturen har mange tusinde. Undskyld derfor, om jeg i det Foregaaende nu og da har bevertet med opvarmede Retter, der et Par Gange før have været paa Bordet.

Badestedet Matlock bestaaer af en Række elegante Bygninger, som mere udmærke sig ved en vis Ziirlighed, end just ved Storhed eller Skiønhed. Det ligger i en Fieldkløft ved Floden Derwent, der fra begge Bredder overskygges og næsten skiules af udhængende Træer og Buske. Den høie Biergside, som fra dette snevre Pas hæver sig med bratte Steenbrud, udstrakte Skove og Have-Anlæg, er hist og her smykket med fremtittende Bygninger, og paa disse Høider, hvor Promenaden er lettet for Badegiesterne ved beqvemme Trapper, Fodstier og Bænke, nyder Man den smalle, langtudstrakte Dal i Fugleperspectiv.

Matlock's Bygninger synes at dele sig i Hôteller, Museer og Værksteder. De saakaldte Museer ere kun Boutiker for Derbyshires Manufacturer, der for en stor Deel bestaae i kunstige Forarbeidelser af de skiønne Steen-

forter, som disse Bierge saa rigeligen tilbyde. Iblandt disse udmærker sig fortrinligen en sort Marmor, i hvis glindsende Overflade Landskaber og andre Billeder, undertiden store Compositioner, raderes med Naale, saaledes at Raderingen viser sig hvid eller graalig, paa den sorte Grund. Næsten alle Værksteder ere beskæftigede med deslige Luxusartikler, og da Stedet er meget besøgt, er Afsætningen ogsaa betydelig.

Iblandt dette Steds Naturmærkværdigheder hører et Par store Bierghuler. I en af disse, the Rutland Cavern, steg jeg, under behørig Veiledning, ned i en Dybde af et Par hundrede Fod igiennem snevre Aabninger og store Huler, vildt dannede ved Naturrevolutioner. Paa hvilken Grund vi ofte boe og bygge, det kan Man her faae at see. Vældige Steencolosser ligge henkastede, den ene mod den anden, ofte i saa ringe Berørelse og Støtte mod hinanden, at Man skulde troe, at et Stød mod en af dem vilde være nok for at styrte det hele Bierg ned over Hovedet. Stenen i denne Hule synes at være kalkartet, giennemsprængt med Erts og klare hvide Krystaller, hvilke ved Belysningen af en bengalsk Ild, som Forviseren antændte, giorde en magisk skiøn Virkning.

Den øvrige Deel af Formiddagen tilbragte jeg omkring paa Bierghøiderne, steg derefter, Klokken tre, bagpaa en Coach og kiørte til Derby, hvor jeg overnattede. Næste Formiddag Klokken 11 ankom jeg her til Birmingham. Det, der den første Dag mest tilbrog sig min

Opmærksomhed, var den myldrende Menneskevrimmel, som uafladeligt opfyldet især to af Hovedgaderne, hvis Boutikker faldbyde Smaagadernes rastløse Flid. Af Bygningerne kan Man ikke see Meget, da Alt er bedækket med Skilde og udhængte Varer. Dog er der to Bygninger, som strax drage Diet til sig; den ene en Free Grammar-School, opført i gothisk Stil af hugne Steen; den anden the Townhall, der i det Ydre lover mere, end det Indre holder. Den hele Bygning indbefatter foruden Gangene kun en stor Sal, der aldeles ikke harmonerer med Façaden. Denne Sal benyttes til politiske Møder og til Festiviteter og er forsynet med et Orgel, om hvilket Man forsikkrer, at det er det største i England.

Hovedgienstanden for mit Besøg i denne By var dens Fabriker. Jeg vilde gierne opregne Alt, hvad jeg her har seet, men det vil neppe interessere Eder. I Begyndelsen gik jeg alene omkring, men jeg mødte for mange Afslag og benyttede derfor næste Dag det velvillige Tilbud, som blev giort os af et Handelshuus, til hvilket vi vare addresserede. Med en ung Contoirist til Veileder gik det nu langt bedre.

Et af de interessanteste Etablissementer, som vi paa denne Maade fik at see, var Mr. William Williams Jernstøberi. Det ligger udenfor Byen paa Veien ad Wolwerhampton til. For at give en Forestilling om dette Værks Drift, vil jeg blot anføre, at tre store Dampmaskiner og skifteviis 300 Mennesker Dag og Nat arbeide her — for nærværende Tid blot paa Jern=

baner til Amerika. Jeg saae her det raae Jern smeltes og, renset ved gjentagne Støbninger, under det vældige Hammerværk at twinges ind i Stykker af svære Jernbolte. Disse gløbende Jernbolte, der kun ved de hensigtsmæssigste Maskinerier og flere Menneskers anstrengte Kræfter kunde løftes ud af Ovnene, blevne bragte under Valser, der udstrakte dem i en Længde af omtrent 10 Alen og gav dem med det samme den Form og Skikkelse, de skulde have som Jernbaner.

Vi toede den hele Eftermiddag her, for i Mørket at nyde det mageløse Skue af denne brændende Omegn. Den hele Landstrækning imellem Birmingham og Wolwerhampton er oversaaet af Jernstøberier og andre brændende Fabrikker. Fra hvert saadant Værk hæver der sig i Almindelighed flere Skorstene, undertiden til en Høide af 80-100 Fod, og fra disse Ildsvælg styrte de vilde Flammer sig ud igiennem den hvirvlende Røg. Den Fabrik, hvorfra jeg overskuede en Deel af disse Campi phlegrei, havde 8 eller 10 saadanne brændende Skorstene, og fra denne Forgrund udstrakte Flammernes Perspectiv sig lige til Horizonten, hvor den fjerne Ild viste sig som røde, opgaaende Stierner. Kommer Nogen af Eder engang i Nærheden af denne Egn, saa mag det saaledes, at I reise om Natten fra Wolwerhampton til Birmingham! Jeg fortryder, at jeg ikke fulgte dette Raad, der ogsaa blev givet mig!

Den unge Mand, der var givet os til Cicerone imellem Byens Fabrikker, skaanede hverken sig selv eller

os, og vi have fra denne Dags Morgen af uafladelig gen været paa Farten fra et Sted til et andet.

Vort første Besøg var i Mr. Jones Stubbs Pidskefabrik. Jeg saae her i eet Værelse, hvorledes Pidskeskafter blive beviklede og indflettede ved Hiælp af en Maskine, i et andet, hvorledes Fletningen af Snerten foretages og Huderne med en nydelig Haandfærdighed tilskiæres i fine Strimler til Fletning. Det var mig Alt noget Nyt; men det, der dybest indprægede sig i mine Tanker, var den Underretning, jeg modtog, nemlig at der til Pidskesnerter kun benyttes — Hestehuder. Om den tappre Johan Ziska har Man jo rigtignok fortalt mig, at han testamenterede sin egen Hud til Trommeskind, for selv efter sin Død at være til Skræk for Husitternes Fiender; men at dette arme Dyr, en Hest, der maaskee allerede blev solgt som ufødt Føl, som siden blev traineret ved Sult og Sved, for i et Par Aar at brillere paa Rendebanen, som derefter, liig en bekrandset Solodandserinde, glemmes, naar Benene begynde at blive stive, som, naar de ungdommelige Kræfter ere borte, spændes for Fragtvognen og omsider for Ploven, at dette arme Dyr ikke engang efter sin Død kan have sit forpidskede Skind i Fred, det er, hvad Man kan vente sig af Verden! Imellem Hestene kunde Man kalde det, at foreholde Efterkommerne deres Forfædres Exempel.

En Fabrik, tilhørende Mr. Parr, var ene og alene beskæftiget med at giøre Kaabe- og Kavai-Hager, og

Manden skal dog være bleven rig derved; men det er ganske naturligt, da han maaskee behager hele Verden.

En Fabrik, eller rettere en Udstilling af Bronze-Lamper, en anden, hvor der blot forfærdiges forgyldte Knapper, en tredie, hvor der giordes Glasknapper, en fierde for de velbekiendte runde Messingsom, vare ret interessante at giennemløbe omtrent saaledes, som jeg her giennemløber dem; men de toge dog saameget paa Knæfterne, at vi begyndte at trættes ved alt dette Knapmageri. Det kom os derfor ret tilpas, da vor Omviser foreslog nu at udhvile i the Townhall, hvor der netop skulde gives en Formiddags-Concert paa det berømte Orgel. Over denne agter jeg ikke at indlade mig paa nogen Critik, og om jeg ogsaa, hvilket jeg er tilbøielig til at troe, har hørt meget bedre Orgelmusik hiemme, saa var det mig, i min musikalske Uskyldighed, dog en hiertelig Nydelse i et Par Timer at bade mig i dette Tonehav.

Lige fra Orgelconcerten begave vi os til Sir. Edw. Thomassons Shew-Room & Manufactory, hvor jeg var fristet til at troe, at det meste blev giort ved Vind og Blæst. Fabrikater af Staal, som jeg alt havde seet i Mr. Rodgers Fabrik i Sheffield, vare her udstillede og præsenteredes som Fabrikens egne Productioner. Dette Etablissement, der nyder en vel høi Celebritet, er vel ikke stort mere end en Galanteriboutik. En Afstøbning i Jern af den berømte Warwick-Vase

bruges som Lokkemad, og for at faae denne at see, er det anstændigt at kiøbe et eller andet Stykke.

Herfra kom vi til Jennings og Betteridges Fabrik for Arbeider i papier maché. Det var mig her overraskende at see en Fabrik, hvor der ikke alene gjøres Præsenteerbakker og deslige Sager, men endogsaa Meubler, saasom Borde, Chiffonierer o. s. v. ene og alene af sammenklistret Papir. Unægteligen saae jeg her Frembringelser, nydelige i det Mindre, mesisommelige i det Større. Papiret klistres, Ark for Ark, over Former, indtil Laget er saa tykt, som det skal være; derefter presses det, afslibes, bemales og ferniseres, og naar Alt er færdigt, har Man af Papir giort det, Man uden saamegen Møie vilde kunne have giort ligesaa godt og smukt f. Ex. af Træ. Det giorde mig ondt, at see saamegen Sindrighed og Udholdenhed anvendt paa en Bygning paa Sand; thi naar disse Productioner ikke vare saa uforholdsmæssigt dyre, vilde de neppe være saa holt i fashion, og med næste Vind er det forbi, og Etablissementet aldeles Intet.

Mr. Thorntons Fabrik for Hængsler og Døreslag forbigaaer jeg, ligeledes Mr. Phips's Knappenaals-Fabrik, hvor Man maa erhverve sig Adgang ved at kiøbe for 5 Shill. Knappenaale, ligeledes et Messingpladefabrik, som Man ikke vilde vise os, endvidere et Geværlaasfabrik. Derimod bør jeg ikke forbigaae at omtale Cox & Ingrams Horn-Button Manufactory; thi her forærede Man mig et heelt Sæt smukke Hornknapper til Erin=

dring. I denne Fabrik arbeide kun Fruentimmer og for største Deel Børn. I store Kiedler koges de stinkende Koklove læsviis. Naar de ere bløde, skiæres de istykker, og disse Stykker bringes under en Maskine, som udhugger dem i runde Brikker. En anden, sindrig Maskine bøier imidlertid Messingtraad til Knappeøine. I et lille Hul, som boeres i hver Hornbrikke, indsættes løst et Messingøie, og de raae Knapper bringes saaledes i hede Jernformer under en Presning, som fuldender dem.

Jeg har nu giort saa temmelig nøie Rede for Anvendelsen af mine tre Dage i Birmingham. Naar nu dertil føies, at jeg her har skrevet et, maaskee altfor langt, Brev, saa troer jeg, at jeg med god Samvittighed kan hengive mig til Ro og imorgen, i Selskab med G., reise videre.

Oxford, d. 13 August 1836.

Warwicks Berømmelse er saa almindeligt udbredt, at jeg maaskee kunde lade det beroe ved blot at melde Eder, at jeg var der en Dags Tid og fandt, at Grev Pückler Muskau's Beskrivelse giver et tro Billede af det Hele. Ved engang tidligere at læse denne navnkundige Forfatters Briefe eines Verstorbenen, modtog jeg ved Beskrivelsen af dette Sted et saa levende Indtryk, at det igaar var mig, som om jeg andengang kom til Warwick-Castle.

Alligevel vil jeg ikke forbigaae at omtale en Gienstand, som jeg allerede beundrede, førend jeg saae den, og som ikke tabte noget af min Beundring, da jeg fik den at see.

Da vi vare stegne af Vognen i den smukke og reenlige, lille By, var vort første Spørgsmaal om Veien til the Castle. Den kunde ikke forfeiles, da Havemuren vistes os i den næste Gade. I Porten standsedes vi af en gammel Dørvogter, som paa vor Begiæring at indlades i Borgen og i Parken, lod os forstaae, at dette meget godt kunde indrømmes, naar vi først i hans Celle havde taget nogle af Warwicks allerstørste Mærkværdigheder i Oiesyn. Hertil vare vi meget villige, og han holdt os nu en Forelæsning over den sariske Kæmpe, Guy's, Efterladenskaber, der aarligen indbringer ham en anstændig Professorgage. I dette antiquariske Museum opbevares især tre Stykker, som den Gamle fordrer, at Man skal have Respect for, nemlig en stor Jerngryde, en Jernstang og et Sværd, hvilke Sager ere intet mindre end Guy's Punschebolle, hans Spadserestok og hans Sværd. Derefter tillodes det os at skiænke det Øvrige nogen Opmærksomhed. Igiennem en dyb Vei, der synes at være udsprængt i en Klippegrund, og som paa begge Sider overskygges af gamle og unge Træer, vildt voxende imellem hinanden, nærmede vi os forventningsfulde. Pludseligen aabnede sig til Venstre en Udsigt imellem det rige Løvværk, og der laa Forsiden af Warwick Castle majestætisk for os.

To vældige Taarne, det ene en saxisk Bygning og den mærkeligste Levning af Borgen, hæve sig op over den høie og brede Muur, hvorigiennem en dyb Port fører ind i Borggaarden. Denne hele Plads er en bowling-green, der i første Dieblik lader den Fremmede troe, at et grønt Klædes Teppe her er udbredt over den ærværdige Grund. Paa de tre Sider er Gaardspladsen omgiven af Taarne og muldne Rester af Mure, der tildeels skiule deres Alder under et ungdommeligt Smykke af Ephen og blomstrende Buske. Den fierde Side, som indtages af Hovedbygningen, er restaureret under Vedligeholdelsen af den gamle Stiil og tiener Eieren til Beboelse.

Efterat vi længe havde overgivet os til Indtrykket af disse historiske og maleriske Omgivelser og tause, hver for sig, vare vandrede omkring i Gaarden og paa Myrene, maatte vi omsider underkaste os den Besværlighed, der desværre som oftest er forbundet med deslige Besøg, nemlig, at lade sig føre om i Bygningen, fra Værelse til Værelse, af en Huusholderske, for hvem det Hele kun er som en Ko, der dagligt giver hende saa eller saa mange Potter Melk. Paa denne Maade saae vi baade Værelset, der er beklædt med Cedertræ, som er voxet i Parken, og de øvrige Sale, der ere overfyldte med Rustninger fra Middelalderen, Skiønne, græske Vaser, Marmor-Buster og Bronzer, Glasmalerier, florentinske Mosaiker og en Mængde italiensk Fajance fra den raphaeliske Tid. Af de mange herlige Malerier, hvoraf

hvert enkelt kunde skienke en skiøn Nydelse, men som alle tilsammen kun efterlade sønderrevne og adsplittede Indtryk, vil jeg kun nævne et stort Knæstykke af Admiral Tromp, malet af Rembrandt, et Par Løver, malede af Rubens, en Mængde Portraiter, malede af Holbein, deriblandt Henrik den Ottendes, Anna Boleyns og Johanne Greys, og endnu flere af Titian, Rubens og van Dyck.

Da vi vare færdige her, opkapredes vi ved Udgangen af en ventende Person, hvis Forretning, eller snarere Rettighed, det er, at føre de Fremmede op i det gamle Taarn. Denne Taarnbygning er, uagtet dens høie Ælde, fuldkomment vedligeholdt, og en Vindeltrappe fører her op igiennem tre Kamre eller Vagtstuer, den ene over den anden, hvor Man kun savner den bevæbnede Besætning. Fra Taarnets Platte nyder Man ikke alene et interessant Overblik over Borgen og den vidt udstrakte Park, som paa tre Sider omgiver den, men ogsaa milevidt ud over den fortryllende Omegn.

Da vi forlode Taarnet, aabnede en Laage os Adgang til Parken, og her viiste Naturen os sine Oldtidsrester i en Rigdom af trehundredaarige Træer, der endnu staae som rørige og kraftfulde Oldinge mellem disse Drenge paa 80 og Rollinger paa 30 Aar. I de kølige Skygger duftede brede Cedertræer i forfriskende Luft-Strømninger; hist og her aabnede sig en Udsigt igiennem Parken, og det forskielligt farvede Løv af Eeg, Bøg, Laurbærtræer, Akasier og hængende Piil over det friske, indbydende Grønsvær, der

hist og her var smykket med et Blomsterparti, var som en Farvernes Concert fra fuldt Orchester.

Ogsaa her indfandt sig en Mand, hvis Rettighed det var, at forevise Drivhuset, der især besøges, fordi det smykkes af den berømte Warwick=Vase. Dette antike Kunstværk, hvis Fragmenter ere fundne i Hadrians Villa ved Tivoli, er stærkt, men godt, restaureret og af Lord Hamilton bragt til England som en Foræring til Kong Georg den 3die, der senere skienkede den til den forrige Besidder af Warwick Castle.

Omsider overladte til os selv, da der ikke var mere at see for Penge, overlode vi os til Parkens vildsomme Gange og mødte ved dens vestlige Udkant Floden Avon, som begrændser den. Den venlige Flod førte os til et indbydende Hvilested ved Foden af en femhündredaarig Ceder, et Hvilested, som vistnok igiennem mange Generationer har været besøgt og beundret for sin Skiønhed. Paa venstre Side i Forgrunden havde vi Borgens Hovedfløi i Perspectiv, paa høire Side Avon, overskygget af Buske og fremhængende Træer, i Mellemgrunden Ruinerne af den Bro, som engang har ført ind til Borgen over Floden. Disse Rester af Broen ere saa malerisk bevarede, at ingen Landskabsmalers Phantasie skulde kunne anordne det skiønnere. Foran Broen falder Avon i et Vandfald, der indtager hele dens Brede, og endnu nærmere træder der fra Borgmuren en Bygning frem med en Vandmølle. Baggrunden dannes af Flodens Bøining ind under dens Bredders rige Vegetation. Da vi havde nydt dette Parti og

udhvilet under denne Nydelse, fik jeg Lyst til at opsøge et andet, der, efter min Mening, maatte afgive en værdig Pendant, nemlig seet fra det beskrevne Maleries Baggrund. Vi forlode derfor Parken og søgte ud igiennem Byen, indtil vi paa Londons-Veien atter mødte Avon, og fra en høi og smuk Bro af hugne Steen havde vi her en Udsigt til Warwick Castle, som med Rette er valgt til Frontespice i Pückler Muskaus Briefe eines Verstorbenen, af hvilken Grund jeg fritager mig og Eder for Beskrivelsen.

Imellem Warwicks Kirker udmærker sig fortrinligt St. Mary Church, især ved et Capel, der langt overgaaer den øvrige Deel af Kirken i architectonisk Pragt og Rigdom. Dette Capel skal være en Levning af en ældre Kirke, som er afbrændt, og her giemmes adskillige af denne Egns historiske Personer under høist interessante Monumenter. Blandt disse udmærke sig især et over Ridderen Beauchamp, et andet over Robert Leicester og flere over andre Personer af Familien Dudley.

Om Eftermiddagen giorde vi en Udflugt til det nærliggende Badested Leamington, der især i de sidste Aar har hævet sig med en Pragt, der endogsaa giør Opsigt i England. Denne hele By bestaaer, som det synes, af lutter nye og for en stor Deel prægtige Bygninger. Det største Hôtel i Leamington er maaskee det største i hele Kongeriget; i det mindste har jeg ikke tilforn hørt om noget Hôtel, at det havde 365 Sengesteder, der næsten altid benyttes.

Herfra fulgte vi Veien endnu et Par Miil videre frem og kom til Ruinerne af Kenilworth. Igiennem et firkantet Taarn, the great gateway, kom vi indenfor den udstrakte Kreds af lave Mure og Taarne, som omgive Slotsbygningen. Hovedfaçaden, som vender imod Nord, har paa hver Side en mægtig Taarnbygning, til Høire Cesars Tower, den ældste Deel af Borgen, bygget i det 12te Aarhundrede, til Venstre Leicesters Building, der, skiøndt adskillige hundrede Aar yngre, dog synes mere angreben af Tid og af Mennesker. Den mellemliggende Deel af Façaden er lavere og har fire fremspringende Taarne; den bærer Navnet af Henry the 8th Building. Herigiennem fører en Port ind til den inderste Borggaard, som paa høire og venstre Side indesluttes af Sidefløienes Ruiner, og i Dybden af en mægtig Bygning med Taarn, som bærer Navnet Lancasters Building. Alle disse stærke Mure ere vidunderligen omslyngede med Epheustammer og bevoxede med Planter og Blomster. Overalt, hvor jeg krøb omkring, fulgte mig Billeder fra Festlighederne paa denne Borg, da Elisabeth her i Aaret 1575 lod sig i sytten Dage beværte af Lord Leicester, og al den Luxus, som hin Tid var istand til at tilveiebringe, blev lagt for den yppige Herskerindes Fødder. Indenfor de samme Mure, der dengang gienløde af festlige Toner, kravlede jeg om mellem de nedstyrtede Muurbrokker, og i den dybe Kielder syntes det mig, at jeg endnu hørte den lystige Musik tone ovenfra. Længe troede jeg, at det var et Spil af min Phantasie; jeg standsede mine Skridt over det larmende Gruus, men

hørte endnu Violer og Fløiter lyde igiennem de døde Mures dybe Stilhed. Denne Gaade maatte jeg have en Opløsning paa! Efter endeel besværlige Omveie naaede jeg op til en af de muldne Vinduesaabninger, og her løstes Trylleriet; thi bagved de høie Mure imellem Lancasters Building og Ringmuren opdagede jeg en grøn Plet, paa hvis Midte en hvid Dug var bredt og besat med Tallerkener og Bouteiller, og rundt om dette landlige Bord vare Stene hidslæbte fra Ruinen, hvilke ved et forestaaende Maaltid skulde tiene istedenfor Stole. Men endnu saae jeg ikke et Menneske; kun hørte jeg Musiken ganske tydeligt. Et andet Vindue skiænkede mig en friere Udsigt, og fra denne hensmuldrede Loge, hvor jeg kunde holde mig fast ved en Arm af Epheu og skiule mig under dens klare Løv, saae jeg et Selskab af Herrer og Damer dandse en Ecossaise i Græsset til Musik af syv Musikanter, og bivaanede saaledes en Fest paa Kenilworth.

Om Aftenen vendte vi tilbage til Warwick, kom forbi Guy's Cliff, en restaureret og beboet Ruin, der ligger i de skiønneste Omgivelser, og bestege næste Morgen, efter endnu engang at have besøgt Warwick Castle, en Coach, som igiennem Leamington førte os til Oxford, hvor vi ankom omtrent Klokken tre.

Det, der især characteriserer denne By, er dens 23 Colleges eller Universitetsbygninger, af hvilke de fleste ere adskillige hundrede Aar gamle, og som følgeligen ved deres Stiil give Byen et gammelt og ærværdigt Udseende. Disse Colleges, der skylde veldædige Fundationer deres Tilværelse

og altid stigende Rigdomme, besiddes af særegne Corporationer, i hvilke de Studerende, efter aflagte Examina, indtræde, som det synes, til et akademisk Klarasfenliv. For nærværende Tid staae alle disse Bygninger tomme, og Gaderne ere temmeligt øde, da Ferietiden, som varer i sex Maaneder, først er udløben i September.

Aftenen tilbragte vi mest i den skjønne Park, som omgiver Byen. En lav og smal Flod eller Aa danner denne Parks Grændse paa den ene Side; et Par Drenge vadede i Aaen, og tænk Eder min Overraskelse, da jeg ved at spørge erfarede, at det var — Themsen!

London, d. 20 Aug. 1836.

Ved min Tilbagekomst til London var det mig, som om jeg igjen var hjemme, og dette maa være Grunden til, at nu henved otte Dage, imod Sædvane, ere forløbne, siden jeg sidst skrev til Eder!

Meget har jeg ikke heller haft at berette; thi det gode Forsæt, nu at indhente i London Alt det, jeg tidligere har forsømt, strander hver Time paa Dagen snart paa en, snart paa en anden Anstødssteen.

Om Oxford har jeg, saavidt jeg erindrer, fattet mig i største Korthed, og de 23 Colleges, som jeg her saae, og som unægteligen ere de interessanteste Gjenstande i denne By, ere for største Deel hinanden saa lige, at jeg nu føler mig ude af Stand til at indlade mig paa deres særegne

Beskrivelser. En Lykke er det imidlertid, at de tilforn ere omtalte saa ofte, at jeg tør haabe, at Verden ikke lider noget Tab ved min letfærdige Opførsel mod disse ærværdige Gienstande.

En Udflugt, som vi foretoge sidste Søndag, maa jeg imidlertid ikke ganske forbigaae; den var til Hertugen af Marlboroughs Slot, Blenheim. Denne skiønne Eiendom ligger otte Miil fra Oxford, ganske tæt op til Byen Woodstock.

Paa en fri Plads i Parken hæver sig en 130 Fod høi Søile, ovenpaa hvilken Billedet i Bronze af Seierherren ved Blenheim er opstillet. Under de skiønneste Grupper af Træer toge talrige Flokke Raavildt deres Middagshvile og bidroge betydeligt til Landskabets Smykke. Formiddagen havde vi tilbragt i Parken; efter Maaltidet vilde vi følge de os givne Anviisninger, for at faae Slottet at see; men her mødte vi den ubehagelige Efterretning, at den Mand, som forevisер Værelserne, ikke idag vilde være tilstede, og vi maatte derfor lade os nøie med, ved Gartnerens Bistand, at see det Ydre af Slottet og Haven.

Begge disse Herligheder bære, ligesom Parken, Spor af, at den nuværende Besidder ikke tillige er i Besiddelse af den Formue, som Man i Almindelighed tænker sig forenet med den Lykke, at være Herre paa et saadant Sted. Men Anlæget i Parken er saa stort og skiønt og Bygningen saa pompeus, at mangen anden fattig Mand gierne kunde falde paa at misunde Hertugen, skiøndt han er i den beklagelsesværdige Forfatning, paa Grund af Gieldsforhold,

at maatte lade sig nøie med en aarlig Indtægt af £ 5,000 Sterl., hvilket, efter Folks Sigende, skal være saa godt som Intet, da den ældste Søn, naar han engang kommer til Roret, vil faae en aarlig Indtægt af henved £ 100,000 Sterl. Saaledes, tænkte jeg ved at høre ham høiligen beklaget, kan der være stor Forskiel paa en fattig Mand og en fattig Mand!

Dagen efter at jeg var kommen her tilbage til London mødte jeg paa alle Gadehiørner en uimodstaaelig Indbydelse til the Vauxhall Gardens, hvor der ikke alene skulde afholdes et Veddeløb, men et Veddeløb af to Luftballoner. Og hvad der giorde dette Skuespil endnu mere fristende var den Omstændighed, at Ex-Hertugen af Brunswig vilde giøre Mr. Green den Ære at følge med den ene. Allerede Klokken fem om Eftermiddagen indfandt vi os i Haven, hvor et stort Publikum siden Klokken to var blevet diverteret med Concerter og sceniske Fremstillinger. Men ihvor interessant alt dette kunde have været, foretrak jeg dog, itide at opsøge mig en god Plads ved de allerede næsten fyldte Balloner, for tilgavns at nyde den, i Historien maaskee mageløse, Fremstilling af en Hertug som Luftskipper. Kl. 6 var den ene Ballon færdig til Afreisen, og medens den anden fyldtes, indfandt det større og fornemme Publikum sig. Men endnu saae Man Intet af den fornemme Reisende, der havde ladet sin Afreise forkynde i Aviser og paa Plakater, og jeg hørte mange af de Omkringstaaende yttre fornærmelige Tvivl i denne Henseende. Pludseligen saae Man paa den indhegnede Plads en Elegant af det nyeste

og dristigste Snit i Væsen og i Klæder, næsten skiult under et Par skyggefulde Bakkenbarter, springe frem med en kort Stok, let kastet over Skulderen og med Fagter, som, ihvor ugeneerte de end vare, tydeligt forraadte, at han dog generte sig ved denne offentlige Fremtræden. To pudbrede Tienere i hvide Silkestrømper og Skoe løb uophørligt bag efter, den ene med en stor Kikkert, den anden med en Reisekappe, og begge bleve de hyppigt sysselsatte med at spænde ham Stropper under Støvlerne og andre deslige Forretninger, som der ikke havde været Tid til at besørge hiemme. Medens Hertugen converserede med Honoratiores, var Mr. Green beskæftiget i den ene Gondol med sine Apparater, og hans Broder og en anden Medreisende sad allerede færdige i den anden Gondol. Hertugens Kappe blev lagt tilrette, men den vilde ikke ligge rigtigt, og det varede længe, førend han indtog sin Plads. Om sin Hals havde han viklet et stort, orangefarvet Shawl, og Mr. Green heisede, formodentligen til Ære for sin høie Giest, et Flag af samme Farve. Man havde allerede ladet adskillige, smaa Ballonner opstige, for at iagttage Luftens Strømninger, men der var endnu saa meget at ordne, inden Hertugens Kappe vilde ligge rigtigt, at jeg, som havde iagttaget en vis Uro i hans Blik og Bevægelser, begyndte at tvivle om, at det var hans Alvor, at ville følge med. Da det ved Veddeløb er Skik at indgaae Veddemaal, indbød jeg G. til et saadant, og han holdt to Shilling imod min Paastand, at der manglede Courage. Og, — i det mindste tilsyneladende — vandt jeg! Thi ganske uventet giorde Hertugen et dristigt Spring

ud af Gondolen og forsvandt for vore Blik. Man ventede endnu lidt, men da han ikke atter indfandt sig, tog Mr. Green Orangeflaget ind, heisede et andet i Stedet og til almindelig Forundring blev den ledige Plads indtaget af Mr. Hodkins, som overbød en amerikansk Skuespiller, der ogsaa gierne vilde have været med. Endeligen lød Signalet. Ved det første Kanonskud reiste alle fire Passagerer sig i Gondolerne, ved det andet hilsede de Publikum, og ved det tredie hævede begge Balloner sig majestætisk op over den opfyldte Plads, som to Fregatter, der for fulde Seil løb ud af Havnen. Den ene Ballon havde i faa Dieblikke et betydeligt Forspring, og Afstanden mellem disse to grandiose Luftseilere afgav ved de forskiellige Lufttoner et interessant Perspectiv. Endnu længe saae Man Hattene svinges til Afsked, da Ballonerne under det rolige Veir stege næsten lige op; men det var forgieves, at den bageste Luftskipper udkastede sin Ballast for at indhente Rivalen. Næste Dag, da Reisen lykkeligt var tilendebragt, saae Man i Aviserne, at Hertugen var bleven tilbage alene af den Grund, at Afreisen, der havde været bestemt til Klokken 6, var bleven forhalet til henimod Kl. 7.

De to følgende Dage ere desværre mest hengaaede med at giøre Visiter og at besørge Forretninger, som skulde fra Haanden forinden den nærforestaaende Afreise. Adskilligt af det, jeg tidligere her har seet og beskrevet, har igien draget mig til sig, paa andre og mere Gienstandes Bekostning. Til the Zoological Garden var der ankommet nogle høie Personer, nemlig to udmærkede Giraffer; Dioramaet ved

Regents Park maatte jeg see igien, saameget mere som G. ikke hidtil havde været der, og the Adelaide Institution ligger os saa nær, at det frister, hvergang vi gaae ud. Saaledes ville disse Dage formodentligt hengaae uden at afgive nyt Stof for Correspondencen.

Et af de Theatre, som jeg hidtil havde overseet mellem endeel andre, af hvilke jeg kun leilighedsviis har nævnet de vigtigste, besøgte vi igaaraftes, uagtet det næsten fordrer en Reise at komme derhen. Det var Asthleys Circus. Dette Theater giver Fremstillinger af Melodramer, Balletter, hvori Hestene have Hovedroller, og equestriske Kunster. Uagtet det ikke er iblandt de største, saa er det et af de brillanteste af Londons Theatre, deels ved Skuepladsens og Scenens Udstyr, deels ved en glimrende Gasbelysning. Jeg vil ikke opholde mig ved Melodramet Lalla Roock, der nok allerede er opført over et halvthundrede Gange, eller ved de mest raffinerede Beriderkunster, men blot prøve paa at give Eder et svagt Begreb om denne Forestillings tredie Afdeling, et Potpourri, der satte mig i den største Forundring. Tænk Eder en Scene, udsmykket med phantastisk Decoration og oplyst ved en næsten magisk Belysning, der hvert Dieblik skiftede i brillante Farver. Denne Scene var aldeles opfyldt af vistnok henimod hundrede Mennesker, store og smaa, tilhest og tilfods, i Luften eller paa Gulvet, men alle rigeligt udpyntede. Hvert af disse Væsner fremstillede paa samme Tid, hver for sig eller ordnede i smukke Grupper, saadanne Kunststykker, hvoraf Man ellers i Almindelighed kun seer een ad Gangen. Prosceniet var op-

taget af siddende, liggende eller knælende Jongleurer; bag ved dem hævede Grupperne sig amphitheatralsk, bestaaende af Equilibrister og Badutspringere, Kunstberidere, som fore hen over Scenen og Liniedandsere under Loftet, i Gynger eller paa slap Linie, nu og da giennemkrydset af en Salto-mortale fra en af Sidecoulisserne, kort sagt, et strengt ordnet Virvar, der afvexlede taktmæssigt i en Række af Tableaux, — et levende Titelblad til et Værk, der handler om det menneskelige Legemes grændseløse Evner og Færdigheder.

Ved Mr. P., Clerk in the House of Lords, med hvem jeg havde giort Bekiendtskab en af de foregaaende Dage ved en Dinner i Clarendon Hôtel, aabnede der sig Udsigt for mig til at erholde Adgang i Overhuset idag, da Kammeret ved hans brittiske Majestæts Nærværelse blev prorogeret. Med Grev S. P. kiørte jeg i fuld Stads til Westminster, og Mr. P. førte mig, trods alle Vanskeligheder, ind i en lille Indhegning i Salen og anviste mig en Plads mellem den herværende persiske Gesandts og Kongen af Oudes Cavallerer. Alt var opfyldt af det fashionableste Publikum, Damer og Herrer i fuld Galla; men Pladsen til denne Høitid var saa knap, at mange Lords maatte vige deres sædvanlige Sæder. Efterat have tilbragt et Par Timer, som jeg ikke kunde forkorte ved Conversation med mine østerlandske Omgivelser, forkyndte Kanoner og skingrende Trompeter Hans Majestæts Ankomst; men da han treen ind i Salen, og indtil han havde taget Sæde paa Tronen, kunde jeg ikke see stort andet end Muselmænde-

nes Turbaner og Damernes Strudsfiær, thi det gik her som overalt i Verden, at da der var noget at see, generte det ikke engang Damerne at bestige Stole og Bænke. Omsider indtog Hans Majestæt sit Sæde paa Tronen, og det oprørte Hav af gyngende Strudsfiær sænkede sine Bølger. Jeg opnaaede da omsider det Syn, jeg længe havde sukket efter, at see Hans brittiske Majestæt omgiven af Englands Magnater. Men det gik mig med denne, som det ikke sjeldent gaaer med andre spændte Forventninger. Trontalen fandt jeg ikke synderlig interessant, og de mange franske Ceremonier ved Underhusets Indladelse og ved de kongelige Bevillinger og Afslag gjorde mig det vanskeligt at erindre, hvor jeg i disse Øieblikke befandt mig. Det morede mig langt mere, naar jeg skal være ærlig, igaaraftes at være i Asthleys Circus.

London, d. 25 Aug. 1836.

Imorgen agte vi at forlade London, og jeg kunde vel derfor have Grund til at aagre lidt med de faa Timer, der ere tilbage, istedenfor her at skrive Eder et Brev, der maaskee ikke ankommer mange Dage tidligere end jeg selv. Men har jeg fundet Tid til de øvrige, saa finder jeg vel ogsaa Tid til dette!

Jeg har siden sidst været i Portsmouth og paa Øen Wight, trods alle de Hindringer og Fristelser, der nær havde holdt mig tilbage i London, hvor jeg langtfra ikke

har seet Alt, hvad jeg vel burde have seet. Men naar jeg seer tilbage til Anvendelsen af disse fire Sommermaaneder, finder jeg dog, at jeg kan være angerløs.

I Søndagsmorges forlode vi London og kom over Kingston og Guilford til Portsmouth, omtrent Klokken 6 om Eftermiddagen. Veien derhen er som i det øvrige England; men det Billede af en engelsk Søstad, som udfoldede sig, da vi nærmede os Portsmouth og fra Landets Høider skuede ud over Byen og Havnen, var mig derimod noget Nyt. Vi havde ved den danske Ministers Forsorg erholdt Tilladelse til at see de derværende Arsenaler og Skibsbyggerier og stege derfor næste Morgen i en Baad for at føres over Havnen til Portsea, en Halvø, som danner den ene Side af Havnen og er aldeles optaget af Dockyards og Arsenaler.

Underveis passerede vi et Par gamle Blokskibe, som imellem de stolte Orlogsmænd viste sig som svømmende Ruiner. Dette Syn fremkaldte nogle patriotiske Følelser, vel ikke af det behageligste Slags, thi jeg troede at spore noget Landsmandskab imellem dem og os; men da jeg havde henkastet et Spørgsmaal desangaaende til Baadføreren, yttrede han, næsten med Undseelse: "Nei, Herre! de danske Skibe ere ophuggede for lang Tid siden!" Og da jeg nu spurgte, om Man maaskee havde følt Skam ved at have dem henliggende, rystede han paa Hovedet og yttrede, at den Plet kunde Søen ikke afvaske.

Ved Admiralitetet landede vi, og da vi havde nævnt vore Navne, forefandtes der en Ordre for, at vi maatte ind-

ladet. En Constabel blev givet os til Omviser, og med ham vandrede vi fra Dockyard til Værksted og fra Værksted til Dockyard den hele Formiddag.

Da vi saaledes havde seet Masteværksteder, Reberbaner, Ankersmed-Værksteder, Kobbervaltser og Smelteovne, alt i stor Stiil, og især havde dvælet med Beundring i et Værksted, hvor alleslags Takkelageblokke med en ubeskrivelig Hurtighed og Lethed udskæres af det raae Træ, besteges vi Nelsons berømte Admiralskib, Victory. Paa det Sted, hvor han faldt, truffet af en Musketkugle, er der i Dækket indlagt en Messingplade med den Indskrift: "England exspect, that every man will do his duty!", hans sidste Løsen under Slaget ved Trafalgar. Fra dette Skib roede vi ud til Admiralskibet, Brittania, der som Vagtskib er stationeret i Havnen, og aflagde derefter adskillige lignende Besøg, indtil vi Klokken 3 stege ombord paa Dampskibet Glasgow, for at føres til Yarmouth, en lille, ubetydelig By paa Vestkysten af Øen Wight. Underveis anløb vi Byen Cowes, hvor Havn og Skibe vare festligt smykkede i Anledning af the Royal Yachtclubs Veddeløb til Vands. Desværre ankom vi først, da disse Veddeløb vare tilende, og havde kun den Fornøielse at see den hele, nydelige Escadre vende tilbage. I Yarmouth, hvor vi ikke fandt nogen Gienstand, der kunde sinke vor Reise, leiede vi samme Eftermiddag en lille Vogn, a fly, og standsede først paa Øens sydvestlige Kyst ved Badestedet Freshwater. Paa denne Kyst, hvor Atlanterhavet lar-

mende skyller op mod Kridtklinten, fandt vi et hyggeligt Hôtel, men det buldrende Hav jog den hele Nat Søvnen fra vore Dine.

Fra Freshwater foretoge vi næste Dag en lille Reise omkring paa denne for sin Naturskiønhed saa høit priste Ø. Imod Vest udstrække Kridtbiergene en høi Aas, der ender med et Par spidse, hvide Forbierge, som staae kneisende imod Havets Brændinger. Disse, der ere bekiendte under Navnet the Needles, vakte levende Erindring om Møens Klint, men de mangle Bøgeskoven og kunne derfor ikke komme i Sammenligning.

En nærliggende Havbugt, Alum Bay, udmærker sig ved pragtfulde, røde, gule og blaae Kridt- eller Sandlag, som vise sig i Fieldsiderne ud imod Havet. Fra Fyrtaarnet paa the Needles nøde vi det omliggende Havs og Lands Skiønhed i et stort Overblik.

Da vi om Eftermiddagen kom tilbage til Yarmouth, efter at have giennemkrydset den vestlige Deel af Øen, vare vi enige i den Bekiendelse, at vi ikke her i denne saakaldte Garden of England havde faaet vore Forventninger opfyldte. Mig forekom denne Ø vel at høre blandt Englands Skiønheder, men at være langtfra at kunne fortiene nogen Forrang.

Fra Yarmouth gik vi med Dampskibet til Lymington, hvor vi fandt en Coach, der strax førte os til Southhampton, og samme Aften afgik vi i Regn og Slud med Mailposten til London.

Have mine sidste Breve maaskee været lidt vel cursoriske, saa charakterisere de derved saameget desto bedre denne sidste Deel af min Reise, der unægteligen har været vel flygtig. De fleste Afskedsbesøg ere dog nu fra Haanden, og imorgen agte vi at forlade England paa Dampskibet The City of Hambourg.

Nordsøen, d. 28 Aug. 1836.

Dampskibet skyder med en rolig Fart henover Havets ubegrændsede Flade. Vi have længe ikke seet nogen Seiler, hverken fiernt eller nær; men førend Solen gaaer ned, skal Helgoland vise sig i Horizonten.

Paa det sidste Ark af mit engelske Brevpapir vil jeg endnu sende Eder en Hilsen; thi Veiret er saa roligt og saa smukt, at jeg kan have den luftrene Kahyt næsten for mig alene.

I Fredagsaftes gik vi ombord paa Dampskibet The City of Hambourg, uagtet Afreisen var berammet først til næste Morgen. Under den stierneklare Himmel, i en Stilhed, som kun blev afbrudt, naar en Baad ankom med Passagerer, laae vi der paa Themsen, omgivne af talrige Skibe, giennem hvis Master og Tougværk New London-Bridge og Flodbredderne viste sig pragtfuldt illuminerede af tusinde Gasblus. Paa det høie Dæk nød vi saaledes denne Afskedstime under glad Forventning om snart igien at sam-

les med Eder og i taknemlig Erkiendelse af de rene og styrkende Glæder, de udvidede Forestillinger, de velvillige og giestmilde Ytringer, vi saa rigeligen have modtaget i det Land, vi nu skulde forlade.

Da vi havde nydt vort Aftensmaaltid og drukket Danmarks og Englands Skaal i en Flaske Porter, gik vi tidligt til Ro, for aarle næste Morgen igien at være paa Dækket og derfra for sidste Gang at kaste et Afskedsblik ud over London.

Da jeg vaagnede, hørte jeg i min Køie, at Hiulene brusede, og at Maskineriet var i fuld Gang. Jeg ilede op paa Dækket, og tænk Eder min Overraskelse, da jeg istedenfor London og Themsen kun saae Havets vidtudstrakte Flade rundt omkring.

I dette Øieblik stod Alt, hvad jeg i denne nydelsesrige Sommer har oplevet, for mig som en behagelig Drøm, hvoraf jeg nu var bleven vækket, og da jeg spurgte om England, viste Man mig fiernt ude en Taagestrimmel i Horizonten. Forhænget ved dette store Skuespil var altsaa faldet, og som en Tilskuer, der, dybt greben af Scenens Fremstilling, endnu længe stirrer hen mod det nedrullede Teppe, stod jeg der med en Hovedsum af Indtryk, der var mig for stor til at dechifferes!

Altsaa, det er England! tænkte jeg. Der, i de lette Taager ligge hine vældige Byer med deres svulmende Befolkning, med deres bugnende Rigdom, deres rastløse Drift; der udbrede sig hine yndige Sletter, hine maleriske Bierge,

med deres Floder og Søer. Der smuldre Ruinerne af en stor og kraftig Fortid mellem Nutidens vældigste og mest omfattende Værker! Der ligger det Land, der som en uhyre Dampmaskine ustandseligt arbeider Nat og Dag fra Landets ene Kyst til den anden, og udstrækker sin giennemgribende Mechanisme over den hele befolkede Jord, et Rige, som endog i Jordens Dybder har udvidet sine Grændser indtil Underverdenen, medens det beslaaer sin Overflade med Jernbanernes Ringe og hæver Afstandenes Forskiel og beregner hver Minuts Vigtighed, som den Gierrige beregner sine Renter. O, John Bull! tænkte jeg, kun at du ikke i al denne Trivelighed bliver syg af lutter Sundhed og engang faaer et apoplectisk Tilfælde!

Fra dette rige og mægtige Land vender jeg nu tilbage til mit elskede Danmark! Den samme Gud har velsignet den Mindre som den Større; de samme Himlens Gaver ere udbredte over mit Fædreneland, som over den stolte Brittes. Det er kun Udviklingstrinnet, der er forskielligt; Materialierne ere de samme. Det er nærbeslægtede Mennesker, der, som her, aandeligt og legemligt dygtige. Er vort Græs maaskee ikke saa grønt, saa ere vore Sædemarker dog ikke ringere, og Plougfuren vel saa dyb. Er vort Hav ikke ligesaa seilbart, vore Havne ligesaa trygge? Misunder Man os ikke vort Lands Beliggenhed? Vi have ingen Steenkulsgruber, intet Bly! Ja, Gud veed hvad vi have bernede! Vidste vi kun ret, hvad vi i det Hele besidde! Men den Tid vil vel komme! Under den stigende Oplys-

nings og Frihedens unge Sol ville Frugterne ikke udeblive! Rensede fra fortærende Torne og hæmmende Tidsler, befriede fra Vaners, Fordommes og Vedtægters skimlede Sumpe, ville Danmarks velsignede og i mange Henseender velberedte Marker engang bære en gylden Sæd. Naar den fulde Erkiendelse af Kræfterne, naar Følelsen af eget Værd og Dygtighed ret vaagner i Danmarks Hierte, naar det store Kald fra Tronen til det rette Samfunds Oplivelse har fundet et værdigt Svar fra Nationen, saa vil, med Guds Bistand, det Øvrige følge af sig selv!

